

EXCELLENCE

ศึกษาศาสตร์ มมร

MBU Education Journal

คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย
Faculty of Education Mahamakut Buddhist University

การศึกษา

สังคมศาสตร์

ศาสนาและปรัชญา

เผยแพร่งานวิชาการ

งานวิจัยด้านการบริหารการศึกษา ด้านการสอนภาษาไทย
ด้านการสอนภาษาอังกฤษ ด้านการสอนพระพุทธศาสนา
ด้านการศึกษาปฐมวัย ด้านการประถมศึกษา

ปีที่ 5 ฉบับที่ 1 มกราคม – มิถุนายน 2560
Vol.5 No.1, January – June 2017

ISSN 2408-199X

9 772408 199006

ศึกษาศาสตร์ มมร

MBU Education Journal

ปีที่ 5 ฉบับที่ 1 มกราคม-มิถุนายน 2560

Vol. 5 No.1 January – June 2017

วัตถุประสงค์

1. เพื่อการตีพิมพ์เผยแพร่ผลงานวิจัยและผลงานวิชาการด้านการศึกษาและสหวิทยาการด้านการศึกษานักวิจัย นักวิชาการ นักศึกษา และผู้สนใจทั่วไป
2. เพื่อเป็นเวทีในการแลกเปลี่ยนเรียนรู้เชิงวิชาการของนักวิจัยและวิชาการด้านการศึกษาและสหวิทยาการด้านการศึกษา
3. เพื่อนำเสนอองค์ความรู้อันเป็นประโยชน์ต่อการพัฒนามนุษย์ตามวิถีของการศึกษาเชิงพุทธศาสนา และสหวิทยาการด้านการศึกษา

เจ้าของ คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย
248 หมู่ที่ 1 ตำบลศาลายา อำเภอพุทธมณฑล จังหวัดนครปฐม 73170

พิมพ์ที่ ห้างหุ้นส่วนจำกัด นิตยธรรมการพิมพ์
76/251-3 หมู่ที่ 15 ตำบลบางม่วง อำเภอบางใหญ่ จังหวัดนนทบุรี

ต้นฉบับที่ตีพิมพ์ในวารสารเล่มนี้ ได้รับการตรวจสอบมาตรฐานทางวิชาการโดยผู้ทรงคุณวุฒิเฉพาะสาขาวิชา การตีพิมพ์จะต้องได้รับอนุญาตจากกองบรรณาธิการเป็นลายลักษณ์อักษรเท่านั้น

ที่ปรึกษา

พระเทพบัณฑิต
พระมงคลธรรมวิธาน, ดร.
พระมหาสมัคร มหาวีโร
พระครูปลัดณัฐพงษ์ ยโส

พระเมธาวิเชียร, ผศ.ดร.
พระกิตติสารสุธี
พระมหาอรุณ อรุโณ

บรรณาธิการ

พระมหาฉัตรชัย สุนตตชโย, ผศ.ดร.

รองบรรณาธิการ

พระราชรัศมีมงคล, ดร.

ผู้ช่วยบรรณาธิการ

พระมหาบุญนา ฐานวีโร, ดร.

กองบรรณาธิการ

พระศากยวงศ์วิสุทธิ์, ดร.
พระมหาทองเชิด กตปุญโญ, ผศ.ดร.
ผศ.ดร.ดำรงค์ เบญจศิริ
ดร.ประเวศ วัฒนาแก้ว
พระมหาจิตนเรศ วุฑฒินมโม, ผศ.ดร.
พระมหาพรชัย สิริวิโร, ดร.
พระมหาขวัญชัย กิตติเมธี, ดร.
พระบุญเสริม กิตติวัฒน์, ดร.
ผศ.ดร.โกวิท พิมพ์พวง
ผศ.ดร.รัตน์ ปัญญาภา
ผศ.ดร.พุทธรักษ์ ปราบนอก

มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย
มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย
มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย
มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์
มหาวิทยาลัยราชภัฏอุบลราชธานี
มหาวิทยาลัยขอนแก่น

ฝ่ายประสานงานและจัดการ

พระมหาสมเจต สมจारी
นางสาวสุธามาศ นพเทศน์

พระมหาสุขชาน ชาครธมโม

กองบรรณาธิการภายใน ประจำปีที่ 1 ปีที่ 5

พระครูสุธีจรรย์วัฒน์, ดร.
 พระสุขุม สุขวาทโก, ผศ.
 พระมหามหาวินทร์ ปุริสุตโตโม, ผศ.ดร.
 พระศรีวินยาภรณ์, ดร.
 พระครูธรรมมาภิสมัย, ดร.
 พระราชรัตนมงคล, ดร.
 พระมหาบุญนา ฐานวีโร, ดร.
 พระมหาฉัตรชัย สุธตตชโย, ผศ.ดร.
 ผศ.ดร.บุญร่วม คำเมืองแสน
 รศ.วิรัตน์ กางทอง
 พระมหาบุญศรี ญาณวุฑโฒ, ผศ.ดร.
 ผศ.ชวลิต ผู้ภักดี
 รศ.ดร.ธวัช หอมทวนลม
 ผศ.เฉลิม จันปฐมพงศ์

มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตอีสาน
 คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย
 บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย
 บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย
 มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตอีสาน
 คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย
 คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย
 คณะมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหา มกุฏราชวิทยาลัย
 คณะศาสนาและปรัชญา มหาวิทยาลัย มหามกุฏราชวิทยาลัย
 บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย
 บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหา มกุฏราชวิทยาลัย
 คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย
 คณะศาสนาและปรัชญา มหาวิทยาลัย มหามกุฏราชวิทยาลัย
 คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหา มกุฏราชวิทยาลัย

กองบรรณาธิการภายนอก ประจำปีที่ 1 ปีที่ 5

พระมหาไกรวรรณ ชินทตติโย, ดร.
 รศ.ดร.สมชัย ศรีนอก
 ผศ.ดร.เนตร หงส์ไกรเลิศ
 ผศ.ดร.อำพล บุตดาสาร
 ผศ.ดร.ธีรต์มภ์ แสงแก้ว
 ดร.บุญมี พรรษา
 ดร.พิธิบูลย์ กาญจนพิพิธ
 ดร.เมธา ทริมเทพาธิป
 ดร.ณัฐพงษ์ มะลิซ้อน
 ดร.ประยูร ป้อมสุวรรณ

นักวิชาการอิสระ
 คณะครุศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
 สถาบันพัฒนาสุขภาพอาเซียน มหาวิทยาลัยมหิดล
 พุทธวิซชาลัย มหาวิทยาลัยราชภัฏพระนคร
 คณะมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์
 คณะครุศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
 คณะครุศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
 บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยราชภัฏสวนสุนันทา
 พุทธวิซชาลัย มหาวิทยาลัยราชภัฏพระนคร
 พุทธวิซชาลัย มหาวิทยาลัยราชภัฏพระนคร

บทบรรณาธิการ

วารสารฉบับนี้ เป็นวารสารที่ออกสืบนี้อีกมา เป็นปีที่ 5 ฉบับที่ 1 ประจำปี 1 มกราคม – 30 มิถุนายน 2560 โดยสังเขปในเบื้องต้น วารสารฉบับนี้มีบทความวิจัยและบทความวิชาการจากผู้ประพันธ์ที่มีความสนใจส่งเรื่องมาตีพิมพ์ ซึ่งผลงานทางวิชาการทั้งหมดได้รับการพิจารณาคุณภาพจากผู้ทรงคุณวุฒิภายในและภายนอกสถาบันทุกเรื่อง กล่าวคือผลงานทางวิชาการจากผู้ประพันธ์ภายในสถาบัน ทางกองบรรณาธิการได้ส่งให้ผู้ทรงคุณวุฒิภายนอกสถาบัน จำนวน 2 ท่าน ต่อ 1 เรื่อง ประเมิน เช่นเดียวกัน หากเป็นผลงานทางวิชาการจากผู้ประพันธ์ภายนอกสถาบัน ทางกองบรรณาธิการได้ส่งให้ผู้ทรงคุณวุฒิภายในสถาบัน จำนวน 2 ท่าน ต่อ 1 เรื่อง ประเมิน ดังนั้น จึงเป็นที่เชื่อมั่นได้ว่าทุกผลงานที่ได้รับการตีพิมพ์ในฉบับนี้ได้รับการพิจารณาคุณภาพและได้รับการยอมรับจากผู้ทรงคุณวุฒิที่ทางสถาบันแต่งตั้งแล้ว

กล่าวเฉพาะผลงานทางวิชาการที่ฉบับนี้ รับผิดชอบพิจารณาตีพิมพ์ในวารสารมีประเด็นที่น่าสนใจศึกษาค้นคว้ามีดังต่อไปนี้

บทความวิจัยเรื่อง “การบริหารสถานศึกษาตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงตามทัศนะของผู้บริหารสถานศึกษาและครู สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาชัยนาท” โดย ล้วนรัตน์ ชัยกิจธนาภรณ์ นักศึกษาหลักสูตรครุศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการบริหารการศึกษา คณะครุศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏเทพสตรี ผลงานวิจัยนี้ชี้ให้เห็นว่า การบริหารสถานศึกษาตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงตามทัศนะของผู้บริหารสถานศึกษาและครู สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาชัยนาท ภาพรวมอยู่ในระดับมาก และการเปรียบเทียบการบริหารสถานศึกษาตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง ตามทัศนะของผู้บริหารสถานศึกษาและครู สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาชัยนาท เมื่อจำแนกตามตำแหน่ง เพศ แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 ส่วนอายุ วุฒิการศึกษา ประสบการณ์ในการทำงาน และขนาดของสถานศึกษาสังกัด ภาพรวมไม่แตกต่างกัน

บทความวิชาการเรื่อง “วิธีการสอนอย่างมีความสุข” โดย พระมหาบุญนา ฐานวีโร, ดร. คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาราชวิทยาลัย ผลงานบทความวิชาการเรื่องนี้นำเสนอการสอนอย่างมีความสุขได้นั้นย่อมมาจากผู้สอนเองที่มีความพร้อมเต็มที่ ข้อมูล รูปแบบ และลำดับการนำเสนอที่เป็นขั้นตอนก่อนหลังได้ถูกต้อง ผลของการสอนก็จะทำให้เด็กมีความสุขจากภายใน สุขที่ได้เรียนสุขที่ได้ความรู้ สุขกับสิ่งใหม่ๆ ตลอดเวลา

บทความวิชาการเรื่อง “หลักการและเทคนิคการเขียนแผนการสอนวิชาภาษาอังกฤษตามหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2551” โดย พระครุชิต อีสโสโร คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาราชวิทยาลัย ผลงานบทความวิชาการเรื่องนี้นำเสนอการเขียนแผนการสอนที่มีความสำคัญอย่างมากในการจัดเตรียมกระบวนการเรียนการสอน โดยเป็นขั้นสุดท้ายก่อนที่จะลงไปสู่การจัดการเรียนการสอนในชั้นเรียน ซึ่งผู้สอนที่ดีควรที่จะมีแผนการสอนที่ดีเป็นเบื้องต้น

บทความวิชาการเรื่อง “บทบาทหมอชีวกโกมารภัจจ์ต่อพระพุทธศาสนา” โดย พระมหาฉัตรชัย สุธดตชโย, ผศ.ดร. คณะมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย ผลงานบทความวิชาการเรื่องนี้มุ่งนำเสนอหมอชีวกโกมารภัจจ์ เป็นบุคคลสำคัญระดับพุทธสาวกที่ได้รับยกย่องจากพระพุทธเจ้า เป็นนักการแพทย์ผู้บุกเบิกวิธีการรักษาสมัยใหม่ขึ้นในยุคนั้น ท่านกลายเป็นผู้มีบทบาทต่อพระพุทธศาสนาในฐานะหมอประจำพระพุทธองค์ คอยถวายการอภิบาลอุปัฏฐากในคราวที่ทรงประชวร

บทความวิชาการเรื่อง “แนวคิดเรื่องอภิปรัชญา ญาณวิทยา และคุณวิทยาในพุทธปรัชญาเถรวาท” โดย พระมหาสมเจต สมจारी (หลวงกัน) นักวิชาการอิสระ ผลงานบทความวิชาการเรื่องนี้มุ่งนำเสนอทัศนะพุทธปรัชญาที่มองว่าชีวิตเป็นสิ่งที่เกิดจากการมีส่วนร่วมประกอบต่างๆ มารวมกันและมีความสัมพันธ์กัน พุทธปรัชญาเถรวาทกล่าวถึงความเป็นจริงสูงสุด (อภิปรัชญา) ความรู้ (ญาณวิทยา) และความสมบูรณ์แห่งความรู้ตลอดถึงปัจจัยที่ทำให้เกิดความรู้และนำไปปฏิบัติตามหลักของจริยศาสตร์ อันเป็นส่วนหนึ่งของคุณวิทยาเพื่อให้บรรลุความเป็นจริงสูงสุดคือนิพพาน

บทความวิชาการเรื่อง “พุทธปรัชญา: วิเคราะห์และวิจารณ์” โดย พระมหามหวินทร์ ปุริสสุตโต, ผศ.ดร. บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย ผลงานบทความวิชาการเรื่องนี้มุ่งนำเสนอเนื้อหาตั้งแต่เกิดพระพุทธศาสนาขึ้นในโลก ประชาชนทุกวรรณะในสังคมชมพูทวีปได้รู้แนวปรัชญาแห่งศาสนาแนวอเทวนิยม และปรัชญาของพระพุทธเจ้าเมื่อแผ่ไปยังนานาประเทศก็ได้รับการยอมรับในความเป็นสัจธรรมและจริยธรรมสากลจนกลายเป็นวิถีชีวิตของคนในถิ่นสถานนั้นๆ

บทความวิชาการเรื่อง “การบูรณาการการจัดการเรียนรู้ภาษาไทยในศตวรรษที่ 21” โดย พระมหานรินทร์ สุมโน คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย ผลงานบทความวิชาการเรื่องนี้มุ่งนำเสนอเรื่องที่เกี่ยวข้องกับศตวรรษที่ 21 โดยเฉพาะครูผู้สอนจะต้องรู้วิธีการในการบูรณาการในกลุ่มสาระเดียวกันหรือระหว่างกลุ่มสาระทั้ง 8 ความหมายของการบูรณาการ หลักสำคัญของการบูรณาการ คุณค่าของการบูรณาการ ประโยชน์ของการบูรณาการ รวมถึงการจัดการเรียนรู้ หลักการจัดการเรียนรู้ กระบวนการ เรียนรู้ การจัดสภาพการณ์ที่เอื้อต่อการเรียนรู้โดยยึดผู้เรียนเป็นสำคัญ

บทความวิชาการเรื่อง “วิเคราะห์หลักการเรียนการสอนตามนัยพระพุทธศาสนา” โดย มนัสวี ศรีนนท์ สถาบันนวัตกรรมและการเรียนรู้ มหาวิทยาลัยมหิดล ผลงานบทความวิชาการเรื่องนี้มุ่งนำเสนอเนื้อหาเกี่ยวกับการจัดการเรียนการสอนในปัจจุบันกับสมัยพุทธกาลและหลังสมัยพุทธกาล ซึ่งพบว่าระบบคำสอนในพุทธศาสนาสามารถบูรณาการเข้ากับการจัดการศึกษาในสมัยปัจจุบันได้ ส่วนเรื่องจุดมุ่งหมาย วิธีการ เนื้อหา และผู้เรียนในกระบวนการเรียนการสอนก็พบว่าสามารถใช้หลักคำสอนในพระพุทธศาสนาเป็นหลักการในการบริหารจัดการการศึกษาได้

บทความวิชาการเรื่อง “ศีล สมาธิ ปัญญา ในบริบทการปรึกษาเชิงจิตวิทยาแนวพุทธ” โดย ดร.ครรชิต แสนอุบล คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ผลงานบทความวิชาการเรื่องนี้มุ่งนำเสนอศีล สมาธิ และปัญญา ที่เป็นกระบวนการดับทุกข์ การจะเกิดขึ้นมีได้นั้นจะต้องผ่านกระบวนการฝึกฝนอบรม ด้วยความอดทนเพื่อให้เกิดการเพิ่มพูนประสบการณ์ เป็นองค์ความรู้ของกระบวนการปรึกษาเพื่อเป้าหมายที่จะช่วยให้มนุษย์มีความสุขและเป็นอิสระจากความทุกข์

บทความวิชาการเรื่อง “ปรัชญาปฏิบัตินิยมของ เดวิด ฮูม” โดย พระมหาพูนศักดิ์ วชิรวีโส (กมล) นิสิตปริญญาเอก สาขาวิชาปรัชญา บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ผลงานบทความวิชาการเรื่องนี้มุ่งนำเสนอความพยายามที่จะเชื่อมโยงให้เห็นถึงความสัมพันธ์ที่ชัดเจนเกี่ยวกับแนวคิดทั้งสองที่ว่าเปรียบเสมือนต้นสายและปลายเหตุของกันและกัน โดยนำเสนอผ่านหัวข้อศึกษาทางปรัชญาใหญ่ๆคือ ประสบการณ์นิยม (empiricism) ซึ่ง เดวิด ฮูม ได้แบ่งการรับรู้ออกเป็น 2 ประเภทคือ ความรู้ที่เกิดจาก รอยประทับ (impression) กับความรู้ที่ได้จากมโนภาพ (ideas)

บทความวิชาการเรื่อง “อุปถัมภ์วรรณกรรมปฐมสมโพธิกถาในศาสนาจารย์อัสาน” โดย พระวโรตม์ นนตรี นักวิชาการอิสระ ผลงานบทความวิชาการเรื่องนี้มุ่งนำเสนอเกี่ยวกับพื้นที่ภาคอีสานนั้นพบตัวอย่างที่ได้รับอิทธิพลจากวรรณกรรมปฐมสมโพธิกถา และปรากฏ “แต้ม” เขียนไว้ภายในศาสนาจารย์หรือ “สิม” ซึ่งแตกต่างจากวรรณกรรมเรื่องอื่นๆ ที่มักเขียนไว้ที่ผนังภายนอกตัวสิม แสดงให้เห็นถึงความเป็นภาพศักดิ์สิทธิ์ภายในพื้นที่ศักดิ์สิทธิ์

บทความวิจัยเรื่อง “ความคิดเห็นของนักเรียนชั้นประถมศึกษาช่วงชั้นที่ 2 ที่มีต่อการเรียนการสอน วิชาภาษาไทยในโรงเรียนวัดพระยาอภัย เขตราชเทวี กรุงเทพมหานคร ปีการศึกษา 2559” โดย บัญชา ธรรมบุตร อาจารย์พิเศษคณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ผลงานวิจัยได้ชี้ให้เห็นว่าการจัดการเรียนการสอน ไม่ว่าจะเป็นการศึกษาในระบบ การศึกษานอกระบบ และการศึกษาตามอัธยาศัย ควรมีความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับหลักการการจัดการเรียนการสอน และประเด็นที่ควรให้ความสำคัญในการจัดการเรียนการสอนทางสิ่งแวดล้อมศึกษา เพื่อนำไปสู่การประยุกต์เข้ากับการจัดการเรียนการสอนในรายวิชาที่เกี่ยวข้องกับสิ่งแวดล้อมหรือสอดแทรกในรายวิชาอื่น อันเป็นการสร้างรากฐานที่สำคัญของการป้องกันและแก้ไขปัญหาทางด้านสิ่งแวดล้อม รวมถึงความสุขของมนุษยชาติในการดำรงชีวิตร่วมกับธรรมชาติอย่างยั่งยืนต่อไป

พระมหาฉัตรชัย สุธตตชโย, ผศ.ดร.

บรรณาธิการ

สารบัญ

- 1** การบริหารสถานศึกษาตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง ตามทัศนะของผู้บริหาร
สถานศึกษาและครู สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาชัยนาท
Management of School Sufficiency Economy Philosophy in the Opinion
School of Administrators and Teachers under Chainat Primary Educational
Service Area Office
ลวันรัตน์ ชัยกิจธนาภรณ์ : Lawanrat Chaikittanaporn
- 17** วิธีการสอนอย่างมีความสุข
Happiness teaching
พระมหาบุญนา จานวีโร : Phramaha Boonna Thanaveero (Pratumchat)
- 41** หลักการและเทคนิคการการเขียนแผนการสอนวิชาภาษาอังกฤษ ตามหลักสูตรแกนกลาง
การศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2551
Designing English Lesson based on The Basic Education Core Curriculum
A.D.2008
พระครรรชิต อีสสรโร : Phra Kanchit Issaro (Meesaeng)
- 61** บทบาทหมอชีวกโกมารภักจ้ต่อพระพุทธศาสนา
The Role to Jivaka Komarabhacca toward Buddhism
พระมหาฉัตรชัย สุฉตตชโย : Phramaha Chatchai Suchattajayo (Moonsarn)
- 76** แนวคิดเรื่องอภิปรัชญา ญาณวิทยา และคุณวิทยาในพุทธปรัชญาเถรวาท
The concept of Metaphysics, Epistemology and Axiology in Theravada
Buddhism.
พระมหาสมเจต สมจारी (หลวงกัน) : Phramaha Somjet Samacari (Luangkan)
- 86** พุทธปรัชญา : วิเคราะห์และวิจารณ์
The Buddhist Philosophy : Analysis and Criticism
พระมหามชวินทร์ บุริสุตตโม : Phramaha Maghavin Purisuttamo

- 109** การบูรณาการการจัดการเรียนรู้ภาษาไทยในศตวรรษที่ 21
Integration of Thai language learning in the 21st century
พระมหานรินทร์ สุมน : Phramaha Narin Sumano
- 122** วิเคราะห์หลักการเรียนการสอนตามนัยพระพุทธศาสนา
Analytical Study of The Principles of Teaching according to The Buddhist
Concept
มนัสวี ศรีนนท์ : Manatsawee Srinont
- 133** ศิล สมาธิ ปัญญา ในบริบทการปรึกษาเชิงจิตวิทยาแนวพุทธ
The Buddhist Counseling Psychology
ครรชิต แสนอุบล : Kanchit saenubol
- 150** ปรัชญาปฏิบัตินิยมของ เดวิด ฮูม
Philosophical Empiricism of David Hume
พระมหาพูนศักดิ์ วชิรวีโส (กมล) : Phramaha Poonsak Vajiravamsa (Kamol)
- 164** สูปแต้มวรรณกรรมปฐมสมโพธิกถาในศาสนาคารอิสาน
Literal Painting of the Narrative life of Buddha in a religious building at
Nortestern Thailand
พระวโรตม์ นนตรี : Phra Warot Nontri
- 172** ความคิดเห็นของนักเรียนชั้นประถมศึกษาช่วงชั้นที่ 2 ที่มีต่อการเรียนการสอนวิชาภาษาไทย
ในโรงเรียนวัดพระยายัง เขตราชเทวี กรุงเทพมหานคร ปีการศึกษา 2559
The opinion of grade 2 student affect with thai language study in Wat
Phrayayang school, Ratchathewi district, Bangkok in 2559
บัญชา ธรรมบุตร : Bancha Thammabut

การบริหารสถานศึกษาตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง ตามทัศนะของผู้บริหารสถานศึกษาและครู สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาชัยนาท

ลวันรัตน์ ชัยกิจธนาภรณ์

อีเมล: lawanrat.ch@tru.ac.th

บทคัดย่อ

การวิจัยครั้งนี้มีความมุ่งหมายเพื่อ 1) ศึกษาการบริหารสถานศึกษาตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง ตามทัศนะของผู้บริหารสถานศึกษาและครู สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาชัยนาท และ 2) เปรียบเทียบการบริหารสถานศึกษาตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง ตามทัศนะของผู้บริหารสถานศึกษาและครู สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาชัยนาท จำแนกตามตำแหน่ง เพศ อายุ วุฒิการศึกษา ประสบการณ์ในการทำงาน และขนาดของสถานศึกษาสังกัดกลุ่มตัวอย่าง คือ ผู้บริหารสถานศึกษาและครู สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาชัยนาท จำนวน 336 คน โดยการสุ่มแบบชั้นภูมิ เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย ได้แก่ แบบสอบถาม มีค่าความเชื่อมั่น 0.893 วิเคราะห์ข้อมูลโดยหาค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน การทดสอบที การวิเคราะห์ความแปรปรวนทางเดียว และทดสอบค่าเฉลี่ยรายคู่ด้วยวิธีแอลเอสดี (L.S.D.) ของฟิชเชอร์ (Fisher)

ผลการวิจัย พบว่า

1. การบริหารสถานศึกษาตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง ตามทัศนะของผู้บริหารสถานศึกษาและครู สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาชัยนาท ภาพรวมอยู่ในระดับมาก เมื่อพิจารณาทางด้านเรียงลำดับค่าเฉลี่ยจากมากไปหาน้อย ดังนี้ 1) ด้านนโยบาย 2) ด้านวิชาการ 3) ด้านบริหารทั่วไป และ 4) ด้านงบประมาณ

2. การเปรียบเทียบการบริหารสถานศึกษาตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง ตามทัศนะของผู้บริหารสถานศึกษาและครู สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาชัยนาท เมื่อจำแนกตามตำแหน่ง เพศ แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 ส่วนอายุ วุฒิการศึกษา ประสบการณ์ในการทำงาน และขนาดของสถานศึกษาสังกัด ภาพรวมไม่แตกต่างกัน

คำสำคัญ: การบริหารสถานศึกษา, หลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง

Management of School Sufficiency Economy Philosophy in the Opinion School of Administrators and Teachers under Chainat Primary Educational Service Area Office

Lawanrat Chaikittanaporn

E-mail: lawanrat.ch@tru.ac.th

ABSTRACT

This research aimed to: 1) study management of school sufficiency economy philosophy in the opinion school of administrators and teachers under Chainat primary educational service area office: and 2) compare the management of school sufficiency economy philosophy in the opinion school of administrators and teachers under Chainat primary educational service area office classified by position, gender, age, education background, work position, size of school. Drawn by stratified random sampling, the sample group includes three hundred and thirty six (336) administrators and teachers under Chainat primary educational service area office. Validated by selected experts, the main research tool was a five-point-scale questionnaire with a level of reliability of 0.893. The questionnaire responses were analyzed using various statistical techniques including means, standard deviation, t-test, the one-way analysis of variance (ANOVA) and L.S.D. method (Fisher's)

The findings indicated that:

1. The management of school sufficiency economy philosophy in the opinion school of administrators and teachers under Chainat primary educational service area office in overall and every aspect were rated at a high level ranking from: 1) policy, 2) academic, 3) general management, 4) budget.

2. Compare the management of school sufficiency economy philosophy in the opinion school of administrators and teachers under Chainat primary educational service area office when classified by gender different significance level of .05 position, age, education background, work position, size of school was statistically significant not different.

Keywords: management of school, sufficiency economy philosophy

คำนำ

การนำปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงมาใช้ในการศึกษานั้น ถือว่าเป็นสิ่งจำเป็นเนื่องจากการพัฒนาคนถือเป็นเรื่องที่สำคัญต่อการพัฒนาประเทศในทุกด้าน ต้องมุ่งพัฒนาที่ตัวครูก่อนเป็นอันดับแรก เพราะครูถือว่าเป็นทรัพยากรที่สำคัญในการถ่ายทอดความรู้ และปลูกฝังสิ่งต่าง ๆ ให้แก่เด็ก ดังนั้นจึงควรส่งเสริมครูให้มีความรู้ ความเข้าใจเกี่ยวกับหลักเศรษฐกิจพอเพียงอย่างถ่องแท้ก่อน เพราะเมื่อครูเข้าใจ ครูก็จะได้เป็นแบบอย่างที่ดีให้แก่เด็กได้ ครูจะสอนให้เด็กรู้จักพอ ครูจะต้องรู้จักพอก่อน โดยอยู่อย่างพอเพียงและเรียนรู้ไปพร้อม ๆ กับเด็ก โดยเฉพาะอย่างยิ่ง ต้องมีสติในการเลือกรับข้อมูลต่าง ๆ ที่เข้ามา รู้จักเลือกรับและรู้จักต่อยอดองค์ความรู้ที่มีอยู่ หมั่นศึกษา เพิ่มพูนความรู้ อย่างเป็นขั้นเป็นตอน ไม่ก้าวกระโดด ในการเลือกรับข้อมูลนั้น ต้องรู้จักพิจารณาปรับอย่างเป็นขั้นเป็นตอน รู้จักแก้ไข ปัญหาอย่างเป็นขั้นเป็นตอน ประเมินความรู้และสถานการณ์อยู่ตลอดเวลาจะได้รู้จัก และเตรียมพร้อมที่จะรับมือกับสภาพ และผลจากการเปลี่ยนแปลงในมิติต่าง ๆ ได้อย่างรอบคอบและระมัดระวังเป้าหมายสำคัญของการขับเคลื่อน คือ การทำให้เด็กรู้จักความพอเพียง ปลูกฝัง อบรม บ่มเพาะให้เด็กมีความสมดุลทางเศรษฐกิจ สังคม สิ่งแวดล้อม และวัฒนธรรม โดยสอดแทรกแนวคิดปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงให้เข้าเป็นส่วนหนึ่งของหลักสูตร สาระเรียนรู้ต่าง ๆ เพื่อสอนให้เด็กรู้จักการใช้ชีวิตได้อย่างสมดุลตามแนวทางเศรษฐกิจพอเพียง เห็นคุณค่าของทรัพยากรต่าง ๆ รู้จักอยู่ร่วมกับผู้อื่น รู้จักเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ และแบ่งปัน มีจิตสำนึกรักษ์สิ่งแวดล้อม และเห็นคุณค่าของวัฒนธรรมค่านิยม ความเป็นไทย ท่ามกลางการเปลี่ยนแปลงต่าง ๆ รู้ว่าตนเองเป็นองค์ประกอบหนึ่งในสิ่งแวดล้อมและวัฒนธรรมของโลก การกระทำของตนย่อมมีผลและเชื่อมโยงกับสภาพแวดล้อมในโลกที่ตนเองเป็นสมาชิกอยู่ด้วย ซึ่งการจะบรรลุเป้าหมายดังกล่าวข้างต้น สำคัญคือครูจะต้องรู้จักบูรณาการการเรียนการสอนให้เด็กและเยาวชนเห็นถึงความเชื่อมโยงในมิติต่าง ๆ ทั้งด้านสิ่งแวดล้อม วัฒนธรรม สังคม และเศรษฐกิจ ซึ่งความเป็นองค์รวมนี้อาจเกิดขึ้นได้ ครูต้องใช้ความรู้และคุณธรรมเป็นปัจจัยในการขับเคลื่อนการจัดการศึกษาตามแนวทางของเศรษฐกิจพอเพียง สามารถดำเนินการได้ใน 2 ส่วน ส่วนที่เกี่ยวข้องกับการบริหารสถานศึกษา และส่วนที่เป็นการจัดการเรียนรู้ของผู้เรียน ซึ่งส่วนที่ 2 นี้ ประกอบด้วยการสอดแทรกสาระเศรษฐกิจพอเพียงในหลักสูตรและสาระเรียนรู้ในห้องเรียนและประยุกต์หลักเศรษฐกิจพอเพียงในการจัดกิจกรรมพัฒนาผู้เรียน (ก่อเกียรติ วิริยะกิจพัฒนา, 2550, หน้า 146)

กระทรวงศึกษาธิการ, และองค์กรเครือข่ายขับเคลื่อน (2554, หน้า 1-2) ได้กล่าวถึงการประเมินสถานศึกษาแบบอย่างการจัดกิจกรรมการเรียนรู้และการบริหารจัดการตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง (สถานศึกษาพอเพียง) เป็นการประเมินระดับคุณภาพ/การปฏิบัติงานของสถานศึกษา ซึ่งระบุในเครื่องมือประเมินสถานศึกษาแบบอย่างการจัดกิจกรรมการเรียนรู้และการบริหารจัดการตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง ปี 2554-2556 ในรายการประเมินด้านที่ 1 ด้านการบริหารจัดการสถานศึกษา มี 4 องค์ประกอบ ดังนี้ 1) องค์ประกอบด้วยนโยบาย ตัวบ่งชี้ที่ 1.1 มีนโยบายน้อมนำหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงมาขับเคลื่อนในสถานศึกษา และบูรณาการในแผนปฏิบัติงานประจำปี ตัวบ่งชี้ที่ 1.2 ดำเนินการตามนโยบายและแผนปฏิบัติงานประจำปีที่น้อมนำหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงมาขับเคลื่อน

เคลื่อนในสถานศึกษา ตัวบ่งชี้ที่ 1.3 ติดตามผลการดำเนินการตามนโยบายและแผนปฏิบัติงานประจำปีที่
น้อมนำหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงมาขับเคลื่อนในสถานศึกษา ตัวบ่งชี้ที่ 1.4 นำผลการติดตามมา
พัฒนา นโยบาย/แผนงาน/โครงการ/กิจกรรม ขับเคลื่อนหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงในสถานศึกษา
2) องค์ประกอบที่ 2 วิชาการ ตัวบ่งชี้ที่ 2.1 มีแผนงาน/โครงการ/กิจกรรมด้านวิชาการ ที่ส่งเสริมกา
รบูรณาการหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงสู่การจัดกิจกรรมการเรียนรู้ ตัวบ่งชี้ที่ 2.2 ดำเนินการตาม
แผนงาน/โครงการ/กิจกรรม ด้านวิชาการ ที่ส่งเสริมการบูรณาการหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงสู่การ
จัดกิจกรรมการเรียนรู้ ตัวบ่งชี้ที่ 2.3 ติดตามผลการดำเนินการตาม แผนงาน/โครงการ/กิจกรรม ด้าน
วิชาการ ที่ส่งเสริมการ บูรณาการหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงสู่การจัดกิจกรรมการเรียนรู้ ตัวบ่งชี้
ที่ 2.4 นำผลการติดตามไปพัฒนาแผนงาน/โครงการ/กิจกรรม ด้านวิชาการที่ส่งเสริมการบูรณาการหลัก
ปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงสู่การจัดกิจกรรมการเรียนรู้ 3) งบประมาณ ตัวบ่งชี้ที่ 3.1 มีการวางแผน
การบริหารจัดการงบประมาณของสถานศึกษาที่สอดคล้องกับหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง ตัวบ่งชี้
ที่ 3.2 ดำเนินการตามแผนงบประมาณของสถานศึกษาตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง ตัวบ่งชี้
ที่ 3.3 ติดตามผลการดำเนินงานตามแผนงบประมาณของสถานศึกษาตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอ
เพียง ตัวบ่งชี้ที่ 3.4 นำผลการติดตามมาพัฒนาและปรับปรุง การบริหารจัดการงบประมาณตามหลัก
ปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง และ 4) บริหารทั่วไป ตัวบ่งชี้ที่ 4.1 บริหารจัดการอาคารสถานที่และ
แหล่งเรียนรู้ในสถานศึกษา ตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง ตัวบ่งชี้ที่ 4.2 ประสานสัมพันธ์กับ
ชุมชนให้มีส่วนร่วมในการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ เพื่อเสริมสร้างคุณลักษณะอยู่อย่างพอเพียงของผู้เรียน

จากการที่กระทรวงศึกษาธิการ ได้มีนโยบายการขับเคลื่อนปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงสู่สถาน
ศึกษาในทุกกระดับ เพื่อให้ผู้บริหารองค์กร ครู ผู้บริหารสถานศึกษา บุคลากรด้านการศึกษา และนักเรียน
นักศึกษา มีความรู้ความเข้าใจในหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง และสามารถนำหลักคิด หลักปฏิบัติ
ตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง มาบูรณาการในการบริหารจัดการ การเรียนการสอน ตลอดจน
การประยุกต์ใช้ในชีวิตประจำวัน ก่อให้เกิดความตระหนักและฝังรากลึกภายในตนเอง และผู้อื่นอย่างยั่งยืน
ตลอดไปนั้น กระทรวงศึกษาธิการ มีนโยบายขยายผลสถานศึกษาแบบอย่างการจัดกิจกรรมการเรียนรู้และ
การบริหารจัดการตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง (สถานศึกษาพอเพียง) โดยเริ่มพัฒนาเพื่อขยาย
ผลในปี 2554 เป็นต้นมา และในปี พ.ศ. 2556 ได้ดำเนินการติดตามประเมินผลสถานศึกษา พบว่ามี
สถานศึกษาที่ผ่านรายการประเมินเกณฑ์คุณภาพของกระทรวงศึกษาธิการ สามารถเป็นสถานศึกษาแบบ
อย่างการจัดกิจกรรมการเรียนรู้และการบริหารจัดการตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง (สถานศึกษา
พอเพียง) ประจำปี 2556 จำนวนทั้งสิ้น 6,819 แห่ง ส่วนสถานศึกษาในสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การ
ศึกษาประถมศึกษาชัชวาท มีสถานศึกษาเพียง 48 แห่งที่ผ่านการประเมินเกณฑ์คุณภาพสถานศึกษาพอ
เพียง จากจำนวนสถานศึกษาทั้งหมด 222 แห่ง จะเห็นได้ว่ามีจำนวนสถานศึกษาถึง 174 แห่ง ที่ยัง
ไม่ผ่านเกณฑ์การประเมิน หรือยังไม่ได้มีส่วนร่วมในการดำเนินการเกี่ยวกับการนำปรัชญาของเศรษฐกิจ
พอเพียงมาใช้ในการบริหารสถานศึกษา (กระทรวงศึกษาธิการ, 2557, หน้า 10-11)

จากปัญหาดังกล่าว ผู้วิจัยจึงมีความสนใจที่จะศึกษาการบริหารสถานศึกษาตามหลักปรัชญาของ

เศรษฐกิจพอเพียง ตามทัศนะของผู้บริหารสถานศึกษาและครู สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาศึกษาชั้นนาท เพื่อนำข้อมูลพื้นฐานให้กับผู้บริหารสถานศึกษาใช้เป็นแนวทางในการปรับปรุงและพัฒนาการดำเนินงานการนำนโยบายของเศรษฐกิจพอเพียงสู่การปฏิบัติในสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาศึกษาชั้นนาทต่อไป

วัตถุประสงค์

1. เพื่อศึกษาการบริหารสถานศึกษาตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง ตามทัศนะของผู้บริหารสถานศึกษาและครู สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาศึกษาชั้นนาท
2. เพื่อเปรียบเทียบการบริหารสถานศึกษาตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง ตามทัศนะของผู้บริหารสถานศึกษาและครู สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาศึกษาชั้นนาท เมื่อจำแนกตาม ตำแหน่ง เพศ อายุ วุฒิการศึกษา ประสบการณ์ในการทำงาน และขนาดของสถานศึกษาที่สังกัด

ขอบเขตการวิจัย

1. ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

1.1 ประชากรที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้ ได้แก่ ผู้บริหารสถานศึกษาและครูในสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาศึกษาชั้นนาท ปีการศึกษา 2559 จำนวน 193 แห่ง รวมทั้งสิ้น 2,089 คน จำแนกเป็นผู้บริหารสถานศึกษา 206 คน และครู 1,883 คน (สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาศึกษาชั้นนาท, 2559, หน้า 1)

1.2 กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้ เนื่องจากประชากรที่มีจำนวนที่แน่นอน จึงใช้สูตร (Taro Yamane) ที่ระดับความเชื่อมั่นร้อยละ 95 และยอมให้มีความคลาดเคลื่อนได้ร้อยละ 5 ในการคำนวณหาขนาดกลุ่มตัวอย่าง (สุรชัย ศิริโกคาภิรมย์, 2546, หน้า 445) ได้กลุ่มตัวอย่าง 336 คน แบ่งเป็นได้จำนวนกลุ่มตัวอย่างผู้บริหารสถานศึกษาจำนวน 134 คน และจำนวนกลุ่มตัวอย่างครู จำนวน 202 คน

2. ตัวแปรที่ศึกษา คือ

2.1 ตัวแปรอิสระ (independent variables) ได้แก่สถานภาพของผู้ตอบแบบสอบถาม ได้แก่

- 2.1.1 ตำแหน่ง
- 2.1.2 เพศ
- 2.1.3 อายุ
- 2.1.4 วุฒิการศึกษา

2.1.5 ประสพการณ์ในการทำงาน

2.1.6 ขนาดของสถานศึกษาที่สังกัด

2.2 ตัวแปรตาม (dependent variables) ได้แก่การบริหารสถานศึกษาตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง ของการวิจัยมีดังนี้

2.2.1 ด้านนโยบาย

2.2.2 ด้านวิชาการ

2.2.3 ด้านงบประมาณ

2.2.4 ด้านบริหารทั่วไป

วิธีดำเนินการ

1. เครื่องมือที่ใช้ในการรวบรวมข้อมูล

เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูลครั้งนี้ ผู้วิจัยได้จัดทำเครื่องมือเป็นแบบสอบถาม (questionnaire) ประเภทปลายปิด (closed form) ที่เป็นแบบมาตราส่วนประมาณค่า (rating scale) มี 5 ระดับ แบ่งเป็น 2 ตอน ประกอบด้วย

ตอนที่ 1 แบบสอบถามข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถาม แบบตรวจสอบรายการ

ตอนที่ 2 แบบสอบถามข้อมูลเกี่ยวกับการบริหารสถานศึกษาตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง ตามทัศนะของผู้บริหารสถานศึกษาและครู สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาชัยนาท มีลักษณะเป็นแบบมาตราส่วนประมาณค่า (rating scale) มี 5 ระดับ

ผู้วิจัยได้ดำเนินการตามขั้นตอนในการสร้างเครื่องมือสำหรับการศึกษาค้นคว้า ดังนี้

1. ศึกษาเอกสาร ตำรา และงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการบริหารสถานศึกษาตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง ตามทัศนะของผู้บริหารสถานศึกษาและครู สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาชัยนาท

2. วิเคราะห์การบริหารสถานศึกษาตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง ตามทัศนะของผู้บริหารสถานศึกษาและครู สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาชัยนาทซึ่งแบ่งเป็น 4 ด้าน ได้แก่ 1) ด้านนโยบาย 2) ด้านวิชาการ 3) ด้านงบประมาณ และ 4) ด้านบริหารทั่วไป ในการสร้างแบบสอบถามให้สอดคล้องกับนิยามศัพท์เฉพาะตามตัวแปรที่ศึกษา

3. การหาคุณภาพเครื่องมือ

ในการหาคุณภาพเครื่องมือ ผู้วิจัยได้ดำเนินการตามขั้นตอนดังนี้

1. ขอคำแนะนำจากอาจารย์ที่ปรึกษาการวิทยานิพนธ์ ตรวจสอบเครื่องมือที่สร้างเพื่อพิจารณาปรับปรุงให้สอดคล้องและเหมาะสมกับขอบเขตที่กำหนด

2. การตรวจความเที่ยงตรง (validity) ผู้ศึกษาได้นำแบบสอบถามที่อาจารย์ที่ปรึกษาการค้นคว้าอิสระได้ทำการตรวจสอบเบื้องต้น และมีการปรับปรุงแก้ไขแล้ว นำเสนอต่อผู้เชี่ยวชาญ (subject matter specialists) จำนวน 5 คน เพื่อตรวจสอบความเที่ยงตรง (validity) ครอบคลุมความสมบูรณ์ของแบบสอบถาม และหาค่าดัชนีความสอดคล้อง (Index of Item - Objective Congruence: IOC) ระหว่างข้อคำถามกับเนื้อหา ได้ค่าดัชนีความสอดคล้องรายข้อระหว่าง 0.80 - 1.00

3. นำแบบสอบถามที่ผ่านการหาความเที่ยงตรงมาปรับปรุงแก้ไข แล้วนำไปทดลองใช้กับผู้บริหารสถานศึกษา 15 คน และครู 15 คน ในสถานศึกษาสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษา ชัยนาท ที่ไม่ใช่กลุ่มตัวอย่างในการวิจัยในครั้งนี้ รวมจำนวน 30 คน แล้วนำมาวิเคราะห์หาความเชื่อมั่น (reliability)

4. ตรวจสอบหาความเชื่อมั่น (reliability) โดยใช้สูตรการหาค่าสัมประสิทธิ์แอลฟา (alpha coefficient method) ตามวิธีการของครอนบาค (Cronbach, 1971, p.160) ได้ค่าความเชื่อมั่นเท่ากับ 0.893

5. นำแบบสอบถามที่ได้ทำการปรับปรุงแก้ไข เสนอต่ออาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์เพื่อขอความเห็นและจัดพิมพ์แบบสอบถามเป็นฉบับสมบูรณ์ เพื่อใช้ในการวิจัย

การเก็บรวบรวมข้อมูล

ผู้ศึกษาดำเนินการเก็บรวบรวมข้อมูลตามขั้นตอน ดังนี้

1. ขอนหนังสือจากมหาวิทยาลัยราชภัฏเทพสตรี แนะนำตัวในการติดต่อหน่วยงานที่เก็บข้อมูล
2. ส่งแบบสอบถามที่ใส่รหัสกำกับแล้วไปถึงผู้ตอบแบบสอบถามที่เป็นกลุ่มตัวอย่างทุกคน โดยผู้วิจัยจัดส่งด้วยตนเอง
3. ผู้วิจัยติดตามรับแบบสอบถามคืนด้วยตนเอง

การจัดทำข้อมูลและการวิเคราะห์ข้อมูล

ผู้วิจัยได้รับแบบสอบถามกลับคืนมา 336 ฉบับ คิดเป็นร้อยละ 100 จึงได้ดำเนินการนำมาวิเคราะห์ข้อมูล ดังนี้

1. นำแบบสอบถามทั้งหมดมาตรวจสอบความสมบูรณ์ ถูกต้อง ในการตอบแบบสอบถาม เพื่อนำมาวิเคราะห์ข้อมูล
2. วิเคราะห์ข้อมูลโดยใช้โปรแกรมสำเร็จรูป ซึ่งมีขั้นตอนดำเนินการ ดังนี้
 - 2.1 หาความถี่ และร้อยละ ของข้อมูลเกี่ยวกับสถานภาพของผู้ตอบแบบสอบถาม

2.2 หาค่าเฉลี่ย (mean) และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (standard deviation) การบริหารสถานศึกษาตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง ตามทัศนะของผู้บริหารสถานศึกษาและครู สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาศรีสะเกษซึ่งแบ่งเป็น 4 ด้าน ได้แก่ 1) ด้านนโยบาย 2) ด้านวิชาการ 3) ด้านงบประมาณ และ 4) ด้านบริหารทั่วไป และแปลความหมายของระดับค่าเฉลี่ยตามเกณฑ์ ดังนี้ (กานดา พูลลาภทวี, 2539, หน้า 210)

2.3 ทดสอบความแตกต่างค่าเฉลี่ยของระดับการบริหารสถานศึกษาตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง ตามทัศนะของผู้บริหารสถานศึกษาและครู สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาศรีสะเกษ เมื่อจำแนกตามตำแหน่ง เพศ และวุฒิการศึกษา โดยใช้การทดสอบที (t-test)

2.4 เปรียบเทียบระดับการบริหารสถานศึกษาตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง ตามทัศนะของผู้บริหารสถานศึกษาและครู สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาศรีสะเกษ เมื่อจำแนกตามอายุ ประสบการณ์ในการทำงาน และขนาดของสถานศึกษาที่สังกัด โดยใช้การวิเคราะห์ความแปรปรวนทางเดียว (one-way ANOVA) โดยใช้การทดสอบเอฟ (F-test) เมื่อมีนัยสำคัญทางสถิติจึงเปรียบเทียบรายคู่ ด้วยการทดสอบแอลเอสดี (L.S.D.) ของ ฟิชเชอร์ (Fisher’s)

นิยามศัพท์เฉพาะ

ทัศนะ หมายถึง แนวคิดที่แสดงออกจากความคิดเห็นในเรื่องที่สนใจ หรือมีความรู้ ความชำนาญ

ปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง หมายถึง การดำเนินชีวิตที่อยู่อย่างพอเพียงใน 3 ด้าน ได้แก่ ความพอประมาณ ความมีเหตุผล การสร้างภูมิคุ้มกันในตัวที่ดี จะต้องอาศัยเงื่อนไขความรู้ ความรอบคอบ และความระมัดระวังและเงื่อนไขคุณธรรม สามารถดำรงชีวิตได้อย่างไม่เดือดร้อน ใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่นมาศึกษาพัฒนาต่อยอดให้เกิดเป็นองค์ความรู้ใหม่

การบริหารสถานศึกษาตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง หมายถึง การดำเนินกิจกรรมของสถานศึกษาตามเกณฑ์การประเมินตนเองที่กระทรวงศึกษาธิการกำหนดไว้ ในระบบการประเมินด้านที่ 1 จำนวน 4 องค์ประกอบในด้านการบริหารจัดการสถานศึกษา อย่างเหมาะสมกับบริบทของแต่ละสถานศึกษาจนสามารถผ่านเกณฑ์ เป็นสถานศึกษาแบบอย่างในการจัดการเรียนการสอนและการบริหารจัดการตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงประกอบด้วย 4 ด้าน ดังนี้

1. ด้านนโยบาย หมายถึง ความรอบรู้ในการนำหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงมาบูรณาการ โดยการกำหนดวิสัยทัศน์ ทิศทางการดำเนินงาน โดยใช้เหตุผลประกอบการตัดสินใจ พร้อมทั้งเตรียมความพร้อมเพื่อให้สามารถปรับตัวได้ทันต่อการเปลี่ยนแปลงต่าง ๆ ส่งผลต่อการพัฒนาคุณภาพการศึกษาที่ดี มีคุณธรรมโดยการตระหนักในด้านการควบคุมทรัพยากรให้เกิดประสิทธิผลสูงสุด มีความซื่อสัตย์สุจริตเป็นแนวทางและเคร่งครัดเหนียวในการดำเนินงาน ใช้สติปัญญาในการพิจารณากำหนดกรอบแนวทางการดำเนินงาน และส่งเสริมบุคลากรให้มีความเพียรพยายามและความอดทนในการปฏิบัติงาน เพื่อคุณภาพชีวิตที่ดี โดยการกระทำตนเป็นแบบอย่างที่ดี เพื่อให้บุคลากรได้ปฏิบัติตาม

2. ด้านวิชาการ หมายถึง ความรู้ในการจัดทำแผนการจัดการเรียนรู้ และวางแผนการจัดการศึกษา โดยเน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ และอยู่ในระดับพอเพียง ตัดสินและยอมรับฟังความคิดเห็นของบุคลากรและนักเรียน เพื่อนำข้อมูลและเหตุผลที่ได้มาใช้ในการวางแผนการจัดการศึกษา พร้อมทั้งวางแผนการจัดกิจกรรมบูรณาการเพื่อให้ผู้เรียนได้ลงมือปฏิบัติจนเกิดทักษะ มีความซื่อสัตย์ โปร่งใสในการจัดสรรงบประมาณในการบริหารสถานศึกษาอย่างเป็นระบบ มีแบบแผน และคุ้มค่ามากที่สุด มีคุณธรรมโดยใช้สติปัญญาในการพิจารณาการวางแผนการจัดการศึกษาอย่างรอบคอบ เพื่อให้การจัดการศึกษาเป็นไปอย่างมีคุณภาพ ปรับปรุงและพัฒนาจัดทำแผนการจัดการศึกษาให้สอดคล้องต่อสภาพสังคมและเศรษฐกิจในปัจจุบัน เพื่อให้สามารถผลิตบุคลากรได้ตรงตามความต้องการมากที่สุด

3. ด้านงบประมาณ หมายถึงความรู้ในการจัดทำแผนปฏิบัติการด้านงบประมาณประจำปีเพื่อกำหนดเป้าหมาย ภารกิจ โครงการที่จะดำเนินงานในปีงบประมาณ มีการประชุมปรึกษาหารือในการกำหนดงบประมาณในการดำเนินงานอย่างชัดเจน พิจารณาความเหมาะสมและความจำเป็น และดำเนินการจัดสรรงบประมาณอย่างเหมาะสมและเป็นเหตุเป็นผล คำนึงถึงการใช้ประโยชน์ของทรัพยากรที่มีอยู่อย่างคุ้มค่า และผลที่จะเกิดขึ้นในระยะยาว มีคุณธรรม มีความรอบคอบในการจัดสรรงบประมาณเพื่อให้สามารถปฏิบัติงานได้อย่างมีประสิทธิภาพและพอเพียงต่อความจำเป็นในปัจจุบัน พร้อมทั้งจัดสรรงบประมาณ โดยพิจารณาเหตุผลและความจำเป็น โดยยึดหลักความโปร่งใสและตรวจสอบได้ และเป็นไปตามกรอบในแผนการปฏิบัติงาน มีการแต่งตั้งคณะกรรมการตรวจสอบการใช้จ่ายในปีงบประมาณ โดยเน้นความถูกต้องและความซื่อสัตย์สุจริต และมีการรายงานการติดตามผลการใช้งบประมาณ

4. ด้านบริหารทั่วไป หมายถึง ความรู้ในการวางแผนการดำเนินงานและโครงการต่าง ๆ อย่างเหมาะสม ประชุมวางแผนการจัดกิจกรรมและโครงการต่าง ๆ เพื่อสนับสนุนการเรียนการสอนและการดำเนินงานอย่างมีประสิทธิภาพ ดำเนินงานสำรวจทรัพยากร วัสดุ พัสดุ ต่าง ๆ เพื่อวางแผนการจัดหาและปรับปรุงให้พร้อมต่อการดำเนินกิจการต่าง ๆ อยู่ตลอดเวลา อดทน ขยัน และรอบคอบในการปรับปรุงทรัพยากรในสถานศึกษาให้สามารถนำมาใช้ใหม่ได้ ใช้ความรอบคอบในการตรวจสอบอาหารสถานที่และสิ่งจำเป็นต่าง ๆ ในการจัดการเรียนการสอน ดำเนินการปรับปรุง และพัฒนา เพื่อเตรียมความพร้อมต่อการจัดการศึกษา

ผู้บริหารสถานศึกษา หมายถึง ผู้อำนวยการสถานศึกษา หรือผู้รักษาราชการในตำแหน่งผู้บริหารสถานศึกษาของรัฐสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาชัยนาท

ครู หมายถึง ข้าราชการครูในสถานศึกษาสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาชัยนาท

สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาชัยนาท หมายถึง หน่วยงานที่ตั้งอยู่ในพื้นที่ของจังหวัดชัยนาท อยู่ภายใต้การกำกับดูแลของสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน มีหน้าที่ดำเนินการให้เป็นไปตามอำนาจหน้าที่ของคณะกรรมการเขตพื้นที่การศึกษา

ประโยชน์ของการวิจัย

1. ผลของการวิจัยครั้งนี้จะทำให้ทราบถึงสภาพการบริหารสถานศึกษาตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง ตามทัศนะของผู้บริหารสถานศึกษาและครู สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาชัยนาท

2. ข้อมูลนี้จะเป็นประโยชน์ต่อสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาชัยนาท ผู้บริหารโรงเรียน ครู นักวิชาการ กลุ่มนิเทศติดตาม และประเมินผลการจัดการศึกษา และผู้มีส่วนเกี่ยวข้องกับการจัดการศึกษา สำหรับใช้เป็นแนวทางในการปรับปรุงแก้ไข ส่งเสริม และพัฒนาประสิทธิภาพการบริหารงานโรงเรียนใน สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาชัยนาท ให้มีประสิทธิภาพยิ่งขึ้นก่อนโดยพัฒนาผู้เรียนให้เกิดกระบวนการคิด ปลูกฝังการดำเนินชีวิตตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง สามารถดำรงอยู่ได้อย่างมั่นคง และยั่งยืนภายใต้กระแสโลกาภิวัตน์ความเปลี่ยนแปลงต่าง ๆ รวมถึงเป็นการสร้างภูมิคุ้มกันที่ดีที่มีผลกระทบจากความเปลี่ยนแปลงทั้งภายในและภายนอกต่อไป

สรุปและอภิปรายผล

1. สรุปผลการวิจัย

การบริหารสถานศึกษาตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง ตามทัศนะของผู้บริหารสถานศึกษาและครู สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาชัยนาท สรุปผลได้ดังนี้

1. การบริหารสถานศึกษาตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง ตามทัศนะของผู้บริหารสถานศึกษาและครู สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาชัยนาท ภาพรวมอยู่ในระดับมาก เมื่อพิจารณาเรียงลำดับค่าเฉลี่ยจากมากไปหาน้อย ดังนี้ 1) ด้านนโยบาย 2) ด้านวิชาการ 3) ด้านบริหารทั่วไป และ 4) ด้านงบประมาณ

1.1 ด้านนโยบาย มีค่าเฉลี่ยสูงเป็นลำดับแรก ภาพรวมอยู่ในระดับมาก เมื่อพิจารณาเรียงลำดับค่าเฉลี่ยจากมากไปหาน้อย 3 ลำดับแรกดังนี้ 1) มีนโยบายสอดคล้องกับหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง 2) บุคลากรหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงที่ประกอบด้วย 3 ห่วง 2 เงื่อนไข เข้าไปด้วย และ 3) ปรับปรุงและพัฒนานโยบายตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงให้มีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น ส่วนรายชื่อที่มีค่าเฉลี่ยลำดับสุดท้าย คือ การวัดผลครอบคลุมคุณลักษณะอันพึงประสงค์ตามนโยบายหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง

1.2 ด้านวิชาการ มีค่าเฉลี่ยสูงเป็นลำดับที่สอง ภาพรวมอยู่ในระดับมาก เมื่อพิจารณาเรียงลำดับค่าเฉลี่ยจากมากไปหาน้อย 3 ลำดับแรกดังนี้ 1) จัดทำมาตรฐานการเรียนรู้เศรษฐกิจพอเพียง 2) วิเคราะห์ความสัมพันธ์ของสาระ /มาตรฐาน /ตัวชี้วัดชั้นปี ในกลุ่มสาระการเรียนรู้ที่สอดคล้องกับหลักแนวคิดเศรษฐกิจพอเพียง และ 3) คำนึงถึงความต้องการของผู้เรียนเป็นสำคัญ ส่วนรายชื่อที่มีค่าเฉลี่ยลำดับสุดท้าย คือ เน้นการปฏิบัติจริง เพื่อนำไปสู่การปฏิบัติตนที่เหมาะสมในชีวิตประจำวัน

1.3 ด้านบริหารทั่วไป มีค่าเฉลี่ยสูงเป็นลำดับที่สาม ภาพรวมอยู่ในระดับมาก เมื่อพิจารณารายข้อเรียงลำดับค่าเฉลี่ยจากมากไปหาน้อย 3 ลำดับแรกดังนี้ 1) จัดการแหล่งเรียนรู้ในสถานศึกษาอย่างคุ้มค่าและเกิดประโยชน์ต่อการเรียนรู้ 2) การใช้/ดูแล/รักษา/ปรับปรุง อาคารสถานที่ และจัดการแหล่งเรียนรู้ในสถานศึกษาอย่างเหมาะสม และ 3) บำรุงรักษาอาคารสถานที่/สภาพแวดล้อม/แหล่งเรียนรู้ในสถานศึกษาอย่างสม่ำเสมอเพื่อใช้ประโยชน์ได้นาน ส่วนรายข้อที่มีค่าเฉลี่ยลำดับสุดท้ายคือ ประสานสัมพันธ์กับชุมชนให้มีส่วนร่วมในการส่งเสริมการเรียนรู้ เพื่อการอยู่อย่างพอเพียง

1.4 ด้านงบประมาณ มีค่าเฉลี่ยสูงเป็นลำดับที่สี่ ภาพรวมอยู่ในระดับมาก เมื่อพิจารณารายข้อเรียงลำดับค่าเฉลี่ยจากมากไปหาน้อย 3 ลำดับแรกดังนี้ 1) คำนึงถึงผลลัพธ์ที่เกิดขึ้นในด้านประสิทธิผล 2) พิจารณาถึงรายรับและรายจ่ายของสถานศึกษา ให้มีความเหมาะสมโดยใช้หลักการจัดทำงบประมาณแบบสมดุล และ 3) จัดทำแผนการบริหารความเสี่ยงด้านการเงิน ส่วนรายข้อที่มีค่าเฉลี่ยลำดับสุดท้าย คือ ดำเนินการตามฐานตัวเลขของค่าใช้จ่ายที่เกิดขึ้นจริง

2. ผลการเปรียบเทียบการบริหารสถานศึกษาตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง ตามทัศนะของผู้บริหารสถานศึกษาและครู สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาชัยนาท พบว่า

2.1 ผู้บริหารสถานศึกษาและครูที่มีตำแหน่งต่างกัน มีทัศนะเกี่ยวกับการบริหารสถานศึกษาตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาชัยนาท ในภาพรวมไม่แตกต่างกัน และเมื่อพิจารณาเป็นรายด้านพบว่า ด้านวิชาการ และด้านงบประมาณ แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 ส่วนด้านนโยบาย และด้านบริหารทั่วไป ไม่แตกต่างกัน

2.2 ผู้บริหารสถานศึกษาและครูที่มีเพศต่างกัน มีทัศนะเกี่ยวกับการบริหารสถานศึกษาตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาชัยนาท ในภาพรวมไม่แตกต่างกัน และเมื่อพิจารณาเป็นรายด้านพบว่า ด้านนโยบาย ด้านวิชาการ และด้านงบประมาณ แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 ส่วนด้านบริหารทั่วไป ไม่แตกต่างกัน

2.3 ผู้บริหารสถานศึกษาและครูที่มีอายุต่างกัน มีทัศนะเกี่ยวกับการบริหารสถานศึกษาตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาชัยนาท ในภาพรวมไม่แตกต่างกัน และเมื่อพิจารณาเป็นรายด้านพบว่า ด้านนโยบาย ด้านวิชาการ ด้านงบประมาณ และด้านบริหารทั่วไป ไม่แตกต่างกัน

2.4 ผู้บริหารสถานศึกษาและครูที่มีวุฒิการศึกษาต่างกัน มีทัศนะเกี่ยวกับการบริหารสถานศึกษาตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาชัยนาท ในภาพรวมไม่แตกต่างกัน และเมื่อพิจารณาเป็นรายด้านพบว่า ด้านนโยบาย ด้านวิชาการ ด้านงบประมาณ และด้านบริหารทั่วไป ไม่แตกต่างกัน

2.5 ผู้บริหารสถานศึกษาและครูที่มีประสบการณ์ในการทำงานต่างกัน มีทัศนะเกี่ยวกับการบริหารสถานศึกษาตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถม

ศึกษาชยันนาท ในภาพรวมไม่แตกต่างกัน และเมื่อพิจารณาเป็นรายด้านพบว่า ด้านนโยบาย ด้านวิชาการ ด้านงบประมาณ และด้านบริหารทั่วไป ไม่แตกต่างกัน

2.6 ผู้บริหารสถานศึกษาและครูที่มีขนาดของสถานศึกษาที่สังกัดต่างกัน มีทัศนะเกี่ยวกับการบริหารสถานศึกษาตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษา ประถมศึกษาชยันนาท ในภาพรวมไม่แตกต่างกัน และเมื่อพิจารณาเป็นรายด้านพบว่า ด้านงบประมาณ แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 ส่วนด้านนโยบาย ด้านวิชาการ และด้านบริหารทั่วไป ไม่แตกต่างกัน

2. อภิปรายผล

จากผลการศึกษากิจการการบริหารสถานศึกษาตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง ตามทัศนะของผู้บริหารสถานศึกษาและครู สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาชยันนาท ผู้วิจัยมีประเด็นอภิปราย ดังนี้

1. การบริหารสถานศึกษาตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง ตามทัศนะของผู้บริหารสถานศึกษาและครู สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาชยันนาท ภาพรวมอยู่ในระดับมากที่สุด ทั้งนี้อาจเป็นเพราะว่า ปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง เป็นหลักแนวคิด และหลักปฏิบัติของสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาชยันนาท ได้ศึกษาและพัฒนาอย่างต่อเนื่องเพื่อให้ผู้อื่นดำเนินชีวิตให้อยู่รอดในสภาวะการณ์ของโลกยุคโลกาภิวัตน์ และสภาวะวิกฤติทางเศรษฐกิจในปัจจุบัน โดยมีหลักคุณธรรมเป็นที่ยึดเหนี่ยว ควบคู่กับการดำเนินชีวิต ตลอดจนใช้เป็นแนวคิดในการกำหนดนโยบายเพื่อการบริหารได้ สอดคล้องกับงานวิจัยของ นิภาพร กลิ่นเกตุ (2557, บทคัดย่อ) ได้ทำการศึกษายุทธศาสตร์การขับเคลื่อนปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงกับประสิทธิผลของสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาสุพรรณบุรี เขต 1 ผลการวิจัยพบว่า ภาพรวมอยู่ในระดับมากที่สุดเช่นกัน

1.1 ด้านนโยบาย ภาพรวมอยู่ในระดับมากที่สุด ทั้งนี้อาจเป็นเพราะว่า นโยบายจำเป็นต้องมีระบบบริหารจัดการที่เป็นระบบและมีประสิทธิภาพ มีการพัฒนาข้อมูลสารสนเทศที่เกี่ยวข้องกับทุกฝ่าย ระบบบริหารจัดการที่ดีผู้บริหารจะต้องมีทักษะที่สำคัญคือ ทักษะด้านความรู้ ความสามารถ ทักษะด้านมนุษย์ ทักษะด้านความคิด เพื่อให้ผลการดำเนินงานไปสู่การปฏิบัติมีประสิทธิภาพมากที่สุด สอดคล้องกับผลการวิจัยของณลิตา อรัญยะพันธ์ (2552, บทคัดย่อ) การวิจัยนี้ได้ศึกษา การบริหารจัดการศึกษาตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงในสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษานนทบุรี เขต 2 ผลการวิจัยพบว่า ด้านนโยบาย ภาพรวมอยู่ในระดับมากที่สุด

1.2 ด้านวิชาการ ในภาพรวมอยู่ในระดับมากที่สุด ทั้งนี้อาจเป็นเพราะว่า วิชาการเป็นข้อกำหนดและแนวทางการดำเนินงานการศึกษาให้เป็นไปตามความมุ่งหมายที่กำหนดไว้ หลักสูตรสามารถพัฒนาผู้เรียนในด้านทักษะการเรียนรู้ให้มีคุณธรรมจริยธรรม เป็นหัวใจของการจัดการเรียนการสอนให้ผู้เรียนประสบความสำเร็จได้ตามที่สถานศึกษากำหนด สอดคล้องกับผลการวิจัยของจินตนา ทองแจ่ม

(2553, บทคัดย่อ) ได้ทำการศึกษาการขับเคลื่อนปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงสู่สถานศึกษาสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษานครปฐม เขต 2 ผลการวิจัยพบว่า ด้านวิชาการ ภาพรวมอยู่ในระดับมาก

1.3 ด้านงบประมาณ ในภาพรวมอยู่ในระดับมาก ทั้งนี้อาจเป็นเพราะว่า งานงบประมาณเป็นสิ่งจำเป็นอย่างยิ่งในการบริหารงานทุกชนิด ทุกหน่วยงานและทุกองค์การ ไม่ว่าจะเป็นฝ่ายรัฐหรือเอกชน องค์กรการกุศลหรือฝ่ายธุรกิจ ทุกหน่วยงานและทุกองค์การจะต้องจัดทำงบประมาณให้มีประสิทธิภาพ เพื่อสามารถใช้งบประมาณที่มีอยู่ให้เกิดประโยชน์สูงสุดรวมทั้งคาดการณ์ล่วงหน้าถึงการเปลี่ยนแปลงทางการเงินที่จะเพิ่มหรือลดในอนาคต สอดคล้องกับผลการวิจัยมลิตา อรัญยะพันธ์ (2552, บทคัดย่อ) การวิจัยนี้ได้ศึกษา การบริหารจัดการศึกษาตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงในสถานศึกษาสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษานครปฐม เขต 2 ผลการวิจัยพบว่า ด้านงบประมาณ ภาพรวมอยู่ในระดับมาก

1.4 ด้านบริหารทั่วไป ในภาพรวมอยู่ในระดับมาก ทั้งนี้อาจเป็นเพราะว่า งานบริหารทั่วไปเป็นงานที่เกี่ยวข้องกับการจัดระบบบริหารองค์กรให้บริการในการบริหารงานอื่นให้บรรลุผลตามมาตรฐาน คุณภาพและเป้าหมายที่กำหนดไว้โดยมีบทบาทหลักในการให้บริการการศึกษาทุกรูปแบบ เช่น การบริการในการตรวจสอบคุณภาพ การประสานงานขอความร่วมมือจากผู้ปกครองและชุมชน สอดคล้องกับผลการวิจัยของจินตนา ทองแจ่ม (2553, บทคัดย่อ) ได้ทำการศึกษาการขับเคลื่อนปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงสู่สถานศึกษาสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษานครปฐม เขต 2 ผลการวิจัยพบว่า ด้านบริหารทั่วไป ภาพรวมอยู่ในระดับมาก

2. ผลการเปรียบเทียบการบริหารสถานศึกษาตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง ตามทัศนะของผู้บริหารสถานศึกษาและครู สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาชัยนาท พบว่า

2.1 ผู้บริหารสถานศึกษาและครูที่มีตำแหน่งต่างกัน มีทัศนะเกี่ยวกับการบริหารสถานศึกษาตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาชัยนาท ในภาพรวมไม่แตกต่างกัน ซึ่งไม่สอดคล้องกับสมมติฐานการวิจัย ทั้งนี้อาจการนำหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงมาใช้ในการบริหารงานของผู้บริหารสถานศึกษา ย่อมสอดคล้องกับแนวทางการดำเนินงานของบุคลากรในสถานศึกษา คือด้านความพอเพียงเป็นหลักสำคัญที่บุคลากรทุกคนต้องยึดเป็นหลักในการปฏิบัติ ทำให้ผู้บริหารสถานศึกษาและครูที่มีตำแหน่งแตกต่างกัน มีทัศนะไม่แตกต่างกัน สอดคล้องกับผลการวิจัยของโสภณ เรืองฤทธิ์ (2555, บทคัดย่อ) ได้ทำการศึกษาการดำเนินงานตามยุทธศาสตร์แนวทางขับเคลื่อนปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงสู่สถานศึกษาในอำเภอปลาปาก จังหวัดนครพนม ผลการเปรียบเทียบพบว่า ตำแหน่งที่แตกต่างกัน มีความคิดเห็นไม่แตกต่างกัน

2.2 ผู้บริหารสถานศึกษาและครูที่มีเพศต่างกัน มีทัศนะเกี่ยวกับการบริหารสถานศึกษาตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาชัยนาท ในภาพรวมไม่แตกต่างกัน ซึ่งไม่สอดคล้องกับสมมติฐานการวิจัย ทั้งนี้อาจเป็นเพราะว่า การมีส่วนร่วมในการดำเนิน

งานตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง เป็นแนวทางที่บุคลากรทุกคนสามารถปฏิบัติได้และเกิดความพึงพอใจในการมีส่วนร่วมในการปฏิบัติตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงอย่างเหมาะสม ทำให้ผู้บริหารสถานศึกษาและครูที่มีเพศแตกต่างกัน มีความคิดเห็นไม่แตกต่างกัน สอดคล้องกับผลการวิจัยของเพ็ญศรี แก้วใจดี (2552, บทคัดย่อ) ได้ศึกษาการจัดการสถานศึกษาตามแนวปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงของสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน สังกัดกรุงเทพมหานคร ผลการเปรียบเทียบพบว่า เพศที่แตกต่างกัน มีความคิดเห็นไม่แตกต่างกัน

2.3 ผู้บริหารสถานศึกษาและครูที่มีอายุต่างกัน มีทัศนะเกี่ยวกับการบริหารสถานศึกษาตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาชัยนาท ในภาพรวมไม่แตกต่างกัน ซึ่งไม่สอดคล้องกับสมมติฐานการวิจัย ทั้งนี้อาจเป็นเพราะว่า การพิจารณาขอบหมายงานโดยยึดตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงมาใช้เป็นแนวทางปฏิบัติ เป็นสิ่งที่บุคลากรทุกคนในสถานศึกษาสามารถศึกษาและนำมาใช้เป็นแนวทางปฏิบัติได้ ทำให้ผู้บริหารสถานศึกษาและครูที่มีอายุแตกต่างกัน มีทัศนะไม่แตกต่างกัน สอดคล้องกับผลการวิจัยของโสภณ เรืองฤทธิ์ (2555, บทคัดย่อ) ได้ทำการศึกษาการดำเนินงานตามยุทธศาสตร์แนวทางขับเคลื่อนปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงสู่สถานศึกษาในอำเภอปลาปาก จังหวัดนครพนม ผลการเปรียบเทียบพบว่า อายุที่แตกต่างกัน มีทัศนะไม่แตกต่างกัน

2.4 ผู้บริหารสถานศึกษาและครูที่มีวุฒิการศึกษาต่างกัน มีทัศนะเกี่ยวกับการบริหารสถานศึกษาตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาชัยนาท ในภาพรวมไม่แตกต่างกัน ซึ่งไม่สอดคล้องกับสมมติฐานการวิจัย ทั้งนี้อาจเป็นเพราะว่า ปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง เป็นปรัชญาที่มีหลักการและแนวทางในการปฏิบัติที่มีความเหมาะสม พิจารณาโดยทุกคนสามารถประพฤติ ปฏิบัติได้ โดยผู้ปฏิบัติต้องทำการศึกษาทฤษฎีใหม่ เพื่อนำมาใช้ให้เกิดประสิทธิผลสูงสุด ทำให้ผู้บริหารสถานศึกษาและครูที่มีวุฒิการศึกษาแตกต่างกัน มีทัศนะไม่แตกต่างกัน สอดคล้องกับผลการวิจัยของสมมติ สมพงษ์ภักดี (2550, บทคัดย่อ) ได้ศึกษาสภาพการดำเนินงานตามปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง ตามการรับรู้ของผู้บริหารและครูผู้สอนในโรงเรียนประถมศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาศุพรรณบุรี ผลการเปรียบเทียบพบว่า วุฒิการศึกษาต่างกัน มีความคิดเห็นไม่แตกต่างกัน

2.5 ผู้บริหารสถานศึกษาและครูที่มีประสบการณ์ในการทำงานต่างกัน มีทัศนะเกี่ยวกับการบริหารสถานศึกษาตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาชัยนาท ในภาพรวมไม่แตกต่างกัน ซึ่งไม่สอดคล้องกับสมมติฐานการวิจัย ทั้งนี้อาจเป็นเพราะว่า การนำหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงมาเป็นแนวทางในการบริหารงานหรือการดำเนินงานต่าง ๆ เป็นเรื่องที่ต้องทำการศึกษาเพิ่มเติมตามหลักทฤษฎี ทำให้ผู้บริหารสถานศึกษาและครูที่มีประสบการณ์ในการทำงานที่แตกต่างกัน มีทัศนะไม่แตกต่างกัน สอดคล้องกับผลการวิจัยของสมมติ สมพงษ์ภักดี (2550, บทคัดย่อ) ได้ศึกษาสภาพการดำเนินงานตามปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง ตามการรับรู้ของผู้บริหารและครูผู้สอนในโรงเรียนประถมศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาศุพรรณบุรี ผลการ

เปรียบเทียบพบว่า ประสพการณ์ในการทำงานที่แตกต่างกัน มีทัศนคติไม่แตกต่างกัน

2.6 ผู้บริหารสถานศึกษาและครูที่มีปฏิบัติงานในสถานศึกษาที่สังกัดที่มีขนาดต่างกัน มีทัศนคติเกี่ยวกับการปฏิบัติงานตามหลักธรรมาภิบาลของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาชัยนาท ในภาพรวมไม่แตกต่างกัน ซึ่งไม่สอดคล้องกับสมมติฐานการวิจัย ทั้งนี้อาจเป็นเพราะว่า การปฏิบัติงานใด ๆ ในสถานศึกษา หากมีเงื่อนไขที่ขนาดของสถานศึกษาที่แตกต่างกัน ย่อมสอดคล้องกันกับจำนวนบุคลากรในสถานศึกษาที่ได้มีการจัดสรรให้เกิดความเหมาะสมกับขนาดของสถานศึกษาอย่างพอดี ทำให้ผู้บริหารสถานศึกษาและครูที่ปฏิบัติงานในสถานศึกษาที่สังกัดที่มีขนาดต่างกัน มีทัศนคติไม่แตกต่างกัน สอดคล้องกับผลการวิจัยของณสิตา อรัญยะพันธุ์ (2552, บทคัดย่อ) การวิจัยนี้ได้ศึกษา การบริหารจัดการศึกษาตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงในสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษานนทบุรี เขต 2 เปรียบเทียบพบว่า ขนาดของสถานศึกษาที่แตกต่างกัน มีทัศนคติไม่แตกต่างกัน

บรรณานุกรม

ก่อเกียรติ วิริยะกิจพัฒนา. (2550). *การบรรจุภัณฑ์*. กรุงเทพฯ: วังอักษร.

กระทรวงศึกษาธิการ. (2554). *เกณฑ์ประเมินสถานศึกษาแบบอย่างการจัดกิจกรรมการเรียนรู้และบริหารจัดการตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง ปี 2554 - 2556*. กรุงเทพฯ :

จินตนา ทองแจ่ม. (2553). *การขับเคลื่อนปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงสู่สถานศึกษาสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษานครปฐม เขต 2*. วิทยานิพนธ์ปริญญาโทมหาบัณฑิต มหาวิทยาลัยศิลปากร.

ณสิตา อรัญยะพันธุ์. (2552). *การบริหารจัดการศึกษาตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงในสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษานนทบุรี เขต 2*. วิทยานิพนธ์ปริญญาโทมหาบัณฑิต มหาวิทยาลัยปทุมธานี.

นิภาพร กลิ่นเกตุ. (2557). *ยุทธศาสตร์การขับเคลื่อนปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงกับประสิทธิผลของสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาสุพรรณบุรี เขต 1*. วิทยานิพนธ์ปริญญาโทมหาบัณฑิต มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคล.

เพ็ญศรี แก้วใจดี. (2552). *การจัดการสถานศึกษาตามแนวปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงของสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน สังกัดกรุงเทพมหานคร*. วิทยานิพนธ์ปริญญาโทมหาบัณฑิต มหาวิทยาลัยธุรกิจบัณฑิต.

สมดี สมพวงภักดี. (2550). *สภาพการดำเนินงานตามปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงตามการรับรู้ของผู้บริหารและครูผู้สอนในโรงเรียนประถมศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาศุพรรณบุรี เขต 1*. วิทยานิพนธ์ปริญญาโทมหาบัณฑิต มหาวิทยาลัยราชภัฏอุตรดิตถ์.

โสภณ เรืองฤทธิ์ (2555). การดำเนินงานตามยุทธศาสตร์แนวทางขับเคลื่อนปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงสู่สถานศึกษาในอำเภอบลาคปาก จังหวัดนครพนม. วิทยานิพนธ์ปริญญาโทบริหารศึกษามหาวิทยาลัยนครพนม.

สุวริย์ ศิริโกศาภิรมย์. (2553). วิทยาการวิจัย. กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยราชภัฏเทพสตรี.

Cronbach, L.J. (1971). *Essentials of psycholological Testing Fourth Edition*. New York. Haper & Row.

วิธีการสอนอย่างมีความสุข

พระมหาบุญนา จานวิโร
คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย
อีเมล: abuna2010@hotmail.com

บทคัดย่อ

การสอนอย่างมีความสุขนั้น ต้องเข้าใจถึงการสอนให้แนชัดเสียก่อน การเตรียมตัว การมีข้อมูล ในวิชาที่สอน การทำแผนการสอน สื่อการสอน และการซ่อมสอนให้เป็นธรรมชาติ ถึงแม้ว่ากระเตรียม ตัวก่อนสอนจะใช้เวลายาวนาน กับการที่จะสอนแค่ในหนึ่งคาบวิชาก็ตาม แต่สิ่งที่เราพร้อม จะทำให้การ สอนสนุกและมีความสุขเวลาที่สอน อีกอย่างคือผลประเมินในการสอนจะเป็นตัวชี้วัดความสุขของเด็กที่ได้ รับความรู้ว่า สิ่งที่เราได้อธิบายไปใน เด็กเข้าใจมากน้อยเพียงใด ก็จะเกิดผลความสุขกับเด็กที่เรียนด้วย เด็กจะมีความตื่นตัวอยู่ตลอดเวลาที่มีการเรียนการสอน ใครรู้ ใครถาม อย่างสม่ำเสมอ ฉะนั้นการสอน อย่างมีความสุขได้นั้นต้องมีมาจากผู้สอนเองที่มีความพร้อมเต็มที่ ข้อมูล รูปแบบ และลำดับการนำเสนอ ที่เป็นขั้นตอน ก่อนหลังได้ถูกต้อง ผลของการสอนก็จะทำให้เด็กมีความสุขจากภายใน สุขที่ได้เรียน สุข ที่ได้ความรู้ สุขกับสิ่งใหม่ ๆ ตลอดเวลา ในคาบที่เรียน บรรยากาศในห้องเรียนก็เป็นส่วนหนึ่งที่จะทำให้ การเรียนมีประสิทธิภาพ เมื่อสองอย่างทั้งการสอนและความสุข มาพร้อมกันแล้ว ก็จะทำให้คุณภาพของ ผู้เรียน ตรงตามจุดประสงค์ของการเรียน เกิดปัญญา ความรู้ รอบรู้ เท่าทันกับสถานการณ์โลกปัจจุบัน

คำสำคัญ: การสอน, ความสุข

Happiness teaching

Phramaha Boonna Thanaveero (Pratumchat)
Faculty of Education, Mahamakut Buddhist University
E-mail: abuna2010@hotmail.com

ABSTRACT

Happiness teaching must be understood about teaching clearly, including preparing, data, plan, Instructional media, practice for real time teaching in the subject. To long for prepare of teacher in one hour of teaching so far, but we will enjoy with teaching all the time. By away the evaluation result of teaching was that they were understand and happiness for a while, also to excited to ask for new knowledge. So, the happiness teaching start for teacher with data, plan, level of teaching for checking which one first and last. The reason of teaching will make them for inside such as happiness of study, happiness of knowledge, happiness of new thing to learning in the day, especially the classroom will be make a location of learning more and more knowledge. Both of term as teaching and happiness, when they come and joy together, the quality of student will be direct to the main point of purpose. To achieve the great knowledge of wisdom, knowing in the advance of globalization.

Keywords: Teaching, Happiness

บทนำ

ขบวนการสอนอย่างมีความสุขก็ต้องเริ่มที่การเตรียมความพร้อมในการสอน วิธีการสอน และกลยุทธ์การสอน สุขที่ได้เตรียมการสอนจะทำให้การสอนมีประสิทธิภาพมากขึ้น ต้องประกอบด้วย หลักการและวิธีการสอนของหลักสูตรที่สอน กระบวนการก็สำคัญเพื่อจะเพิ่มทักษะการสอน จุดประสงค์ของการสอน การวางแผนการสอน สื่อการสอนและอุปกรณ์ ตลอดจนจนถึงการวัดและประเมินผลการสอนนั่นเอง ดังที่กล่าวมานี้ ทุกขบวนการ ทุกขั้นตอนนั้นต้องผ่านองค์ประกอบของความสุขทั้งนั้น เมื่อได้ทำในสิ่งให้มีความสุขแล้วโดยการเตรียมทุกอย่างในการสอน เมื่อนำมาใช้แล้ว สุขที่ได้สอนก็เกิดขึ้นเพราะสอนแล้วมีความสุขนั่นเอง

ความสุขเป็นองค์ประกอบสำคัญในการเรียนรู้ เพราะการจัดการเรียนรู้ที่มีความสุขทำให้นักเรียนสนใจมีแรงจูงใจในการเรียนและใช้กลวิธีการเรียนที่มีประสิทธิภาพ ด้วยเหตุนี้กระทรวงศึกษาธิการ (2555) จึงกำหนดให้ความสุขในการเรียน ซึ่งหมายถึงความรู้สึที่ดีที่เกิดจาก การเรียนรู้เป็นตัวชี้วัดหนึ่งของการปฏิรูปการศึกษาไทยระดับโรงเรียนในระยะที่ 5 ซึ่งเป็นระดับสูงสุดว่า “ผู้เรียนเรียนรู้อย่างมีความสุข มีความสามารถ ทักษะและคุณลักษณะตามจุดเน้น” การเรียนรู้จึงทำให้มีความสุข การสอนอย่างมีความสุข จึงเป็นสิ่งสำคัญในการเรียนอย่างมีความสุข เช่นเดียวกัน

ครั้งแรก : การสอน

หลักการสอน

การเรียนรู้ของมนุษย์จำเป็นต้องอาศัยการสอน ซึ่งเป็นกิจกรรมที่จะช่วยให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้ได้ง่ายขึ้น และการเรียนรู้ที่สำคัญจะอยู่ในความรับผิดชอบของสถาบันการศึกษา เช่น โรงเรียน วิทยาลัย มหาวิทยาลัย เป็นต้น ผู้ที่ทำหน้าที่เป็นผู้สอนจึงต้องมีอุดมการณ์ ซึ่งอุดมการณ์ที่สำคัญอย่างยิ่งของการสอนก็คือ การมุ่งให้ผู้เรียนทุกคนบรรลุผลการเรียนรู้ในระดับสูง การที่จะสามารถบรรลุอุดมการณ์ของการสอนหรือทำได้ใกล้เคียงกับอุดมการณ์ของการสอนดังกล่าว ผู้สอนต้องพัฒนาการสอนของตนให้มีคุณภาพ มีประสิทธิภาพ และประสิทธิผล ผู้สอนต้องพัฒนาการสอนของตนอยู่เสมอ จึงเป็นผู้ที่ทำหน้าที่อย่างสมบูรณ์สมควรได้รับการยกย่องเชิดชูซึ่งจะบังเกิดผลดีแก่ผู้เรียนที่เป็นลูกศิษย์

ความหมายของการสอน

การสอนมีความหมายหลายอย่างเช่น การถ่ายทอดความรู้ การฝึกให้ผู้เรียนคิดแก้ปัญหาต่าง ๆ การจัดสิ่งแวดล้อมและกิจกรรมเพื่อให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้ การจัดประสบการณ์ให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้ การสร้างหรือจัดสถานการณ์เพื่อให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้ การแนะแนวทางแก่ผู้เรียนเพื่อให้ศึกษาหาความรู้

การสอน หมายถึงการจัดสภาพแวดล้อม จัดสถานการณ์ จัดกิจกรรม เพื่อให้เกิดบรรยากาศให้ผู้เรียนได้เกิดการเรียนรู้ กล่าวคือจะโดยรูปแบบวิธีการสอนใด ๆ ก็ตาม แต่ผลที่สุดต้องให้ผู้เรียนต้องเกิด

การเรียนรู้ ผู้เรียนต้องมีพฤติกรรมที่เปลี่ยนแปลงไปในทางที่พึงประสงค์ มีความเจริญงอกงาม มีความรู้ ความดีและดำรงตนอยู่อย่างมีความสุข สามารถทำได้ทั้งประโยชน์ตนและประโยชน์ส่วนรวม อีกนัยหนึ่ง การสอน ก็คือการถ่ายทอดเนื้อหาวิชา โดยใช้วิธีการบอกให้ทำ ให้จำ ให้จด และนำไปท่องจำเพื่อสอนต่อไป แต่ในแวดวงของผู้ที่เกี่ยวข้องกับการศึกษาจะเข้าใจการสอนว่ามีได้หมายถึงการบอกให้จำแต่เพียงอย่างเดียว การสอนมีความหมายลึกซึ้งกว่านั้น กล่าวคือ วิธีการใดก็ตามที่ครูนำมาใช้เพื่อให้นักเรียนเกิดการเรียนรู้ เรียกว่า เป็นการสอนทั้งสิ้น เพราะโดยทางปฏิบัติการสอนอาจต้องใช้วิธีการที่หลากหลายในการสอนแต่ละเนื้อหาวิชา

สุพิน บุญชูวงศ์ ได้ให้ความหมายของการสอนไว้ว่า การสอนคือ การจัดประสบการณ์ที่เหมาะสมให้นักเรียนได้ปะทะเพื่อที่จะให้เกิดการเรียนรู้ หรือเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมไปในทางที่ดีขึ้น การสอนจึงเป็นกระบวนการสำคัญที่ก่อให้เกิดความเจริญงอกงาม การสอนจึงเป็นภารกิจที่ต้องใช้ทั้งศาสตร์และศิลป์ จึงสามารถก่อให้เกิดประสบการณ์ที่มีความหมายต่อการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมของนักเรียน

การสอนที่ดีมีองค์ประกอบมากมาย แต่ที่สำคัญในการจัดการสอนที่ดีนั้นต้องประกอบด้วยสิ่งที่คนสอนสร้างขึ้น และแนวทางของการเรียนรู้ที่ยั่งยืน อาทิเช่น

1. มีความเข้าใจในจุดมุ่งหมายของบทเรียน เตรียมเนื้อหา อุปกรณ์การประเมิน
2. ยึดนักเรียนเป็นหลัก เข้าใจความแตกต่างในด้านวัย อายุ ประสบการณ์เดิม มากกว่าหลักสูตร
3. สร้างบรรยากาศให้เหมาะสมเอื้อต่อการเรียนรู้ สิ่งแวดล้อมและอารมณ์
4. ให้นักเรียนเกิดความรู้ความสามารถ ทักษะ เจตคติ ความประพฤติ
5. ส่งเสริมความคิดสร้างสรรค์ใหม่ ๆ
6. ให้โอกาสได้ค้นได้คิดหาเหตุผล มิใช่เอาความจริงจากตำรา
7. ควรสัมพันธ์เนื้อหาทั้งกับวิชาเดียวกัน ทั้งทฤษฎีและปฏิบัติ และชีวิตประจำวัน
8. ช่วยให้นักเรียนสนใจในวิชาที่เรียน กระตุ้นทั้งภายในและภายนอก
9. ไม่ยึดในวิธีสอนวิธีใดวิธีหนึ่ง ให้เหมาะกับบทเรียน วัย หลักสูตร ประมวลการสอน
10. ต้องประเมินผลอยู่ตลอดเวลา โดยวิธีการต่างๆ เช่น สังเกต ซักถาม การทดสอบ การสอนต้องตรงต่อเวลา
11. ควรเริ่มจากความมุ่งหมาย หารกำหนดวิธีสอน ใช้อุปกรณ์และวัสดุ วิเคราะห์ หลักสูตร และแผนการสอน
12. ให้ผู้เรียนมีส่วนในการวางแผนการสอน มีส่วนในการจัดกิจกรรม และการวัดผลประเมิน

การสอนจะต้องครอบคลุมสิ่งสำคัญ 5 ประการด้วยกันจึงจะสำเร็จผลของการเรียนรู้ที่มีทักษะในการรับรู้ เรียนรู้ และมีประสิทธิภาพอย่างยิ่ง ประกอบด้วย 1. ผู้สอน 2. ผู้เรียน 3. จุดมุ่งหมาย 4. วิธีการจัดประสบการณ์การเรียนรู้ 5. การวัดผลและประเมินผล

ดังนั้น การสอนจะมีลักษณะดังนี้คือ มีการจัดดำเนินการของผู้สอน เพื่อให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้ โดยผู้เรียนจะทำกิจกรรมที่อาศัยกระบวนการของสมอง เช่น ฟัง อ่าน พูด เขียน โยงความสัมพันธ์เปรียบเทียบ เพื่อให้เกิดการเรียนรู้ดังกล่าว ผลการเรียนรู้อาจอยู่ในรูปของความเข้าใจ การคิดวิเคราะห์ การคิดสังเคราะห์ การประเมินผล นอกจากนี้ การจัดดำเนินการของผู้สอนอาจอยู่ในรูป บรรยาย อธิบาย สาธิต หรือปฏิบัติให้ดู ให้อ่านเนื้อหาสาระ ให้อภิปราย ให้ทำแบบฝึกหัด ให้ศึกษาจากสื่อต่าง ๆ

กระบวนการสอน

การทำกิจกรรมหรืองานใด ๆ ก็ตาม ถ้าทำอย่างมีระบบ มีกระบวนการ ก็จะช่วยทำให้ทำได้อย่างสะดวกทำได้สำเร็จเรียบร้อยอย่างมีประสิทธิภาพ การมีระบบก็คือการทำหน้าที่หรือจัดไว้อย่างเป็นระเบียบของส่วนประกอบต่าง ๆ ในระบบนั้น มีความสัมพันธ์หรือเสริมกัน เพื่อให้บรรลุเป้าหมายที่ได้กำหนดไว้ จากความสำคัญของการสอน เป็นภาระกิจของการศึกษาที่ต้องพัฒนาปัญญาให้เกิดความรู้ความเข้าใจในข้อเท็จจริง และในสภาวะของสิ่งทั้งหลาย ซึ่งในระบบการเรียนการสอนมีองค์ประกอบที่เป็นตัวป้อน กระบวนการ และผลผลิต ดังนี้

ตัวป้อน หรือปัจจัยนำเข้าระบบ คือส่วนประกอบต่าง ๆ ที่นำเข้าสู่ระบบ ได้แก่ ผู้สอน ผู้เรียน หลักสูตร สิ่งอำนวยความสะดวก

ผู้สอน หรือครู เป็นองค์ประกอบสำคัญที่จะทำให้การเรียนการสอนบรรลุผลตามวัตถุประสงค์ ซึ่งขึ้นอยู่กับคุณลักษณะหลายประการ

ผู้เรียน ผู้เรียนเป็นองค์ประกอบที่สำคัญที่สุดในระบบการเรียนการสอน ซึ่งจะบรรลุผลสำเร็จได้ ย่อมขึ้นอยู่กับคุณลักษณะของผู้เรียนหลากหลายประการ

หลักสูตร หลักสูตรเป็นองค์ประกอบที่จำทำให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้ หลักสูตรประกอบด้วยองค์ประกอบพื้นฐาน 4 ประการคือ วัตถุประสงค์การเรียนรู้ เนื้อหาสาระที่เรียน กิจกรรมการเรียนการสอน และการประเมินผล

กระบวนการ ในระบบการเรียนการสอนก็คือการดำเนินการสอนซึ่งเป็นการนำเอาตัวป้อนซึ่งเป็นวัตถุดิบในระบบมาดำเนินการเพื่อให้เกิดผลผลิตตามที่ต้องการ ในการดำเนินการสอนอาจมีกิจกรรมต่าง ๆ หลายกิจกรรม ได้แก่ การตรวจสอบและเสริมพื้นฐาน และใช้กิจกรรมเสริม การสร้างความพร้อมในการเรียน การใช้เทคนิคการสอนต่าง ทำให้เกิดกิจกรรมเสริม การให้ทำแบบฝึกหัด การให้เสริมแรง การใช้คำถามชนิดต่าง ๆ จนเกิดมาเป็นการทบทวนสรุป ที่เป็นกิจกรรมท้ายชั่วโมง ที่มุ่งให้ผู้เรียนมีความเข้าใจในสิ่งที่เรียนไปแล้ว เห็นโครงสร้างและความสัมพันธ์ระหว่างเนื้อหาสาระ รู้จักสรุปสาระสำคัญ

ผลผลิต คือผลที่เกิดขึ้นในระบบซึ่งเป็นเป้าหมายปลายทางของระบบ สำหรับระบบการเรียนการสอนผลผลิตที่ต้องการก็คือการเปลี่ยนแปลงของผู้เรียนไปในทางที่พึงประสงค์ เป็นการพัฒนาที่ดีในด้านพุทธิสัย จิตพิสัย และทักษะพิสัย

การติดตาม ประเมินผล และปรับปรุง นั้น เพื่อให้การเรียนการสอนบรรลุผลอย่างมีประสิทธิภาพ ผู้สอนจะต้องพิจารณาองค์ประกอบต่าง ๆ ทั้งหมดในระบบ โดยพิจารณาผลผลิตว่าได้ผลเป็นไปดังที่มุ่งหวังไว้หรือไม่ มีจุดบกพร่องในส่วนใดที่จะต้องแก้ไขปรับปรุง กระบวนการเรียนการสอนต้องดำเนินไปอย่างต่อเนื่อง เพราะแม้ระบบจะดี หากขาดความต่อเนื่องก็ไม่เกิดการเรียนรู้ที่ดีได้ กระบวนการเรียนการสอนก็เช่นกันผลที่สุดต้องให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้ที่ดีให้ได้ เป็นประเด็นสำคัญยิ่ง

ทักษะการสอน

การฝึกฝนความชำนาญในเทคนิคการสอนแต่ละอย่างเพื่อให้ผู้ฝึกเกิดความคล่องแคล่วและมีความมั่นใจ ซึ่งสามารถแก้ไขข้อบกพร่องของตนเองก่อนที่จะได้มีการสอนจริงในชั้นเรียน ทักษะการสอนที่ใช้ในการสอนมีหลายอย่าง ทักษะแต่ละอย่างมีความสำคัญและสามารถเลือกใช้ให้เหมาะสมกับบทเรียน หรือวิธีสอนแต่ละอย่างได้ ทักษะการสอนที่จำเป็นและสำคัญประกอบด้วย

1. ทักษะการนำเข้าสู่บทเรียน
2. ทักษะการเร้าความสนใจ
3. ทักษะการใช้กระดานดำ
4. ทักษะการใช้คำถาม
5. ทักษะการเล่าเรื่อง
6. ทักษะการยกตัวอย่าง
7. ทักษะการอธิบาย
8. ทักษะการใช้วาจาท่าทางเสริมบุคลิกภาพ
9. ทักษะการควบคุมชั้นเรียน
10. ทักษะการสรุปบทเรียน
11. ทักษะการเสริมกำลังใจ
12. ทักษะการสั่งงานหรือมอบหมายงาน

ทักษะการสอนทั้ง 12 ทักษะดังกล่าวมาแล้ว เป็นทักษะการสอนที่ครูจะต้องนำมาใช้ในการสอน เพื่อให้การเรียนการสอนบรรลุตามจุดประสงค์ได้อย่างมีประสิทธิภาพ ดังนั้น ครูควรพัฒนาตนเองให้มีทักษะการสอน โดยการแสวงหาความรู้ และฝึกฝนตนเองอยู่เสมอเพื่อให้เกิดทักษะดังกล่าว เมื่อพิจารณา

ดูในแง่การนำทักษะการสอนไปใช้จะแบ่งได้เป็น 2 ลักษณะ คือ ลักษณะที่หนึ่ง ทักษะการสอน เมื่อครูเป็นศูนย์กลางการเรียนการสอน ได้แก่ ทักษะการใช้กระดานขอลด์ ทักษะการตั้งคำถาม ทักษะการอธิบาย ทักษะการให้รางวัลทางเสริมบุคลิกภาพ ทักษะการเสริมกำลังใจ และทักษะการควบคุมชั้นเรียน ลักษณะที่สอง คือทักษะการสอนเมื่อนักเรียนเป็นศูนย์กลางการเรียนการสอน ได้แก่ ทักษะ การนำเข้าสู่บทเรียน ทักษะการสั่งงานหรือมอบหมายงาน และทักษะการสรุปการเรียนรู้

วัตถุประสงค์ของการสอน

โดยทั่วไปแล้วการสอนวิชาใดวิชาหนึ่งมีวัตถุประสงค์ให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้ หรือเปลี่ยนแปลง ใน 3 ด้านใหญ่ ๆ คือ

1. ด้านพุทธิพิสัย
2. ด้านจิตพิสัย
3. ด้านทักษะพิสัย

การสอนในแต่ละรายวิชาผู้สอนอาจเน้นด้านใดด้านหนึ่ง หรือไม่ก็ต้องให้สามด้านเท่า ๆ กัน ขึ้นอยู่กับจุดหมายของหลักสูตรโดยแยกอธิบายได้ดังนี้

ด้านพุทธิพิสัยนั้น เป็นพฤติกรรมที่เกี่ยวข้องกับสมรรถภาพสมองด้านความรู้ ความคิดและปัญญา ในการเรียนรู้สิ่งต่าง ๆ แยกออกเป็นพฤติกรรมย่อย 6 พฤติกรรม ดังนี้

1. ด้านความรู้ ความจำ
2. ด้านความเข้าใจ
3. ด้านการนำไปใช้
4. ด้านการวิเคราะห์
5. ด้านการสังเคราะห์
6. ด้านการประเมินค่า

ด้านจิตพิสัยนั้น เป็นพฤติกรรมที่เกี่ยวข้องกับอารมณ์และความรู้สึกของผู้เรียนที่มีต่อสิ่งต่าง แยกออกเป็นพฤติกรรมย่อย ๆ ได้ 5 พฤติกรรม ดังนี้

1. การรับรู้
2. การตอบสนอง
3. การสร้างคุณค่า
4. การจัดระบบ
5. การสร้างลักษณะนิสัย

ด้านทักษะพิสัย เป็นพฤติกรรมที่เกี่ยวกับทักษะและความชำนาญในด้านการปฏิบัติ แยกออกเป็นพฤติกรรมย่อย 5 พฤติกรรม ดังนี้

1. การเลียนแบบ
2. การทำตามแบบ
3. การทำอย่างต่อเนื่อง
4. การทำโดยธรรมชาติ

การสอนทุกรูปแบบ มีแรงจูงใจเป็นสำคัญที่เป็นพื้นฐานของการเรียนรู้ และเป็นสิ่งสำคัญที่จะช่วยอำนวยความสะดวกให้เกิดการเรียนรู้ จึงสรุปได้ว่า การสอนทุก ๆ รูปแบบ มีวัตถุประสงค์เพื่อให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้ คือมีพฤติกรรมที่เปลี่ยนแปลงไปในทางที่ดี เป็นไปตามความต้องการของสังคม สามารถดำรงตนอยู่ในสังคมได้อย่างมีความสุข คือมีทั้งความรู้ มีจิตใจที่ดี หรือมีทัศนคติที่ดี และมีความชำนาญ มีความสามารถที่ทำได้ ทำถูกต้อง สามารถใช้ประโยชน์ได้อย่างมีประสิทธิภาพในสิ่งที่ตนเรียนนั้น

การวางแผนการสอน

การสอนจะประสบความสำเร็จอย่างมีประสิทธิภาพก็ต้องอาศัยการวางแผน และการเตรียมการสอนที่ดี การวางแผนและเตรียมการสอนจึงเป็นกิจกรรมที่มีประโยชน์อย่างยิ่ง เพื่อป้องกันการล้มเหลวของการสอน

ขุนงู กล่าวไว้ว่า ยิ่งวางแผนมากเท่าใด ยิ่งมีโอกาสชนะมากเท่านั้น และยิ่งวางแผนน้อยเท่าใด ยิ่งมีโอกาสชนะน้อยเท่านั้น

ลักษณะของการวางแผนและเตรียมการสอน

การวางแผนและเตรียมการสอน เป็นการกำหนดไว้ล่วงหน้าว่า จะสอนใคร ในเนื้อหาใดสอนเมื่อใด สอนอย่างไร และเพื่อให้เกิดอะไร ซึ่งเมื่อถึงเวลาดังกล่าวจะดำเนินการสอนตามที่วางแผนไว้ ผู้สอนจึงต้องคิดวางแผนและเตรียมการสอนล่วงหน้าอย่างละเอียดรอบคอบ เหมาะสมเพื่อให้สามารถดำเนินการสอนตามที่ได้กำหนดไว้ได้อย่างได้ผลดี การวางแผนและเตรียมสอนมีหลักลักษณะ เช่น ระยะสั้น ระยะปานกลาง ระยะยาว การวางแผนเฉพาะเรื่องใดเรื่องหนึ่งวางแผนครอบคลุมทุกเรื่อง ในที่นี้จะกล่าวถึงการวางแผนและเตรียมการสอนสำหรับการสอนในรายวิชาต่าง ๆ โดยทั่วไป ซึ่งบางวิชาจะสอนสัปดาห์ละ 1 ชั่วโมงไปจนถึงภาคเรียนหรือบางวิชาสอนทุกวัน ๆ ละ 1 ชั่วโมง ไปจนถึงภาคเรียน และแต่ละครั้งที่สอนต้องทราบอย่างชัดเจนว่า

1. จะสอนในเนื้อหาใด
2. จุดประสงค์ของการสอนครั้งนั้นมุ่งหมายให้ผู้เรียนเกิดอะไร
3. ดำเนินการสอนเช่นไร

สื่อการสอนและอุปกรณ์การสอน

ความหมายของสื่อ การสื่อสาร มีความสำคัญเป็นอย่างยิ่ง เพราะการสอนที่ไม่สามารถอธิบายได้อย่างชัดเจน ต้องอาศัยสื่อในการทำความเข้าใจ เห็นภาพ สัมผัส ความเป็นจริง หมายถึง

1. สื่อการเรียนการสอนเป็นสิ่งที่ช่วยสร้างความเข้าใจ และสร้างประสบการณ์การเรียนรู้แก่ผู้เรียน
2. สื่อการเรียนการสอนจำแนกเป็น 3 ประเภท ได้แก่ วัสดุ อุปกรณ์ และวิธีการ
3. การเลือก การใช้ และการประเมินผลสื่อการเรียนการสอน เป็นสิ่งที่ผู้สอน ควรฝึกให้เกิดความชำนาญ

วัตถุประสงค์

เมื่อผู้เรียน ศึกษาเนื้อหาจบแล้วจะสามารถ อธิบาย บอกกับสิ่งที่ตรงตามจุดประสงค์ได้ นั่นก็คือ

1. บอกความหมาย ความสำคัญ และคุณค่าของสื่อการเรียนการสอนได้อย่างถูกต้อง
2. จำแนกประเภทของสื่อการเรียนการสอนได้อย่างถูกต้อง
3. บอกวิธีเลือกใช้ ตลอดจนการเก็บรักษาสื่อการเรียนการสอนได้อย่างเหมาะสม

สื่อการสอน

สื่อการเรียนการสอน ดังที่ได้เปรียบเทียบกับในเรื่องการติดต่อสื่อสารแล้วว่า ในกระบวนการสื่อสารในชั้นเรียนนั้น ผู้ส่งสารคือผู้สอน ผู้รับสารคือผู้เรียน สารคือเนื้อหาหรือความรู้หรือประสบการณ์ต่าง ๆ ที่ต้องการจะถ่ายทอด สื่อก็คือสื่อการเรียนการสอนนั่นเอง ดังนั้นตัวการสำคัญที่จะทำให้ผู้สอนและผู้เรียนสื่อสารได้ดีมีประสิทธิภาพ ก็คือ สื่อการเรียน การสอนที่ผู้สอนจัดเตรียมไว้

รูปแบบและวิธีการสอน

ขั้นตอนในกาสอนแบบบูรณาการ

การสอนแบบบูรณาการมีลำดับขั้นตอนในการสอน ดังนี้

1. ขั้นเริ่ม ครูจะเป็นผู้นำทางให้ผู้เรียนตระหนักถึงปัญหาดังกล่าวจะนำไปสู่การกระทำ ครูอาจจะตั้งคำถามว่า เราจะแก้ ปัญหานี้อย่างไร ต้องใช้อะไรบ้างในการเริ่มหน่วยซึ่งจะเริ่มได้หลายวิธี เช่น การใช้โอกาสพิเศษและเหตุการณ์สำคัญเป็นการเสริมหน่วยการจัดสภาพห้องเรียนให้เรากความสนใจ การศึกษานอกสถานที่และการเยี่ยมสถานที่สำคัญ ปัญหาต่าง ๆ ในครอบครัวหรือโรงเรียน เป็นต้น หน่วยการเรียนอาจเริ่มจากข้อเสนอแนะบางอย่างของโรงเรียน หรือชุมชนในท้องถิ่น ครูอาจจะใช้สื่อเพื่อเร้าความสนใจของผู้เรียนในการเริ่มต้นหน่วย เช่น ใช้สไลด์ ภาพยนตร์ วีดิโอเทป บทประพันธ์ เป็นต้น

2. ขั้นปฏิบัติการ ในขั้นนี้ผู้เรียนพิจารณา และตกลงใจเลือกสิ่งที่ตนสนใจภายใต้คำแนะนำของครู และเริ่มต้นทำกิจกรรมต่าง ๆ มีการฟอร์มกลุ่มและเลือกหัวหน้าในขั้นนี้ต้องอาศัยทักษะความสามารถของครูที่จะแนะนำกิจกรรม ซึ่งช่วยให้ผู้เรียนได้พัฒนาความสามารถของตนถึงที่สุดกิจกรรมต่างได้แก่ การเก็บรวบรวมข้อมูล การอ่าน การทัศนศึกษา การสัมภาษณ์ เป็นต้น

3. กิจกรรมสรุป ในขั้นตอนนี้ครูเน้นที่การบูรณาการของหน่วย ผู้เรียนสรุปกิจกรรมภายใต้การแนะนำของครู ด้วยกันเป็นงานของกลุ่มใหญ่ ผู้เรียนได้รับความรู้ด้านเนื้อหา ได้ฝึกทักษะความสามารถ และได้พัฒนาเจตคติ ในช่วยนี้เป็นเวลาแลกเปลี่ยนการเรียนรู้ระหว่างกลุ่มและขยายความคิดต่าง ๆ ในขณะที่ทำกิจกรรมแบบหน่วย ผู้เรียนต่างแบ่งงานกันทำคนละด้าน ดังนั้นการผสมผสานงานทุกด้านเข้าด้วยกันเป็นสิ่งสำคัญยิ่ง วิธีการที่กลุ่มแลกเปลี่ยนหรือรายงานการค้นคว้าของตนเป็นโอกาสของการเรียนรู้ที่มีคุณค่า ดังนั้น ผู้เรียนจึงต้องได้รับคำแนะนำให้สังเกตค้นคว้าว่า กิจกรรมของคนสามารถตอบปัญหาในกลุ่มใหญ่ได้อย่างไร และวางแผนเสนอผลงานของตนให้เพื่อน ๆ ที่ไม่ได้ทำกิจกรรม ส่วนนั้น เข้าใจจุดสำคัญข้อนี้ด้วย ในขณะที่ผู้เรียนหาทางสื่อความหมายอย่างมีประสิทธิภาพ ทำให้เข้าใจความเข้าใจกิจกรรมอย่างลึกซึ้งขึ้น

4. ขั้นประเมินผล การประเมินผลถือเป็นกระบวนการต่อเนื่องในทุกระยะของการเรียนแบบหน่วย ไม่ได้หมายถึงการวัดผลขั้นสุดท้ายเท่านั้น ผู้เรียนจะต้องได้รับการกระตุ้นให้ตระหนักว่า การประเมินผลของกลุ่มนั้น เป็นสิ่งที่มีคุณค่ายิ่งกว่าตัวครูเป็นผู้ประเมินเพราะในขณะที่ผู้เรียนต้องประเมินผลการทำงานของตนอยู่เป็นระยะนั้น หมายถึงว่าผู้เรียนได้ระลึกถึงและตรวจสอบวัตถุประสงค์ของหน่วยอยู่ตลอดเวลา ซึ่งจะเป็นแนวทางปรับปรุงวิธีการทำกิจกรรมของตนได้

ข้อควรคำนึงในการจัดสอนแบบบูรณาการ

ครูควรได้มีการเตรียมตัวอย่างรอบคอบในการวางแผน เพื่อให้สามารถนำทางผู้เรียนได้ดีโดยการใช้หลัก 4 ประการดังต่อไปนี้

1. ผู้เรียนมีความสำคัญมากเท่ากับเนื้อหาวิชาโดยคำนึงถึงการเรียนรู้ทั้งด้านร่างกาย ด้านสังคม อารมณ์และสติปัญญา
2. คำนึงถึงความแตกต่างระหว่างบุคคลผู้เรียน
3. สร้างบรรยากาศการทำงานที่พึงพอใจแก่ผู้เรียน
4. กิจกรรมการเรียนรู้ควรสัมพันธ์กับปัญหาในชีวิตจริง ความต้องการและความสนใจของผู้เรียนเป็นเกณฑ์

การวัดผลประเมินผล

การรวบรวมข้อมูลเกี่ยวกับผู้เรียน ซึ่งจำเป็นจะต้องใช้เครื่องมือหลาย ๆ ชนิด มาช่วยในการวัดผล หลังจากผ่านการเรียนการสอนมาแล้ว กลางเทอมและปลายเทอม เพื่อทราบผลสัมฤทธิ์การเรียนรู้ว่าประสบผลมากน้อยเพียงใดกับนักเรียน

ประเด็นของการวัดผลในแต่ละลักษณะ ดังนี้

1. ด้านพุทธิพิสัย วัดความสามารถด้านสติ ปัญญา
2. ด้านจิตพิสัย วัดทัศนคติ การปรับตัว และความสนใจ เครื่องมือวัดได้แบบสอบถาม แบบสำรวจรายการ การสังเกต การสัมภาษณ์ การบันทึก
3. ด้านทักษะพิสัย วัดความสามารถและทักษะในการทำงาน เช่น ต้องการวัดความสัมพันธ์ระหว่างมือ เท้า ตา หู และใจ ในด้านความคล่องแคล่ว ทนทาน แข็งแรง ทำงานอย่างมีความสัมพันธ์เพียงใด รวดเร็ว มีประสิทธิภาพเพียงใด

คุณภาพของเครื่องมือวัด

1. มีความเที่ยงตรง
 - 1.1. เที่ยงตรงเชิงเนื้อหา กับเนื้อหาที่เรียนมา
 - 1.2. เที่ยงตรงเชิงโครงสร้าง ความจำ เข้าใจ นำไปใช้ วิเคราะห์
 - 1.3. เที่ยงตรงเชิงสภาพ ความเนจจริงในสภาพปัจจุบัน
 - 1.4. เที่ยงตรงเชิงพยากรณ์ ผลสอบกับความสำเร็จในอนาคต
2. ความเชื่อมั่น
3. ความเป็นปรนัย
 - 3.1. มีความชัดเจน อ่านแล้วเข้าใจความตรงกัน
 - 3.2. มีความคงที่ ตอบแล้วได้คะแนนที่แน่นอน
 - 3.3. มีความแจ่มชัด แปลความคะแนนได้ตรงกัน จัดลำดับได้
4. ความยากง่ายของข้อสอบ
5. อำนาจจำแนก แยกคนอ่อนคนเก่งได้ชัดเจน
6. ความยุติธรรม ให้ความเสมอภาคทุกคน กระจายเนื้อหา
7. ความลึก ครอบคลุมพฤติกรรมหลายๆ ด้าน ความเข้าใจ นำไปใช้ การวิเคราะห์ การสังเคราะห์ การประเมินค่า
8. จำเพาะเจาะจง ไม่หลายแง่ หลายมุม ข้อเดียวถามอย่างเดียว
9. ยั่วยุ ทำทายเป็นให้คิด ให้ตอบ
10. ประสิทธิภาพ เวลา ทุนน้อย แต่วัดได้ตรงประสงค์

การประเมินผล

การประเมินผล หมายถึง การประเมินค่า บอกออกมาเป็นเชิงคุณลักษณะ บอกเชิงคุณค่า การประเมินผลมักตามมาจากการวัดผล เป็นผลสืบเนื่องมาจากการวัดผล

ภารกิจที่สำคัญยิ่งของผู้สอนคือการพัฒนาการสอนของตนให้ดียิ่งขึ้น มีประสิทธิภาพและประสิทธิผลยิ่งขึ้น การพัฒนาการสอนจะกระทำให้ดีย่อมต้องอาศัยองค์ประกอบหลายประการ ที่สำคัญประการหนึ่งได้แก่การพิจารณาปรับปรุงการสอนโดยอาศัยข้อเสนอแนะ จากการประเมินผลการสอน

การประเมินผลการสอน เป็นเทคนิคที่ใช้ในการพิจารณา ตัดสิน ลงความเห็นเกี่ยวกับสภาพการจัดการเรียนการสอน ความเหมาะสมของเนื้อหาสาระ กิจกรรม และวัสดุอุปกรณ์ต่าง ๆ ที่ใช้ ในการเรียนสอน คุณค่าหรือประโยชน์ที่ผู้เรียนได้รับจากการเรียนการสอนนั้น ซึ่งจะต้องพิจารณาในแง่มุมต่าง ๆ ประกอบกัน

ครึ่งหลัง : ความสุข

นิยามของความสุข

ความสุขเกิดได้ทุก ๆ เมื่อทุกขณะจิต เป็นคุณลักษณะที่เป็นนามธรรม และเป็นลักษณะอัตตภาววิสัย หรือเป็นเรื่องเฉพาะบุคคล วัดได้ยากในที่นี้นักวิชาการต่างได้ให้ความหมายของความสุขไว้แตกต่างกัน ดังนี้

พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน (2542) นิยามว่า ความสุข คือ ความสะดวก ความสบาย ความสำราญ ความสบายกาย สบายใจ และความรู้สึกหรืออารมณ์ประเภทหนึ่ง มีหลายระดับตั้งแต่ความสบายใจเล็กน้อย หรือความพอใจ จนถึงความเพลิดเพลินหรือเต็มไปด้วยความสนุก มีการใช้แนวความคิดทาง ปรัชญา ศาสนา จิตวิทยา ชีววิทยา

อริสโตเติล ได้กล่าวว่า ความสุขนั้นขึ้นอยู่กับความรู้จักประมาณตน

อภิชัย มงคล และคณะ (2544, หน้า 228) ได้ให้คำจำกัดความของความสุขว่า หมายถึง สภาพชีวิตที่เป็นสุข อันเป็นผลมาจากการมีความสามารถในการจัดการกับปัญหาในการดำเนินชีวิต มีศักยภาพที่จะพัฒนาตนเอง เพื่อคุณภาพความดีงามภายในจิตใจ ภายใต้อสภาพสังคม และสิ่งแวดล้อมที่เปลี่ยนแปลงไป

พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ปยุตโต) (2554) ได้อธิบายความสุขว่า หมายถึง การสนองต่อความต้องการเป็นความสมอยาก สมปรารถนา โดยความอยากนี้เป็นได้ทั้งกุศล นั่นคือ ฉันทะ และอกุศล คือตัณหา

สำเนียง จันทพรหม (2554) กล่าวว่า ความสุข คือ การได้ทำในสิ่งที่เรารัก และพอใจในสิ่งที่มี

ศิริพันธ์ กิตติสุขสถิต และคณะ เน้นว่า ความสุขโดยทั่วไป หมายถึง ประสบการณ์และความรู้สึกที่มนุษย์สามารถบริหารจัดการได้อย่างสม่ำเสมอตามความปรารถนาในภาพรวมจนเกิดได้จริง และทำให้บุคคลนั้นเกิดความยินดีและอิ่มเอมใจ ทั้งนี้ต้องไม่ทำให้ผู้อื่นเดือดร้อน

วิลม ถวิลพงษ์ (2557) เน้นว่า ความสุข คือ การมีชีวิตอยู่แบบสมถะมีความสบายใจ ไม่เจ็บป่วย มีชีวิตครอบครัวที่ดี

Martin Seligman (1998) กล่าวว่า ความสุขของบุคคลนั้นมีอิทธิพลมาจากปัจจัยทางพันธุกรรมร้อยละ 50 แต่ปัจจัยที่ถูกกำหนดโดยพันธุกรรมเหล่านี้ เป็นสิ่งที่สามารถเรียนรู้และฝึกฝนเพื่อเปลี่ยนแปลงให้ดีขึ้นได้ เช่น นิสัยขี้กลัว และการมองโลกแง่ร้าย ซึ่งส่งผ่าน ทางพันธุกรรม เป็นสิ่งที่สามารถฝึกฝนให้กลับกลายเป็นความเชื่อมั่น และการมองโลกในแง่ดีได้

Lyubomirsky, King & Diener (2005) ได้ให้นิยามของบุคคลที่มีความสุข คือ บุคคลที่มีประสบการณ์ด้านอารมณ์ทางบวก เช่น ความปิติ ความสนใจ และความภาคภูมิใจบ่อยครั้ง และมีประสบการณ์กับอารมณ์ทางลบ เช่น ความเศร้า ความวิตกกังวล และความโกรธน้อย หรือไม่บ่อยครั้ง

ศูนย์สุขภาวะทางจิต, 2012 กล่าวว่า ความสุขคือ สภาวะที่บุคคลรับรู้ว่าตนเองได้ทำในสิ่งที่ตนต้องการและทำได้สำเร็จ มีความเป็นตัวของตัวเอง มีความภาคภูมิใจในการกระทำของตน มีความคิดเชิงบวก มีความกระตือรือร้นในการดำเนินชีวิตที่จะไปสู่การมีสุขภาพที่ดี มีการพัฒนาตน มีสัมพันธภาพที่ดีกับครอบครัวและสังคม สามารถดำเนินชีวิตอย่างพอเพียงและมีใจที่สงบ

ในที่นี้จึงอาจสรุปได้ว่า ความสุขคือ ความอิมเมม เบิกบาน พอใจ เป็นตัวของตัวเองของบุคคล อันเป็นผลมาจากการได้รับและประสบกับสิ่งที่ตนเองพอใจส่งผลให้บุคคลมองโลกในแง่ดี

โดยส่วนใหญ่แล้วการที่บุคคลได้พิเคราะห์และวินิจฉัยว่า ตนเองนั้นมีความสุขหรือไม่และอย่างไรนั้นขึ้นอยู่กับว่าตนเองตั้งเกณฑ์ในเรื่องของความสุข และการรับรู้ประสบการณ์ความสุขของแต่ละคนที่แตกต่างกันออกไป เช่น บางคนคาดหวังว่าหากมีเงินสะสมเก็บในธนาคารให้ได้ 5 ล้านบาทแล้วจะมีความสุข บางคนขอให้ในปีหนึ่ง ๆ ทำงานแล้วได้มีโอกาสไปเที่ยวปีละ 2 ครั้งกับคนที่รู้ใจแล้วจะพอใจแล้วมีความสุข ในขณะที่บางคนขอให้เงินได้เปลี่ยนหลังคาบ้านที่มุงจากมาเป็นหลังคามุงกระเบื้องจะมีความสุขใจ บางคนต้องการการมียศตำแหน่งหน้าที่การงานมั่นคงรองรับจึงจะมีความสุข ดังนั้น บุคคลที่จะมีความสุขจึงต้องมีมุมมองความคิดจากพื้นฐานของความเป็นจริง กับการได้สิ่งที่สมปรารถนา ดังคำดังกล่าวว่า “คนที่มีความสุขที่สุดในโลกไม่ใช่คนที่ร่ำรวย คนที่มีความสุขที่สุดในโลกไม่ใช่คนที่ประสบความสำเร็จ แต่คนที่มีความสุขที่สุดในโลกคือคนที่มีความสุขใจเท่านั้นเอง” ความสุขเป็นกระบวนการมากกว่าจุดหมายปลายทาง เหล่านี้จึงเป็นเหตุให้มนุษย์ทุกคนต่างแสวงหาความสุขด้วยกันที่หลายหลากวิธีล้วนแตกต่างกัน ขึ้นอยู่กับมุมมองในการมองโลกและมองชีวิต บางคนรับประทานอาหารเช้า ท้องเที่ยว บางคนมีเงินเก็บในธนาคารบางคนได้ปรนนิบัติและได้อยู่กับคนที่รัก ในขณะที่บางคนพอใจกับหายนะชีวิต และทรัพย์สินของคน ๆ อื่น

ทฤษฎีความสุข

ทฤษฎีจิตวิทยาว่าด้วยความสุข คือ มุมมองที่นักวิชาการต่างอธิบายและมีเชื่อว่าความสุขของบุคคลนั้นเกิดขึ้นได้อย่างไร ซึ่งนักวิชาการต่างได้มีแนวคิดอธิบายไว้ต่างกัน ในที่นี้ขอกกล่าวเพียง 3 ทฤษฎีได้แก่

ทฤษฎีมุ่งเฉพาะสุข ทฤษฎีนี้มีความเชื่อพื้นฐานว่า ความสุขเป็นลักษณะเฉพาะของบุคคล เป็นความพึงพอใจสูงสุดจากการทำกิจกรรม การทำงาน การคิด ความบันเทิง สำราญเพลิดเพลิน สุขสบายทั้งกายและใจ ทั้งรูปแบบวิถีชีวิต ฯลฯ ที่แจ่มเป็นกรอบ เป็นอัตลักษณ์ส่วนบุคคล ที่เป็นอิสระ ที่ควรจะได้รับเกียรติ ยกย่อง การเคารพในความเป็นส่วนตัว รากของทฤษฎีนี้มาจากแนวปรัชญาด้านอรรถประโยชน์ที่เชื่อว่า ความสุขควรเป็นสิ่งที่บุคคลที่ได้รับการตอบสนองความพึงพอใจ ให้เป็นคุณภาพของการกระทำและความสุขดังเช่นที่ผู้บริหารบางท่านกล่าวกับผู้ใต้บังคับบัญชาในวันรับตำแหน่ง ว่าตนเองเน้นหลักการบริหารด้วยนโยบาย สุขนิยม กล่าวคือ ทำงานไปด้วย ก็ขอให้ทุกคนมีความสุขในการทำงานควบคู่ไปด้วย

ทฤษฎีใจปรารถนา ทฤษฎีนี้มีความเชื่อพื้นฐานว่า ความสุขเกิดขึ้นได้จากการที่บุคคลได้รับการตอบสนองในสิ่งที่ตนเองต้องการ griffin (1986) เปรียบทฤษฎีนี้ว่า ความสุขเหมือนไอศกรีมโคนที่ช่วยให้เราสุขได้ทั้งจากได้ลิ้มลอง และจากการเห็นแห่งไอศกรีมโคน ที่น่ารับประทานเหมือนได้เสพทั้งกายและจิต ทฤษฎีนี้เชื่อว่า ความสุขเป็นทั้งจากจินตนาการและจากเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นจริง ยิ่งบุคคลมีความต้องการและมีสิ่งของหรือเรื่องราวเข้ม เข็งแกร่งมากเพียงใด ก็จะมีมีความสุขมากขึ้นเท่านั้น กล่าวอีกนัยหนึ่ง “ยิ่งย้าคิด ย้าทำ ยิ่งเกิดความสุข” ทุกอย่างต่างล้วนเสริมสร้างความสุขให้ทั้งสิ้น เป้าหมายของบุคคลคือ ขอให้ได้รับความสุขหรือสิ่งที่ตนเองต้องการไว้มาก่อนเป็นเบื้องต้น อย่างน้อยตนเองได้มีความสุขแล้วจากนั้นอะไรจะเกิดขึ้นค่อยว่ากัน ทฤษฎีนี้จึงสะท้อนให้เห็นความสุขที่ฉาบฉวย

ระดับของความสุข

พุทธทาสภิกขุ (2524) ได้กล่าวถึงความสุขว่ามี 3 ระดับ กล่าวคือ

1. สุขเพราะไม่เบียดเบียน ระดับนี้เป็นความสุขที่อิงไปทางสังคม ของหมู่คณะ ซึ่งถ้าไม่มีการเบียดเบียนกันก็จะก่อให้เกิดเป็นสุข หรือไม่เห็นแก่ตัว
2. สุขหากเหนืออำนาจาม หรือเป็นความสุขเพราะอยู่เหนือกิเลสที่จะกระทบตัวเรา ระดับนี้เป็นการละได้ เว้นได้ซึ่งความรัก หลงไหลในสิ่งต่างๆ หรือการกำหนดยินดี ในอารมณ์ต่างๆ ที่เกิดขึ้น ถือว่าเป็นกามคุณอย่างหนึ่ง ซึ่งการหลงไหลทั้งบุคคล วัตถุ ก่อให้เกิดความทุกข์ทั้งสิ้น
3. สุขเพราะละตัวตนเสียได้ เพราะถ้าละทิ้งปล่อยวางเรื่องนี้ได้ ก็จะไม่ยึดมั่นในตัวกูของกู ไม่มีรูปไม่มีนาม ไม่มีความอยากจะเหนือผู้อื่น จะไม่เบียดเบียนใคร และไม่เห็นแก่ตัว

ป.อ.ปยุตโต, 2554 ได้แบ่งความสุขเป็น 3 ชั้น ประกอบด้วย

1. ความสุขที่ต้องหา ได้แก่ สุขแบบสนองตัณหาหรือความสุขที่ต้องแสวงหา เช่น วัตถุ สิ่งของ ทรัพย์สิน ตำแหน่ง ลาภยศ ชื่อเสียง ที่ต้องหาจากภายนอก เชื่อว่า เมื่อได้รับการตอบสนองก็จะมีความสุข
2. ความสุขที่สร้างเองได้ ได้แก่ สุขด้วยการสนองฉันทะ หรือ ความสุขที่สร้างเองได้ ด้วยเพราะความอยากรู้ อยากรู้ ศึกษา อยากรู้ทำสิ่งต่างๆ เป็นความต้องการของจิตใจ ด้วยความตั้งใจ ด้วยการกระทำของตนเอง ไม่พึ่งพา ไม่รื้อร้อ เป็นการบำบัดความต้องการที่สามารถสร้างขึ้นเองได้

3. สุขที่มีอยู่ในตัวตลอดเวลา ได้แก่ สุขที่ไม่อาศัยการสนอง หรือไม่ขึ้นต่อการตอบสนองต่อความต้องการ แต่มีอยู่แล้วในตัวตลอดเวลา ที่เป็นเช่นนี้เพราะเมื่อบุคคลใดมีความสุขเป็นองค์ประกอบชีวิตของตนเองแล้วบุคคลนั้นก็มีความสุขอยู่เป็นนิ ไม่จำเป็นต้องไปแสวงหาหรือมุ่งทำอะไรที่จะทำให้มีความสุขอีกต่อไป อย่างไรก็ตามความสุขที่แท้จริงนั้นควรเป็นความสุขปัจจุบันเพื่อปัจจุบัน อันเป็นสำนวนอัตลักษณ์ของชาวตริเนแดด หมายถึง เราควรจะใช้ชีวิตดั่งดวงอยู่กับปัจจุบันมากที่สุด เสพสุขเฉพาะเพียงในปัจจุบัน “วันวานนั้นผ่านไปแล้ว และพรุ่งนี้ที่จะคืบคลานมานั้นก็ยังไม่ถึงก็ไม่ต้องไปคิดถึง” ความสุขไม่ใช่อยู่ที่การรอคอย แม้ว่าการรอคอยเป็นส่วนหนึ่งของความสุข

ประเภทของความสุข

พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ปยุตโต) (2554) ความสุขมีหลายประเภท ได้แก่

1. ความสุขจากการเสพ เป็นความสุขจากการที่อายตนะทั้ง 5 ได้รับสัมผัสในรูป รส กลิ่น เสียงและสัมผัสที่พึงปรารถนา เป็นความสุขจากการได้เสพสิ่งที่สวยงาม เสน่ห์กาย กลิ่น และเสียงเย้ายวนเร้าใจ เป็นความหลงใหล หมกมุ่นใคร่ชื่นชม

2. ความสุขทางสังคม เป็นความสุขจากการได้อยู่ท่ามกลางผู้คน ชุมชน ในครอบครัว ญาติมิตร มิตรภาพ มีน้ำใจไมตรีจิต มีเมตตา กรุณา ห่วงใย รักกัน ระลึกถึงกัน เอาใจใส่กันและกัน มีความพร้อมเพรียง พร้อมพรรค นึกถึงกัน อนุเคราะห์ เกื้อกูลกัน ซาบซึ้งที่มีสัมพันธ์ภาพที่ดีสุดกันไม่ขาดสาย เป็นเอกภาพของจิตใจที่เป็นความสุขด้วยกันร่วมกัน

3. ความสุขกับธรรมชาติ เป็นความสุขจากการได้อยู่กับท่ามกลางธรรมชาติ หรือได้สัมผัสกับความสดชื่นรมย์ สงบเงียบของสิ่งรอบๆ ตัว ของหมู่แมกไม้ ขุนเขา ผาถ้ำ ท้องฟ้า สายลม พรรณไม้นานาชนิด ดอกไม้ เถาวัลย์ ใบไม้ และความวิเวกของธรรมชาติป่า

4. ความสุขทางปัญญา เป็นความสุขที่เป็นอิสระ เป็นสุขแท้จริงด้วยปัญญา ที่มีปัญญาหนุนนำทำให้เกิดการได้คิด ปลอดปล่อย หลุดพ้นจากสิ่งรบกวนจิตใจให้มัวหมอง เบิกบานไม่ถูกห่วงเหนี่ยว แก้ปัญหาได้ มีอิสรภาพที่สมบูรณ์ หรือความสุขสูงสุด หรือความสุขที่ยั่งยืน ซึ่งสังเกตได้จากการเป็นสุขทุกที่ ทุกเวลา เพราะเป็นคุณสมบัติประจำตัวไม่ต้องแสวงหา มีสุขอิสระไม่พึ่งพา ไม่ขึ้นต่ออะไร เป็นสุขล้วน กล่าวคือ ไม่ค้างคา สอดคล้องกับคำที่ว่า “ความสุขอื่นใดยิ่งกว่าความสงบใจไม่มี”

Diener (2005) ได้ประมวลตัวแปรที่ส่งผลต่อ ความสุข ไว้ที่น่าสนใจ ดังนี้

1. การศึกษา ผลการวิจัยพบว่าระดับการศึกษาส่งผลต่อความรู้สึกสุขอย่างมีนัยสำคัญในระดับ แม้ไม่สูงโดยระดับการศึกษาส่งผลโดยตรงต่อสถานภาพ อาชีพและระดับรายได้ และระดับอาชีพและรายได้ส่งผลต่อความรู้สึกสุขอีกทอดหนึ่ง และจากการวิเคราะห์พบว่ายิ่งบุคคลมีระดับการศึกษาสูงก็จะมีมีความสุขลดลงเมื่อวัดต่อเนื่องไปในระยะยาว

2. รายได้ รายได้มีความสัมพันธ์โดยตรงกับความสุขอย่างมีนัยสำคัญ แต่ในระดับไม่สูงโดยพบว่า กลุ่มคนที่มีรายได้ปานกลาง หรือปานกลางระดับสูงมีความสุขมากกว่ากลุ่มคนที่มีรายได้สูงมาก ส่วน

ในการศึกษากลุ่มผู้ที่โชคดี ร่ำรวยกะทันหัน เช่น ถูกล็อตเตอรี่ รางวัลที่ 1 หรือชนะรางวัลแจ็กพอตต่าง ๆ พบว่า 39% ของคนในกลุ่มนี้ ได้รายงานว่าตัวเองมีความสุขมากช่วงหนึ่งในระยะต้น ๆ แต่สิ่งที่พบต่อไปคล้ายกันคือ หลังจากนั้นไปแล้วคนกลุ่มนี้ส่วนหนึ่งจะลาออกจากงาน เนื่องจากสัมพันธภาพที่ดีกับกลุ่มคนใกล้ชิดเสื่อมลง เช่น ถูกกดดันจากครอบครัวและเพื่อนสนิทที่ได้ให้การช่วยเหลือทางการเงิน

3. การสมรส การสมรสมีความสัมพันธ์เชิงบวกกับความสุข ทั้งนี้ข้อมูลจากการวิจัยเมื่อได้ควบคุมตัวแปรรายได้และอายุ ผู้ที่สมรสแล้วรายงานว่าตนเองมีระดับความสุขสูงกว่าเมื่อเปรียบเทียบกับคนโสดและคนหย่าร้าง โดยเฉพาะการมีอารมณ์เชิงบวก ที่เป็นเช่นนั้นอาจเป็นเพราะการสมรสเป็นเสมือนกันชนความยากลำบากในการดำรงชีวิต ทำให้ไม่รู้สึกว่าจะต้องเผชิญกับปัญหาชีวิตตามลำพัง เพราะมีคนให้การช่วยเหลือและสนับสนุน เช่น Mroczek and Kolarz (1998) พบว่า คนสูงอายุโดยเฉพาะคนที่แต่งงานแล้วมีความสุขมากกว่าคนทั่วไป

4. ความพึงพอใจในงาน จากการสังเคราะห์งานวิจัย 34 ชื่อ/เรื่อง ปรากฏความสัมพันธ์ระหว่างความพึงพอใจในงานกับความพึงพอใจในชีวิต ที่เป็นเช่นนี้ อธิบายไว้ว่า เพราะการทำงานเป็นโอกาสให้บุคคลได้ใช้ศักยภาพของตนในระดับสูง ซึ่งเป็นผลย้อนกลับให้เกิดความพึงพอใจในชีวิต และเมื่อศึกษาค้นคว้าความสุขในกลุ่มคนว่างงาน พบผลในทางตรงข้ามว่า บุคคลเหล่านี้มีความเครียดสูง ไม่พึงพอใจในชีวิต และมีสุขภาพในระดับต่ำ

5. สุขภาพ มิติของสุขภาพได้รับการพิจารณาว่า เป็นมิติหลักของการมีความสุขของชีวิต สุขภาพกับความสุขมีความสัมพันธ์ในระดับสูง แต่ที่น่าสนใจ กล่าวคือ สุขภาพนับเป็นสภาวะที่ปัจเจกบุคคลรับรู้และประเมินตนเอง มิใช่เป็นข้อปรากฏที่เกิดจากแพทย์ แต่กลับพบว่าสุขภาพที่เกิดจากการรับรู้ส่งผลต่อความสุขที่เป็นอัตนัยของบุคคลโดยตรง

6. ศาสนา งานวิจัยด้านความสุขกับความมั่นคงในการนับถือศาสนา พบว่า มีความสัมพันธ์ต่อกัน เพราะความสุขเป็นความรู้สึกภายในอันเป็นการเชื่อมโยงตนเองกับหลักความเชื่อและศรัทธา แม้จะได้ควบคุมตัวแปร อายุ รายได้ และสถานภาพสมรส ไว้แล้ว นอกจากนี้การนับถือศาสนายังเป็นการเปิดโอกาสให้บุคคลได้หาคำตอบของการดำรงชีวิตระหว่างที่มีวิกฤตต่าง ๆ เกิดขึ้นในชีวิตนอกเหนือไปจากการนับถือศาสนา ก็ทำให้บุคคลได้มีเครือข่าย มีกลุ่มที่มีความสนใจ ได้มีการช่วยเหลือสนับสนุนกัน

7. กิจกรรมผลิตเฟลิน ความสุขในชีวิตมีความสัมพันธ์กับการทำกิจกรรมที่ผลิตเฟลิน Diener, (2005) ได้ศึกษาระยะยาวกับวัยรุ่นระดับมัธยมศึกษาที่มีกิจกรรมที่ผลิตเฟลินทำในขณะที่เรียน พบว่าความสุขในการทำกิจกรรมที่ตนผลิตเฟลิน สามารถใช้พยากรณ์ความสุขในชีวิตได้อย่างมีนัยสำคัญมาก ถึงแม้กระทั่งการเดิน ก็เพิ่มระดับความสุขและลดความซึมเศร้า ยังช่วยลดความดันเลือดและอัตราการเต้นของหัวใจ ทำให้ไม่เครียด

การประเมินความสุข

ความสุขนั้นเนอตันยหรือเป็นเรื่องเฉพาะตัวเป็นการรับรู้ และความรู้สึกเฉพาะตัวของปัจเจกบุคคลที่สามารถสร้างได้ ทดลองได้ พิสูจน์ ทดสอบและประเมินได้ สำหรับสนับสนุนสุขภาวะองค์การ สำนักงาน กองทุนการสร้างเสริมสุขภาพ ได้กำหนดสร้างตัวชี้วัดและประเมินความสุขว่ามี 8 ประการ กล่าวคือ

1. สุขภาพดี คือการมีสุขภาพกายและจิตใจที่ดี เข้มแข็งและแข็งแรง เกิดจากการรู้จักใช้ชีวิต รู้จักกิน รู้จักนอน ชีวิตมีสุข
2. น้ำใจงาม คือการมีน้ำใจเอื้ออาทรต่อกัน รู้จักการแบ่งปัน มีการให้และรับอย่างเหมาะสม ตระหนักรู้ในบทบาทของแต่ละคน ตั้งแต่เจ้านายลูกน้อง พ่อแม่ และสิ่งต่าง ๆ ที่เข้ามาในชีวิต
3. การผ่อนคลาย คือการรู้จักยกย้าย ถ่ายเท ผ่อนปรน สิ่งต่าง ๆ ในการดำเนินชีวิตรู้จักหวั่นไหวในการมีพฤติกรรมที่เหมาะสม
4. การหาความรู้ คือ การเรียนรู้หาความรู้เพื่อพัฒนาตนเองและนำไปสู่การเป็นมืออาชีพ เพื่อให้เกิดความก้าวหน้าและมั่นคงในการทำงาน และพร้อมที่จะเป็นผู้ถ่ายทอดสอนคนอื่น
5. คุณธรรม คือ การมีทริโอดตัปปะ หมายถึง การละอายและเกรงกลัวต่อการกระทำที่ไม่ดีของตนเอง ซึ่งนับเป็นคุณธรรมเบื้องต้นของการอยู่ร่วมกันของบุคคลในสังคม และในการทำงานเป็นทีม
6. ใช้เงินเป็น คือ ความสามารถในการบริหารจัดการรายรับและรายจ่ายของตนเอง ตลอดทั้งของครอบครัว รวมถึงการรู้จักการทำบุญซีคร้วเรือน
7. ครอบครัวที่ดี คือ การมีครอบครัวที่อบอุ่น มีความรักที่มั่นคงกับสมาชิกในครอบครัว เพราะครอบครัวเป็นภูมิคุ้มกันและเป็นกำลังใจที่ดี ในการที่จะเผชิญกับอนาคตหรืออุปสรรคต่าง ๆ
8. สังคมดี คือ การมีความรักความสามัคคี เอื้อเฟื้อต่อสังคมที่ตนเองทำงานและมีสิ่งแวดล้อมที่พักอาศัยที่มีคุณภาพ

ความสุขนั้นพัฒนาได้

ความสุขเป็นความรู้สึกที่มีอิทธิพลต่อมนุษย์ทุกรูปทุกนาม เป็นวิทยาศาสตร์ที่ทุกคนควรได้เรียนรู้ อย่างลึกซึ้งในทุกแง่มุม เพื่อให้สามารถประคองความสุขไปได้เนิ่นนาน ความสุขเป็นแรงบันดาลใจที่แข็งแกร่งสร้างสรรคทั้งในการทำงาน การศึกษา ในการดำรงชีวิตและการใช้ชีวิตในสังคม ดังนั้นหากใครก็ตาม ประกอบกิจกรรมใด ๆ ข้างต้นเจือด้วยความสุข ก็จะส่งผลให้มีความสุขสมบูรณ์ในชีวิต ยิ่งเข้าใจความสุขมากเพียงใด ก็ยิ่งยอมเข้าใจชีวิตและเข้าใจโลกมากขึ้นเพียงนั้น ความสุขจึงควรเป็นอีกศาสตร์หนึ่งที่ทุกคนควรเรียนรู้และพัฒนาตนเองสู่ความสุขอย่างยั่งยืน การพัฒนาความสุข คือการพัฒนาชีวิตและการพัฒนาสังคมด้วยเช่นกัน กระบวนการพัฒนาของมนุษย์จึงควรที่จะต้องมีความสมดุลทั้งร่างกาย จิตใจและสังคม ให้ได้ความสุขกายสุขใจ และสุขท่ามกลางการอยู่กับผู้คนในสังคมตามหลักมนุษยนิยม ที่เชื่อว่าความสุขคือการสร้างความสมดุลใช้ชีวิต ซึ่งเหล่านี้เริ่มต้นด้วยการศึกษาและการเรียนรู้เมื่อบุคคลได้ศึกษาและเรียน

รู้ก็จะเป็นไปตามธรรมชาติยิ่งเรียนรู้ก็ยิ่งเกิดการเติบโตทั้งทางปัญญาและจิตใจที่เรียกว่า Feeling Intelligence และเมื่อยิ่งเจริญ ก็ยิ่งส่งผลให้มีความสุขไปด้วยกันพร้อมๆ กัน เหตุนี้ แนวทางการพัฒนาตนเองเพื่อให้เป็นผู้ที่มีความสุขในชีวิตเราจึงควรรู้และเข้าใจ กำหนดเป้าหมายและแนวทางการดำเนินชีวิตของตนเองที่ชัดเจน ไม่เป็นผู้ที่มีความวุ่นวาย ไม่สับสน ไม่เห็นแก่ตัว ไม่หมกมุ่น ไม่แคบในความคิด แต่คิดบวก โดยวางรากฐานของความรู้ ความเข้าใจบนปัญญา ไม่หลง ไม่ทำลาย ไม่ทำให้ใครเดือดร้อน แต่เป็นผู้ที่มีจิตใจดี จิตใจงดงาม เป็นผู้ให้ มุ่งศึกษาแนวทางการดำเนินชีวิตไปสู่เป้าหมาย ด้วยการศึกษามากมาย แนวทางทั้งทางตรงและทางอ้อม เพื่อเลือกแนวทางที่เร็ว ตรงสู่เป้าหมาย เพื่อป้องกันความผิดพลาด ล้มเหลว เฉกเช่นเดียวกับการเขียนหนังสือผิดที่ยังลบยั้งแก้ไขได้ แต่การเขียนสูตรชีวิตผิดเราไม่สามารถเอาคืนได้เลย ดังนั้นผู้ที่พัฒนาแล้วจึงควรเป็นผู้ที่มีความสุขเหนือความสุข กล่าวคือสุขที่ได้เห็นทุกคนเป็นสุข ยอมรับและเข้าใจหลักธรรมชาติของชีวิต อย่างไรก็ตามสิ่งที่บุคคลต้องปฏิบัติอยู่ตลอดเวลา คือ ความไม่ประมาทในการพัฒนาตนเองให้ก้าวหน้าไปสู่การพัฒนาความสุขอย่างยั่งยืน

ทบทวน : สรุปการสอนอย่างมีความสุข

การเรียนรู้อย่างมีความสุข

สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติได้เล็งเห็น ความสุข และต้องการให้นักเรียน เรียนรู้อย่างมีความสุข จึงเชิญคณะผู้เชี่ยวชาญร่วมกันศึกษาค้นคว้า โดยมีผู้ช่วยศาสตราจารย์ กิตติวดี บุญชื่อ และคณะ (2540) เป็นหัวหน้าคณะ ซึ่งได้นำเสนอ "ทฤษฎี การเรียนรู้อย่างมีความสุข" สรุปหลักการสำคัญว่า การเรียนรู้อย่างมีความสุข จะต้องมีความคิดพื้นฐานที่จะต้องสร้างความรักและความศรัทธาให้กับนักเรียน เพราะศรัทธาเป็นจุดเริ่มต้นของ การเรียนรู้ ที่ดีที่สุด การเรียนรู้ที่ดีเกิดจากการได้สัมผัสและสัมพันธ์กับของจริงและธรรมชาติ การเปิดโอกาสให้นักเรียนได้เรียนรู้ตนเอง และบุคคลรอบข้าง ช่วยให้เขาปรับตัวได้อย่างเหมาะสมกับสิ่งแวดล้อมรอบตัวการประยุกต์กระบวนการทัศนใหม่ทางการศึกษา ในการจัดการเรียนการสอนระดับปฐมวัย

การพัฒนาให้เด็กเป็นคนที่ เก่ง ดี และ มีความสุข ต้องมีความสมดุลในการจัด กระบวนการเรียน การสอน บรรยากาศ และ สภาพแวดล้อมโดยให้เด็กได้ สนุก สนาน กับกิจกรรมการเรียน และเสริมสร้าง ประสบการณ์ที่ สร้างสรรค์ ให้ผู้เรียนมี ความสุข จากการช่วยเหลือ อื้ออาทรและร่วมมือร่วมใจกัน สามารถจัดการ จัดระบบโดยร่วมมือกันรับผิดชอบ ในการปฏิบัติตามกฎหมาย ระเบียบ ข้อตกลง เพื่อเสริมสร้างวินัยในตนเอง สำหรับการอยู่ร่วมกัน และให้ผู้เรียนมีความสนใจใฝ่รู้ ซึ่งต้องอาศัย กระบวนการเรียนรู้ ตามสภาพจริง (Authentic Learning) และกระบวนการประเมินตามสภาพจริง (Authentic Evaluation)

ในการจัดการเรียนการสอนเพื่อพัฒนาให้เด็กเป็นคนเก่ง ดี และ มีความสุข ควรจะมีการส่งเสริม หรือพัฒนาเด็ก ดังนี้

1. ส่งเสริมให้เด็กเป็น ศูนย์กลางของการเรียนรู้ (Student - centered approach) โดย

เน้นให้เด็กเป็นผู้ปฏิบัติ กิจกรรมการเรียนรู้ด้วยตนเอง

2. ส่งเสริมพัฒนาการของสมองทุก ๆ ด้าน (Whole brain approach) ทั้งด้านร่างกาย ภาษาศาสตร์ ดนตรี การรับรู้ และมิติสัมพันธ์ และการรักธรรมชาติ

3. ส่งเสริมให้เด็กได้พัฒนาทักษะ กระบวนการคิด (Thinking Skill) และการ แก้ไขปัญหา อย่างเป็นเหตุเป็นผล และในเชิงสร้างสรรค์

4. เน้นการบูรณาการการเรียนรู้ และทักษะความถนัดของผู้เรียน โดยส่งเสริมศักยภาพของเด็กทุก ๆ ด้าน โดยการเรียนรู้เป็นหน่วย (Thematic Approach)

5. เน้นการพัฒนาเด็กในด้านการอยู่ร่วมกัน และทำงานร่วมกันตามวิถีประชาธิปไตย

6. ส่งเสริมการเข้าใจตนเอง รู้จักส่วนดี ส่วนบกพร่องของตนเอง และความเข้าใจผู้อื่น สามารถชื่นชมกับความสำเร็จของผู้อื่น

7. เน้นการประเมินตามสภาพจริง (Authentic Evaluation) โดยอาศัย การสังเกต การสัมภาษณ์ การเก็บสะสมแฟ้มผลงานของเด็ก

เรียนรู้อย่างมีความสุข

การสร้างบรรยากาศการเรียนรู้อย่างมีความสุข

ด้วยหลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐานฉบับปัจจุบัน มุ่งหวังให้ผู้เรียนเป็นคนดี คนเก่ง มีสุขภาพอนามัยที่สมบูรณ์ ทั้งด้านร่างกายและจิตใจ ทำงานและอยู่ร่วมกับผู้อื่นได้อย่างมีความสุข ครูจึงเป็นบุคคลที่สำคัญอย่างยิ่งที่จะต้องสร้างบรรยากาศให้ผู้เรียนได้เกิดการเรียนรู้อย่างมีความสุข

ความหมายของการสร้างบรรยากาศการเรียนรู้อย่างมีความสุข

บรรยากาศการเรียนรู้อย่างมีความสุข คือ การจัดสภาพการเรียนการสอนให้มีบรรยากาศที่ผ่อนคลาย นักเรียนรู้สึกเป็นอิสระ ได้เรียนรู้โดยวิธีการต่าง ๆ อย่างหลากหลาย ครูยอมรับความแตกต่างระหว่างบุคคลและเปิดโอกาสให้ผู้เรียนได้พัฒนาตนเองอย่างเต็มศักยภาพ

ความสำคัญของการสร้างบรรยากาศการเรียนรู้อย่างมีความสุข

การสร้างบรรยากาศให้ผู้เรียนได้เรียนรู้อย่างมีความสุข ก่อให้เกิดประโยชน์ต่อผู้เรียนทั้งปัจจุบันและอนาคต ดังนี้

1. ทำให้ผู้เรียนมีสุขภาพจิตดี มีความสุข สดชื่น เบิกบาน ซึ่งเป็นพื้นฐานของการเป็นผู้ใหญ่ที่มีสุขภาพที่ดีในอนาคต

2. ทำให้ผู้เรียนเกิดกำลังใจ ใฝ่เรียนรู้ ไม่ท้อแท้ หรือท้อถอย เป็นการส่งเสริมนิสัย ใฝ่รู้ ใฝ่เรียน และรักการเรียนรู้สิ่งต่างๆ ตลอดชีวิต
3. ทำให้ผู้เรียนมีจิตใจที่ดีงาม เพราะเด็กที่เจริญเติบโตขึ้นในบรรยากาศแห่งความรักก็จะรู้จักรักผู้อื่น เพื่อแผ่ความรู้สึกและความสัมพันธ์ที่ดีกว้างออกไป และพร้อมที่จะช่วยเหลือผู้อื่นต่อไป
4. ทำให้ผู้เรียนเห็นคุณค่าของตนเอง และมีกำลังใจที่จะทำสิ่งที่ตั้งใจตลอดไป
5. ทำให้ผู้เรียนได้เรียนรู้การอยู่ร่วมกับผู้อื่น เพราะการเรียนรู้ที่มีความสุขเป็นการเรียนรู้ที่ผู้เรียนได้มีปฏิสัมพันธ์กับเพื่อน เป็นการฝึกการยอมรับ การเข้าใจ เห็นใจผู้อื่น ไม่มุ่งมันเอาชนะ มีเหตุผล ฝึกความอดทน อดกลั้น รู้จักผ่อนปรน รู้จักให้อภัย เป็นต้น

ประเภทของการเรียนรู้ที่มีความสุข

พระธรรมปิฎก (ป.อ.ปยุตฺโต) (2544) ได้จัดแบบของการเรียนรู้ที่มีความสุขไว้ 2 แบบคือ

1. ความสุขที่อาศัยปัจจัยภายนอก เป็นความสุขที่เกิดจากสภาพแวดล้อม คือมีกัลยาณมิตร เช่นครู อาจารย์ เป็นผู้สร้างบรรยากาศแห่งความรัก ความเมตตา และช่วยให้สนุก ซึ่งต้องระวังเพราะถ้าควบคุมไม่ดี ความสุขแบบนี้จะทำให้นักเรียนอ่อนแอหลง ยิ่งถ้ากลายเป็นการเอาใจ หรือตามใจ จะยิ่งอ่อนแอลงไปทำให้เกิดลักษณะพึ่งพา
2. ความสุขที่เกิดจากปัจจัยภายใน เป็นความสุขที่เกิดจากภายในตัวผู้เรียนเอง ซึ่งเป็นอิสระไม่ต้องพึ่งผู้อื่น กล่าวคือ ผู้เรียนเกิดนิสัยใฝ่รู้ ใฝ่เรียน ใฝ่สร้างสรรค์ และมีความสุขจากการสนองความใฝ่รู้ ความสุขแบบนี้ทำให้คนเข้มแข็ง เขาจะมีความสุขเมื่อได้เรียนรู้ เมื่อยิ่งทำก็ยิ่งมีความสุข และยิ่งมีความเข้มแข็ง

ดังนั้น การสร้างบรรยากาศให้เกิดการเรียนรู้ที่มีความสุขจึงควรมุ่งสร้างความสุขจากปัจจัยภายใน โดยมีปัจจัยภายนอกเป็นองค์ประกอบนำทาง ก็จะช่วยพัฒนานักเรียนให้เป็นผู้รักการเรียนรู้ อย่างแท้จริง

แนวคิดของการสร้างสรรค์บรรยากาศการเรียนรู้ที่มีความสุข

ด้วยการสร้างความสุขที่อาศัยปัจจัยภายนอกแต่เพียงอย่างเดียวอาจทำให้เกิดโทษได้เช่น ทำให้นักเรียนเรียกร้องเอาแต่ใจตัวเอง เกิดนิสัยชอบพึ่งพาผู้อื่น และมีความสุขแบบพึ่งพาดังนั้น ครูผู้นำทางแห่งการเรียนรู้ จึงต้องเข้าใจหลักการและมีแนวปฏิบัติได้ถูกต้อง

1. การสร้างบรรยากาศแห่งความรักให้เด็กมีความสุขนั้นไม่ใช่จุดหมาย แต่เป็นการสร้างปัจจัยเอื้อต่อการก้าวสู่เป้าหมาย คือ หนุนการเรียนรู้และการทำอะไรที่เป็นสร้างสรรค์
2. ให้เด็กอยู่ในบรรยากาศแห่งความรัก หรือได้รับความรักในลักษณะที่ไม่รวมศูนย์เข้าหาตัว แต่ให้ขยายความรักออกไปรักครู รักเพื่อน และอยากช่วยเหลือผู้อื่น

3. ครูควรสร้างนิสัยช่วยเหลือเกื้อกูลผู้อื่น และการร่วมกันคิดร่วมกันทำให้มากกว่าการพึ่งพาผู้อื่น เป็นการสร้างความสัมพันธ์แบบพึ่งพาอาศัยซึ่งกันและกัน อันเป็นลักษณะของสังคมที่พึงปรารถนา

4. ครูควรใช้ปัจจัยภายนอกช่วยทำให้สถานการณ์นั้นเชื่อมโยงไปสู่การพัฒนาปัจจัยภายใน คือ ความใฝ่รู้ ใฝ่สร้างสรรค์ในตัวเด็ก

5. สถานการณ์การเรียนรู้ที่สนุก ต้องไม่ทำให้เด็กติดในความสนุก หรือเห็นแก่ความสนุก ต้องดำเนินไปในลักษณะที่ความสนุกนั้นเป็นปัจจัยนำไปสู่การใฝ่รู้ ใฝ่เรียน ในเชิงสร้างสรรค์ ตลอดชีวิต

จากแนวคิดดังกล่าวข้างต้น สรุปได้ว่าการสร้างบรรยากาศการเรียนรู้อย่างมีความสุขนั้นครูผู้นำทางการเรียนรู้ จำเป็นต้องมีเป้าหมายของการจัดบรรยากาศการเรียนรู้ที่ถูกต้องกล่าวคือ เพื่อมุ่งสร้างนิสัยของการใฝ่รู้ รักการเรียนรู้ตลอดชีวิต มิใช่เพื่อมุ่งให้นักเรียนเกิดความสุขสนุกในการเรียนเพียงอย่างเดียว ควรมุ่งสร้างคุณลักษณะ ของการเห็นแก่ประโยชน์ส่วนรวม การช่วยเหลือเกื้อกูลผู้อื่น การพึ่งตนเองให้มากกว่าพึ่งผู้อื่น และการเป็นคนมีความคิดใฝ่สร้างสรรค์ เพื่อดำรงชีวิตอยู่ในสังคมได้อย่างมีความสุขต่อไปในอนาคต

องค์ประกอบของการเรียนรู้ที่มีความสุข

เพื่อให้นักเรียนเกิดการพัฒนารอบด้าน และเติบโตไปเป็นผู้ใหญ่ที่มีคุณภาพ การสร้างบรรยากาศของการเรียนรู้ที่มีความสุขจึงเป็นสิ่งจำเป็น ครูจึงควรได้ทราบถึงองค์ประกอบที่ช่วยให้การเรียนดำเนินไปอย่างมีความสุขซึ่งมี 6 ประการ

1. เด็กแต่ละคนได้รับการยอมรับว่าเป็นมนุษย์ที่มีหัวใจและสมอง เด็กควรได้มีโอกาสเลือกเรียนตามถนัดและความสนใจ มีโอกาสเลือกอนาคตของตนเอง และมีสิทธิ์ได้รับปฏิบัติจากผู้ใหญ่อย่างมนุษย์คนหนึ่ง

2. ครูมีความเมตตา จริงใจ และอ่อนโยนต่อเด็กทุกคนโดยทั่วถึง มีความเข้าใจในทฤษฎีแห่งพัฒนาการตามธรรมชาติของเด็กทุกคนครูควรให้ความเอาใจใส่ ต่อเด็กทุกคนเท่าเทียมกันมีการเตรียมตัวเพื่อการสอนให้มีคุณภาพ มีความมุ่งมั่นที่จะช่วยเหลือเด็กให้รู้จักตนเอง รู้จักแก้ปัญหาและเรียนรู้วิธีการนำตัวเองไปสู่ความเจริญรุ่งเรืองอย่างมีสติ และเพียบพร้อมด้วยคุณธรรม

3. เด็กเกิดความรักและภูมิใจในตัวเอง รู้จักปรับตัวได้ทุกที่ทุกเวลา รู้จักตัวเอง เห็นคุณค่าของชีวิต และความเป็นมนุษย์ของตน ยอมรับทั้งจุดดีและจุดด้อยของตน รู้จักเกรงใจและให้เกียรติผู้อื่น มีเหตุผลละใจกว้าง พร้อมที่จะดำเนินชีวิตในบทบาทของผู้ใหญ่ที่มีความรับผิดชอบ

4. เด็กแต่ละคนได้มีโอกาสเลือกเรียนตามความถนัดและความสนใจ ได้ค้นพบความสามารถของตน ได้เรียนรู้อย่างลึกซึ้งและกว้างไกล เรียนให้เข้าใจและทำได้ รู้เคล็ดลับของการทำสิ่งต่าง ๆ ให้ประสบความสำเร็จ และเรียนจนรู้จักวิถีคิด วิธีปฏิบัติของตนในอาชีพนั้น เสมือนเป็นคนที่อยู่ในอาชีพนั้นจริง ๆ ตลอดจนสามารถประยุกต์ใช้ความรู้ได้อย่างสร้างสรรค์เพื่อความสุขของตนเองและผู้อื่น

5. เด็กได้รู้จักคิดและพัฒนาความคิดจากความรู้ที่ได้รับขยายวงไปสู่ความรู้ใหม่ เกิดความอยากรู้อยากเห็น อยากรทดลอง อยากรศึกษาให้ลึกซึ้งเพิ่มเติม รักการเรียนมีระบบในการเรียนและเห็นประโยชน์ของการเรียนซึ่งไม่ได้ซีตงจำกัคตอยู่แต่ในห้องเรียน แต่อาจสัมพันธ์กับวิถีชีวิตในแต่ละท้องถิ่น

6. การเรียนรู้ไม่จำกัดอยู่เฉพาะในบทเรียน แต่สามารถนำมาประยุกต์ใช้ได้ในสภาพความเป็นจริง เกิดประโยชน์และมีความหมายต่อตัวเขา รู้จักสืบเสาะหาคำตอบ ข้อสงสัยต่างๆ ได้อย่างมีเหตุผล มีความคิดเป็นของตนเอง มีความเชื่อมั่นในตนเอง ไม่ตกเป็นเครื่องมือของใคร รู้วิธีดำเนินชีวิตอย่างมีคุณค่า และสามารถให้ความช่วยเหลือและแนะนำผู้อื่นได้เมื่อเขาเติบโตขึ้น ครูจึงต้องเป็นผู้ที่มีความเป็นครูอย่างแท้จริง ทั้งด้านคุณลักษณะนิสัย จิตใจ และด้านความรู้ความสามารถที่จะจัดกิจกรรมให้ผู้เรียนเกิดพัฒนา มีความสมบูรณ์ทั้งด้านสติปัญญา ด้านอารมณ์ และด้านจิตใจ เพื่อเป็นสมาชิกที่มีคุณค่าของสังคมต่อไป

บทเรียนสนุก แปลกใหม่ จูงใจให้ติดตามและเข้าใจ

การที่เด็กได้เรียนบทเรียนที่สนุกแปลกใหม่และเร้าความสนใจจะทำให้เด็กพัฒนาความคิดจากความรู้ที่ได้รับขยายวงไปสู่ความรู้ใหม่ เกิดความอยากรู้อยากเห็น อยากรทดลองเพื่อให้ได้เห็นผลที่สมจริง อยากรศึกษาให้ลึกซึ้งเพิ่มเติม เกิดความตื่นเต้นและภาคภูมิใจในข้อค้นพบใหม่ๆ และสามารถถ่ายทอดแนวความคิดเหล่านั้นให้ผู้อื่นทราบด้วยด้วยความภูมิใจ ทำให้รักการเรียนและเห็นประโยชน์ในการเรียน ซึ่งไม่ได้ซีตงจำกัคตอยู่แคในห้องเรียน แต่อาจสัมพันธ์กับธรรมชาติ สิ่งแวดล้อม รวมทั้งความเป็นไปในชีวิตและปรากฏการณ์ต่างๆ ที่สัมพันธ์กับวิถีชีวิตแต่ละท้องถิ่น ในส่วนของครูต้องมีความตื่นตัวที่จะเปิดใจให้กว้างเพื่อพัฒนาตนเองให้ทันกับเหตุการณ์และการเปลี่ยนแปลงที่จะเกิดขึ้น การจัดบทเรียนต้องคำนึงถึงเด็กเป็นสำคัญ ทำโรงเรียนให้เป็นสถานที่ที่ไม่น่ากลัว ไม่เกิดความเครียด เพื่อให้เด็กทุกคนอยากมาโรงเรียน ครูที่มีคุณภาพคือครูที่สามารถดึงความสุขเข้ามาไว้ในห้องเรียน หรือดึงบทเรียนไปสัมพันธ์กับสิ่งนอกห้องเรียนได้อย่างแท้จริง ส่วนบทเรียนที่มีคุณภาพ ประกอบด้วยหัวข้อปลีกย่อยหลายข้อ แต่ละข้อจะส่งผลให้เด็กเห็นประโยชน์ของสิ่งที่เรียน บทเรียนที่มีคุณภาพแบ่งออกเป็น 3 ส่วน ได้แก่

ส่วนเนื้อหาและกิจกรรม ต้องมีความแปลกใหม่น่าตื่นเต้นเร้าใจ อยากรให้ติดตาม มีการเชื่อมโยงความรู้จากเก่าไปใหม่ มีกิจกรรมสนุกไม่น่าเบื่อ และตอบสนองความอยากรู้อยากเห็นของเด็ก

ส่วนพัฒนาตน เป็นส่วนที่ขยายความรู้ไปสู่โลกกว้าง จูงใจใฝ่หาความรู้ด้วยตัวเอง เรียนรู้การทำงานที่สร้างสรรค์ เรียนรู้วิธีการทำงานเป็นกลุ่ม ใจกว้างและรู้จักยอมรับความคิดเห็นของผู้อื่น

ส่วนเสริมสร้างทัศนคติ เด็กได้ค้นพบตัวเองและความสามารถของตน ได้เข้าใจชีวิตและธรรมชาติตามวัยที่รับได้ เห็นคุณค่าของความเป็นมนุษย์ เข้าใจและเห็นคุณค่าท้องถิ่นของตน รักและเห็นประโยชน์ของการเรียน

การสอนด้วยความตระหนักว่า ต้องสอนด้วยใจไม่เพียงสอนด้วยหน้าที่

ถามตนเองว่า สอนใคร สอนทำไม สอนแล้วนักเรียนควรจะรู้อะไรและสามารถนำความรู้ไปใช้ทำอะไรได้บ้าง

สอนอย่างไรเพื่อให้นักเรียนเกิดการเรียนรู้ได้ดีที่สุดโดยการจัดกิจกรรมที่หลากหลายเพื่อส่งเสริมการเรียนรู้ของผู้เรียน

ให้ผู้เรียนได้มีโอกาสฝึกปฏิบัติให้มากที่สุด โดยยึดผู้เรียนเป็นศูนย์กลางตามหลักการเน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ

สอนอย่างมีชีวิตชีวาด้วยวิธีการที่หลากหลายจึงให้ผู้เรียนให้เกิดความสนใจ มีความรักและสนใจในการเรียน

มุ่งหวังเห็นความก้าวหน้าและพัฒนาการทางการเรียนของลูกศิษย์ด้วยความสุขเมื่อเห็นศิษย์ได้ดี

สอนอย่างมีความสุข

- ครูมีความสุขในการสอนส่งผลให้นักเรียนมีความสุขในการเรียน
- ความสุขของครูสะท้อนจากการแสดงพฤติกรรมของนักเรียนในแง่มุมต่าง ๆ
- ควรฝึกฝนตนเองให้เป็นผู้ที่มองโลกในแง่ดี พยายามสร้างความเข้าใจในตัวนักเรียน
- ภาพสะท้อนความสุขได้แก่การจัดกิจกรรมการสอนที่ผู้เรียนได้ร่วมกิจกรรมอย่างสนุกสนานด้วยใบหน้าที่ยิ้มแย้มแจ่มใส ด้วยเสียงหัวเราะที่สดใสบริสุทธิ์ สะท้อนความเบิกบานในอารมณ์
- แต่ครูต้องไม่ลืมวางกติกาให้ชัดเจน ว่าผู้เรียนต้องปฏิบัติตามระเบียบข้อตกลง ไม่ทำอะไรตามอำเภอใจจนทำให้เกิดความวุ่นวาย เป็นการรบกวนชั้นเรียนที่อยู่ข้างเคียง

บรรณานุกรม

คันสนีย์ ฉัตรคุปต์ และคณะ. (2544). *การเรียนรู้อย่างมีความสุข : สารเคมีในสมองกับความสุข และการเรียนรู้*. กรุงเทพฯ : สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ สำนักนายกรัฐมนตรี.

อริยา คูหา, ผู้ช่วยศาสตราจารย์. *ความสุข : ทุกแห่งทุกมุม*. วารสารศึกษาศาสตร์, คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ วิทยาเขตปัตตานี ปีที่ 27 ฉบับที่ 2 พฤษภาคม – สิงหาคม 2559

พระครูสุนทรธรรมโสภณ, ผศ. (2554). *หลักการและวิธีการสอน : Principle and Methods of Teaching*. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์มูลนิธิมหาจุฬาราชวิทยาลัย ในพระบรมราชูปถัมภ์

สุรพันธ์ ต้นศรีวงศ์. (2538). *วิธีการสอน*. กรุงเทพฯ : บริษัทสยามสปอร์ต ซินดิเคท จำกัด

พระธรรมปิฎก (ป.อ.ปยุตโต). (2544). *พุทธวิธีในการสอน*. กรุงเทพฯ : สหธรรมิก

พระพรหมคุณาภรณ์, (ป.อ.ปยุตฺโต). (2554). *พจนานุกรมพุทธศาสตร์ ฉบับประมวล*. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์สหธรรมิก

ศิรินันท์ กิตติสุขสถิต เฉลิม แจ่มจันทร์ กาญจนา ตั้งชลทิพย์ และจลัมพร โห้ถ้อย. (2555). *คู่มือการวัดความสุขด้วยตนเอง (Happinometer: The happiness of Self Assessment)*. นครปฐม: สถาบันวิจัยประชากรและสังคม มหาวิทยาลัยมหิดล

<http://www.sensemhath.com/index.php?lay=show&ac=article&id=527857&Ntype=4>

<http://socialscience.iqetweb.com/>

<http://taamkru.com/th/พฤติกรรมความสุข/>

Muiya.multiply.com

หลักการและเทคนิคการเขียนแผนการสอนวิชาภาษาอังกฤษ ตามหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2551

พระครุฑชิต อิสสรโร

คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาราชวิทยาลัย

อีเมล: kanchit.meesong@gmail.com

บทคัดย่อ

การเขียนแผนการสอนมีความสำคัญอย่างมากในการจัดเตรียมกระบวนการเรียนการสอน โดยเป็นขั้นสุดท้ายก่อนที่จะลงไปสู่การจัดการเรียนการสอนในชั้นเรียน ซึ่งผู้สอนที่ดีควรมีแผนการสอนที่ดีเป็นเบื้องต้นดังนั้นในบทความนี้ผู้เขียนจึงนำเสนอหลักการและเทคนิควิธีการเขียนแผนการสอนในรายวิชาภาษาอังกฤษซึ่งเป็นรายวิชาในกลุ่มสาระการเรียนรู้ภาษาต่างประเทศตามหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน โดยในบทความนี้ผู้เขียนได้วางกรอบการนำเสนอเนื้อหาในการค้นคว้าไว้สามประเด็นดังนี้ 1. ผู้เขียนได้ทำการวิเคราะห์เกณฑ์การจัดการเรียนการสอนที่ระบุไว้ในหลักสูตรฯ ซึ่งผู้สอนต้องรู้และเข้าใจเป็นเบื้องต้นก่อนที่จะออกแบบแผนการสอน 2. วิเคราะห์ขอบเขตและเกณฑ์มาตรฐานของการจัดการเรียนการสอนในรายวิชาภาษาอังกฤษในหลักสูตรแกนกลางฯ 3. นำเสนอรูปแบบและตัวอย่างของกรอบแนวคิดและเกณฑ์ในการเขียนแผนการสอนในรายวิชาภาษาอังกฤษที่มีประสิทธิภาพ

ผู้เขียนหวังเป็นอย่างยิ่งว่า เนื้อหาสาระในบทความนี้จะสร้างความชัดเจนในประเด็นของกรอบแนวคิดและหลักการและเทคนิคการจัดทำแผนการสอนในรายวิชาภาษาอังกฤษให้เป็นมาตรฐานตามหลักสูตรแกนกลางฯ เพื่อนำไปประยุกต์ใช้ให้เป็นแนวทางในการจัดทำแผนการสอนที่ถูกต้องและสามารถนำไปใช้สอนได้จริง เพื่อให้การสอนของครูผู้สอนนั้นมีประสิทธิภาพและคุณภาพมากขึ้นต่อไป

คำสำคัญ: หลักสูตร, แผนการสอน

Designing English Lesson based on The Basic Education Core Curriculum A.D.2008

Phra Kanchit Issaro (Meesaeng)

Faculty of Education, Mahamakut Buddhist University

E-mail: kanchit.meesong@gmail.com

ABSTRACT

The designing lesson plan is important for teaching and learning process because lesson plan is the latest stage of teaching preparing. A good teacher should have a great lesson plan. Therefore, in this article, an author described some principles and techniques that for designing English lesson plans as a foreigner language in The Basic Education Core Curriculum A.D.2008. In this article, the three main parts were highlighted. First, the author studied on the fundamental principles of pedagogical management in the curriculum which the teacher must aware of when he designing his own lesson plans. Second, the scope and standard of English Teaching as a foreigner language in the curriculum were analyzed. Third, after analyzing first and second elements finally the author come up with examples and frameworks for creating and designing an effective English lesson plans.

Hopefully, this article will shade light on the way of designing English lesson plans under The Basic Education Core Curriculum. Moreover, this study would be benefited for English teacher and other readers who interested in the topic. Especially the English teachers who have been seeking for guidelines to design good lesson plans.

Keywords: Curriculum, Lesson Plan

บทนำ

หลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐานนั้นมีวัตถุประสงค์เพื่อที่จะสร้างกรอบและแนวทางในการจัดการศึกษาเพื่อพัฒนาเด็กและเยาวชน ให้มีคุณภาพความรู้ และทักษะที่จำเป็นต่อการดำรงชีวิตอยู่ในสังคม โดยการศึกษาขั้นพื้นฐานได้มุ่งเน้นให้ผู้เรียนแสวงหาความรู้เพื่อพัฒนาตนเองอย่างต่อเนื่องท่ามกลางสิ่งที่มีความเปลี่ยนแปลงอยู่ตลอดเวลา ซึ่งในหลักสูตรนั้นได้กำหนดมาตรฐานการเรียนรู้และชีวิต เอาไว้โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อช่วยให้หน่วยงานที่เกี่ยวข้องโดยเฉพาะสถานศึกษาต่าง ๆ ที่จัดการเรียนการสอนในทุกระดับได้มีเป้าหมายที่ชัดเจนโดยมีคาคัดหวังที่จะช่วยให้เกิดการพัฒนาระบบการเรียนการสอนของผู้เรียน เพื่อให้สถานศึกษานั้นได้พัฒนาและยกระดับคุณภาพการศึกษา รวมไปถึงการพัฒนาหลักสูตรให้เป็นไปในทิศทางเดียวกัน พร้อมกันนั้นในหลักสูตรยังได้มีการวางกรอบของการวัดและประเมินผลการเรียนรู้ที่เป็นมาตรฐานเพื่อประโยชน์ในด้านของการเทียบโอนย้ายผู้เรียนระหว่างสถานศึกษา ซึ่งในหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐานนั้นได้วางกรอบและแนวทางตั้งแต่ในระดับชาติลงไปจนถึงในระดับชั้นเรียน ซึ่งอาจกล่าวได้ว่ากรอบแนวทางในการจัดการศึกษาขั้นพื้นฐาน สามารถยึดเป็นแนวทางในการจัดการศึกษาทุกรูปแบบ เพื่อกลุ่มเป้าหมายหลากหลายในทุกระดับ ในแง่ของผู้เขียนเลยอยากหยิบยกประเด็นการเขียนแผนการสอนในรายวิชา ซึ่งเป็นการจัดการเรียนการสอนที่เล็กย่อยอยู่ในกระบวนการจัดการเรียนการสอนในระดับชั้นเรียน อย่างที่ทราบกันดีว่าการเขียนแผนการสอนที่ดีนั้นย่อมนำไปสู่การสอนที่ดี โดยในบทความนี้ผู้เขียนตั้งใจที่จะศึกษาความเกี่ยวข้องเชื่อมโยงของการเขียนแผนการสอน ที่ต้องอยู่ภายใต้กรอบของหลักการและเกณฑ์ของหลักสูตรที่บังคับใช้ทั่วประเทศ ว่าครูผู้สอนที่จะทำการเขียนแผนการสอนหรือสร้างแผนการสอนขึ้นมาจะต้องคำนึงถึงเงื่อนไขสิ่งใดและอย่างไรบ้าง ทั้งในด้านของเนื้อหาสาระ วัตถุประสงค์ของการเรียนรู้ ตัวชี้วัดตามมาตรฐานการศึกษา ซึ่งมีความแตกต่างกันไปในระดับชั้นของผู้เรียน และการบูรณาการการสอนให้เข้ากับกลุ่มสาระการเรียนรู้อื่น ๆ เป็นต้น

วิสัยทัศน์ หลักการ และจุดมุ่งหมาย ของหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน

หลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐานนั้นมีวิสัยทัศน์ที่จะมุ่งพัฒนาผู้เรียนทุกคน ซึ่งเป็นกำลังของชาติให้เป็นมนุษย์ที่มีความสมดุลทั้งด้านร่างกาย ความรู้ คุณธรรม มีจิตสำนึกในความเป็นพลเมืองไทยและเป็นพลโลก สามารถประกอบอาชีพและการศึกษาตลอดชีวิต โดยมุ่งเน้นผู้เรียนเป็นสำคัญบนพื้นฐานความเชื่อว่า ทุกคนสามารถเรียนรู้และพัฒนาตนเองได้เต็มตามศักยภาพ

หลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน มีหลักการที่สำคัญเพื่อความเป็นเอกภาพของชาติ มีจุดมุ่งหมายและมาตรฐานการเรียนรู้ เป็นเป้าหมายสำหรับพัฒนาเด็กและเยาวชนให้มีความรู้ ทักษะ เจตคติ และคุณธรรมบนพื้นฐานของความเป็นไทยควบคู่กับความเป็นสากล ทุกคนมีโอกาสได้รับการศึกษาอย่างเสมอภาค และมีคุณภาพ ให้สังคมมีส่วนร่วมในการจัดการศึกษาให้สอดคล้องกับสภาพและความต้องการของท้องถิ่น มีโครงสร้างยืดหยุ่นทั้งด้านสาระการเรียนรู้ เวลาและการจัดการเรียนรู้ เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญสำหรับการศึกษาในระบบ นอกโรงเรียน และตามอัธยาศัย ครอบคลุมทุกกลุ่มเป้าหมาย สามารถเทียบโอนผลการเรียนรู้ และประสบการณ์

หลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐานมีจุดหมายที่ชัดเจนในการพัฒนาผู้เรียนให้เป็นคนดี มีปัญญา มีความสุข มีศักยภาพในการศึกษาต่อ และประกอบอาชีพ จึงกำหนดเป็นจุดหมายเพื่อให้เกิดกับผู้เรียน เมื่อจบการศึกษาขั้นพื้นฐาน ผู้เรียนจะต้องมีคุณธรรม จริยธรรม และค่านิยมที่พึงประสงค์ เห็นคุณค่าของตนเอง มีความรู้ ความสามารถในการสื่อสาร การคิด การแก้ปัญหา การใช้เทคโนโลยี และมีทักษะชีวิต มีสุขภาพกายและสุขภาพจิตที่ดี มีสุขนิสัย และรักการออกกำลังกาย มีความรักชาติ มีจิตสำนึกในความเป็นพลเมืองไทยและพลโลก ยึดมั่นในวิถีชีวิตและการปกครองตามระบอบประชาธิปไตย อันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข มีจิตสำนึกในการอนุรักษ์วัฒนธรรมและภูมิปัญญาไทย การอนุรักษ์ และพัฒนาสิ่งแวดล้อม มีจิตสาธารณะที่มุ่งทำประโยชน์และสร้างสิ่งที่ดีงามในสังคม และอยู่ร่วมกันในสังคมอย่างมีความสุข

ซึ่งแน่นอนว่าในการเขียนแผนการสอนการสอนในรายวิชาต่าง ๆ ที่จัดทำการเรียนการสอนภายใต้กรอบของการศึกษาขั้นพื้นฐานนั้นจะต้องสอดคล้องกับหลักการและจุดมุ่งหมายของหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐานนี้ที่กล่าวมาแล้วข้างต้น ในบทความนี้ผู้เขียนจึงได้เลือกที่จะศึกษาและนำเสนอกรอบแนวคิดของการจัดการศึกษาโดยเฉพาะในระดับของกลุ่มสาระวิชา ซึ่งเป็นในส่วนปลีกย่อยที่เล็กที่สุดและสำคัญที่สุดของหลักการจัดการศึกษา โดยผู้เขียนได้ตั้งข้อสงสัยว่าหลักการและเทคนิควิธีการเขียนแผนการสอนรายวิชาภาษาอังกฤษตามหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน ซึ่งแน่นอนว่าผู้เขียนนั้นหมายถึงการศึกษา กรอบแนวคิดและมาตรฐาน ตัวชี้วัด ของการจัดการเรียนการสอนในเนื้อหาในส่วนของหมวดวิชาภาษาต่างประเทศซึ่งเป็นหนึ่งในแปดหมวดวิชาที่หลักสูตรฯได้กำหนดเอาไว้ ในส่วนนี้ Harmer, J. (2007). ได้เขียนไว้ในหนังสือของเขาว่าการจัดทำแผนการสอนมีส่วนสำคัญมากเนื่องจากว่าแผนการสอนซึ่งถือเป็นส่วนที่เป็นรายละเอียดที่สุดในขั้นของการเตรียมการ ก่อนที่จะทำการเรียนการสอนนั้นก็คือการจัดทำแผนการสอน อันเป็นส่วนที่สำคัญไม่แพ้การทำการเรียนการสอน แผนการสอนที่ดีย่อมจะนำไปสู่การสอนที่ดี ซึ่งแผนการสอนที่ดีนั้นย่อมชัดเจนว่าจะต้องเป็นแผนที่สามารถนำไปใช้สอนได้จริงอย่างมีประสิทธิภาพ โดยมีการจัดการเรียนการสอนอย่างเป็นระบบ มีสื่อการสอนที่ดีสอดคล้องกับวัตถุประสงค์ของการสอน มีการวัดผลและประเมินผลการเรียนรู้ที่สอดคล้องกับการการสอน มีการบันทึกผลหลังการสอน ซึ่งผู้เขียนจะได้กล่าวเป็นลำดับ ๆ ไป โดยเริ่มจาก การศึกษาการเขียนแผนที่สอดคล้องกับหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน เช่น การเขียนแผนการสอนที่คำนึงถึงสมรรถนะของผู้เรียนเป็นสำคัญ

การเขียนแผนการสอนที่คำนึงถึงสมรรถนะของผู้เรียนเป็นสำคัญ

การเขียนแผนการสอนในรายวิชาภาษาอังกฤษก็ต้องคำนึงถึงเป้าหมายใหญ่ของหลักสูตรแกนกลางที่มุ่งเน้นให้ผู้เรียนนั้นได้เกิดสมรรถนะที่สำคัญ ดังต่อไปนี้

ความสามารถในการสื่อสาร

เป็นความสามารถในการรับและส่งสาร มีวัฒนธรรมในการใช้ภาษาถ่ายทอดความคิด ความรู้ความเข้าใจ ความรู้สึก และทัศนะของตนเองเพื่อแลกเปลี่ยนข้อมูลข่าวสารและประสบการณ์อันจะ

เป็นประโยชน์ต่อการพัฒนาตนเองและสังคม รวมทั้งการเจรจาต่อรองเพื่อขจัดและลดปัญหาความขัดแย้งต่าง ๆ การเลือกรับหรือไม่รับข้อมูลข่าวสารด้วยหลักเหตุผลและความถูกต้อง ตลอดจนการเลือกใช้วิธีการสื่อสาร ที่มีประสิทธิภาพโดยคำนึงถึงผลกระทบที่มีต่อตนเองและสังคม เป็นที่ชัดเจนว่าการเรียนภาษามีจุดมุ่งหมายที่สำคัญที่สุดข้อแรกนั้นก็คือ เพื่อให้ผู้เรียนนั้นมีความสามารถในการสื่อสาร ทั้งในด้านของการรับสาร คือทักษะในการฟัง การอ่าน และทักษะในการส่งสารคือทักษะในการพูด และทักษะในการเขียน เพื่อสื่อสาร ซึ่งในแง่นี้บทเรียนวิชาภาษาอังกฤษจะต้องไปให้ถึงการที่ทำให้ผู้เรียนได้มีโอกาสฝึกฝนทักษะทางด้านภาษาเพื่อการสื่อสารโดยการสร้างบทเรียนที่สามารถจำลองเหตุการณ์ในชีวิตจริงหรือสถานการณ์ในการติดต่อสื่อสาร การสร้างบทเรียนประเภทของ Communicative Language Learning การฝึกฝนการใช้ภาษาให้มากที่สุด

ความสามารถในการคิด

เป็นความสามารถในการคิดวิเคราะห์ การคิดสังเคราะห์ การคิด อย่างสร้างสรรค์ การคิดอย่างมีวิจารณญาณ และการคิดเป็นระบบ เพื่อนำไปสู่การสร้างองค์ความรู้หรือสารสนเทศเพื่อการตัดสินใจเกี่ยวกับตนเองและสังคมได้อย่างเหมาะสม เน้นอนว่าพัฒนาทักษะด้านความคิดนั้นมีความสำคัญอย่างยิ่งในโลกศตวรรษที่ 21 ดังนั้นในบทเรียนวิชาภาษาอังกฤษก็ควรที่จะสร้างกิจกรรมที่มุ่งให้ผู้เรียนได้ใช้ทักษะการการคิด Thinking Skills โดยเฉพาะทักษะด้านการคิดวิพากษ์ Critical Thinking อันเป็นทักษะการคิดที่สำคัญโดยเฉพาะการตั้งคำถามกับสิ่งที่อยู่ใกล้ตัว เพื่อการศึกษา และพัฒนา ในแง่นี้ บทเรียนภาษาอังกฤษก็อาจจะสอดแทรกประเด็นในเรื่องของการคิดวิเคราะห์ตามหัวข้อที่เหมาะสมสามารถประยุกต์ใช้กับการเรียนภาษาเช่น การเรียนโดยเน้นการแสดงความคิดเห็น (Giving opinions) ในประเด็นต่าง ๆ ทั่วไปในสังคม ในชุมชน หรือแม้แต่ข่าวสาร เทคโนโลยี องค์ความรู้ใหม่ ๆ ซึ่งสอดคล้องกับ Claude Goldenberg (2006) ที่ได้ให้ความเห็นไว้ว่า การสร้างแผนการสอนที่ดีนั้นจะต้องเพิ่มทักษะในการคิดเข้าไปด้วยซึ่งนั่นก็รวมถึงการสอนในส่วนของ กลยุทธ์และเทคนิคในด้านของการเรียนเข้าไปด้วย เช่น กลยุทธ์การพัฒนาการเรียนของตนเอง (Self-monitoring and Self-Regulation) มีความจำเป็นอย่างยิ่งที่ผู้สอนจะต้องเพิ่มเติมทักษะในด้านการเรียนรู้ให้กับผู้เรียนนอกเหนือจากทักษะและความรู้ทางด้านภาษา

ความสามารถในการแก้ปัญหา

เป็นความสามารถในการแก้ปัญหาและอุปสรรคต่าง ๆ ที่เผชิญได้อย่างถูกต้องเหมาะสมบนพื้นฐานของหลักเหตุผล คุณธรรมและข้อมูลสารสนเทศ เข้าใจความสัมพันธ์และการเปลี่ยนแปลงของเหตุการณ์ต่าง ๆ ในสังคม แสวงหาความรู้ ประยุกต์ความรู้มาใช้ในการป้องกันและแก้ไขปัญหา และมีการตัดสินใจที่มีประสิทธิภาพโดยคำนึงถึงผลกระทบที่เกิดขึ้น ต่อตนเอง สังคมและสิ่งแวดล้อม ในด้านของความสามารถในการแก้ปัญหานี้บทเรียนภาษาอังกฤษสามารถประยุกต์ใช้หลักการจัดบทเรียนในส่วนของ “Problems based leaning” เป็นการสร้างบทเรียนที่เน้นให้ผู้เรียนนั้นฝึกฝนทักษะภาษาผ่านกิจกรรมที่สร้างสถานการณ์หรือโจทย์ปัญหา เพื่อให้นักเรียนนั้นทำงานร่วมกันเพื่อแก้ไขปัญหาเล็ก ๆ ตามหัวข้อที่ตั้งขึ้นมา โดยผู้สอนจะต้องวางกรอบของการเรียนภาษาผ่านกิจกรรมที่สร้างสรรค์เช่น การสอน

การบอกทิศทาง (Giving Directions) ก็มีการสร้างสถานการณ์ให้ผู้เรียนจำลองเป็นนักท่องเที่ยวที่มาถามทางไปยังสถานที่ต่าง ๆ ในแผนที่จำลอง แล้วก็ให้ผู้เรียนคนอื่นได้บอกทางให้ ซึ่งที่สำคัญคือผู้สอนจะต้องเตรียมภาษาที่จะต้องใช้ในกิจกรรมให้ครบถ้วนสำหรับบทเรียน

ความสามารถในการใช้ทักษะชีวิต

เป็นความสามารถในการนำกระบวนการต่าง ๆ ไปใช้ในการดำเนินชีวิตประจำวัน การเรียนรู้ด้วยตนเอง การเรียนรู้อย่างต่อเนื่อง การทำงาน และการอยู่ร่วมกันในสังคมด้วยการสร้างเสริมความสัมพันธ์อันดีระหว่างบุคคล การจัดการปัญหาและความขัดแย้งต่าง ๆ อย่างเหมาะสม การปรับตัวให้ทันกับการเปลี่ยนแปลงของสังคมและสภาพแวดล้อม และการรู้จักหลีกเลี่ยงพฤติกรรมไม่พึงประสงค์ที่ส่งผลกระทบต่อตนเองและผู้อื่น เป็นความจำเป็นอย่างมากในชีวิตของผู้คนในศตวรรษที่ 21 ที่มุ่งเน้นให้ผู้เรียนได้ฝึกฝนทักษะการใช้ชีวิต โดยเริ่มจากการสร้างบทเรียนที่ให้ผู้เรียนได้ตระหนักรู้ถึงความหลากหลายของผู้คนที่เข้ามาติดต่อสื่อสารและการใช้ชีวิตร่วมกับผู้อื่นในสังคมบทเรียนภาษาที่ดีก็ต้องสอดแทรกเนื้อหาและกิจกรรมที่ส่งเสริมให้ผู้เรียนนั้นได้ฝึกการใช้ชีวิตร่วมกับผู้อื่นในสังคม เน้นการทำงานร่วมกับเพื่อนในห้อง การทำงานเป็นกลุ่ม การออกไปสำรวจ และพบเจอกับผู้คนที่หลากหลาย มองเห็นโลกในความเป็นจริงที่หลากหลายและกว้างขวางทั้งในระดับชุมชน สังคม ประเทศชาติ และนานาชาติ เช่นนี้ การออกแบบบทเรียนภาษาอังกฤษที่ดีผู้สอนควรที่จะตระหนักถึงเรื่องนี้โดยสอดแทรกลงไป เนื้อหาและกิจกรรมในบทเรียน

ความสามารถในการใช้เทคโนโลยี

เป็นความสามารถในการเลือก และใช้ เทคโนโลยีด้านต่าง ๆ และมีทักษะกระบวนการทางเทคโนโลยี เพื่อการพัฒนาตนเองและสังคมในด้านการเรียนรู้ การสื่อสาร การทำงาน การแก้ปัญหาอย่างสร้างสรรค์ ถูกต้อง เหมาะสม และมีคุณธรรม การใช้สื่อในการเรียนการสอนในห้องเรียนมีความสำคัญและจำเป็นอย่างมากในศตวรรษที่ 21 ผู้เรียนในปัจจุบันมีความรู้และความสามารถในการใช้สื่อและเทคโนโลยี ผู้สอนควรสร้างบทเรียนที่สามารถประยุกต์ใช้สื่อและเทคโนโลยีให้เหมาะสมกับผู้เรียน ในบทเรียนภาษาอังกฤษนั้นยังมีความสำคัญอย่างมาก เพราะว่าสื่อและเทคโนโลยีนั้นมาคู่กับภาษาอังกฤษซึ่งเป็นภาษาที่สากลผู้คนใช้สื่อสารกันในโลกสังคมออนไลน์ การเรียนรู้ภาษาจึงเป็นเรื่องง่าย หากแต่ว่าครูผู้สอนจะต้องสร้างบทเรียนที่สามารถผสมผสาน การใช้ภาษาและทักษะความรู้ทางด้านเทคโนโลยีให้สร้างสรรค์ และมีความหมาย มุ่งเน้นไปในการเรียนรู้ภาษาอย่างต่อเนื่องทั้งในระยะสั้นและระยะยาว ซึ่งจะเป็นการเรียนรู้ภาษาในแบบของการเรียนรู้ตลอดชีวิต (Long Term Learning or Lifelong Learning) ซึ่งการสร้างบทเรียนที่ดีควรที่จะต้องดึงศักยภาพของผู้เรียนออกมาใช้โดยเฉพาะในด้านความสามารถในด้านการใช้เทคโนโลยี เพื่อให้ผู้เรียนนั้นได้เรียนรู้ผ่านหลักสูตร และกิจกรรมที่น่าสนใจและมีประสิทธิภาพ ซึ่ง Koper, R. (2005). ได้นำเสนอแนวทางในการจัดการเรียนในรูปแบบต่าง ๆ ไว้ในบทความของเขา Learning Design: state-of-the-art and future perspectives. ซึ่งผู้สอนสามารถที่จะเลือกรูปแบบการสอนที่เหมาะสมกับผู้เรียนและใช้เทคโนโลยีเข้ามาช่วยในการเรียนการสอน โดย นำเสนอ

Education Modelling Language (EML) ซึ่งเป็นโมเดลการจัดการเรียนการสอนที่มีประสิทธิภาพ ผ่านการใช้เทคโนโลยีสารสนเทศผสมผสานกับการเรียนในกิจกรรมในห้องเรียน

ความคาดหวังของผลการจัดการเรียนการสอนที่จะเกิดขึ้นกับผู้เรียน

คุณลักษณะอันพึงประสงค์ของผู้เรียนตามหลักสูตรแกนกลาง หลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน มุ่งพัฒนาผู้เรียนให้มีคุณลักษณะอันพึงประสงค์ เพื่อให้สามารถอยู่ร่วมกับผู้อื่นในสังคมได้อย่างมีความสุข ในฐานะเป็นพลเมืองไทยและพลโลก มีความรักชาติ ศาสน์ กษัตริย์ ซื่อสัตย์สุจริต มีวินัย ใฝ่เรียนรู้ อยู่อย่างพอเพียง มุ่งมั่นในการทำงาน รักความเป็นไทย มีจิตสาธารณะนอกจากนี้ สถานศึกษาสามารถกำหนดคุณลักษณะอันพึงประสงค์เพิ่มเติมให้สอดคล้องตามบริบทและจุดเน้นของตนเอง ในบทเรียนภาษาอังกฤษนั้นมีความจำเป็นอย่างมากที่จะต้องคำนึงถึงคุณลักษณะอันพึงประสงค์ของผู้เรียน กล่าวอีกในหนึ่งก็คือ การสอนภาษาไม่ได้แค่สอนเรื่องภาษาเพียงอย่างเดียวแต่ต้องสอดแทรกในเรื่องของความรู้และข้อมูลที่เป็นความจริงและสร้างสรรค์ เพื่อให้ผู้เรียนได้เรียนรู้ภาษาพร้อมกันไปกับการสร้างเสริมความรู้ทางด้านชีวิต อย่างเช่น การเรียนภาษาผ่านเนื้อหาที่น่าสนใจเกี่ยวกับการทำความดีของผู้คนต่าง ๆ ในสังคมที่ให้คุณประโยชน์ ทำงานด้านสาธารณะ มุ่งมั่นทำงานมีคุณธรรมและจริยธรรมในการดำเนินชีวิต ซึ่งผู้สอนควรที่จะเลือกสรรเนื้อหาในการสอนที่ดีเพื่อผู้เรียนจะได้สร้างเจตคติที่ดีต่อการใช้ชีวิตในสังคมให้สอดคล้องกับชุมชน สังคม ประเทศชาติ และในระดับสากล

มาตรฐานการเรียนรู้ในแผนการสอน

การเขียนแผนการสอนตามหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐานนั้น จะต้องมุ่งเน้นไปที่การพัฒนาผู้เรียนให้เกิดความสมดุล ต้องคำนึงถึงหลักพัฒนาการทางสมองและพหุปัญญา เพื่อที่จะให้ผู้เรียนเรียนรู้ในแต่ละกลุ่มสาระการเรียนรู้ได้กำหนดมาตรฐานการเรียนรู้เป็นเป้าหมายสำคัญของการพัฒนาคุณภาพผู้เรียน มาตรฐานการเรียนรู้ระบุสิ่งที่ผู้เรียนพึงรู้ ปฏิบัติได้ มีคุณธรรมจริยธรรม และค่านิยมที่พึงประสงค์เมื่อจบการศึกษา

นอกจากนั้นการเขียนแผนการสอนก็ต้องสอดคล้องไปกับมาตรฐานการเรียนรู้ซึ่งจะเป็นกลไกสำคัญในการขับเคลื่อนพัฒนาการศึกษาทั้งระบบ เพราะมาตรฐานการเรียนรู้จะสะท้อนให้ทราบว่าต้องการอะไร จะสอนอย่างไร และประเมินอย่างไร รวมทั้งเป็นเครื่องมือในการตรวจสอบเพื่อการประกันคุณภาพการศึกษาโดยใช้ระบบการประเมินคุณภาพภายในและการประเมินคุณภาพภายนอก ระบบการตรวจสอบเพื่อประกันคุณภาพดังกล่าวเป็นสิ่งสำคัญที่ช่วยสะท้อนภาพการจัดการศึกษาว่าสามารถพัฒนาผู้เรียนให้มีคุณภาพตามที่มาตรฐานการเรียนรู้ และเป็นที่ยอมรับกันดีว่าการเขียนแผนการสอนก็จัดให้เป็นองค์ประกอบที่สำคัญอย่างหนึ่งในการตรวจประกันคุณภาพการศึกษา เพราะแผนการสอนนั้นบ่งบอกถึงการจัดการเรียนการสอนที่มีระบบแบบแผน มีหลักการและทฤษฎีการเรียนการสอนรองรับ เพราะการสอนนั้นเป็นทั้งศาสตร์และศิลป์ การจัดทำแผนการสอนเป็นส่วนหนึ่งของศาสตร์การสอนที่สำคัญ และเป็นจุดเริ่มต้นที่จะผลิต

ต้นกระบวนการเรียนการสอนให้ประสบความสำเร็จและได้คุณภาพและมีประสิทธิภาพดัง ที่ได้กำหนดไว้ เป็นกรอบในหลักการไปสู่การปฏิบัติ

การเขียนแผนให้สอดคล้องกับกระบวนการจัดการเรียนรู้ในหลักสูตรแกนกลางการศึกษา ขั้นพื้นฐาน

ในส่วนของหลักการจัดการเรียนรู้นั้น หลักสูตรแกนกลางขั้นพื้นฐานได้ระบุไว้ชัดเจนว่าจะต้อง มุ่งเน้นให้ ผู้เรียนมีความสำคัญที่สุดเชื่อว่าทุกคนมีความสามารถเรียนรู้และพัฒนาตนเองได้ยึดประโยชน์ ที่เกิดกับผู้เรียน กระบวนการจัดการเรียนรู้ต้องส่งเสริมให้ผู้เรียน สามารถพัฒนาตามธรรมชาติและเต็ม ตามศักยภาพ คำนึงถึงความแตกต่างระหว่างบุคคลและพัฒนาการทางสมอง เน้นให้ความสำคัญทั้ง ความรู้ และคุณธรรม

เมื่อมีหลักการที่แน่นอนชัดเจนแล้วก็นำไปสู่กระบวนการเรียนรู้ ซึ่งการจัดการเรียนรู้ที่เน้นผู้เรียน เป็นสำคัญ ผู้เรียนจะต้องอาศัยกระบวนการเรียนรู้ที่หลากหลาย เป็นเครื่องมือที่จะนำพาตนเองไปสู่เป้าหมายของหลักสูตร กระบวนการเรียนรู้ที่จำเป็นสำหรับผู้เรียน อาทิ กระบวนการเรียนรู้แบบบูรณาการ กระบวนการสร้างความรู้ กระบวนการคิด กระบวนการทางสังคม กระบวนการเผชิญสถานการณ์และ แก้ปัญหา กระบวนการเรียนรู้ จากประสบการณ์จริง กระบวนการปฏิบัติ ลงมือทำจริง กระบวนการ จัดการ กระบวนการวิจัย กระบวนการเรียนรู้การเรียนรู้ของตนเอง กระบวนการพัฒนาลักษณะนิสัย จะ สังเกตว่ากระบวนการเหล่านี้ล้วนแต่เป็นแนวทางในการจัดการเรียนรู้ที่ผู้เรียนควรได้รับการฝึกฝน พัฒนา เพราะจะสามารถช่วยให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้ได้ดี บรรลุเป้าหมายของหลักสูตร ดังนั้น ผู้สอนจึงจำเป็นต้องศึกษาทำความเข้าใจในกระบวนการเรียนรู้ต่าง ๆ เพื่อให้สามารถเลือกใช้ใช้ในการจัดกระบวนการเรียน รู้ได้อย่างมีประสิทธิภาพ

การเลือกสรรกระบวนการในการเรียนรู้ที่ดีจะนำไปสู่การการออกแบบการจัดการเรียนรู้ที่ดี ซึ่ง ผู้สอนจะต้องศึกษาหลักสูตรสถานศึกษาให้เข้าใจถึงมาตรฐานการเรียนรู้ ตัวชี้วัด สมรรถนะสำคัญของผู้ เรียน คุณลักษณะอันพึงประสงค์ และสาระการเรียนรู้ที่เหมาะสมกับผู้เรียน แล้วจึงพิจารณาออกแบบ การจัดการเรียนรู้โดยเลือกใช้วิธีสอนและเทคนิคการสอน สื่อ/แหล่งเรียนรู้ การวัดและประเมินผล เพื่อให้ผู้เรียนได้พัฒนาเต็มตามศักยภาพและบรรลุตามเป้าหมายที่กำหนดเป็นลำดับต่อไป

บทบาทของผู้เรียนและผู้สอนในกระบวนการจัดการเรียนรู้

บทบาทของผู้เรียนและผู้สอนนั้นมีความสำคัญอย่างมากต่อการจัดการเรียนรู้เพื่อให้ผู้เรียนมี คุณภาพตามเป้าหมายของหลักสูตร โดยในหลักสูตรแกนกลางขั้นพื้นฐานได้แนะนำบทบาทของทั้งผู้สอน และผู้เรียนให้มีความบทบาทที่สอดคล้องกันเพื่อประสิทธิภาพและประสิทธิผลของการจัดการเรียนการสอน

ผู้สอนจะต้องศึกษาวิเคราะห์ผู้เรียนเป็นรายบุคคล แล้วนำข้อมูลมาใช้ในการวางแผน

การจัดการเรียนรู้ ที่ท้าทายความสามารถของผู้เรียน โดยกำหนดเป้าหมายที่ต้องการให้เกิดขึ้นกับผู้เรียน ด้านความรู้และทักษะกระบวนการ ที่เป็นความคิดรวบยอด หลักการ และความสัมพันธ์ รวมทั้งคุณลักษณะอันพึงประสงค์ นำไปสู่การออกแบบการเรียนรู้และการจัดการเรียนรู้ที่ตอบสนองความแตกต่างระหว่างบุคคลและพัฒนาการทางสมอง เพื่อนำผู้เรียนไปสู่เป้าหมาย พร้อมกันนั้นก็จะต้องสร้างบรรยากาศที่เอื้อต่อการเรียนรู้ และดูแลช่วยเหลือผู้เรียนให้เกิดการเรียนรู้ ผู้สอนที่ดีจะต้องจัดเตรียมและเลือกใช้สื่อให้เหมาะสมกับกิจกรรม นำภูมิปัญญาท้องถิ่น เทคโนโลยีที่เหมาะสมมาประยุกต์ใช้ในการจัดการเรียนการสอน มีการประเมินความก้าวหน้าของผู้เรียนด้วยวิธีการที่หลากหลาย เหมาะสมกับ ธรรมชาติของวิชาและระดับพัฒนาการของผู้เรียนและสุดท้ายผู้สอนจะต้องสามารถใช้วิธีการวิเคราะห์ผลการประเมินมาใช้ในการซ่อมเสริมและพัฒนาผู้เรียน รวมทั้งปรับปรุงการจัดการเรียนการสอนของตนเองอยู่ตลอดเวลา

ผู้เรียนจะต้องกำหนดเป้าหมาย วางแผน และรับผิดชอบการเรียนรู้ของตนเอง สะแสแสวงหาความรู้ เข้าถึงแหล่ง การเรียนรู้ วิเคราะห์ สังเคราะห์ข้อความรู้ มีการตั้งคำถาม คิดหาคำตอบหรือหาแนวทางแก้ปัญหาด้วยวิธีการต่าง ๆ และลงมือปฏิบัติจริง สร้างสิ่งที่ได้เรียนรู้ด้วยตนเอง และที่สำคัญคือการนำความรู้ไปประยุกต์ใช้ในสถานการณ์ต่าง ๆ ผู้เรียนที่ดีจะต้องมีปฏิสัมพันธ์ที่ดี มีทักษะการทำงาน ทักษะการทำงานร่วมกับกลุ่มและครู และสุดท้ายสามารถประเมินและพัฒนากระบวนการเรียนรู้ของตนเองอย่างต่อเนื่อง

การเขียนแผนนั้นต้องคำนึงถึงสื่อการเรียนรู้ที่เหมาะสม

ในหลักสูตรแกนกลางนั้นได้ระบุไว้ว่าสื่อการเรียนรู้เป็นเครื่องมือส่งเสริมสนับสนุนการจัดการกระบวนการเรียนรู้ ให้ผู้เรียนเข้าถึงความรู้ ทักษะกระบวนการ และคุณลักษณะตามมาตรฐานของหลักสูตรได้อย่างมีประสิทธิภาพสื่อการเรียนรู้มีหลากหลายประเภท ทั้งสื่อธรรมชาติ สื่อสิ่งพิมพ์ สื่อเทคโนโลยี และเครือข่าย การเรียนรู้ต่าง ๆ ที่มีในท้องถิ่น การเลือกใช้สื่อควรเลือกให้มีความเหมาะสมกับระดับพัฒนาการ และลีลาการเรียนรู้ที่หลากหลายของผู้เรียน โดยในแง่นี้ ผู้เรียนและผู้สอนสามารถจัดทำและพัฒนาขึ้นเอง หรือปรับปรุงเลือกใช้อย่างมีคุณภาพจากสื่อต่าง ๆ ที่มีอยู่รอบตัวเพื่อนำมาใช้ประกอบในการจัดการเรียนรู้ที่สามารถส่งเสริมและสื่อสารให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้

จากหลักเกณฑ์เบื้องต้นของการจัดหาและส่งเสริมให้มีสื่อการเรียนการสอน เพื่อส่งเสริมกระบวนการเรียนรู้เพื่อให้ผู้เรียนได้เข้าถึงความรู้ จากกระบวนการเรียนการสอนที่ดี โดยในแง่นี้ เราสามารถที่จะแบ่งระดับของการจัดหาสื่อการเรียนการสอน อาทิ เช่น การเลือกและใช้สื่อการเรียนรู้ที่มีคุณภาพ มีความเหมาะสม มีความหลากหลาย สอดคล้องกับวิธีการเรียนรู้ ธรรมชาติของสาระการเรียนรู้ และความแตกต่างระหว่างบุคคลของผู้เรียน ซึ่งการจะได้ดังนั้นผู้สอนจะต้องทำการวิเคราะห์ผู้เรียนให้ละเอียดว่ามีความต้องการแบบใดและมีธรรมชาติการเรียนเป็นอย่างไร มีพื้นฐานในการเรียนในเนื้อหาในรายวิชามากน้อยเพียงใด เมื่อผู้สอนเข้าใจอย่างถ่องแท้แล้วนั้นก็จะสามารถเลือกใช้สื่อการเรียนรู้ที่เหมาะสมกับผู้เรียนและทำให้การสอนมีประสิทธิภาพและเป็นไปตามเป้าหมาย

นอกจากผู้สอนจะเป็นผู้เลือกใช้สื่อการสอนเองแล้ว การจัดทำและจัดหาสื่อการเรียนรู้สำหรับ

การศึกษาค้นคว้าของผู้เรียน รวมทั้งจัดหาสิ่งที่มีอยู่ในท้องถิ่นมาประยุกต์ใช้เป็นสื่อการเรียนรู้ ก็เป็นเรื่องสำคัญเพราะผู้เรียนจะได้ฝึกฝนทักษะการค้นคว้าด้วยตนเอง เป็นการศึกษาตามอัธยาศัยและเป็นไปตามความชอบและความต้องการที่หลากหลายของผู้เรียนซึ่งผู้สอนไม่สามารถที่จะเติมเต็มได้ทั้งหมดการจัดการสื่อจึงมีความสำคัญเพื่อผู้เรียนจะได้ทำการศึกษาค้นคว้าด้วยตนเอง นอกจากนั้นการจัดให้มีแหล่งการศึกษาค้นคว้าที่ใหญ่ขึ้นก็มีส่วนที่สำคัญและจำเป็นเช่นเดียวกัน อย่างเช่น การจัดให้มีแหล่งการเรียนรู้ ศูนย์สื่อการเรียนรู้ ระบบสารสนเทศการเรียนรู้ และเครือข่าย การเรียนรู้ที่มีประสิทธิภาพทั้งในสถานศึกษาและในชุมชน เพื่อการศึกษาค้นคว้าและการแลกเปลี่ยนประสบการณ์การเรียนรู้ ระหว่างสถานศึกษา ท้องถิ่น ชุมชน สังคมโลก ซึ่งผู้สอนในระดับห้องเรียนหรือหลักสูตรจะมีส่วนสำคัญในการชี้แนะแนวทางในการจัดให้มี หรือจัดหาแหล่งการเรียนรู้ดังกล่าว เพราะเป็นผู้ที่ใกล้ชิดกับผู้เรียนมากที่สุด ย่อมรู้และเข้าใจดีว่าผู้เรียนนั้นต้องการสิ่งใด และระดับไหน เช่นเดียวกันกับผู้สอนเองก็เหมือนกันที่ต้องการแหล่งการเรียนรู้ที่ใหญ่ขึ้นและมีประสิทธิภาพมากขึ้น และที่สำคัญที่สุดแหล่งการเรียนรู้ที่ถูกที่สุดและมีประสิทธิภาพมากที่สุดย่อมจะเป็นแหล่งการเรียนรู้จากสถานที่จริง จากสถานการณ์จริง จากของจริง ซึ่งอยู่ใกล้ตัวผู้เรียนย่อมจะเป็นแหล่งการเรียนรู้ที่เพิ่มพูนประสบการณ์ของผู้เรียนเป็นอย่างมาก

เมื่อมีการจัดให้มีแหล่งการเรียนรู้แล้วนั้น การประเมินคุณภาพของสื่อการเรียนรู้ที่เลือกใช้อย่างเป็นระบบ ก็มีส่วนสำคัญ เพราะการประเมินจะนำไปสู่การพัฒนาต่อยอดการสร้างสื่อการเรียนรู้ใหม่ ๆ และมีประสิทธิภาพมากขึ้นเรื่อย ๆ พร้อมกันนั้นการศึกษาค้นคว้าเพื่อการวิจัย เพื่อพัฒนาสื่อการเรียนรู้ก็จะตามมาเพื่อส่งเสริมและยกระดับกระบวนการเรียนรู้ของผู้เรียนให้มีประสิทธิภาพมากขึ้นไป

การพัฒนาการศึกษาและวิจัยเพื่อพัฒนาแหล่งเรียนรู้ที่น้อยจะนำไปสู่การจัดให้มีระบบการกำกับ ติดตาม ประเมินคุณภาพและประสิทธิภาพเกี่ยวกับสื่อและการใช้สื่อ การเรียนรู้ ยิ่งมีการส่งต่อองค์ความรู้ต่อยอดออกไป การพัฒนาที่จะต่อเนื่องจากพื้นที่หนึ่งไปสู่อีกพื้นที่หนึ่ง จึงเป็นการสร้างสังคมแห่งการเรียนรู้ โดยเฉพาะในสังคมโลกปัจจุบันที่มีการส่งต่อข้อมูลกันอย่างง่าย และรวดเร็วยิ่งทำให้การพัฒนาคุณภาพและประสิทธิภาพของสื่อการเรียนการสอนนั้นได้รับการประเมินอย่างรวดเร็วผ่านผู้ใช้ นั่นก็คือ ผู้เรียนทั้งหลายผ่านครูผู้สอนที่นำมาสอนและสถานศึกษาที่จัดให้มี แน่นนอนว่าในการจัดทำ การเลือกใช้ และการประเมินคุณภาพสื่อการเรียนรู้ที่ใช้ในสถานศึกษา ควรคำนึงถึงหลักการสำคัญของสื่อการเรียนรู้ เช่น ความสอดคล้องกับหลักสูตร วัตถุประสงค์การเรียนรู้ การออกแบบกิจกรรมการเรียนรู้ การจัดประสบการณ์ให้ผู้เรียน เนื้อหามีความถูกต้องและทันสมัย ไม่กระทบความมั่นคงของชาติ ไม่ขัดต่อศีลธรรม มีการใช้ภาษาที่ถูกต้อง รูปแบบการนำเสนอที่เข้าใจง่าย และน่าสนใจ

การเขียนแผนการสอนและการวัดประเมินผลการเรียนรู้

การวัดและประเมินผลการเรียนรู้ของผู้เรียนนั้นเป็นส่วนที่สำคัญอย่างมากเป็นวัดว่ากระบวนการเรียนการสอนที่ทำกันมาทั้งหมดนั้นมีคุณภาพและประสิทธิภาพมากน้อยเพียงใด ดังนั้นการเขียนแผนการสอนก็จะต้องมีการเขียนการวัดผลและประเมินผลการเรียนรู้ไว้ด้วย ซึ่งอาจจะกล่าวถึงเพียงแค่การวัดผลและประเมินผลในระดับของชั้นเรียน เพราะบทความนี้เขียนเพื่อเชื่อมโยงให้เห็นความสำคัญของการเขียน

แผนการสอนที่ต้องสอดคล้องกับหลักสูตรแกนกลางพื้นฐาน แต่อย่างไรก็ตามการวัดผลประเมินผลในทุกระดับนั้นย่อมต้องอยู่บนหลักการพื้นฐานสองประการคือการประเมินเพื่อพัฒนาผู้เรียนและเพื่อตัดสินผลการเรียน ในการพัฒนาคุณภาพการเรียนรู้ของผู้เรียนให้ประสบผลสำเร็จนั้น ผู้เรียนจะต้องได้รับการพัฒนาและประเมินตามตัวชี้วัดเพื่อให้บรรลุตามมาตรฐานการเรียนรู้ สะท้อนสมรรถนะสำคัญ และคุณลักษณะอันพึงประสงค์ของผู้เรียนซึ่งเป็นเป้าหมายหลักในการวัดและประเมินผลการเรียนรู้ในทุกระดับไม่ว่าจะเป็นระดับชั้นเรียน ระดับสถานศึกษา ระดับเขตพื้นที่การศึกษา และระดับชาติ การวัดและประเมินผลการเรียนรู้ เป็นกระบวนการพัฒนาคุณภาพผู้เรียนโดยใช้ผลการประเมินเป็นข้อมูลและสารสนเทศที่แสดงพัฒนาการ ความก้าวหน้า และความสำเร็จทางการเรียนของผู้เรียน ตลอดจนข้อมูลที่เป็นประโยชน์ต่อการส่งเสริมให้ผู้เรียนเกิดการพัฒนาและเรียนรู้อย่างเต็มตามศักยภาพ โดยผู้เขียนจะขอกล่าวถึงการวัดผลและประเมินผลในระดับชั้นเรียนอย่างละเอียดต่อไป

การเขียนแผนที่อยู่ในระดับการวัดและประเมินผลในระดับชั้นเรียน

การประเมินระดับชั้นเรียนเป็นการวัดและประเมินผลที่อยู่ในกระบวนการจัดการเรียนรู้ ผู้สอนดำเนินการเป็นปกติและสม่ำเสมอ ในการจัดการเรียนการสอน ใช้เทคนิคการประเมินอย่างหลากหลาย เช่น การซักถาม การสังเกต การตรวจการบ้าน การประเมินโครงการ การประเมินชิ้นงาน/ ภาระงาน แฟ้มสะสมงาน การใช้แบบทดสอบ ฯลฯ โดยผู้สอนเป็นผู้ประเมินเองหรือเปิดโอกาส ให้ผู้เรียนประเมินตนเอง เพื่อนประเมินเพื่อน ผู้ปกครองร่วมประเมิน ในกรณีที่ไม่ผ่านตัวชี้วัดให้มี การสอนซ่อมเสริม การประเมินระดับชั้นเรียนเป็นการตรวจสอบว่าผู้เรียนมีพัฒนาการความก้าวหน้าในการเรียนรู้ อันเป็นผลมาจากการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนหรือไม่ และมากน้อยเพียงใด มีสิ่งที่จะต้องได้รับการพัฒนาปรับปรุง และส่งเสริมในด้านใด นอกจากนี้ยังเป็นข้อมูลให้ผู้สอนใช้ปรับปรุง การเรียนการสอนของตนด้วย ทั้งนี้โดยสอดคล้องกับมาตรฐานการเรียนรู้และตัวชี้วัด

หลักการในการเขียนแผนการสอนในกลุ่มสาระการเรียนรู้ภาษาต่างประเทศ

ในสังคมโลกปัจจุบันการเรียนรู้ภาษาต่างประเทศมีความสำคัญและจำเป็นอย่างยิ่ง ในชีวิตประจำวัน เนื่องจากเป็นเครื่องมือสำคัญในการติดต่อสื่อสารการศึกษาการแสวงหาความรู้ การประกอบอาชีพ การสร้างความเข้าใจเกี่ยวกับวัฒนธรรมและวิถีทัศน์ของชุมชนโลก และตระหนักถึงความหลากหลายทางวัฒนธรรมและมุมมองของสังคมโลก นำมาซึ่งมิตรไมตรีและความร่วมมือกับประเทศต่าง ๆ ช่วยพัฒนาผู้เรียนให้มีความเข้าใจตนเองและผู้อื่นดีขึ้น เรียนรู้และเข้าใจความแตกต่างของภาษาและวัฒนธรรม ขนบธรรมเนียมประเพณี การคิด สังคม เศรษฐกิจ การเมือง การปกครอง มีเจตคติที่ดีต่อการใช้ภาษาต่างประเทศ และใช้ภาษาต่างประเทศเพื่อการสื่อสารได้ รวมทั้งเข้าถึงองค์ความรู้ต่าง ๆ ได้ง่ายและกว้างขึ้น และมีวิสัยทัศน์ในการดำเนินชีวิต

ภาษาต่างประเทศที่เป็นสาระการเรียนรู้พื้นฐานซึ่งกำหนดให้เรียนตลอดหลักสูตรการศึกษา

ขั้นพื้นฐาน คือ ภาษาอังกฤษ ส่วนภาษาต่างประเทศอื่น เช่น ภาษาฝรั่งเศส เยอรมัน จีน ญี่ปุ่น อาหรับ บาลี และภาษากลุ่มประเทศเพื่อนบ้าน หรือภาษาอื่น ๆ ให้อยู่ในดุลยพินิจของสถานศึกษาที่จะจัดทำรายวิชาและจัดการเรียนรู้ตามความเหมาะสม

วิธีการเขียนแผนการสอนในกลุ่มสาระการเรียนรู้ภาษาต่างประเทศ

เมื่อเรากล่าวถึงแผนการสอนย่อมมีความยุ่งยากพอสมควรที่จะกล่าวได้ว่าแผนการสอนที่ดีนั้นควรเป็นอย่างไร เพราะคำว่าแผนนั้นก็บอกอยู่เป็นนัยอยู่แล้วว่าแผน คือสิ่งที่วางไว้ล่วงหน้าว่าเราจะทำสิ่งใดและอย่างไร แต่แผนที่ที่ดีนั้นควรที่จะให้ความหมายเพิ่มไปว่า เหตุใดจึงทำเช่นนั้นและทำเช่นนั้นแล้วจะได้ผลอย่างไร และมีความเสี่ยงมากน้อยแค่ไหนที่แผนนั้นจะไม่ประสบความสำเร็จดังนี้ได้วางไว้ แต่อย่างไรก็ตาม สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติให้ความหมายของแผนการสอนว่า หมายถึง การวางแผนจัดกิจกรรมการเรียนการสอนเพื่อเป็นแนวดำเนินการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนแต่ละครั้ง โดยกำหนดสาระสำคัญ จุดประสงค์ เนื้อหา กิจกรรมการเรียนการสอน สื่อ ตลอดจนการวัดผลและการประเมินผล พร้อมกันนั้น ซึ่งสอดคล้องกันกับกรมวิธีการที่ได้ให้ความหมายของแผนการจัดการเรียนรู้คือผลของการเตรียมการวางแผนการจัดการเรียนการสอนอย่างเป็นระบบโดยนำสาระและมาตรฐานการเรียนรู้อธิบายรายวิชา และกระบวนการ

ซึ่งเราสามารถที่จะสรุปคำจำกัดความของการจัดทำแผนการสอนได้ดังนี้ว่า แผนการสอน นั้น หมายความรวมถึงการนำวิชาหรือกลุ่มประสบการณ์ที่ต้องทำการสอนตลอดภาคเรียนมาสร้างเป็นแผนการจัดกิจกรรมการเรียนการสอน การใช้สื่อ อุปกรณ์การสอน การวัดและการประเมินผล สำหรับเนื้อหาสาระและจุดประสงค์การเรียนการสอนย่อย ๆ ให้สอดคล้องกับวัตถุประสงค์ หรือจุดเน้นของหลักสูตรสภาพผู้เรียน ความพร้อมของโรงเรียนในด้านวัสดุอุปกรณ์ และตรงกับชีวิตจริงในท้องถิ่น ซึ่งถ้ากล่าวอีกนัยหนึ่ง แผนการสอนคือ การเตรียมการสอนเป็นลายลักษณ์อักษรไว้ล่วงหน้า หรือ คือการบันทึกการสอนตามปกติตนเอง เรียนรู้ โดยเขียนเป็นแผนการจัดการเรียนรู้ให้เป็นไปตามศักยภาพ ของผู้เรียน โดยไม่จำเป็นที่จะต้องเน้นเนื้อหามากเกินไปเพราะว่าการเรียนภาษานั้นไม่สามารถที่จะสอนในเนื้อหาที่มากเกินไปเพราะมนุษย์มีศักยภาพที่จำกัดในการเรียนภาษาในแต่ละช่วงเวลาการเรียนภาษาจึงจำเป็นต้องใช้ระยะเวลาในการฝึกฝน ดังนั้นแผนการสอนจึงจำไม่จำเป็นที่จะต้องสอนมากเกินไปหากแต่เน้นการสอนที่บ่อยขึ้นอาจซ้ำในเนื้อหาเดิมแต่เพิ่มระดับความยากง่ายและกิจกรรมในการเรียนการสอนที่สูงขึ้นไปตามทักษะและพื้นฐานของผู้เรียน (Sarah Marsh, 2016)

การจัดทำแผนการสอนที่ดีนั้นเป็นสิ่งสำคัญและจำเป็นอย่างมากต่อประสิทธิภาพของการเรียนการสอน ซึ่ง สุพล วังสินธุ์ สุพล วังสินธุ์ (2543) ได้กล่าวว่า แผนการจัดการเรียนรู้เป็นกุญแจดอกสำคัญที่ทำให้การเรียนการสอนมีประสิทธิภาพมากขึ้น ทำให้เกิดการวางแผนวิธีเรียนที่ดี ผสมผสานความรู้และจิตวิทยาการศึกษา ช่วยให้ครูมีคู่มือการสอนที่ทำด้วยตนเองล่วงหน้ามีความมั่นใจในการสอน ส่งเสริมให้ครูมีความรู้ความเข้าใจในด้านของหลักสูตร วิธีสอนการวัดผลและประเมินผล เป็นคู่มือสำหรับผู้มาสอนแทน เป็นหลักฐานแสดงข้อมูลที่ถูกต้องเที่ยงตรง เป็นประโยชน์ต่อวงการศึกษ เป็นผลงานทาง

วิชาการแสดงความชำนาญความเชี่ยวชาญของผู้สอน

ลักษณะของการจัดทำแผนโดยภาพรวมนั้นควรที่จะประกอบไปด้วยองค์ประกอบที่สำคัญซึ่งเป็นผลมาจากการวางแผน มาสร้างเป็นแผนการสอนย่อย ๆ องค์ประกอบที่สำคัญของแผนการสอน มีองค์ประกอบ คือ 1) สารระสำคัญ 2) จุดประสงค์การเรียนรู้ 3) เนื้อหา 4) กิจกรรมการเรียนการสอน 5) สื่อการเรียนการสอน 6) การวัดและประเมินผลการเรียน

เป็นที่ชัดเจนแล้วว่าการจัดทำแผนการสอนนั้นมีความสำคัญและจำเป็นอย่างมากเพื่อประสิทธิภาพของการเรียนการสอน แต่สิ่งที่เป็นประเด็นที่ต้องพิจารณาต่อมานั้นก็คือ การเขียนแผนหรือการจัดทำแผนการสอนที่ดีนั้นควรมีลักษณะอย่างไร โดย สมนึก ภัททิยธนี (2558) ได้กล่าวถึงลักษณะที่ดีของแผนต้องมีขั้นตอน ดังนี้

รายละเอียดแผนการเรียนรู้

แผนการเรียนรู้ (Lesson Plan) ประกอบด้วย 9 หัวข้อ โดยการบูรณาการของหน่วยศึกษานิเทศก์

1. สารระสำคัญ (Concept) เป็นความคิดรวบยอดหรือหลักการของเรื่องหนึ่งที่ต้องการให้เกิดกับนักเรียน เมื่อเรียนตามแผนการสอนแล้ว
2. จุดประสงค์การเรียนรู้ (Learning Objective) เป็นการกำหนดจุดประสงค์ที่ต้องการให้เกิดกับผู้เรียน เมื่อเรียนจบตามแผนการสอนแล้ว
3. เนื้อหา (Content) เป็นเนื้อหาที่จัดกิจกรรมและต้องการให้นักเรียนเกิดการเรียนรู้
4. กิจกรรมการเรียนการสอน (Instructional Activities) เป็นการสอนขั้นตอนหรือกระบวนการจัดกิจกรรมการเรียนการสอน ซึ่งนำไปสู่จุดประสงค์ที่กำหนด
5. สื่อและอุปกรณ์ (Instructional Media) เป็นสื่อ และอุปกรณ์ที่ใช้ในกิจกรรมการเรียนการสอน ที่กำหนดไว้ในแผนการสอน
6. การวัดผลและประเมินผล (Measurement and Evaluation) เป็นการกำหนดขั้นตอนหรือวิธีการวัดและประเมินผล ว่านักเรียนบรรลุจุดประสงค์ตามที่ระบุไว้ในกิจกรรมการเรียนการสอน แยกเป็นก่อนสอน ระหว่างสอน และหลังสอน
7. กิจกรรมเสนอแนะ เป็นกิจกรรมที่บันทึกการตรวจแผนการสอน
8. ข้อเสนอแนะของผู้บังคับบัญชา เป็นการบันทึกตรวจแผนการสอนเพื่อเสนอแนะหลังจากได้ตรวจสอบความถูกต้อง การกำหนดรายละเอียดในหัวข้อต่าง ๆ ในแผนการสอน
9. บันทึกการสอน เป็นการบันทึกของผู้สอน หลังจากนำแผนการสอนไปใช้แล้วเพื่อเป็นการปรับปรุงและใช้ในคราวต่อไป มี 3 หัวข้อ คือ

9.1 ผลการเรียนรู้ เป็นการบันทึกผลการเรียนด้านคุณภาพและปริมาณทั้ง 3 ด้าน คือด้าน พฤติพิสัย จิตพิสัย และทักษะพิสัย ซึ่งกำหนดในชั้นกิจกรรมการเรียนการสอนและการประเมิน

9.2 ปัญหาและอุปสรรค เป็นการบันทึก ปัญหาและอุปสรรคที่เกิดขึ้นในขณะสอน ก่อน สอน และหลังทำการสอน

9.3 ข้อเสนอแนะ/แนวทางแก้ไข เป็นการบันทึกข้อเสนอแนะเพื่อแก้ไขปรับปรุงการเรียน การสอน ให้เกิดการเรียนรู้ บรรลุจุดประสงค์ของบทเรียนที่หลักสูตรกำหนด

รูปแบบเอกลักษณ์เฉพาะของแผนการสอนวิชาภาษาอังกฤษ

การเขียนแผนการสอนในรายวิชาภาษาอังกฤษนั้นมีความเอกลักษณ์และเฉพาะตัวในส่วนของ เนื้อหาและในส่วนของลำดับขั้นตอน เนื่องจากเป็นการเรียนภาษา ซึ่งจำเป็นจะต้องมีกิจกรรมที่ส่งเสริม การเรียนรู้ที่หลากหลาย พร้อมกันกับคำนึงถึงพื้นฐานของผู้เรียนในด้านของทักษะทางด้านภาษา โดยปกติ นั้นการเขียนแผนการสอนรายวิชาภาษาอังกฤษนั้นสามารถทำได้หลากหลาย แล้วแต่ความถนัดของครูผู้ สอน และรูปแบบหรือแบบฟอร์มของแต่ละสถาบันการศึกษา แต่เมื่อมีการจัดการเรียนการสอนในรายวิชา ภาษาอังกฤษเป็นภาษาต่างประเทศภายใต้หลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐานในสถานศึกษา การจัดทำ แผนการสอนจึงมีความจำเป็นอย่างมากที่จะต้องวางขอบข่ายการสอนที่สอดคล้องกับหลักสูตรดังกล่าว

ซึ่งการสอนภาษาอังกฤษในฐานะภาษาต่างประเทศตามหลักสูตรแกนกลางขั้นพื้นฐานได้จัดให้ วิชาภาษาอังกฤษจัดอยู่ในกลุ่มสาระการเรียนรู้ภาษาต่างประเทศ โดยมีความมุ่งหวังให้ผู้เรียนมีเจตคติ ที่ดีต่อภาษาต่างประเทศ สามารถใช้ภาษาต่างประเทศ สื่อสารในสถานการณ์ต่าง ๆ แสวงหาความรู้ ประกอบอาชีพ และศึกษาต่อในระดับที่สูงขึ้น รวมทั้งมีความรู้ความเข้าใจในเรื่องราวและวัฒนธรรมอัน หลากหลายของประชาคมโลก และสามารถถ่ายทอดความคิดและวัฒนธรรมไทยไปยังสังคมโลกได้อย่าง สร้างสรรค์ ประกอบด้วยสาระสำคัญ ดังนี้

ภาษาเพื่อการสื่อสาร

การใช้ภาษาต่างประเทศในการฟัง-พูด-อ่าน-เขียน แลกเปลี่ยนข้อมูล ข่าวสาร แสดงความรู้สึก และความคิดเห็น ตีความ นำเสนอข้อมูล ความคิดรวบยอดและความคิดเห็นในเรื่องต่าง ๆ และสร้างความสัมพันธ์ระหว่างบุคคลอย่างเหมาะสม

ภาษาและวัฒนธรรม

การใช้ภาษาต่างประเทศตามวัฒนธรรมของเจ้าของภาษาความสัมพันธ์ ความเหมือนและความ แตกต่างระหว่างภาษากับวัฒนธรรมของเจ้าของภาษา ภาษาและวัฒนธรรมของเจ้าของภาษากับวัฒนธรรม ไทย และนำไปใช้อย่างเหมาะสม

ภาษากับความสัมพันธ์กับกลุ่มสาระการเรียนรู้อื่น

การใช้ภาษาต่างประเทศในการเชื่อมโยงความรู้กับกลุ่มสาระการเรียนรู้อื่น เป็นพื้นฐานในการพัฒนา แสวงหาความรู้ และเปิดโลกทัศน์ของตน

ภาษากับความสัมพันธ์กับชุมชนและโลก

การใช้ภาษาต่างประเทศในสถานการณ์ต่าง ๆ ทั้งในห้องเรียนและนอกห้องเรียน ชุมชน และสังคมโลก เป็นเครื่องมือพื้นฐานในการศึกษาต่อ ประกอบอาชีพ และแลกเปลี่ยนเรียนรู้กับสังคมโลก

แผนการสอนวิชาภาษาอังกฤษที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ

คุณภาพของผู้เรียนในระดับต่าง ๆ ในหมวดวิชาภาษาต่างประเทศนั้นหลักสูตรแกนกลางขั้นพื้นฐานได้ระบุไว้ชัดเจน โดยแบ่งเป็น 4 ระดับคือ ในระดับประถมศึกษาปีที่ 1-3 ในระดับประถมศึกษาปีที่ 4-6 ในระดับ มัธยมศึกษาปีที่ 1-3 และสุดท้ายในระดับมัธยมศึกษาปีที่ 4-6 ผู้สอนควรที่จะวางแผนการสอนของตนและเขียนแผนการสอนให้สอดคล้องกับให้สอดคล้องกับความเหมาะสมของเนื้อหา ยกตัวอย่างเช่น แผนการสอน นักเรียน ประถมศึกษาปีที่ 6 จะเน้นไปที่ การปฏิบัติตามคำสั่ง คำขอร้อง และคำแนะนำที่ง่าย ๆ ที่ฟังและอ่าน เมื่อเปรียบเทียบกับผู้เรียนที่มีระดับสูงขึ้นไปเช่น ผู้เรียนในระดับมัธยมศึกษาปีที่ 6 ที่เน้นให้ผู้เรียน ปฏิบัติตามคำแนะนำในคู่มือหรือการใช้งานต่าง ๆ คำชี้แจง คำอธิบาย และคำบรรยายที่ฟังและอ่าน

ในอีกด้านหนึ่ง มักจะมีปัญหาเกิดขึ้นอยู่เสมอเกี่ยวกับคุณภาพของผู้เรียนที่ต่ำกว่าหลักสูตรแกนกลางซึ่งทำให้ผู้สอนไม่สามารถสอนตามหลักสูตรแกนกลางได้ เนื่องจากผู้เรียนนั้นไม่สามารถที่จะเรียนในเนื้อหาที่ยากขึ้นได้ อย่างเช่นนักเรียนในระดับมัธยมศึกษาปีที่ 4 จะต้องเรียนการออกเสียง ข้อความข่าว ประกาศ โฆษณา บทร้อยกรอง และละครสั้น อย่างถูกต้องตามหลักการอ่าน ซึ่งในหลายโรงเรียนโดยเฉพาะในโรงเรียนที่ห่างไกลในต่างจังหวัดที่ผู้เรียนนั้นมีทักษะการใช้ภาษาที่ต่ำกว่าเกณฑ์ โดยในลักษณะนี้ผู้สอนก็ต้องวิเคราะห์ผู้เรียนของตนเองเพื่อจะปรับลดความยากของเนื้อหาในการสอนลงไปเพื่อให้เหมาะกับผู้เรียน ซึ่งมีความจำเป็นอย่างมากที่ผู้สอนจะต้องมีความเข้าใจในจุดนี้ เพราะถ้าไม่อย่างนั้นแล้วการเรียนการสอนก็จะได้คุณภาพและประสิทธิภาพตามที่หลักสูตรแกนกลาง ต้องการผู้สอนจะต้องสามารถปรับเปลี่ยนเนื้อหาและวิธีการสอนให้เข้ากับผู้เรียนเป็นสำคัญ ดังที่หลักการในการจัดการเรียนการสอนที่เขียนไว้ในเบื้องต้นของหลักสูตรแกนกลางในเบื้องต้นที่ได้กล่าวไว้ข้างต้นแล้วว่า หลักสูตรแกนกลางไม่ได้กำหนดไว้เป็นกฎหมายที่ต้องปฏิบัติตามทุกกระเปียดนี้ หากแต่ว่าผู้สอนจะต้องยืดหยุ่นและมุ่งประเด็นหลักไปที่ผู้เรียนเป็นสำคัญ

รูปแบบแผนการสอนวิชาภาษาอังกฤษแบบ 3 P 2 W Procedure

รูปแบบของการสอนภาษาอังกฤษนั้น มีความหลากหลายตามแต่วัตถุประสงค์ของผู้สอนและตามรูปแบบหรือเนื้อหาที่จะสอน เพื่อให้สอดคล้องกับการจัดการเรียนการสอนภายใต้หลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน รูปแบบการจัดการเรียนแบบ 3 P 2 W จึงเป็นที่นิยมของครูผู้สอนที่สอนในระดับเด็กเล็ก โดย ตัวอย่างข้างต้นนั้นเป็นลำดับขั้นตอนของการสอนในหนึ่งบทเรียนโดยจะเรียงลำดับตามขั้นตอนของการสอน ดังนี้ตารางข้างล่างนี้

ที่	ขั้นตอน	คำอธิบาย	ตัวอย่าง
1	W (Warm Up)	ขั้นก่อนเข้าสู่บทเรียน	เป็นขั้นตอนแรกของบทเรียนซึ่งผู้สอนสามารถใช้ช่วงแรกนี้ในการเกริ่นนำบริบทของการเรียนการสอนในรายชั่วโมงหรือในบทเรียน รวมถึงการทบทวนสิ่งที่ได้เรียนรู้ผ่านมาแล้วเพื่อเชื่อมโยงเนื้อหาและบริบทของการเรียนที่จะเรียนในขั้นตอนต่อไป
2	P (Present)	การนำเสนอเนื้อหา	เป็นขั้นตอนของการนำเสนอเนื้อหา ไม่ว่าจะเป็น คำศัพท์ใหม่ๆ โครงสร้างของภาษาใหม่ๆ ที่ผู้เรียนยังไม่เคยได้เรียนพร้อมกันกับแนะนำวิธีการใช้คำศัพท์ หรือโครงสร้างของภาษาเหล่านั้นในบริบทที่มีความหมาย
3	P (Practice)	การฝึกฝนทักษะ	เป็นขั้นตอนของการลงมือทำ ฝึกฝนการใช้ภาษาที่นำเสนอในช่วงต้นนั้นผ่านกิจกรรมที่สร้างสรรค์ไม่ว่าจะเป็นกิจกรรมเดี่ยว กิจกรรมคู่ หรือกิจกรรมกลุ่ม รวมถึงกิจกรรมรวมทั้งห้อง โดยเน้นไปที่การฝึกใช้ภาษาที่อยู่ในบทเรียนนั้น (Language Focus) ซึ่งกิจกรรมที่หลากหลายจำทำให้การฝึกใช้ภาษามีความสนุกและมีประสิทธิภาพมากขึ้น

ที่	ขั้นตอน	คำอธิบาย	ตัวอย่าง
4	P (Production)	การสร้างและพัฒนาทักษะ	ขั้นตอนต่อไป คือการสร้างและผลิตภาษาออกมา ในรูปแบบของผู้เรียนเอง ขั้นตอนนี้จะเน้นไปที่การต่อยอดของการใช้ภาษาที่ผ่านการฝึกฝนในกิจกรรมข้างต้น ในรูปแบบและสไตล์ของผู้เรียนเอง เป็นการส่งเสริมให้ผู้เรียนใช้ภาษาที่เรียนและฝึกมาในรูปแบบอื่นที่มีความหมาย พร้อมกันนั้น ในขั้นตอนนี้ยังถือเป็นขั้นของการวัดและประเมินผล (Evaluation) ด้วยว่าภาษาที่ได้เรียนและฝึกไปนั้นผู้เรียนสามารถใช้ได้จริงหรือไม่อย่างไร
5	W (Wrap Up)	การสรุปผลการเรียนรู้	เป็นขั้นตอนของการสรุปผลการเรียนรู้ เป็นขั้นตอนสุดท้ายที่ผู้เรียนและผู้สอนจะสรุปสิ่งที่ได้ฝึกฝนและเรียนรู้จากบทเรียน ซึ่งอาจจะทำในรูปแบบของการสรุปความ หรือการที่ให้ผู้เรียนแลกเปลี่ยนทักษะความรู้ รวมถึงการแนะนำเพิ่มเติม การให้คำปรึกษาและชี้แนะแนวทางการศึกษาและฝึกฝนการใช้ภาษานอกห้องเรียนด้วยตนเองต่อไป

การเขียนแผนการสอนโดยใช้ Pre-While-Post Procedure

รูปแบบการเขียนแผนการสอนภาษาอังกฤษที่เลือกใช้ รูปแบบของ pre-while-post นั้นจะเป็นการสอนที่เน้นหนักไปในส่วนของการฝึกฝนทักษะการใช้ภาษา Skills ของภาษาเช่น การสอน Reading เป็นทักษะการอ่าน ที่ผู้สอนต้องการสอนการอ่านโดยที่ก่อนจะฝึกการฟังนั้นผู้สอนจะต้องมีการเตรียมผู้เรียนก่อนที่จะทำการเพื่อเตรียมความพร้อมก่อนการอ่าน และระหว่างการอ่านก็จะต้องมีการสร้างกิจกรรมขึ้นมาเพื่อฝึกฝนทักษะการอ่าน และสุดท้ายก็คือขั้นตอนของการฝึกฝนใช้ทักษะที่ได้ฝึกฝนมาซึ่งเป็นช่วงที่มักจะเชื่อมโยงทักษะการอ่านไปหาทักษะอื่น ๆ เช่น ทักษะด้านการพูด หรือการเขียน (Douglas, B. 200, page149-163). เพื่อความชัดเจนและกระจ่างลองพิจารณาตารางข้างล่างต่อไปนี้

ที่	ขั้นตอน	คำอธิบาย	ตัวอย่าง
1	Pre-Stage	เป็นขั้นตอนการนำเข้าสู่บทเรียน	เป็นขั้นตอนในการสร้างแรงจูงใจให้กับผู้เรียนโดยการเริ่มจากคำถามกว้างๆ เพื่อนำเข้าสู่บทเรียน อาจจะทำในรูปแบบของการใช้สื่อ รูปภาพ วิโอ การตั้งคำถาม เป้าหมายของกิจกรรมในช่วงนี้เป็นการสร้างบรรยากาศในการเรียน และมีเนื้อหาสาระที่จะนำไปสู่บทเรียนในขั้นของช่วงฝึกทักษะ เป็นขั้นของการปูพื้นคำศัพท์ที่จำเป็น ทั้งในด้านของรูปแบบและความหมาย
2	While-Stage	ขั้นตอนของการฝึกฝนทักษะที่ต้องการเน้นเป็นทักษะหลัก	เป็นช่วงของการฝึกทักษะที่ต้องการที่จะฝึกเป็นทักษะหลัก ซึ่งเป็นช่วงที่ใช้เวลาเยอะที่สุด ประกอบไปด้วย กิจกรรมหลายๆกิจกรรม โดยมีการลำดับกิจกรรมที่เชื่อมโยงกัน อาจจะเริ่มจากกิจกรรมที่ง่าย ๆ ใช้เวลาไม่นานไปจนถึงกิจกรรมที่ใช้เวลาในการทำกิจกรรมนาน มีการสลับกิจกรรมที่เน้นให้ผู้เรียนมีส่วนร่วมมากที่สุด กิจกรรมที่ต้องหลากหลาย ทั้งกิจกรรมที่ทำเดี่ยว ทำเป็นคู่ และกิจกรรมกลุ่ม ขึ้นอยู่กับเป้าหมายของการสอน
3	Post-Stage	ขั้นตอนของการประยุกต์ใช้ทักษะที่ได้ฝึกมา	เป็นขั้นตอนหลังจากการทำกิจกรรมหลักที่เน้นทักษะหลัก เช่น หลังจากการดูวิดีโอสารคดี ซึ่งเป็นการสอน Listening เมื่อหลังจากการฟังแล้วตอบคำถามหรือว่าฟังแล้วเติมคำในช่องว่าง แต่กิจกรรมในช่วง post นั้นคือการประยุกต์ทักษะที่ได้ฝึกนั้นไปสู่การใช้จริงโดยการจำลองการใช้ อย่างเช่น การจำลองสถานการณ์การฟังขึ้นมาอีกที หรือการฝึกฟังเพื่อทำตามคำสั่งหรือฟังเพื่อเติมเต็มข้อมูลเนื้อหาและบริบทในช่วงของ post นั้นควรที่จะใกล้เคียงหรือเชื่อมโยงกับในช่วงของการฝึก เพื่อความต่อเนื่องการและเป็นไปในทิศทางเดียวกันเพื่อไม่สร้างความสับสนความยากแก่ผู้เรียนมากเกินไป

บทสรุป

แผนการสอนนั้นมีส่วนสำคัญอย่างมากต่อการเตรียมการจัดการเรียนการสอน ซึ่งในหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐานนั้นไม่ได้ระบุชัดเจนว่าการจัดทำแผนการสอนนั้นจะต้องมีองค์ประกอบอะไรบ้าง หรือจะทำตามลำดับขั้นตอนอย่างไรบ้าง ซึ่งในประเด็นเรื่องของรายละเอียดนั้นจึงเป็นสิ่งที่น่าสนใจที่ว่า ผู้สอนจะจัดทำแผนการสอนอย่างไรให้สอดคล้องกับกรอบและแนวคิดของเกณฑ์การศึกษาที่กำหนดไว้ในหลักสูตร เช่นนั้นแล้วจึงมีความสำคัญอย่างยิ่งที่ผู้บริหารสถานศึกษาและครูผู้สอนในหมวดกลุ่มสาระต่างๆ ที่จะทำให้ความสนใจกับการเขียนแผนการสอนที่สอดคล้องกับหลักสูตร และแน่นอนว่าการเขียนแผนการสอนจำเป็นจะต้องมีหลักการของการเขียนแผน เช่น การเขียนแผนที่คำนึงถึงหลักการ เกณฑ์มาตรฐานตัวชี้วัดสมรรถนะความสามารถที่คาดหวังของผู้เรียน ที่ประกอบไปด้วย ความสามารถในการสื่อสาร การคิด การแก้ปัญหา การใช้ทักษะชีวิต การใช้เทคโนโลยี บทบาทหน้าที่ของครูผู้สอนและตัวผู้เรียน การใช้สื่อเพื่อสนับสนุนการเรียนการสอน และที่สำคัญคือการวางกรอบและเกณฑ์การวัดผลประเมินผลของการเรียนการสอนระบุไว้ในแผนการสอนด้วย

การเขียนแผนการสอนในรายวิชาภาษาอังกฤษซึ่งเป็นหนึ่งในรายวิชาที่กำหนดไว้อยู่ในกลุ่มสาระภาษาต่างประเทศ ซึ่งก็มีรายละเอียดที่มีความเฉพาะตัวในกลุ่มสาระ มีการเขียนการสอนนั้นจะต้องประกอบด้วย จุดสาระสำคัญของการเรียนการสอน จุดประสงค์การเรียนรู้ เนื้อหาสาระ กิจกรรมการเรียนการสอน สื่อและอุปกรณ์ที่จะใช้ เกณฑ์การวัดผลและประเมินผลการเรียนการสอน รวมไปถึงข้อเสนอแนะของผู้บังคับบัญชา รูปแบบของการบันทึกผลการเรียนการสอนเพื่อการพัฒนาต่อยอด การจัดทำแผนการสอนนั้นมีความสำคัญมากต่อครูผู้สอน เพราะการเขียนแผนที่ดีย่อมนำไปสู่การสอนที่ดี

บรรณานุกรม

สมนึก ภัททิยธนี (2558) *การวัดผลการศึกษา (EDUCATIONAL MEASUREMENT)*.

สุพล วังสินธุ์ สุพล วังสินธุ์. (2543). *การเรียนรู้แบบร่วมมือร่วมใจ*. วารสารวิชาการ.

Claude Goldenberg (2006). *Teaching English Language Learners: What the Research Does - And Does Not - Say*. Digital Commons @ Georgia Southern. Georgia Southern University.

Douglas, B. (1994). *Teaching by principles*. An interactive approach to language pedagogy.

Harmer, J. (2007). *The practice of English language teaching*. London/New York.

Koper, R. (2005). *Learning Design: state-of-the-art and future perspectives*.

Sarah Marsh (2016). *Six ways to improve lesson planning*. Online available, <https://www>.

theguardian.com/teacher-network/2016/jan/05/new-year-resolutions-made-easy-six-ways-improve-lesson-planning

Stiliana Milkova (2016). *Strategies for Effective Lesson Planning*. Center for Research on Learning and Teaching. Online available, available <https://www.theguardian.com/teacher-network/2016/jan/05/new-year-resolutions-made-easy-six-ways-improve-lesson-planning>

บทบาทหมอชีวกโกมารภัจจ์ต่อพระพุทธศาสนา

พระมหาฉัตรชัย สุฉตตชโย
หัวหน้าภาควิชาภาษาตะวันออก คณะมนุษยศาสตร์
มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย
อีเมล : jkit2009@gmail.com

บทคัดย่อ

หมอชีวกโกมารภัจจ์ เป็นบุคคลสำคัญระดับพุทธสาวกที่ได้รับยกย่องจากพระพุทธเจ้าว่า “เป็นเลิศกว่าสาวกอุบาสกทั้งหลายที่ปวงชนรักใคร่” เป็นนักการแพทย์ผู้บุกเบิกวิธีการรักษาสมัยใหม่ขึ้นในยุคหนึ่ง จนชื่อเสียงเกียรติคุณปรากฏเลื่องลือ ได้เป็นหมอหลวงประจำราชสำนักมครรัฐของพระเจ้าพิมพิสาร ด้วยเหตุที่พระเจ้าพิมพิสารทรงใกล้ชิดสนิทสนมกับพระพุทธเจ้า จึงทำให้ท่านมีความสำคัญกลายเป็นผู้มีบทบาทต่อพระพุทธศาสนาในฐานะหมอประจำพระพุทธองค์ คอยถวายการอภิบาลอุปัฏฐากในคราวที่ทรงประชวร ซึ่งมีบทบาทสำคัญในฐานะผู้ถวายคำแนะนำให้พระพุทธเจ้าทรงบัญญัติพระวินัยและระเบียบปฏิบัติหลายข้อ อาจกล่าวได้ว่า トラบชีวิตของท่านนอกเหนือจากการถวายอภิบาลอุปัฏฐากพระพุทธเจ้าและกิจในราชสำนักแล้วก็มีแต่บำเพ็ญคุณประโยชน์ ดูแลชีวิตของคนเจ็บไข้ทั่วไป ทั้งได้สร้างบรรทัดฐานวิธีการรักษา และส่วนประกอบตำรายาขึ้นเป็นแบบแผนไว้มากมาย นับได้ว่าท่านเป็นพระบิดาแห่งการแพทย์และเภสัชกรรมที่ยิ่งใหญ่ เทียบเท่าหรือยิ่งกว่าบุคคลสำคัญซึ่งชาวกรีกและโรมันหรือวงการแพทย์ทั่วโลกนับถือ เช่น ฮิปโปเครติส บิดาแห่งการแพทย์และเภสัชกรรม หรืออีโอพราทุส บิดาแห่งพิษวิทยา ซึ่งมียุคใกล้เคียงกัน

คำสำคัญ: หมอชีวกโกมารภัจจ์, พระพุทธศาสนา

The Role to Jivaka Komarabhacca toward Buddhism

Phramaha Chatchai Suchattajayo (Moonsarn)
Faculty of Humanity, Mahamakut Buddhist University
E-mail: jkit2009@gmail.com

ABSTRACT

Jivaka Komarabhar is one of the greatest, most outstanding disciples of Lord Buddha, who had been dearly beloved by his generation. He was the one who had initiated treating illness in those days, which brought him to his great fame and later become courtly medical doctor of King Bhimbhisan, who was acquainted with Lord Buddha and also highly respected him. Jivaka has been playing a leading role in Buddhism. Wherever Lord Buddha was sick, he would cure his illnesses perfectly well. He would help the Lord to set disciplines of Buddhist Society. Besides giving service to King Bhimphisan’s Royal family, he cured the sick and set standards for his medical treatment. He has made so many mixtures of medicine that are still in use today. Jivaka was well known as Father of Medicine and Drugs in the Buddhist era, equal to Hippocrates, Father of Medicine or Theophrastus, Father of Botany, both of whom lived in the same age in The Ancient Greek.

Keyword : Jivaka Komarabhar, Lord Buddha

บทนำ

ชีวิตของหมอชิวโกมารักจ้อจากกล่าวได้ว่า สามารถหาหลักฐานได้จากตำราหลายแห่ง แต่หลักฐานจากพระไตรปิฎกระบุว่า ชิวโกมารเป็นบุตรของนางสาวลวดีผู้เป็นหญิงงามเมืองประจํานครราชคฤห์ที่มีความเชี่ยวชาญในการพ้อนรำ ขับร้อง บรรเลงเครื่องดนตรี มีราคาตัวคืบละ 100 กษาปณ์ เมื่อนางเกิดตั้งครรภ์ พ่อคลอดออกมาว่าเป็นชาย ไม่ประสงค์จะเลี้ยงไว้เพราะไม่มีประโยชน์อันใดต่ออาชีพของนาง จึงสั่งให้หญิงคนใช้นำเอาเด็กไปทิ้งที่กองขยะ เมื่อเด็กถูกทิ้งไว้พระอภัยราชมารผ่านมาพบเข้าจึงสั่งให้คนไปดู ขณะที่สั่งให้ไปดูก็ทรงร้องถามว่า ยังมีชีวิตอยู่หรือไม่ คนที่ไปดูทูลตอบว่า ยังมีชีวิตอยู่ นั่นคือที่มาของนามว่า “ชิวโก” พระองค์ได้ทรงรับเลี้ยงชิวโกมารไว้ในฐานะพระโอรสบุญธรรม ชิวโกมารได้รับสิทธิทุกประการเสมอด้วยพระโอรสจะพึงได้รับ ทั้งพระอภัยราชมารเองก็ทรงรักใคร่ ทะนุถนอมชิวโกมารยิ่งนัก ชิวโกมารประสงค์สิ่งหนึ่งสิ่งใดก็ได้รับสนองตามความต้องการทุกอย่าง จึงได้นามว่า “โกมารักจ้อ” ซึ่งรู้จักกันต่อมาว่า “ชิวโกมารักจ้อ” (วินย. มหาวคค. 5/128/171) แต่หลักฐานสันสกฤตจากคัมภีร์มูลสารวาทวิณยวีสต (Sitasusekhar Bagghi, 1967) กล่าวแตกต่างออกไปว่า ชิวโกมารนั้นเป็นบุตรของหญิงชาวบ้านคนหนึ่งซึ่งพระเจ้าพิมพิสารลักลอบมีสัมพันธ์อย่างลับ ๆ ในเวลาที่สามีของนางออกไปทำงานต่างเมือง พอรู้ว่าตั้งครรภ์นางจึงกราบทูลพระเจ้าพิมพิสารให้ทรงทราบ พระองค์ได้พระราชทานแหวนไว้หนึ่งวงพร้อมกับทรงให้สัญญาแก่หญิงนั้นว่า เมื่อคลอดแล้วให้นำเอาทารกไปวางไว้ที่ประตูหน้าพระราชวัง ซึ่งเมื่อทารกถูกคลอดมาแล้วจึงถูกนำเอาไปวางไว้ที่หน้าประตูพระราชวัง พอมีคนมากราบทูลถึงเรื่องพบตะกร้าวางอยู่ที่หน้าประตูพระราชวัง ระหว่างนั้นพระเจ้าพิมพิสารประทับอยู่กับพระอภัยราชมาร เมื่อทรงได้ยินเรื่องตะกร้า เจ้าชายจึงกราบทูลพระราชว่า สิ่งที่มีอยู่ในตะกร้านั้นควรให้แก่หม่อมฉัน เมื่อตะกร้าถูกยกขึ้นมาวางอยู่ต่อหน้าพระพักตร์แล้วพบว่า เป็นทารก พระเจ้าพิมพิสารจึงตรัสถามว่า ทารกยังมีชีวิตอยู่หรือว่าตายแล้ว ทรงได้ยินว่า ยังมีชีวิตอยู่ จากนั้นพระราชทานจําแหวนวงที่อยู่กับทารกนั้นได้ก็ทรงทราบโดยนัย จึงพระราชทานทารกนั้นให้กับพระอภัยราชมาร ทารกนั้นได้ถูกอบรมเลี้ยงดูอย่างดีโดยพระอภัยราชมาร เพราะเหตุที่ทารกนั้นถูกพระราชทานเรียกด้วยวาจาว่า ยังมีชีวิตอยู่หรือไม่ และพระอภัยราชมารก็ทรงอบรมเลี้ยงดูอย่างดี จึงมีชื่อว่า ชิวโกมารภฤตตะจากหลักฐานในประเด็นดังกล่าวมีข้อสังเกตอยู่ 2 ประการ คือ

1. เรื่องมารดาผู้ให้กำเนิดจะกล่าวแตกต่างกันอย่างสิ้นเชิง หลักฐานบาลีระบุว่า ชิวโกมารเป็นบุตรของนางสาวลวดีผู้เป็นหญิงงามเมืองประจํานครราชคฤห์ ส่วนหลักฐานสันสกฤตไม่มีชื่อของนางสาวลวดีปรากฏอยู่เลย กลับระบุชัดเจนว่า ชิวโกมารเป็นบุตรของหญิงชาวบ้านคนหนึ่งซึ่งพระเจ้าพิมพิสารได้ลักลอบมีสัมพันธ์อย่างลับ ๆ หรือกล่าวอีกนัยหนึ่ง ชิวโกมารก็คือพระโอรสลับของพระเจ้าพิมพิสารนั่นเอง ประเด็นนี้ทำให้เห็นว่า พระเจ้าพิมพิสารในมุมมองสันสกฤตนั้นทรงเป็นพระราชเจ้าสำราญเที่ยวแสวงหาความสุขบำรุงบำเรอมากในทางกามอย่างหาที่สุดไม่ได้ โดยไม่ทรงสนพระทัยว่าสตรีที่ทรงเกี่ยวข้องด้วยจะเป็นภรรยาของคนอื่นหรือไม่ นับเป็นข้อมูลที่แตกต่างจากหลักฐานบาลีมากที่ยกย่องพระเจ้าพิมพิสารว่าได้ทรงบรรลุคุณธรรมระดับโสดาบันไม่หวนกลับไปสู่ทางมิถิภาวัญญู ทรงชักชวนพสกนิกรและข้าราชการเป็นอันมากให้มีศรัทธามั่นคงในพระพุทธศาสนา ทั้งได้ทรงถวายป่าไผ่ (เวฬุวนาราม) สร้างให้เป็นวัดแห่งแรกในพระพุทธศาสนา นัยว่าเพื่อให้พระสงฆ์ได้ใช้เป็นที่อยู่ประจำมีสิทธิ์เด็ดขาดที่จะประกอบสังฆกรรมอันเป็นกระบวนการบริหารอำนาจที่พระพุทธเจ้าประทานให้กับภิกษุสงฆ์ได้ทำหน้าที่ปกครองกันเอง

2. เรื่องพระบิดาบุญธรรมก็กล่าวแตกต่างกัน หลักฐานบาลีระบุว่า เมื่อกุมารถูกทิ้งไว้ที่กองขยะ พระอภัยราชกุมารผ่านมาพบเข้าจึงสั่งให้คนไปดู รู้ว่ายังมีชีวิตอยู่จึงนำไปเลี้ยงไว้ในฐานะเป็นโอรสบุญธรรม ทรงให้การอบรมเลี้ยงดูอย่างดี เมื่อซิวกเติบโตได้ศึกษาวิชาแพทย์ที่สำนักอาจารย์ทศิปาโมกข์ เมืองตักกสิลาสำเร็จเป็นหมอแล้ว คนที่แนะนำให้หมอซิวกได้ทำหน้าที่เป็นหมอล่วงประจำราชสำนักก็คือ พระอภัยราชกุมารผู้เป็นเหมือนบิดานั้นเอง (วินย.มหาวคค. 4/251/131) แต่หลักฐานสันสกฤตระบุแตกต่างออกไปว่า พระเจ้าพิมพิสารได้ทรงรับกุมารไว้ด้วยพระองค์เอง เพียงแต่ได้พระราชทานกุมารไว้กับพระอภัยราชกุมารเพื่อให้ดูแลในฐานะเหมือนน้องชาย ภายหลังเมื่อซิวกกุมารได้สำเร็จเป็นหมอแล้ว ก็เดินทางไปยังเมืองต่าง ๆ เพื่อฝึกหัดการรักษาสัตว์เลี้ยงดูคนไข้เงินทองสิ่งของต่าง ๆ ที่ได้รับการรักษา หมอซิวกก็จะส่งไปให้คนสองคน คือ หมอล่วงอาดตาระยะผู้เป็นอาจารย์ กับนางอัมรปาลี (นางอัมรปาลี เป็นหญิงงามเมืองประจักษ์นครไพศาลี ที่มีความสวยงามเป็นเลิศเป็นที่หมายปองของชายทั่วหล้า ไม่เว้นแม้แต่พระเจ้าพิมพิสาร ต่อมานางเกิดตั้งครรภ์เพราะการอยู่ร่วมอภิรมย์กับพระเจ้าพิมพิสาร เมื่อพระองค์ทรงทราบจึงได้พระราชทานแหวนไว้หนึ่งวงโดยทรงให้สัญญาว่า ถ้าทารกเกิดแล้วให้ส่งไปที่ประตูพระราชวังของพระองค์ แต่เด็กได้ถูกเลี้ยงจนเติบโตโดยผู้เป็นมารดา เมื่อเวลาเล่นกับเพื่อน ๆ ได้ถูกล้อว่า เป็นเด็กไม่มีพ่อ จึงเกิดความละอาย รบเร้าถามมารดาอยู่บ่อย ๆ จนที่สุดมารดาได้ส่งไปยังเมืองราชคฤห์กับพวกหมู่เกวียนพร้อมกับแหวนวงดังกล่าวเพื่อไปอยู่กับพระราชบิดา ซึ่งเด็กคนนั้นก็คือพระอภัยราชกุมาร) มารดาของพระอภัยราชกุมารผู้ซึ่งมีบุญคุณคอยอบรมเลี้ยงดูตนเองมา อย่างไรก็ตามซิวกโกมารภักจก็ได้เติบโตขึ้นมาท่ามกลางราชสำนักมครรัฐโดยสถานะเป็นพระราชบุตรบุญธรรมหรือเป็นโอรสบุญธรรมของพระอภัยราชกุมารก็ตาม แต่สิ่งหนึ่งซึ่งเกี่ยวเนื่องกับชีวิตคนที่อยู่ในราชสำนักก็คือ จำเป็นจะต้องจรดโรงช่วยเหลือประชาชนไม่ฐานะใดก็ตามฐานะหนึ่ง จึงเป็นที่มาของการศึกษาวิชาการแพทย์ในกาลต่อมาเพื่อทำหน้าที่สงเคราะห์ช่วยเหลือประชาชนตามความปรารถนา

ประเด็นเรื่องการบรรลุนิยาม

หมอซิวกโกมารภักจเมื่อได้มาทำหน้าที่ถวายการดูแลพระพุทธเจ้าทำให้กลายเป็นอุบาสกผู้มั่นคงในพระรัตนตรัย มีความรักใคร่ในพระพุทธเจ้าและพระสงฆ์สาวกเป็นอย่างยิ่ง เมื่อเห็นสิ่งใดเป็นประโยชน์ต่อพระสงฆ์ ก็จะกราบทูลเสนอแนะให้ตั้งเป็นระเบียบเพื่อความเรียบร้อยของคณะสงฆ์ กล่าวโดยคุณธรรมหลักฐานทางบาลีระบุว่า ท่านเป็นอุบาสกสำคัญที่พระพุทธเจ้าทรงยกย่องให้เป็นเอตทัคคะ (เป็นเลิศ) ว่า “ดูก่อนภิกษุทั้งหลาย ยอดแห่งอุบาสกผู้เป็นสาวกของเรา ซึ่งปวงชนรักใคร่ก็คือ หมอซิวกโกมารภักจ” (สุตต.ต.อง.เอก. 20/151/33) แต่ไม่ได้รับบุญคุณธรรมว่าอยู่ในระดับใด กล่าวไว้แต่เพียงว่า ครั้งหนึ่งท่านสงสัยว่าพระสงฆ์สามารถฉันเนื้อที่มีคนนำมาถวายได้หรือไม่ พระพุทธเจ้าตรัสอธิบายว่า “ซิวก ที่พวกเขาว่าอย่างนั้น เป็นการกล่าวตู่เราด้วยถ้อยคำอันไม่จริง เนื้อที่ไม่ควรบริโภค ก็ด้วยเหตุ 3 ประการคือ เนื้อที่ตนเห็น เนื้อที่ตนได้ยิน และเนื้อที่ตนรังเกียจ แต่ถ้าเป็นเนื้อที่เราไม่เห็นกับตา ไม่ได้ยินกับหูและไม่ได้รังเกียจว่าเราฆ่าเขาจริงเราโดยเฉพาะ อย่างนี้ฉันได้ ซิวกพระภิกษุในธรรมวินัยนี้ บวชนแล้วก็อาศัยอยู่ตามหมู่บ้าน ตามเมืองต่าง ๆ มีจิตใจประกอบไปด้วยเมตตา กรุณา มุทิตา อุเบกขาแผ่ไปทุกหน

ทุกแห่ง ไม่เบียดเบียนใคร ไม่ทะเลาะกับใคร ถ้ามีใครศรัทธาเลื่อมใสในมนต์ จะเป็นชาวบ้านธรรมดาหรือคหบดี พระภิกษุก็พิจารณาเสียก่อนแล้วค่อยฉันด้วยความเคารพ บำเพ็ญความเพียรเพื่อละระคะ โทสะ โมหะ ชิวก จริ่งๆ แล้วคนที่ฆ่าสัตว์เจาะจงถวายตถาคตหรือสาวก ก็ประสบกับความทุกข์ทางใจเองด้วยเหตุ 5 ประการคือ 1.ต้องสั่งให้เขาไปหาสัตว์โน้นสัตว์นี้มา 2. สัตว์ที่ถูกสั่งก็ถูกเขาลากมา มันถูกลาก มันก็ทุกข์ใจเสียใจเหมือนกัน 3.จากนั้นก็ต้องสั่งให้เขาทุบ แทะ เชือด ฆ่ามันให้ตาย 4.ตัวมันถูกฆ่าก็ได้รับความเจ็บปวดแสนสาหัส 5.ยังต้องไปเอ่ยปากนิมนต์พระตถาคตและสาวกให้ฉันเนื้อนั้นอีก ก็ยิ่งทุกข์ทางใจเข้าไปอีก ชิวก แล้วอย่างนี้ยังจะมีผู้ฆ่าสัตว์เพื่อเจาะจงถวายให้กับพระตถาคตและสาวกอยู่อีกหรือ” (สุตตตม.ม.ม. 13/56/99) หมอชิวกเมื่อได้ฟังพระพุทธเจ้าทรงเฉลยแล้ว ก็เข้าใจความหมายแจ่มแจ้งและสรรเสริญพระพุทธเจ้าว่า ทรงอธิบายให้เข้าใจง่ายเหมือนกับหางยของที่คว่ำ เปิดของที่ปิด ชี้ทางให้คนหลงทาง ส่องไฟในที่มืด เพราะพระสูตรบทนี้ทำให้หมอชิวกเลื่อมใสในพระพุทธเจ้าอย่างถึงที่สุด ปวารณาตนขอถึงพระรัตนตรัยเป็นสรณะ พร้อมประกาศตนเป็นอุบาสกผู้ยึดมั่นในพระรัตนตรัยตลอดชีวิต แต่หลักฐานสันสกฤตที่มีเนื้อหาใกล้เคียงกันและกล่าวไว้ในลักษณะเดียวกันกลับระบุชัดเจนว่า ได้สำเร็จเป็นพระโสดาบันด้วยสำนวนว่า “เมื่อหมอชิวกได้ฟังธรรมบรรยายก็เกิดธรรมจักขุ (ดวงตาเห็นธรรม) ปราศจากมลทินกิเลสในธรรมทั้งหลาย เห็นแจ้งธรรม บรรลุธรรม ลำดับนั้น หมอชิวกกุमारภฤตะ ก็ได้เห็นธรรมบรรลุธรรม รู้แจ้งธรรม หยั่งลงในธรรม ก้าวพ้นจากความลึกลับสงสัยได้ ถึงความอาจหาญในธรรมทั้งหลาย ในศาสนาของพระศาสดา ลุกขึ้นจากอาสนะแล้วห่มผ้าห่ม ประคองอัญชลิต่อพระผู้มีพระภาค กราบทูลถ้อยคำนี้ว่า ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ข้าพระองค์ก็ก้าวล่วงแล้ว ๆ ข้าพระองค์นี้ขอถึงพระผู้มีพระภาค พระธรรมและพระภิกษุสงฆ์ว่าเป็นที่ระลึก และขอจงจำข้าพระองค์ไว้ว่า เป็นอุบาสกผู้ถึงพระรัตนตรัยเป็นที่พึ่งตลอดชีวิต” (Sitasusekhar Bagghi, 1967)

จากหลักฐานในประเด็นดังกล่าว ได้กล่าวถึงการบรรลุธรรมด้วยมุมมองที่แตกต่างกัน โดยเฉพาะอย่างยิ่งหลักฐานจากสันสกฤตระบุว่า หมอชิวกเป็นพระโสดาบันภายหลังจากที่ได้ฟังพระพุทธเจ้าเทศนาสอนเตือนสติไม่ให้หึงผยองในความสามารถของตนจนเกินไป ทั้งได้ทรงพาหมอชิวกไปยังป่าหิมพานต์เพื่อศึกษาด้วยอีกมากมายที่หมอชิวกยังไม่รู้ หลักฐานจากสันสกฤตยังได้กล่าวต่อไปอีกว่า พระพุทธเจ้าได้ทรงเทศนาเรื่องความสามารถของหมอ 4 ประการ คือ ฉลาดในโรค ฉลาดในการรักษาโรค ฉลาดในการกำจัดโรคที่เกิดขึ้นแล้ว และฉลาดในการสังเกตอาการของโรคต่างๆ ที่เกิดขึ้นแล้ว เปรียบเทียบกับหลักอริยสัจ 4 คือ ทุกข์ สมุทัย นิโรธ มรรค จนในที่สุดหมอชิวกได้รู้แจ้งในธรรมสำเร็จเป็นพระโสดาบัน ประกาศตนเป็นอุบาสกผู้ถึงพระรัตนตรัยเป็นที่พึ่งตลอดชีวิต ซึ่งข้อแตกต่างก็คือระบุว่า เป็นพระโสดาบันชัดเจน ในขณะที่หลักฐานบาลีกลับระบุในเหตุการณ์ที่คล้ายคลึงกันว่า หมอชิวกเกิดความสงสัยในประเด็นเรื่องเนื้อสัตว์ที่คนนำมาถวายให้พระฉันว่าเป็นสิ่งสมควรหรือไม่ เมื่อพระพุทธเจ้าได้ทรงอธิบายเหตุผลให้ฟังแล้วเข้าใจอย่างแจ่มแจ้ง เปล่งวาจาถึงพระรัตนตรัยเป็นที่พึ่งตลอดชีวิต ซึ่งไม่มีส่วนใดของเนื้อหาในเหตุการณ์นี้ที่ระบุว่า หมอชิวกได้เป็นพระโสดาบัน หรือแม้แต่การยกย่องจากพระพุทธเจ้าที่มีต่อหมอชิวกในเหตุการณ์อื่น ก็ทรงยกย่องในฐานะเป็นที่รักใคร่ของปวงชนอันเกิดจากการปฏิบัติหน้าที่ของหมอชิวกเอง ไม่ใช่การการันตีคุณธรรมภายในใจที่ได้บรรลุแต่ประการใด แต่ด้วยเหตุผลใดสันสกฤตระบุไว้

ชัดเจน แต่บาลีไม่ได้ระบุไว้ มีข้อสันนิษฐานว่า เนื่องจากหลักฐานสันสกฤตฉบับนี้เป็นของนิยามมูลสรวาสติวาท ซึ่งมีอายุกาลอยู่ระหว่าง พ.ศ.1200 - 1500 เป็นข้อมูลที่ปรากฏภายหลังที่ผู้แต่งอาจสอดแทรกทัศนะเข้าไปในเนื้อหาได้ทั้งหมดซึ่งเกิดจากคัมภีร์สันสกฤตส่วนใหญ่เช่น คัมภีร์ลลิต วิสตระ คัมภีร์มหาวัสตุ คัมภีร์เสานทรนันท เป็นต้น ก็มักเน้นไปในเชิงปาฏิหาริย์เหนือกว่าคนปกติทั่วไป ดังนั้น ในเรื่องนี้จึงได้ยกให้พระพุทธเจ้าเข้ามามีบทบาทต่อหมอชีวกใน 2 ประเด็น โดยให้พระองค์ทรงเป็นผู้ที่รู้จักพืชต่างๆ ที่เป็นตัวยาในป่าหิมพานต์แล้วพาหมอชีวกไปศึกษาจนเกิดความเชี่ยวชาญ ซึ่งเท่ากับว่าพระพุทธเจ้าทรงเป็นครูด้านเภสัชกรรมของหมอชีวกด้วย อีกประเด็นหนึ่งคือ เรื่องการบรรลุนิพพาน ถ้าหากพระพุทธเจ้าจะทรงสอนธรรมให้หมอชีวกก็ย่อมจะสามารถสอนให้บรรลุนิพพานได้ ลักษณะดังกล่าวนี้เป็นภาพสะท้อนการเขียนงานจากหลักฐานสันสกฤตส่วนใหญ่ที่มักเน้นไปในทางความสามารถเหนือธรรมชาติ

ประเด็นเรื่องบทบาทสำคัญต่อพระพุทธศาสนา

บทบาทของหมอชีวกโกมารภัจจ์ที่มีต่อพระพุทธศาสนาโดยทั้ง 2 คัมภีร์กล่าวเอาไว้ตรงกันโดยสาระคือ หมอชีวกได้ทำหน้าที่เป็นแพทย์ประจำพระพุทธองค์และพระสงฆ์สาวกแล้ว สิ่งที่ทำนាំเพ็ญต่อพระพุทธศาสนาก็ยังนับว่าล้วนมาจากจิตสำนึกที่ห่วงใยต่อพระพุทธองค์และพระพุทธศาสนาทั้งสิ้น ไม่ว่าจะเป็นความสงสัยส่วนตัว หรือแม้แต่ความคิดเห็นที่มองภาพรวมของพระศาสนาเป็นสำคัญ ล้วนเกิดจากความปรารถนาดี ต้องการให้พระพุทธศาสนาเป็นที่ยอมรับ ไม่มีสิ่งใดที่ปฏิบัติโดยไม่มีเหตุผลมารองรับ ทั้งพระสงฆ์เองก็จะได้อยู่กันอย่างผาสุกสะดวกสบาย เอื้อต่อการประพฤติปฏิบัติพระธรรมวินัยอันพระพุทธองค์ทรงบัญญัติแสดงไว้ดีแล้ว อันเนื่องจากคุณูปการที่หมอชีวกได้ทำไว้ต่อพระพุทธศาสนา มีเนื้อหาปรากฏในที่ต่าง ๆ ดังนี้

สร้างวัดถวายในพระพุทธศาสนา เนื่องจากได้รับพระราชทานสวนมะม่วงจากพระเจ้าพิมพิสารให้เป็นสมบัติส่วนตัว อีกทั้งสวนมะม่วงอยู่นอกเมืองราชคฤห์ เป็นป่ารื่นรมย์เงียบสงบ ไม่ใกล้ไม่ไกลจากเมืองราชคฤห์มากนัก เหมาะสำหรับเป็นสถานที่หาความสงบ หลีกเร้นจากความวุ่นวาย จึงได้ทูลถวายสวนมะม่วงสร้างให้เป็นวัดในพระพุทธศาสนา เพื่อพระสงฆ์จากทิศทั้ง 4 มาพักอาศัยได้ สวนมะม่วงของท่านหมอชีวกแห่งนี้ มีชื่อเรียกอีกอย่างหนึ่งว่า “อัมพวันาราม” พระพุทธองค์ได้เสด็จมาประทับเป็นครั้งคราว แต่ไม่ปรากฏว่าได้ประทับจำพรรษา ถึงกระนั้นก็เป็นสถานที่ที่พระพุทธองค์เสด็จมาประทับอยู่เป็นบ่อยครั้ง มีพระสูตรสำคัญหลายพระสูตรที่ทรงแสดงไว้ที่อัมพวันารามแห่งนี้ ทั้งเหตุการณ์สำคัญเมื่อครั้งพระพุทธองค์ถูกพระเวทตักลึงก์อันหินหมายจะให้ทับแต่พลาดไป เศษก้อนหินทำให้พระบาทของพระพุทธองค์ห่อพระโลหิตตกฟกช้ำบวมไม่สามารถทรงพระดำเนินได้ พระภิกษุที่พาพระพุทธองค์มาหาหมอชีวกที่อัมพวันารามแห่งนี้ ดังนั้น อัมพวันารามจึงเป็นอารามสำคัญทางประวัติศาสตร์พระพุทธศาสนาที่ยังมีหลักฐานยืนยันแม้ปัจจุบัน

ทำบุญถวายทานเป็นประจำ สืบเนื่องจากคติการสร้างวัดนั้น มิใช่สักแต่สร้างเพียงอย่างเดียว แล้วก็ปล่อยทิ้ง ๆ ขว้าง ๆ ให้พระอยู่กันตามยถากรรม แต่มีธรรมเนียมอุปัฏฐากดูแลพระภิกษุสามเณร ในวัดนั้นให้เกิดความผาสุก ได้รับความสะดวกสบาย เอื้อประโยชน์ต่อการประพฤติปฏิบัติพรหมจรรย์ (เป็นสัปบายะ) สถานที่ซึ่งไม่เป็นที่สัปบายะ เวลาพระไปอยู่จะมัวพะวงทำโน่นทำนี่ห่วงอยู่กับเรื่องต่าง ๆ ไม่มีบรรยากาศประพฤติปฏิบัติธรรม เหมือนสมัยหนึ่งที่พระพุทธองค์ทรงรับนิมนต์ เจริญชพรหมณอยู่ จำพรรษาที่เมืองเวรัญชา เป็นคราวประสบภาวะข้าวยากมากแพง ผลผลิตเสียหาย ชาวเมืองอยู่กันอย่างยากลำบาก ทำให้ลืมนึกถึงพระพุทธองค์และพระสงฆ์สาวก ไม่ได้มาอุปัฏฐากดูแลว่าทรงมีความเป็นอยู่อย่างไร พระพุทธองค์พร้อมพระสงฆ์สาวกเป็นอยู่ด้วยความผืดเคืองลำบากอย่างยิ่งเพราะไม่รู้จะไปปัญหาบาปที่ใด และตอนนั้นบังเอิญว่ามีพวกพ่อค้าม้ามาหยุดติดฝนพอดีที่เมืองเวรัญชา เห็นหมู่ภิกษุสงฆ์ไม่มีอะไรฉันก็ถวายข้าวปลาย (เศษข้าวแตก ๆ หัก ๆ) ที่เตรียมมาเป็นเสบียงให้กับม้าถวายพระภิกษุสงฆ์ จึงสามารถอยู่ได้ตลอดพรรษานั้น ด้วยเหตุที่ไม่มีคนมาตักบาตร พระพุทธองค์จึงทรงมีพระพุทธานุญาตพิเศษให้พระสงฆ์สามารถปรุงอาหารฉันเองได้ ฝ่ายพระอนันท์ก็รับหน้าที่ปรุงพระกระยาหารถวายพระพุทธองค์ตลอดทั้งพรรษา (สมนตปาสาทิกา นาม วินยฎกเถา 1/108) สรุปลแล้วพรรษานั้น พระสงฆ์ไม่ได้รับความสะดวกสบาย ต่างลำบากกันทั่ว จิตใจไม่สงบ เลยมิได้บรรลุคุณธรรมพิเศษอะไร ทั้งพระพุทธองค์ก็ได้ทรงลดหย่อนพระวินัยให้พระภิกษุสามารถปรุงอาหารฉันเองได้เป็นกรณีพิเศษ เฉพาะที่จำพรรษา ณ เมืองเวรัญชาเท่านั้น ฉะนั้น ตามธรรมเนียมปฏิบัติที่ปรากฏในพระไตรปิฎก วัดจึงเป็นภาระหน้าที่หลักของอุบาสกอุบาสิกาที่เกิดศรัทธาเป็นเจ้าภาพสร้างถวาย ทั้งต้องมีหน้าที่ดูแลพระสงฆ์อย่างดีให้ได้รับความสะดวกสบาย หมอชีวกเองก็ปฏิบัติต่อพระสงฆ์เช่นเดียวกับท่านอนาถปิณฑิกเศรษฐี และนางวิสาขามหาอุบาสิกาที่ดูแลพระสงฆ์ทั้งเช้าและเย็นมิได้ขาด เวลาที่พระพุทธองค์เสด็จมาประทับที่อัมพวันารามของหมอชีวกทุกครั้งก็เป็นโอกาสที่ท่านจะได้บำเพ็ญบุญครั้งสำคัญ ทั้งทำบุญที่อารามและทูลนิมนต์พระพุทธองค์เสวยพร้อมพระสงฆ์สาวกทั้งอารามที่บ้านของท่านแล้วแต่โอกาส มีครั้งหนึ่งที่ท่านหมอทูลนิมนต์พระพุทธองค์ไปเสวยที่บ้านในเมืองราชคฤห์พร้อมด้วยพระสงฆ์ในอัมพวันารามทั้งหมด ท่านตักบาตรประเคนภัตตาหาร จตุปัจจัย ไทยธรรมเสร็จสรรพแล้ว รอรับอนุโมทนาจากพระพุทธองค์ แต่พระพุทธองค์กลับตรัสบอกหมอชีวกว่า ชีวก ในวัดยังมีพระภิกษุมานไม่หมดมิใช่หรือ หมอรับพระบัญชาให้คนใช้ไปตามพระภิกษุรูปที่ยังหลงเหลืออยู่ พอไปถึงวัดปรากฏว่ามีพระอยู่เต็มวัด ไม่ใช่เพียงรูปเดียว คนใช้พอเห็นพระเต็มวัดก็ตกใจรีบวิ่งกลับมากราบทูลพระพุทธองค์ตามความเป็นจริง พระพุทธองค์ทรงโปรดให้ไปถามว่า ท่านรูปใดชื่อ จูฬบันถก พระพุทธองค์ทรงเรียกหา คนใช้ก็วิ่งกลับไปวัดตามพระบัญชา พอถามว่า ท่านรูปใดชื่อ จูฬบันถก พระทั้งหมดก็ตอบพร้อมกันเป็นเสียงเดียวว่า อาตมาชื่อ จูฬบันถก คนใช้ตกใจรีบวิ่งกลับไปบ้านอีกครั้งแล้วกราบทูลพระพุทธองค์ตามที่พบเห็น ทรงมีพระดำริสว่า รูปใดพูดก่อนว่า อาตมาชื่อจูฬบันถก รูปนั้นแหละคือตัวจริง ให้จับที่มือแล้วรูปที่เหลือก็จะหายไปเอง คนใช้ก็ไปทำตามตามที่ทรงแนะนำพาพระจูฬบันถกมาที่บ้านร่วมฉันภัตตาหารด้วย ในกรณีนี้พระพุทธองค์ทรงโปรดให้พระจูฬบันถกเป็นผู้กล่าวอนุโมทนาในการบำเพ็ญกุศลของหมอชีวก (ธมมปทฎกเถา 2/74) ชักนำพระเจ้าอชาตศัตรูให้หันถือพระพุทธศาสนา ท่ามกลางภาวะสับสนพระทัยหลังจากปลงพระชนม์พระเจ้าพิมพิสาร พระราชาบิดาเรียบบรรลัยแล้วทรงครองราชย์สมบัติสืบต่อมา แต่พระองค์ก็ไม่ได้เสวยสุข

จากเกียรติยศที่ทรงเพียรเพื่อให้ได้มา กลับมีแต่ความทุกข์โศก สับสนในพระทัยมาตลอด จะหันไปพึ่ง
ลัทธิต่าง ๆ ก็กลัวจะหลงผิดเหมือนกับที่เคยเลื่อมใสในพระเวทที่ตนต้องก่อนนันทริยกรรมมาแล้ว ใน
ที่สุดหมอซิวก็ได้นำเข้าเฝ้าพระพุทธรองค์ และพระพุทธรองค์ทรงแสดงสามัญญผลสูตร (สุด
ตต.ที.สี. 9/91/45) ที่พรรณนาถึงศีล 3 ระดับ คือศีลอย่างเริ่มต้น (จุลศีล) ปานกลาง (มัชฌิมศีล)
และเคร่งครัด (มหาศีล) การรู้จักสำรวมอวัยวะในภายนอก (อินทริยสังวร) จบพระธรรมเทศนา
พระเจ้าอชาตศัตรูทรงเบาพระทัยมาก ทรงเปล็ดเพลิน ยินดีกับพระธรรมเทศนา ลูกจากอาสนะถวาย
บังคมพระพุทธรองค์แล้วเสด็จกลับพระราชวังทันที ถึงแม้พระพุทธรองค์จะทรงแสดงธรรมซึ่งเพียงใด
พระเจ้าอชาตศัตรูก็หาได้บรรลุคุณธรรมขั้นใดขั้นหนึ่งไม่ ทรงได้แค่มั่นคงในพระรัตนตรัยเท่านั้น เหตุผล
ก็เพราะพระเจ้าอชาตศัตรูได้ทรงขุดรากถอนโคนความดีของตนเสียแล้ว หากพระองค์ไม่ได้ปลงพระชนม์
พระราชบิดา พระองค์ก็อาจจะได้บรรลุคุณธรรมขั้นสูงขั้นใดขั้นหนึ่งอย่างแน่นอน แต่เนื่องจากอนันต
ริยกรรมที่พระองค์ทรงทำนั้นสาหัสยิ่งนัก ไม่มีคุณธรรมใดจะมาหล่อเลี้ยงให้กลับรุ่งเรืองได้ แต่นั่นมิได้
ทำให้พระเจ้าอชาตศัตรูทรงย่อท้อในการบำเพ็ญกุศลต่าง ๆ แม้นไม่อาจเทียบได้กับพระเจ้าพิมพิสาร พระ
ราชบิดาของพระองค์ซึ่งได้บรรลุโสดาบัน แต่การที่พระองค์ทรงเป็นองค์อุปถัมภ์ในการทำปฐมนิสังคายนา
(สังคายนาครั้งที่ 1 มีขึ้นหลังพระพุทธรองค์เสด็จดับขันธปรินิพพานได้ 3 เดือน ร่วมกันทำโดยพระสงฆ์
ที่เป็นพระอรหันต์ล้วน 500 รูป มีท่านพระมหากัสสปเถระเป็นประธาน พระอุบาลีเถระ ตอบข้อซัก
ถามเกี่ยวกับวินัย พระอานนเถระ ตอบข้อซักถามเกี่ยวกับธรรมะ ทำที่ถ้ำสัตตบรรณ ช้างภูเขาเวภาร
กรุงราชคฤห์ ใช้เวลา 7 เดือนจึงเสร็จ จากนั้นพระสงฆ์ทั้ง 500 ช่วยกันจดจำคำสั่งสอนแล้วถ่ายทอดสู่
ศิษยานุศิษย์ด้วยระบบมุขปาฐะ ไม่มีการบันทึกเป็นตัวอักษรแต่อย่างใด) นับว่าเป็นประโยชน์ต่อพระพุทธ
ศาสนามาก มีผลทำให้คำสั่งสอนของพระพุทธรองค์ปรากฏสืบต่อมาผ่านยุคสมัยต่าง ๆ จนกระทั่งรวบรวม
คำสั่งสอนเอาไว้ใน “พระไตรปิฎก” สิ่งที่ไม่อาจปฏิเสธได้ก็คือ ถ้าไม่ใช่เพราะหมอซิวเป็นผู้ชักนำให้
พระเจ้าอชาตศัตรูหันมานับถือพระพุทธศาสนา คุณูปการอันยิ่งใหญ่ก็คงจะไม่เกิดขึ้น

ทูลถามพระพุทธรองค์เรื่องความเหมาะสมในการฉันเนื้อที่เจาะจงทำถวาย

ทูลถามพระพุทธรองค์ว่าพระสงฆ์ฉันเนื้อที่เขาทำเจาะจงถวายได้หรือไม่ ซึ่งพระพุทธรองค์ตอบว่า
“ซิว ที่พวกเขากล่าวอย่างนั้น เป็นการกล่าวตู่เราด้วยถ้อยคำอันไม่จริง เนื้อที่ไม่ควรบริโภค ก็ด้วยเหตุ
3 ประการคือ เนื้อที่ตนเห็น เนื้อที่ตนได้ยิน และเนื้อที่ตนรังเกียจ แต่ถ้าเป็นเนื้อที่เราไม่ได้เห็นกับตา
ไม่ได้ยินกับหูและไม่ได้รังเกียจว่าเขาเจาะจงเราโดยเฉพาะ อย่างนี้ฉันได้ ซิว, พระภิกษุในธรรมวินัยนี้
บวชแล้วก็อาศัยอยู่ตามหมู่บ้าน ตามเมืองต่าง ๆ มีจิตใจประกอบไปด้วยเมตตา กรุณา มุทิตา อุเบกขา
แผ่ไปทุกหนทุกแห่ง ไม่เบียดเบียนใคร ไม่ทะเลาะกับใคร ถ้ามีใครศรัทธาเลื่อมใสในมนต์ จะเป็นชาวบ้าน
ธรรมดาหรือทนต์ พระภิกษุก็พิจารณาเสียก่อนแล้วค่อยฉันด้วยความเคารพ บำเพ็ญความเพียรเพื่อละ
ราคะ โทสะ โมหะ, ซิว จริง ๆ แล้วคนที่ฆ่าสัตว์เจาะจงถวายตถาคตหรือสาวก ก็ประสบกับความทุกข์
ทางใจเองด้วยเหตุ 5 ประการคือ 1.ต้องสั่งให้เขาไปหาสัตว์โน้นสัตว์นี้มา 2. สัตว์ที่ถูกสั่งก็ถูกเขาลากมา
มันถูกลากมันก็ทุกข์ใจเสียใจเหมือนกัน 3.จากนั้นก็ต้องสั่งให้เขาทุบ แหวง เชือด ซ้ำมันให้ตาย 4.ตัวมัน
ถูกฆ่าก็ได้รับความเจ็บปวดแสนสาหัส 5.ยังต้องไปเอ่ยปากนิมนต์พระตถาคตและสาวกให้ฉันเนื้อนั้นอีก ก็

ยิ่งทุกข์ทางใจเข้าไปอีก, ชิวก แล้วอย่างนี้ยังจะมีผู้ฆ่าสัตว์เพื่อเจาะจงถวายให้กับพระตถาคตและสาวกอยู่อีกหรือ” (สุตตนต์ ม.ม. 13/56/99) หมอชิวกเมื่อได้ฟังพระพุทธรองค์ทรงเฉลยแล้ว ก็เข้าใจความหมายแจ่มแจ้งและสรรเสริญพระพุทธรองค์ว่า ทรงอธิบายเข้าใจง่ายเหมือนกับหางของที่คว่ำ เปิดของที่ปิด ชี้ทางให้คนหลงทาง ส่องไฟในที่มืด เพราะพระสูตรบทนี้ทำให้หมอชิวกเลื่อมใสในพระพุทธรองค์อย่างถึงที่สุด ปวารณาตนขอถึงพระรัตนตรัยเป็นสรณะ พร้อมประกาศตนเป็นอุบาสกผู้ยึดมั่นในพระรัตนตรัยตลอดชีวิต นับแต่บัดนั้นเป็นต้นมา ความจริงหมอชิวกเองแม้จะมีความเลื่อมใสในพระพุทธรองค์จนสร้างอารามถวาย และถวายของอื่น ๆ อีกมากมาย แต่ก็ไม่เคยได้เปล่งวาจาขอถึงพระรัตนตรัยเป็นที่พึงเลย แต่เมื่อได้ฟังพระพุทธรองค์ทรงแสดงชีวสูตรนี้ จิตใจจึงเลื่อมใสในพระพุทธรศาสนาอย่างมั่นคง

ความคิดเรื่องการไม่บริโภคเนื้อนั้นได้สืบทอดกันมาเป็นเทศกาลกินเจตามความเชื่อของพระพุทธรศาสนาฝ่ายมหายาน และมีประชาชนนิยมกันอย่างแพร่หลาย ซึ่งหากมีคำถามว่า พระพุทธรองค์ทรงเสวยเจหรือไม่ เมื่อพิจารณาตามความเป็นจริงแล้วก็อาจจะมีบ้างแล้วแต่มีผู้นามาทูลถวาย แต่ไม่ใช่ทรงเสวยอย่างนั้นตลอดไป ด้วยทรงสั่งสอนให้ภิกษุสงฆ์เป็นผู้เลี้ยงง่าย (สุภระ) คนทั่วไปที่เลื่อมใสเขาประสงค์จะถวายอะไรก็ควรจะฉันทไปตามนั้น ครั้งหนึ่งพระเทวทัตเคยมาทูลขอวัตถุ (ข้อวัตรปฏิบัติอย่างเคร่งครัด) 5 ประการ คือ 1.ขออยู่ในป่าตลอดชีพ 2.ขอดำรงอยู่ด้วยการบิณฑบาตเท่านั้นตลอดชีพ 3.ขอนุ่งห่มผ้าบังสุกุลตลอดชีพ 4.ขออยู่ตามโคนต้นไม้ตลอดชีพและ 5.ไม่ขอฉันปลาและเนื้อตลอดชีพ เพื่อจะทำให้เห็นว่าตนเองเคร่งครัดกว่าพระพุทธรองค์ แต่พระพุทธรองค์ทรงคัดค้านว่า “ภิกษุรูปใดประสงค์จะทำกัณฐกถาให้ทำแต่ไม่บังคับ” แต่ก็มีภิกษุบางรูปหลงเชื่อพระเทวทัตบ้าง ภายหลังเมื่อทุกรูปได้ทราบความจริงก็กลับตัวกลับใจได้ทั้งหมด (ธมมปทฎจกถา 1/132) ในวัตถุ 5 ประการของพระเทวทัตมีการไม่ฉันปลาและเนื้อรวมอยู่ด้วย ซึ่งน่าจะเรียกว่า อาหารมังสวิริติ หรือถ้าปรุงให้ถูกตามหลักน่าจะเรียกว่า อาหารเจก็ได้ แต่พระพุทธรองค์ไม่ได้ทรงอนุญาตด้วยเหตุผลที่เป็นประโยชน์ต่อพระภิกษุหมู่มากคือ บางรูปอาจไม่สามารถปฏิบัติอย่างนั้นได้ด้วยข้อจำกัดด้านสุขภาพและวัย แต่ท่านเหล่านั้นก็มีจิตใจที่บริสุทธิ์ ต่างก็เพียรพยายามเพื่อละระคะ โทสะ โมหะทั้งสิ้น แม้ไม่ได้ฉันอาหารเจจิตใจของท่านก็สามารถสงบได้เป็นพระสงฆ์ที่งดงามตามพระธรรมวินัยได้ ดังนั้น ใครจะรับประทานหรือไม่รับประทานเนื้อสัตว์เป็นความตั้งใจของแต่ละบุคคล พระพุทธรองค์ไม่ได้ทรงอนุญาตไว้ ส่วนเนื้อที่พระพุทธรองค์ทรงห้ามไว้ไม่ให้ภิกษุฉันอย่างเด็ดขาด มีอยู่ 10 อย่างคือ เนื้อมนุษย์ เนื้อช้าง เนื้อม้า เนื้อสุนัข เนื้องู เนื้อสิงโต เนื้อเสือโคร่ง เนื้อเสือเหลือง เนื้อหมี เนื้อเสือดาว (วินย.มหาวคค 4/60/97)

ด้วยเหตุผลที่แตกต่างกันออกไป ถ้าภิกษุฉันเนื้อมนุษย์ทรงปรับอาบัติถุลลัจจัยเพราะเป็นสิ่งที่น่ารังเกียจอย่างยิ่ง มนุษย์จะบริโภคเนื้อของกันและกันเองเฉกเช่นสัตว์ดิรัจฉานไม่ได้ ภิกษุฉันเนื้อช้าง เนื้อม้าทรงปรับอาบัติทุกกฏเพราะช้างม้าเป็นสัตว์ราชาพาหนะ เป็นสัตว์มีคุณ ภิกษุฉันเนื้อสุนัข เนื้องู ทรงปรับอาบัติทุกกฏเพราะเป็นสัตว์ที่สังคมรังเกียจ ไม่นิยมบริโภคกัน คนที่บริโภคเข้าไปก็จะเป็นบุคคลที่น่ารังเกียจ ถ้าภิกษุฉันเนื้อสิงโต เนื้อเสือโคร่ง เนื้อเสือเหลือง เนื้อหมี เนื้อเสือดาวทรงปรับอาบัติทุกกฏ เพราะเป็นสัตว์ดุร้าย สามารถทำอันตรายให้แก่ผู้ที่บริโภคได้ เนื้อที่พระพุทธรองค์ทรงบัญญัติห้ามเหล่านั้นทรงบัญญัติตามความนิยมของสังคมด้วย เพื่อทรงป้องกันไม่ให้ภิกษุสงฆ์เป็นบุคคลที่น่ารังเกียจของสังคมด้วย

ทูลถามเกี่ยวกับคุณสมบัติของผู้เป็นอุบาสก ซึ่งพระพุทธองค์ทรงตอบว่า “ซีก อุบาสกที่ตนเอง มีศรัทธาแต่ไม่ได้ชักชวนให้ผู้อื่นมีศรัทธาตาม ตนเองมีศีลแต่ไม่ได้ชักชวนให้ผู้อื่นมีศีล ตนเองสละปัน สิ่งของแต่ไม่ได้ชักชวนให้ผู้อื่นสละปันด้วย ตนเองชอบใจในการเห็นภิกษุแต่ไม่ได้ชักชวนให้ผู้อื่นชอบใจ ด้วย ตนเองขึ้นชอบในการฟังธรรมแต่ไม่ได้ชักชวนให้คนอื่นขึ้นชอบตาม ตนเองชอบจดจำธรรมะที่ได้ฟัง มาแล้วแต่ไม่ได้ชักชวนให้ผู้อื่นจดจำธรรมะตาม ตนเองมักพิจารณาธรรมะที่ได้ฟังมาแล้วแต่ไม่ได้ชักชวนผู้อื่นให้พิจารณาธรรมะตาม ตนเองรู้เนื้อหาธรรมะดีแล้วปฏิบัติแต่ไม่ได้ชักชวนให้ผู้อื่นรู้เนื้อหาธรรมะดีแล้วจึง ปฏิบัติตาม เช่นนี้ ได้ชื่อว่าปฏิบัติเพื่อประโยชน์ตนเอง แต่ไม่ได้ปฏิบัติเพื่อประโยชน์ผู้อื่น” จากนั้นหมอ ซีกโกมารภักจ์ได้กราบทูลถามพระพุทธองค์ต่อบุคคลที่ได้ชื่อว่าปฏิบัติเพื่อประโยชน์ตนเองด้วย ปฏิบัติ เพื่อประโยชน์ผู้อื่นด้วย พระพุทธองค์ได้ทรงอธิบายดังเนื้อความข้างต้นนี้ต่างกันเพียงทำเพื่อประโยชน์ตน ด้วย เพื่อประโยชน์ผู้อื่นคือชักชวนเขาด้วย (สุตตนต.อง.อฎุจก 23/116/443) เมื่อจบพระสูตรหมอซีก เข้าใจความหมายของอุบาสกอย่างแจ่มแจ้ง มีศรัทธาในพระรัตนตรัยมั่นคง

คำว่า อุบาสก แปลว่า ผู้เข้าไปนั่งใกล้ หมายถึง การนั่งใกล้พระรัตนตรัย เพราะความเลื่อมใส อันเกิดจากการได้ฟังพระธรรมเทศนาทั้งจำเพาะพระพักตร์พระพุทธองค์ ทั้งจากพระสงฆ์สาวก หรือแม้แต่ จากบัณฑิตซึ่งไม่ได้เป็นพระสงฆ์ แต่เข้าใจในธรรมะแล้วชี้แจงอธิบายให้ซาบซึ่งเลื่อมใสเข้าถึงพระรัตนตรัย เป็นที่พึ่งได้ ก็ถือว่าเป็นอุบาสกในความหมายนี้ แต่อุบาสกนั้นต้องเป็นผู้มั่นคงอยู่ในศีล 5 เรียกอีกความหมายหนึ่งว่า นิตยศีล จะต้องรักษาศีลไว้อยู่เป็นนิตยไม่มีวันว่างเว้น นอกจากนี้ต้องรักษาศีล 8 คือ อุโบสถศีล เป็นครั้งคราวเพื่อทำให้จิตใจสงบยิ่งขึ้น การรักษาศูโบสถศีลจะรักษากันในวันพระจันทร์เพ็ญ วันพระจันทร์ดับและวันพระจันทร์ครึ่งดวงของทั้งสองข้าง วิธีการนับวงโคจรของดวงจันทร์นั้นมีมาแต่ครั้ง พุทธกาล เรียกว่า ปักขณนา เพื่อให้ได้วันพระจันทร์เต็มดวงหรือวันเพ็ญ (ขึ้น 14-15 ค่ำ) วันพระจันทร์มีดหรือวันดับ (แรม 14-15 ค่ำ) และวันพระจันทร์ครึ่งดวง (ขึ้น 8 ค่ำ, แรม 8 ค่ำ) ที่ถูกต้อง นอกจากนี้พระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวเมื่อครั้งทรงผนวชได้ทรงคิดค้นวิธีปักขณนาขึ้นใช้ในพระ สงฆ์คณะธรรมยุต ที่ต่างจากปฏิทินหลวงและปฏิทินของราชการทั่วไป มีคำเฉพาะที่ใช้เรียกคือ ปักข์ถ้วน (วัน 15 ค่ำ) ปักข์ขาด (วัน 14 ค่ำ) เพื่อกำหนดวันสำหรับพระสงฆ์ทำอุโบสถและอุบาสกอุบาสิกาธิภา อูโบสถศีลฟังธรรมที่ตรงและถูกต้อง เป็นข้อปฏิบัติของคณะธรรมยุตสืบมา (สมเด็จพระมหาสมณเจ้า กรม พระยาวชิรญาณวโรรส, 2529) ปักขณนานี้ถ้าอยู่ในข้างขึ้นหรือข้างที่พระจันทร์เต็มดวงเรียกว่า ชุณห ปักข์ (ปักข์ที่มีแสงสว่าง) อยู่ในข้างพระจันทร์มีดหรือพระจันทร์ดับ เรียกว่า ภาพปักข์ (ปักข์ที่มีมืดมิด)

ทูลขอพระพุทธานุญาตให้พระสงฆ์รับคหบดีจิวรได้ เนื่องจากหมอซีกเดินทางไปรักษาพระ เจ้าจันทขัณฑ์โชตจนหายประชวร พระองค์ทรงระลึกถึงคุณที่หมอได้ช่วยชีวิตเอาไว้ จึงโปรดเกล้าฯ ให้ นำผ้าทำจากไหมอย่างดีคู่หนึ่งมาพระราชทานหมอซีกถึงเมืองราชคฤห์ แต่หมอซีกไม่ประสงค์จะใช้ เองเนื่องจากเห็นว่าไม่เหมาะสมกับตน ควรจะถวายพระพุทธองค์ จึงนำไปเข้าเฝ้าทูลถวายผ้าว่า “ข้า แต่พระองค์ผู้เจริญ พระผู้มีพระภาคเจ้าและพระสงฆ์ถือผ้าบังสุกุลเป็นปกติอยู่ (แต่ว่า) ผ้าสียวะกะคู่นี้ ของข้าพระองค์ พระเจ้าจันทขัณฑ์โชตส่งมาพระราชทาน เป็นผ้าเนื้อดีเลิศ ใช้ดี มีชื่อเสียงเด่นอุดม (มี ยี่ห่อ) ดีกว่าผ้าอื่น ๆ มากเป็นร้อยเป็นพันเท่า ดังนั้น ขอพระผู้มีพระภาคเจ้าจงทรงพระกรุณาโปรดรับ

ผ้าสีไวยกะคู่นี้ของข้าพระองค์ด้วยเถิด และขอจงทรงมีพระพุทธานุญาต รับคหบดีจิวรแก่พระสงฆ์ด้วยเถิด พระพุทธเจ้าข้า” (วินย.มหาวคค 4/135/261) จากนั้นพระพุทธองค์จึงทรงแสดงธรรมเป็นเหตุผล ทั้งสอดคล้องกับคำทูลขอของหมอซิวก แม้จะมีพุทธานุญาตให้ใช้คหบดีจิวรได้ แต่พระองค์ก็ยังทรงให้พระภิกษุถือผ้าบังสุกุลด้วย ด้วยเหตุที่ทรงสรรเสริญให้พระสงฆ์อยู่ตามมีตามเกิด ไม่ให้มุ่งแสวงหาแต่จิวรอย่างดีจากตระกูลคหบดีเท่านั้น แต่เรื่องผ้าที่เกิดภายหลังเกือบจะทุกอย่างล้วนเกิดขึ้นต่อเนื่องจากพระพุทธานุญาตข้อนี้

ทูลขอพระพุทธานุญาตให้พระสงฆ์ออกกำลังกายด้วยการเดินจงกรมและอบสมุนไพรมะพร้าว (อบตัวในเรือนไฟ) ครั้งนั้น ที่เมืองไพศาลีทายกทายิกาต่างมีศรัทธาเลื่อมใสในพระสงฆ์อันก พากันจัดแจงตระเตรียมอาหารอย่างดีถวายพระทุกวัน ๆ มิได้ว่างเว้น พระสงฆ์ฉันอาหารอย่างดีทุกวัน ร่างกายอ้วนท้วนสมบูรณ์กันถ้วนหน้า หมักหมมด้วยสิ่งไม่ก่อให้เกิดประโยชน์ต่อร่างกายเริ่มอาพาธด้วยโรคต่าง ๆ หมอซิวกเดินทางไปตรวจดูอาการทำให้ทราบว่า พระสงฆ์ฉันมากแต่ไม่ค่อยได้ใช้พลังงาน จึงทำให้มีโรค ต้องหาทางให้พระสงฆ์ได้ออกกำลังกายและทำให้พิษที่อยู่ในร่างกายได้ออกไปให้ได้ จึงเข้าเฝ้ากราบทูลเหตุผลให้พระพุทธองค์ทรงทราบ อาศัยเหตุดังกล่าวพระพุทธองค์จึงตรัสกะภิกษุทั้งหลายว่า “ดูก่อนภิกษุทั้งหลาย เราอนุญาตให้จงกรมและเรือนไฟ” (วินย.จุลล. 7/79/25) เหตุผลที่ทำให้พระพุทธองค์ทรงอนุญาตให้พระภิกษุจงกรมและอยู่ในเรือนไฟได้ก็เพราะหมอซิวกเป็นผู้กราบทูลให้ทรงเห็นคุณประโยชน์ เพราะโดยปกติแล้วพระสงฆ์เมื่อฉันแล้วแทบจะไม่ค่อยได้ออกกำลังกาย ถ้าฉันไม่มากเพียงพอให้ร่างกายดำรงอยู่ได้ก็ไม่มีโทษ ไม่มีพลังงานส่วนเกินสะสมเป็นไขมันจนร่างกายอ้วนท้วนเกิน การดำรงชีวิตก็สมดุลไม่มีโรคภัยไข้เจ็บ แต่ถ้าหากว่ามีพลังงานสะสมมากเกินไปจนเหลือใช้ก็จะกลายเป็นไขมันส่วนเกิน นำมาซึ่งโรคภัยไข้เจ็บต่าง ๆ เหตุนี้ทำให้พระพุทธองค์ทรงอนุญาตให้พระสงฆ์เดินจงกรมเพื่อให้ร่างกายเผาผลาญพลังงาน อีกทั้งเป็นกุศโลบายอย่างหนึ่งเพื่อผ่อนคลายความเมื่อยล้าจากอิริยาบถหนึ่งไปสู่อิริยาบถหนึ่งในการบำเพ็ญสมาธิ สถานที่จงกรมนั้นเดิมเป็นพื้นที่ราบแต่ขรุขระ ทรงอนุญาตให้ปรับพื้นที่ให้เรียบ อยู่ในพื้นต่ำ ทรงอนุญาตให้ก่อพื้นสูงขึ้นกว่าพื้นเดิม ภายหลังพระสงฆ์เดินจงกรมพลัดตกลงไป ทรงอนุญาตให้มีรั้วรอบที่จงกรม เมื่ออยู่กลางแจ้งฝนตกแดดแรงไม่สามารถเดินได้ ทรงอนุญาตให้มีโรงจงกรม ภายในโรงจงกรมมุงด้วยหญ้าเวลาผ่านไปนานชำรุดเสียหายเศษหญ้าหล่นเกลื่อนกลาด ทรงอนุญาตให้ฉาบมุงหลังคาด้วยดินทั้งข้างนอกข้างใน มีสีสันจำหลักเป็นพวงดอกไม้ และรูปต่าง ๆ ได้ นี่คือโรงจงกรมที่ได้ทรงมีพระพุทธานุญาตไว้ให้พระสงฆ์ได้ออกกำลังกายกัน ซึ่งหากเปรียบเทียบความเหมือนในสมัยปัจจุบัน น่าจะคล้ายโรงยิมตามโรงเรียน และสถานศึกษาต่าง ๆ แต่มีขนาดไม่ใหญ่โตมากนัก สันนิษฐานว่าการใช้พลังงานที่พระสงฆ์ได้ทำในโรงจงกรมนี้น่าจะไม่ใช่เพียงการเดินอย่างเดียวเท่านั้น น่าจะมีกิจกรรมอื่นที่มากกว่านั้น

ส่วนเรือนไฟนั้นทรงมีจุดมุ่งหมายเพื่อให้พระสงฆ์ได้อบร่างกายด้วยสมุนไพรมะพร้าว ทำให้ร่างกายชุ่มชื้น เลือดลมเดินสะดวก ร่างกายก็จะแข็งแรงจนสามารถออกเดินธุดงค์ไปตามที่ต่าง ๆ หากที่สงบสงัดบำเพ็ญเพียรทางจิตได้ไม่มีอุปสรรคทางด้านร่างกายมาคอยฉุดรั้ง ลักษณะเรือนไฟนั้นสร้างไว้ต่ำเกินไบน้ำก็ท่วมได้ทรงอนุญาตให้ถมพื้นให้สูงก่อนจึงสร้าง ภายหลังพื้นที่ถมสูงนั้นพังลงมา ทรงอนุญาตให้ก่อขอบอัดพื้นให้แน่นด้วยอิฐ หินและไม้ชนิดใดชนิดหนึ่งแล้วค่อยสร้าง เมื่อสร้างแล้วสูงเกินทรงอนุญาตให้ก่อบันไดทำ

จากอิฐ หินและไม้ชนิดใดก็ได้ บันไดนั้นบางครั้งราวภิกษุเดินไม่ระวังพลัดตกลงมาทรงอนุญาตให้ทำราวบันได ไม่มีประตูเปิดปิดก็ทรงอนุญาตปานประตู ไม่มีปล่องควันก็ทรงอนุญาตให้มีปล่องควันไฟ ทรงอนุญาตให้ตั้งเตาไฟไว้อีกส่วนหนึ่งเฉพาะเรือนไฟขนาดเล็ก เรือนไฟขนาดกลางทรงอนุญาตให้ตั้งเตาไฟไว้ตรงกลางได้ เมื่อไฟลวกหน้าทรงอนุญาตให้พอกดินก่อนได้ ดินมีกลิ่นเหม็นก็ทรงอนุญาตให้อบดินไม่ให้มีกลิ่นก่อน

เรื่องเรือนไฟมีสิ่งจุกจิกมากมาย เมื่อมีเหตุขัดข้องพระพุทธองค์ก็ทรงอนุญาตในทุกกรณีเพื่อให้พระสงฆ์ได้อบร่างกาย ให้ร่างกายกระปรี้กระเปร่า แข็งแรงไม่เป็นบ่อเกิดแห่งโรคต่างๆ พระพุทธองค์ทรงเห็นเรื่องของสุขภาพเป็นสิ่งสำคัญอันดับแรก หากร่างกายมีโรคภัยไข้เจ็บเสียแล้วก็จะพลาดจากสิ่งที่จะพึงได้ นึกอยากทำอะไรร่างกายก็ไม่เอื้ออำนวยให้สามารถทำได้ ต่อให้ทรัพย์มากมายล้นแผ่นดินหากร่างกายพิกลพิการเจ็บป่วยเสียแล้วก็ไม่มีความสุข แต่เรื่องของชีวิตเป็นสิ่งไม่แน่นอน พระพุทธองค์จึงทรงสอนให้ดำรงอยู่ในความไม่ประมาท เพราะไม่มีใครรู้ได้ว่าความตายจักมีในวันพรุ่งนี้ (สุตตตม.ม.อ. 14/527/348) เรื่องสุขภาพนั้นว่าพระพุทธองค์ทรงเห็นสอดคล้องกับหมอชีวกร ทรงแสดงไว้ในโอวาทปาติโมกข์ให้ภิกษุสงฆ์รู้จักประมาณในการบริโภค ทรงไม่เห็นด้วยกับการฉนในปริมาณที่มาก ครั้งหนึ่งพระเจ้าปเสนทิโกศลเข้าเฝ้าฟังพระธรรมเทศนาแต่ทุกครั้งพอเริ่มฟังเทศนาก็จะทรงหลับเสมอ พระพุทธองค์ตรัสกะพระเจ้าปเสนทิโกศลว่า “การเสวยพระกระยาหารที่มากเกินไปเป็นความทุกข์ เมื่อใดก็ตามที่เสวยจุ ก็ทรงง่วงหลับ กระสับกระส่าย เหมือนกับสุกรที่ถูกขุนด้วยอาหาร (กินแล้วก็นอน) เมื่อนั้น ก็ทรงสลิมสลือ ดำเนินเข้าห้องบรรทมอยู่บ่อยๆ นมhabพิตร ฉะนั้น พระองค์ต้องรู้จักเสวยอาหารแต่พอเหมาะแล้ว จะทรงสบายพระองค์ยิ่งกว่านี้” แล้วประทานพระคาถาลดน้ำหนักแก่พระเจ้าปเสนทิโกศลว่า

คนที่มีสติอยู่ตลอดเวลา รู้ประมาณในการบริโภค ย่อมจะสบายตัว อาหารที่บริโภค (แต่พอประมาณ) แล้วก็ค่อยๆ ย่อย หล่อเลี้ยงชีวิตให้ยืนยาว ต่อไป ฯ
(ธมมปทฎฐกถา 6/129)

พระเจ้าปเสนทิโกศลเมื่อได้ทรงปฏิบัติตามพระดำรัสที่พระพุทธองค์ทรงแนะนำแล้ว ภายหลังทรงมีพระวรกายที่เหมาะสมไม่อ้วนท้วนสมบูรณ์ดังเดิม ไปเข้าเฝ้าฟังพระธรรมเทศนาก็ไม่ทรงง่วง เข้าพระทัยในธรรมดียิ่งขึ้น ทำให้พระองค์ทรงมีความสุขอย่างเสมอภาคในธรรมด้วย ในการดำเนินชีวิตด้วย

ทูลขอพระพุทธานุญาตให้สงฆ์ตรวจสอบคุณสมบัติของกุลบุตรผู้จะขออุปสมบท (อันตรายิกัทธิธรรม) ครั้งหนึ่งเกิดโรคระบาดขึ้นที่แคว้นมคธ ประชาชนเป็นอันมากล้มป่วยกันด้วยโรคเรื้อน โรคฝี โรคกลาก โรคมอกร้อ โรคลมบ้าหมู ผลกระทบที่เกิดจากการเกิดโรคทำให้แคว้นมคธเป็นดินแดนที่ห่างไกลผู้คนมาเยื่อมเยื่อน หมอชีวกรได้ทำหน้าที่อย่างหนักเพื่อรักษาคนเจ็บไข้ซึ่งมีมากมายเหลือเกิน จนรักษาไม่ทัน คนป่วยเหล่านั้นพากันไปหาหมอชีวกรร้องขอให้ท่านช่วยรักษา แม้หมอชีวกรจะกล่าวปฏิเสธอย่างไร แต่คนไข้ก็ยังรบเร้าทุกวิถีทาง จะมอบทรัพย์เงินทองให้ หรือแม้แต่จะยอมตัวเป็นทาสรับใช้ ก็ยอม แต่หมอชีวกรก็ยังยืนกรานตามเดิม ทำให้คนไข้เหล่านั้นท้อแท้บ้างแต่ก็ไม่สิ้นหวัง เพราะทราบเป็นอย่างดีว่า หมอชีวกรจะดูแลพระภิกษุสงฆ์เป็นอย่างดี จึงปรึกษากันว่า ถ้าอย่างนั้น พวกเราควรจะทำ

เป็นพระเสีในพระพุทธศาสนา คงได้รับการรักษาจากหมอชีวกเป็นแน่แท้ แล้วพากันไปขอบวช เมื่อเป็นพระภิกษุแล้วหมอชีวกก็จำต้องรับรักษา แต่เมื่อหายจากโรคแล้วก็พากันสึกออกไป

วันหนึ่งหมอชีวกเห็นเข้าจำได้ว่าเคยเป็นภิกษุจึงถามไถ่ได้ความว่า ที่บวชเป็นภิกษุเพื่อประสงค์จะให้รักษาโรคให้เท่านั้นเอง มิได้บวชประสงค์ความรู้ใดๆ ทั้งสิ้น เมื่อหายจากโรคแล้วจึงสึกออกไป หมอชีวกได้ฟังดังนั้นกล่าวตำหนิไปต่างๆ แล้วนำความไปกราบทูลพระพุทธองค์ถึงผลกระทบจากการที่มีคนเข้ามาบวชในลักษณะดังกล่าวจะทำให้เกิดความเสื่อมเสียแก่หมู่พระสงฆ์เป็นอย่างมาก นำพาความเดือดร้อนวุ่นวายมาให้ในภายหลัง ฉะนั้น เพื่อเป็นการป้องกันไว้ก่อนแก่จึงกราบทูลพระพุทธองค์ขอให้ทรงมีพระบัญญัติห้ามมิให้บวชคนที่ เป็นโรคติดต่อ ประกอบไปด้วยโรคที่ผู้คนในแคว้นมคธเป็นกันอยู่ในขณะนั้น 5 ชนิดคือ โรคเรื้อน โรคฝี โรคกลาก โรคไข่มองคร่อ โรคลมบ้าหมู ซึ่งเน้นหนักไปที่โรคผิวหนังที่สามารถติดต่อกันได้ ที่ไม่สามารถติดต่อกันได้แต่ก็ทำให้ผิวไม่น่าดูเป็นที่น่ารังเกียจ ดังนั้น จึงไม่ควรให้บวช (วินย.มหาวคค 4/101/239)

บุคคลที่ทรงมีพระพุทธานุญาตห้ามไว้มิให้บวชยังมีอีก 8 ข้อ คือไม่ใช่มนุษย์ ไม่ใช่ผู้ชาย เป็นทาส มีหนี้สิน หนี้หน้าที่รับผิดชอบ พ่อแม่ไม่อนุญาต อายุไม่ครบ 20 ปี ไม่มีบาตรจีวร แต่ข้อที่หมอชีวกได้กราบทูลขอไว้ 5 ข้อดังกล่าวเน้นเฉพาะโรคติดต่อและโรคที่น่ารังเกียจ เพื่อป้องกันมิให้พระสงฆ์ต้องเดือดร้อน ไม่ต้องคอยพะวงกับการป้องกันระวังโรคติดต่อ ทั้งภิกษุสามเณรที่อยู่ด้วยกันไม่ต้องคอยระวังว่าจะมีโรค การตรวจสอบที่หมอชีวกได้กราบทูลให้ท่านว่าครอบคลุมการระวังโรคอย่างได้ผล แต่ปัจจุบันนี้อาจจะไม่เพียงพอ วัดบางแห่งต้องขอผลการตรวจเลือดและใบรับรองแพทย์เพื่อความมั่นใจในการรับเข้าบรรพชาอุปสมบทด้วย

พระวินัยเหล่านี้คือ เรื่องราวที่สืบเนื่องมาแต่บทบาทของหมอชีวกโกมารภัจจ์ เมื่อมองผ่านชีวิตและผลงานแล้วทำให้เห็นว่า คุณค่าของการดำรงชีวิตที่แท้จริง คือ การได้สร้างคุณประโยชน์ให้แก่มนุษยชาติและสังคมที่อาศัยอยู่ ผลงานที่ท่าจะผลักดันชีวิตให้โดดเด่นโดยไม่ต้องให้ใครมาป่าวประกาศ งานที่ท่าจะแสดงให้เห็นได้รู้จักตัวตนของผู้ทำ หมอชีวกโกมารภัจจ์ จึงได้รับยกย่องให้เป็นบูรพาจารย์ด้านการแพทย์และเภสัชกรรมผู้ยิ่งใหญ่ ที่อนุชนพากันกราบไหว้นับถือ ในทางพระพุทธศาสนา ท่านเป็นอุบาสกผู้มั่นคงในพระรัตนตรัย มีความรักเคารพในพระพุทธองค์และพระสงฆ์สาวกเป็นอย่างยิ่ง เห็นได้จากการถวายการอภิบาลอุปัฏฐากพระพุทธองค์และพระสงฆ์สาวกด้วยความเอาใจใส่ ทั้งเมื่อเห็นสิ่งใดเป็นประโยชน์ต่อพระสงฆ์ ก็กราบทูลเสนอแนะให้ตั้งเป็นระเบียบเพื่อความเรียบร้อยของคณะสงฆ์ ด้านคุณธรรมนั้นนับว่าท่านเป็นอุบาสกที่สำคัญ ได้รับการยกย่องจากพระพุทธองค์ให้เป็นเอตทัคคะ (เป็นเลิศ) ในทางเป็นที่รักใคร่ของปวงชน เพราะมุ่งทำคุณประโยชน์ให้แก่ผู้อื่นจนแทบไม่มีเวลาสำหรับตนเอง การบรรลุคุณธรรมเป็นพระอริยบุคคลชั้นโสดาบันของหมอชีวกไม่ปรากฏในชั้นพระไตรปิฎก แต่ในที่อื่น ๆ มีกล่าวไว้ไม่ตรงกัน บ้างก็ระบุชัดเจนว่า ท่านเป็นพระโสดาบัน ดังพจนานุกรมพุทธศาสน์ ฉบับประมวลศัพท์ (พระธรรมปิฎก (ป.อ.ปยุตฺโต), 2546) กล่าวไว้ว่า..หมอชีวกได้บรรลุธรรมเป็นพระโสดาบันและด้วยศรัทธาในพระพุทธเจ้าปรารถนาจะไปเฝ้าวันละ 2-3 ครั้ง เห็นว่าพระเวฬุวันไกลเกินไป จึงสร้างวัดภายในอัมพวันคือสวนมะม่วงของตน เรียกกันว่า ชิวกัมพวัน... Dictionary of Pali Proper Names

(MALALASEKERA, G.P., 1997) กล่าวไว้ตรงกันว่า...หลังจากหมอซึกได้บรรลุนิโศดาบันแล้ว ก็มักไปเข้าเฝ้าพระพุทธองค์วันละ 2 ครั้ง... แต่หนังสือชีวิตตัวอย่าง : หมอซึกโกมารภักจ์ (เสฐียรพงษ์ วรรณปก, 2532) กล่าวแตกต่างออกไปว่า... ตลอดชีวิตเขาอยู่แต่กับการรักษาโรคคนทั้งเมืองจนแทบหาเวลาปฏิบัติธรรมไม่ได้ อาจเป็นเพราะเหตุนี้ก็ได้ที่เขาไม่ได้ออกบวชหรือบรรลุคุณธรรมแม้เพียงขั้นโศดาบัน แต่เขาได้ใช้วิชาความรู้ที่ได้เล่าเรียนมา บำเพ็ญประโยชน์แก่ชนหมู่มาก นับว่าเป็นอุบาสกผู้ช่วยตัวเองด้วยช่วยผู้อื่นด้วย... ฉะนั้น เรื่องการบรรลุคุณธรรมของหมอซึกยังไม่ชัดเจน แต่สิ่งที่เป็นประเด็นควรแก่การศึกษาให้กระจ่างต่อไป คือ หมอซึกดำรงชีวิตอยู่อย่างไร มีครอบครัวหรือไม่ อยู่ต่อมาจนอายุเท่าใดและถึงมรณกรรมที่เมืองใด และที่น่าสงสัยเป็นที่สุดก็คือ เหตุใดในช่วงที่พระพุทธองค์ปลงพระชนมายุสังขารแล้วเกิดประชวรด้วยโรคลงพระโลหิต (อาเจียนเป็นเลือด) หลังจากเสวยพระกระยาหารชื่อ “สุกรมัทวะ” ของนายจุนทสุกริกะ หมอซึกในฐานะเป็นหมอประจำพระพุทธองค์มีเหตุขัดข้องประการใดจึงมิได้มาถวายการรักษา แม้ไม่สามารถรักษาให้พระพุทธองค์ทรงหายได้ แต่การบรรเทาเวทนามันเกิดจากโรคก็เป็นสิ่งที่หมอควรจะต้องทำ ช่วงเวลานั้นหมอซึกอาจจะไม่ได้มีชีวิตอยู่แล้วก็ไม่น่าจะเป็นไปได้ เพราะหมอซึกอายุรุ่นหลาน เป็นโอรสบุญธรรมของเจ้าชายอภัยโอรสของพระเจ้าพิมพิสาร หรือแม้แต่พระเจ้าพิมพิสารเองก็ทรงมีพระชนมายุน้อยกว่าพระพุทธองค์ 5 ปี (MALALASEKERA, G.P., 1997) เมื่อพิจารณาจากสิ่งที่น่าจะเป็นไปได้มากที่สุดอาจเป็นเพราะพระพุทธองค์เสด็จไปเมืองปาวาที่อยู่ห่างไกลจากเมืองราชคฤห์ การคมนาคมสัญจรไปมาไม่สะดวกดังเช่นปัจจุบัน จึงเป็นอุปสรรคสำคัญที่หมอซึกไม่สามารถไปถวายการดูแลพระพุทธองค์ได้ทันทั่วทั้งที่ แต่อย่างไรก็ตาม สิ่งที่หมอซึกได้ทำทั้งในฐานะที่ท่านเป็นหมอและฐานะที่ท่านเป็นอุบาสกก็นับว่ายิ่งใหญ่สมกับที่พระพุทธองค์ได้ทรงยกย่องว่าเป็นเอตทัคคะในพระพุทธศาสนา เป็นบุคคลสำคัญระดับพุทธสาวกที่ได้รับยกย่องจากพระพุทธเจ้าว่า

“เป็นเลิศกว่าสาวกอุบาสกทั้งหลายที่ปวงชนรักใคร่” (สุตตน. อง. เอก. 20/151/33)

บทสรุป

ไม่ว่าหมอซึกโกมารภักจ์จะมีชาติกำเนิดมาจากที่ใด มีความคลุมเครือในสายเลือดที่ไม่อาจรู้ได้ชัดเจนว่าใครคือบิดาหรือมารดาก็ตาม หรือจะได้รับการบรรลุนิโศดาบันหรือไม่ ไม่ใช่ประเด็นสำคัญ สิ่งเหล่านี้ทำได้เป็นอุปสรรคต่อการดำเนินชีวิตแต่อย่างใด แต่สาระของชีวิตและผลงานหมอซึกนั้นได้สะท้อนให้ทุกคนเห็นว่า คุณค่าของการดำรงชีวิตที่แท้จริงคือ การได้สร้างคุณประโยชน์ให้แก่มวลมนุษย์ และสังคมที่ตนอาศัยอยู่ ไม่ใช่เชื้อชาติแหล่งกำเนิดแต่อย่างใด งานที่ทําจะเป็นสิ่งผลักดันชีวิตให้โดดเด่นได้โดยไม่ต้องให้ใครมาป่าวประกาศคุณสมบัติ อันเป็นภาพที่เห็นได้ชัดเจนผ่านชีวประวัติของหมอซึกที่คนทั่วโลกรู้จักตราบเท่าปัจจุบัน ผู้คนยกย่องให้เป็นบูรพาจารย์ด้านการแพทย์และเภสัชกรรมผู้ยิ่งใหญ่ที่อนุชนพากันกราบไหว้นับถือบูชา

บรรณานุกรม

- สยามรัฐสส เตปิฎก. (2523). กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์มหามกุฏราชวิทยาลัย.
- สมนตปาสาทิกาย นาม วินยฎกเถาย ปจโม ภาโค. (2537). กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์มหามกุฏราชวิทยาลัย.
- สมนตปาสาทิกาย นาม วินยฎกเถาย ทุติโย ภาโค. (2537). กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์มหามกุฏราชวิทยาลัย.
- สมนตปาสาทิกาย นาม วินยฎกเถาย ตติโย ภาโค. (2537). กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์มหามกุฏราชวิทยาลัย.
- ธมมปทฎกเถาย ฉนฺโฐ ภาโค. (2528). กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์มหามกุฏราชวิทยาลัย.
- พระธรรมปิฎก (ป.อ.ปยุตโต), (2546). พจนานุกรมพุทธศาสน์ ฉบับประมวลศัพท์. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- พระราชวิสุทธินายก (อุบล นนทโก), (2535). ข้อควรจำในวินัยมุข เล่ม 1. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์มหามกุฏราชวิทยาลัย.
- สมเด็จพระมหาสมณเจ้า กรมพระยาวชิรญาณวโรรส, (2529). สารานุกรมพระพุทธศาสนา. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์มหามกุฏราชวิทยาลัย.
- _____. (2537). วินัยมุข เล่ม 1 หลักสูตรนักระธรรมชั้นตรี. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์มหามกุฏราชวิทยาลัย.
- _____. (2516). วินัยมุข เล่ม 2 หลักสูตรนักระธรรมชั้นโท. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์มหามกุฏราชวิทยาลัย.
- _____. (2538). วินัยมุข เล่ม 3 หลักสูตรนักระธรรมชั้นเอก. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์มหามกุฏราชวิทยาลัย.
- _____. (2538). นวโกวาท หลักสูตรนักระธรรมชั้นตรี. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์มหามกุฏราชวิทยาลัย.
- สมเด็จพระวันรัต (จิบ ฐิตธมโม), (2539). นำเที่ยวในพระไตรปิฎก. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์มหามกุฏราชวิทยาลัย, พิมพ์ในงานพระราชทานเพลิงศพ สมเด็จพระวันรัต (จิบ ฐิตธมโม) วัดโสมนัสวิหาร.
- Sitansusekhar Bagghi, (1967). *Mūlasarvāstivādinayavastu*. Mithila Research Institute, Darbhanga.
- MALALASEKERA,G.P.. (1997). *Dictionary of Pali Proper Names*. The Pali Text Society : Oxford.
- BUDSIR VI for Windows. (2550). พระไตรปิฎก ประมวลคัมภีร์และแหล่งค้นพุทธศาสน์ ฉบับคอมพิวเตอร์. มหาวิทยาลัยมหิดล.

แนวคิดเรื่องอภิปรัชญา ญาณวิทยา และคุณวิทยาในพุทธปรัชญาเถรวาท

พระมหาสมเจต สมจारी (หลวงก้น)

อีเมล: nirakan53@hotmail.com

บทคัดย่อ

บทความบทนี้ ผู้เขียนได้กล่าวถึงแนวคิดเรื่องอภิปรัชญา ญาณวิทยา และคุณวิทยาในพุทธปรัชญาเถรวาท โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อจะเชื่อมโยงแนวคิดหลักของปรัชญาทั้งสามให้ต่อเนื่องกัน โดยเริ่มต้นกล่าวถึงชีวิตในทัศนะของวิทยาศาสตร์และพุทธปรัชญาว่ามีทัศนะเช่นไร ผลจากการศึกษาพบว่า ชีวิตในทัศนะของวิทยาศาสตร์เป็นหน่วยที่ต้องใช้พลังงานมีคุณสมบัติทั้งกายภาพและชีวภาพที่สามารถในการเจริญเติบโตตอบสนองต่อสิ่งรอบตัว และปรับตัวและวิวัฒนาการโดยผ่านการคัดเลือกโดยธรรมชาติ ส่วนทัศนะพุทธปรัชญามองว่า ชีวิตเป็นสิ่งที่เกิดจากการมีส่วนประกอบต่างๆ มารวมกันและมีความสัมพันธ์แบบอิงอาศัยซึ่งกันและกันมีเกิดขึ้นดำรงอยู่และดับสลายไปในที่สุด เมื่อชีวิตได้ก่อกำเนิดขึ้นแล้วก็ย่อมต้องมีเป้าหมายที่จะดำเนินไป พุทธปรัชญาเถรวาทได้กล่าวถึงความเป็นจริงสูงสุด (อภิปรัชญา) ที่จะเข้าถึงได้ด้วยจิตโดยผ่านการปฏิบัติตามหลักธรรมที่พุทธองค์ได้ตรัสไว้อันเป็นความรู้ (ญาณวิทยา) ที่จะต้องศึกษาถึงกำเนิดของธรรมขอบเขตและความสมบูรณ์แห่งความรู้ตลอดถึงปัจจัยที่ทำให้เกิดความรู้ ต้องทราบให้ได้ว่า อะไรเป็นความรู้จริง อะไรเป็นความไม่จริง และนำเอาไปปฏิบัติตามหลักของจริยศาสตร์ อันเป็นส่วนหนึ่งของคุณวิทยาที่เกี่ยวข้องกับชีวิตมนุษย์ทั้งที่เป็นการทำทางกาย วาจาและใจ เพื่อให้บรรลุความเป็นจริงสูงสุดตามทัศนะของพุทธปรัชญาเถรวาท คือ นิพพาน

คำสำคัญ: อภิปรัชญา, ญาณวิทยา, คุณวิทยา

The concept of Metaphysics, Epistemology and Axiology in Theravada Buddhism.

Phramaha Somjet Samacari (Luangkan)

E-mail: nirakan53@hotmail.com

ABSTRACT

The article talk about the concept of Metaphysics, Epistemology and Axiology in Theravada Buddhism. The main object of philosophy concept for connect all together. How is life in attitude of science and Buddhist Philosophy. The results revealed that the sciences side was the system of power, in physical and biological. It can be developing and responsibility to all around them, change themselves and get evolution by nature.

In philosophy side, look at the life must be come from many thing come together and make relationship with each another and stay alive till died. When the life is going on day by day must be have goal. The Philosophy Theravada Buddhism was say about metaphysics which achieve by mind of practice. The Dhamma of Buddha teach with knowledge. To study the sources Dhamma and the complete of knowledge with reason to know that what is the truth for practice of ethics. The point of axiology related to human life of the body speak and mind to archive to supreme truth according to Theravada Buddhism was Nivarana.

Keywords: Metapysics, Epistemology, Axiology, Theravada Buddhism

ในทัศนะของวิทยาศาสตร์ ถือว่า ชีวิต คือ สถานะที่แยกสิ่งมีชีวิตหรืออินทรีย์ออกจากสิ่งไม่มีชีวิตหรืออนินทรีย์และสิ่งมีชีวิตที่ตายแล้ว สิ่งมีชีวิตเติบโตผ่านกระบวนการสันดาป การสืบพันธุ์และการปรับตัวต่อการเปลี่ยนแปลงในสภาพแวดล้อม สิ่งมีชีวิตหลากหลายชนิดสามารถพบได้ในชีวมณฑลของโลก ส่วนประกอบทั่วไปของสิ่งมีชีวิตเหล่านี้ - พืช สัตว์ เห็ดรา โปรทิสต์ อาร์เคีย และแบคทีเรีย คือ เซลล์ที่มีส่วนของน้ำและคาร์บอนเป็นหลัก และ เซลล์เหล่านี้ถูกเรียงเรียงอย่างซับซ้อนตามข้อมูลจากหน่วยพันธุกรรม สิ่งมีชีวิตเหล่านี้เข้าสู่กระบวนการสันดาป เพิ่มความสามารถในการเจริญเติบโตตอบสนองต่อสิ่งรอบตัว และ มีการปรับตัวและวิวัฒนาการโดยการผ่านการคัดเลือกโดยธรรมชาติ สิ่งที่มีคุณสมบัติเหล่านี้เท่านั้นที่ถือว่าเป็นสิ่งมีชีวิต ดังนั้น ชีวิต คือ หน่วยที่ต้องใช้พลังงาน มีคุณสมบัติทั้งกายภาพและชีวภาพ

ส่วนในพุทธปรัชญามองสิ่งทั้งหลาย (รวมทั้งชีวิตและสิ่งอื่น ๆ) ว่าเป็นสิ่งที่เกิดจากการมีส่วนประกอบต่าง ๆ มารวมกันเข้า และมีความสัมพันธ์แบบอิงอาศัยซึ่งกันและกัน ความสัมพันธ์เกี่ยวเนื่องและความอิงอาศัยกันนี้ นับว่าเป็นคุณสมบัติสำคัญ เพราะเป็นสิ่งที่ทำให้ชีวิตดำรงอยู่และดำเนินไปได้ หมายความว่า ถ้าจะให้ชีวิตเกิดขึ้น ดำรงอยู่ และดำเนินต่อไปได้ ส่วนประกอบต่าง ๆ เหล่านั้นจะต้องไม่ใช่สักแต่เข้ามา “กองรวม” กันอยู่ โดยไม่มีความเกี่ยวเนื่องแบบอิงอาศัยกันเท่านั้น แต่ต้องมีความเชื่อมโยงและถ้อยที่ถ้อยอาศัยกันและกันอย่างเหมาะสมด้วย โดยเหตุที่ชีวิตเกิดขึ้น ดำรงอยู่ และดำเนินไปได้ เพราะอาศัยการประกอบกันเข้าของส่วนต่าง ๆ ดังกล่าวมา พุทธปรัชญา จึงถือว่า ตัวตนที่แท้จริง ของสิ่งที่เรียกว่าชีวิตนั้น “ไม่มี” เพราะ ประการแรก ตัวสิ่งที่ถือว่าเป็นชีวิตนั้น มาจากการรวมกันของส่วนประกอบต่าง ๆ และ ประการที่สอง แม้ส่วนประกอบต่าง ๆ ที่มารวมกันเข้าเป็นชีวิตนั้นเอง แต่ละส่วนก็เป็นผลมาจากการมีส่วนประกอบอื่น ๆ มารวมกันเข้าเช่นเดียวกัน ดังนั้น สิ่งที่เราเรียกว่า ส่วนประกอบแต่ละส่วนนั้น แท้จริงแล้วก็ไม่ได้มีตัวตนของมันจริง ๆ เป็นแต่เพียงการประกอบกันเข้าอย่างเหมาะสมของส่วนต่าง ๆ เท่านั้นถ้าจะอุปมาชีวิตในทัศนะเช่นนี้ ก็คงเหมือนกับสิ่งที่เราเรียกว่า “รถ” ซึ่งเกิดจากการนำเอาส่วนประกอบต่าง ๆ หลายส่วนมารวมกันเข้า โดยที่แต่ละส่วนมีความเกี่ยวเนื่องเชื่อมโยงกัน และทำงานสัมพันธ์กันเป็นระบบ การดำรงอยู่ของความเป็น “รถ” และการทำหน้าที่ของมัน ขึ้นอยู่กับส่วนประกอบหรือชิ้นส่วนต่าง ๆ และขึ้นอยู่กับลักษณะของความสัมพันธ์ต่อกันของส่วนประกอบเหล่านั้นด้วย เมื่อใดที่เราแยกเอาส่วนประกอบทั้งหมดออกจากกัน สิ่งที่เราเรียกว่า “รถ” ก็ไม่มี มีแต่ส่วนประกอบแต่ละส่วนเท่านั้น ซึ่งก็ไม่ใช่ “รถ” และส่วนประกอบแต่ละส่วนนั้นเล่าก็มีส่วนประกอบย่อยของมันอีก

อภิปราย

ชาวพุทธที่ได้ศึกษาพระธรรมวินัยของพระพุทธเจ้า ในชีวิตประจำวันเป็นผู้ครองเรือนอยู่ด้วยการปฏิบัติตนตามหลักพุทธธรรม ศึกษาปรัชญา และหลักธรรมของพุทธปรัชญาทำให้ได้ประสบสาระที่มากกว่ากระตุ้นให้เกิดทัศนะที่จะหาคำตอบว่า การรู้ความจริงมีวิธีการอย่างไร มีกระบวนการอย่างไร ความรู้ที่เกิดจากสภาพ เช่นไรจึงจะถือว่าเป็นความจริง กล่าวอีกนัยหนึ่งก็คือ มนุษย์รู้ความจริงมีวิธีการอย่างไร

มีกระบวนการอย่างไร ความรู้ที่เกิดจากสภาพจริงได้อย่างไร นี่คือปัญหาที่สนใจ และใครจะแสวงหาคำตอบไว้ให้เป็นที่ยอมรับ จึงได้คิดใคร่ครวญด้วยเหตุผลมนุษย์ได้รับประสบการณ์จากการเห็นหรืออ่านด้วยตา ได้ยินได้ฟังด้วยหู ได้รับรู้กลิ่นทางจมูก ได้ลิ้มรสด้วยลิ้น ได้สัมผัสสิ่งต่าง ๆ ด้วยกาย การได้ประสบพบเห็นสิ่งทั้งหลาย ผ่านอายตนะเหล่านั้น นับเป็นจุดเริ่มต้นอันสำคัญที่กระตุ้นให้มนุษย์มองเห็นปัญหาแล้วคิดใคร่ครวญด้วยเหตุผลกลับมาจนเห็นความจริงที่เป็นแก่นแท้

การรู้ด้วยประสาทสัมผัสเป็นเพียงความรู้เบื้องต้น ยังมีจิตว่าเป็นความจริงสากล เพราะประสบการณ์ของแต่ละคนอาจผิดพลาดได้ เนื่องจากความบกพร่องทางประสาทที่ใช้รับรู้ เช่น ผู้มีสายตาสั้นหรือบอดสี ย่อมเห็นสิ่งที่ผิดไปจากความจริง การเห็นที่เสมือนว่าเป็นคลื่นน้ำอยู่บนถนน ยามเมื่อเห็นเชื่อว่าเป็นงูโดยมิได้พิจารณาดูอย่างรอบคอบ ย่อมเป็นตัวอย่างของความรู้ของความรู้เท็จที่ไม่สอดคล้องกับความเป็นจริง ต่อเมื่อมองดูแล้วพิจารณาอย่างรอบด้านพิจารณาใคร่ครวญด้วยเหตุผลต่าง ๆ กลับไปกลับมาจนเห็นแจ้งประจักษ์ว่าที่แท้แล้วคือถนน คือเชื่อจึงถือว่าเป็นความจริง

ความจริงบางอย่างมนุษย์สามารถเห็นแจ่มแจ้งกระจ่าง ในจิตของตนโดยไม่ต้องใช้เวลาพิจารณาใคร่ครวญ เป็นความเห็นแจ้งทันทีทันใด โดยไม่ต้องใช้เหตุผลพิจารณาคิดมาก แต่ก็ถือว่าเป็นความรู้จริง เพราะเป็นสิ่งที่เห็นแจ้งประจักษ์แก่ตนแล้ว ดังเช่น เมื่อต่อเส้นขนานออกไป เส้นขนานนั้นก็จะไม่มีโอกาสที่จะพบกันได้ เส้นตรงสองเส้นตัดกันย่อมทำให้เกิดมุมสัมพันธ์ เป็นความจริงทุกประการ

มนุษย์จัดอยู่ในประเภทสิ่งที่มีชีวิต ที่มีรูปธาตุ และอรุธธาตุ หรือรูปกับนาม หรือรูปก็คือวัตถุ ส่วนนามก็คือจิต จัดเป็นสิ่งที่อยู่จริงตามคำสอนตามพุทธปรัชญา ส่วนรูปธาตุที่เห็นไม่ได้ กระทบไม่ได้ คือ อายโป อากาศ จัดเป็นธรรมธาตุ เป็นต้น

ญาณวิทยา

คำว่าญาณ ในภาษาบาลี หมายถึง ความรู้ ปัญญา ซึ่งเกิดขึ้นภายในจิตใจของบุคคลโดยอาศัยการพัฒนา ฝึกฝน อบรม หรือการศึกษาให้เกิดขึ้น หรือบางที่เรียกว่า ภาวนา หรือ คำว่า ญาณ และปัญญา ในภาษาสันสกฤต และ ภาษา บาลี มีความหมายแตกต่างกัน

ญาณวิทยา จึงต้องศึกษาถึงกำเนิดธรรมชาติ ขอบเขต และความสมบูรณ์แห่งความรู้ตลอดถึงปัจจัยที่ทำให้เกิดความรู้ และหามาตรฐานว่า อะไรเป็นความรู้จริง อะไร เป็นความรู้ไม่จริง ปัจจุบันญาณวิทยาจึงมีความสำคัญมาก เพราะเป็นพื้นฐานในการเข้าถึงความจริงทางอภิปรัชญา และ เป็นการวิจารณ์ถึงองค์ประกอบของความรู้จริงได้อีกด้วย ดังนั้นญาณวิทยาจึงมีความสัมพันธ์อันกับอภิปรัชญาตามพุทธปรัชญาเป็นปรัชญาประเภท “สัจนิยม” เนื่องจากพระพุทธองค์ตรัสเรื่องความจริงเป็นส่วนใหญ่ เช่น เรื่องไตรลักษณ์หรือ สามัญญลักษณะ มี ความไม่เที่ยง ความเป็นทุกข์ ความไม่ใช่ตัวตนของเรา ของเขา เป็นต้น ทั้งนี้เพื่อสอนให้ชาวพุทธมีสติรอบคอบ คิดอยู่เสมอว่า เมื่อความจริงเป็นเช่นนี้จะทำอย่างไร จึงจะทำให้ชีวิตมีความสมบูรณ์พบความสุขอย่างแท้จริงได้ความจริงมี 3 ประการ

ญาณขั้นสูงสุดในพุทธปรัชญา ความรู้ระดับนี้จะเกิดขึ้นได้ต่อเมื่อมีเงื่อนไข 3 ประการ คือ

1. ผู้บรรลุญาณขั้นนี้ได้ปฏิบัติตามอริยมรรคทั้ง 8 ประการ อย่างครบถ้วนบริบูรณ์ด้วยดี
2. ผู้บรรลุญาณขั้นนี้จะต้องมีความรู้ระดับญาณเกิดขึ้นแล้ว โดยสมบูรณ์
3. ผู้บรรลุญาณขั้นนี้จะต้องมีการเปลี่ยนแปลง

สัญญาคือจุดเริ่มต้นของความรู้ จิตเป็นธรรมชาติรู้อารมณ์ทั้ง 6 มี รูป เสียง กลิ่น รส สัมผัส อารมณ์ การรับรู้ จะเกิดได้ต้องอาศัยทวารหรืออายตนะภายใน มีตา หู จมูก ลิ้น กาย และใจ ทั้ง 6 ทางทางใดทางหนึ่ง เมื่อใดจิตกระทบอารมณ์ที่ผ่านเข้ามาทางอายตนะ เมื่อนั้นสัมผัสก็เกิดขึ้นทันที สัมผัสหรือสัมผัสสะนี้เองเป็นจุดเริ่มต้นของความรู้ ถ้าไม่มีสัมผัส การรับรู้จะเกิดขึ้นไม่ได้เลย ดังนั้นในการรับรู้แต่ละครั้งจะต้องมีองค์ประกอบอยู่ 3 ประการ คือ 1. อารมณ์ เช่น รูป เสียง กลิ่น รส เป็นต้น 2. อายตนะภายใน เช่น ตา หู จมูก ลิ้น เป็นต้น 3. จิตหรือวิญญาณ

คุณวิทยา

ความหมายของคุณวิทยา หรือปรัชญาคุณค่าเป็นสาขาหนึ่งของวิชาปรัชญา กล่าวถึง อุดมคติต่าง ๆ ในด้านความจริง ความดีความงาม และความบริสุทธิ์ทางจิตใจ การมีความรู้สึกซาบซึ้งในคุณค่าต่าง ๆ เป็นลักษณะพิเศษของมนุษย์เท่านั้น ไม่มีปรากฏในหมู่สัตว์เดรัจฉานเลย เพราะคุณค่าเป็นนามธรรม มนุษย์เท่านั้นที่จะเข้าใจและซาบซึ้งได้ เนื่องจากมนุษย์เป็นสัตว์ที่รู้จักคิด รู้จักเหตุผล จึงมีความต้องการทางด้านจิตใจมากโดยเฉพาะกิจกรรมทางปัญญาและคุณภาพต่าง ๆ คุณภาพหรือคุณค่าจึงเป็นสิ่งจำเป็นเพราะเป็นอาหารใจของคนเรา มนุษย์จึงได้พยายามสร้างคุณค่าต่าง ๆ ขึ้นมา และเป็นที่ยอมรับกัน นักปรัชญาได้พยายามชี้แจงถึงคุณค่าเหล่านั้นทำให้เกิดวิชาที่ว่าด้วยคุณค่าต่าง ๆ เช่น จริยศาสตร์ เป็นวิชาว่าด้วยความดี สุนทรียศาสตร์เป็นวิชาที่ว่าด้วยความงาม ตรรกศาสตร์ เป็นวิชาที่ว่าด้วยความจริง

คุณค่า หมายถึง ลักษณะที่พึงประสงค์ คุณค่าเป็นนามธรรมอันเกิดจากการประเมินข้อเท็จจริงทางวิทยาศาสตร์ธรรมชาติและวิทยาศาสตร์สังคม ข้อเท็จจริงเป็นเพียงปรากฏการณ์หรือพฤติกรรมที่สามารถรับรู้ได้ด้วยประสาทสัมผัส ส่วนคุณค่านั้นมีลักษณะที่อาศัยข้อเท็จจริงว่าควรจะเป็นอย่างไร และทำไมจึงเป็นเช่นนั้น คุณค่าเกิดจากการประเมินไม่ใช้การวัด เพราะคุณค่าเป็นนามธรรม คุณค่าเป็นสิ่งที่กำหนดเองไม่ได้ต้องมตของคนส่วนใหญ่ เป็นที่ยอมรับของคนส่วนมาก

ประเภทคุณค่า คือ

1. คุณค่านอกตัว (Extrinsic Value เป็นคุณค่าที่นอกตัว สิ่งหรือกระทำนั้น ๆ เป็นเพียงวิถีทางหรืออุปกรณ์ที่จะนำไปสู่จุดหมายสุดท้าย ไม่มีคุณค่าในตัวเอง แต่คุณค่าของมันอยู่ที่ผู้กระทำปรารถนา เช่น เงิน เป็นสิ่งที่มีค่า เป็นคุณค่านอกตัว เพราะมีเงินต้องนำไปซื้อ เพื่อให้สำเร็จสมความมุ่งหมาย

2. คุณค่าในตัว (Intrinsic Value) เป็นคุณค่าที่ตรงกับจุดหมายสุดท้ายคือเป้าหมายของสิ่งหรือการกระทำนั้นอยู่ในตัวเอง ไม่เป็นวิถีหรืออุปกรณ์นำไปสู่สิ่งอื่นอีก เช่น นักเรียนขยันเรียน เพราะเขาเห็นว่าเป็นสิ่งที่ดี การขยันเรียนมีจุดหมายในตัวเอง นักปรัชญาเรียกคุณค่าประเภทนี้ว่า คุณค่าที่แท้จริง

ในที่นี้จะได้กล่าวถึงคุณวิทยาในส่วนที่เป็นจริยศาสตร์ มีรายละเอียดโดยสังเขปดังนี้

จริยศาสตร์ จากการวิเคราะห์ทำให้เห็นแล้วว่า มนุษย์เกิดมาจากความไม่มีอะไรจิตของมนุษย์ จึงใสสะอาดปราศจากการยึดติด แต่ด้วยการรับรู้ที่ผิดมนุษย์จึงยึดติดว่า นี่เรา ของเรา อันเป็นเหตุให้ก่อให้เกิดความทุกข์ หากความสงบสุขมิได้สังคมวุ่นวาย เพราะขาดความดี คำถามสำคัญในบทนี้ก็คือ มนุษย์จะมีความสุข หลุดพ้นไปจากความทุกข์ได้อย่างไร คำตอบจากพุทธปรัชญาได้ชี้แนะไว้ให้หยุดความโลภ ความโกรธ ความหลง อันเป็นเป้าประสงค์สูงสุดของชีวิตที่ทุกคนควรคิด และดำเนินชีวิตไปให้ถึง ด้วยการไม่ยึดติดจิตใจไว้กับสิ่งใดสภาพดังที่กล่าวไว้ เรียกว่า นิพพาน ซึ่งมนุษย์ทุกท่านสามารถถึงด้วยการปฏิบัติตามที่พุทธบัญญัติไว้ 8 วิธี คือ มีความเห็นชอบ ดำริชอบ พุทชอบ กระทำชอบ อาชีพ เพียรชอบ สติชอบ และสมาธิชอบ

1. ความเห็นชอบ คือ ความเห็นถูกต้อง เข้าใจถูกต้องว่าชีวิตคืออะไร มีลักษณะเช่นไร ดำเนินไปด้วยอะไร มีเป้าหมายสูงสุดอยู่ที่ไหน ดังที่ได้อธิบายมาแล้วแต่ต้น การที่บุคคลเห็นว่าทำดีได้ดี ทำชั่วได้ชั่ว บาป คือ จิตใจที่ขุ่นมัว เร่าร้อน ทุณทुरาย บุญ คือ จิตใจที่สงบ เย็น อิ่มเอิบ มารดา คือ ผู้มีพระคุณอันประเสริฐที่ให้กำเนิดชีวิตแก่เรา มนุษย์สามารถพัฒนาตนเองด้วยความสามารถของตนเอง

2. ความดำริชอบ คือ ความคิดชอบ กอบไปด้วยการดำริที่จะทำแต่ความดี ละเว้นความชั่ว ไม่ทำจิตใจขุ่นมัว ไม่เลือกดำเนินไปในทางอบายมุข มุ่งแต่สุขคติ ดำริแต่จะต่อสู้อุปสรรคด้วยตนเอง เกรงกลัวว่าตัวเองจะหมกมุ่นอยู่ในกาม จึงดำริที่จะออกจากกาม ละความพยาบาท ไม่เบียดเบียนผู้ใด ตั้งใจปฏิบัติงานด้วยความซื่อสัตย์ สุจริต รับผิดชอบ นอบน้อมถ่อมตน เคารพบุคคลผู้มีพระคุณ และกตัญญูรู้คุณท่าน

3. การพูดชอบ คือ การกล่าวแต่ถ้อยคำที่ทำให้ผู้อื่นชื่นใจ แต่มีหยาบคาย และเพ้อเจ้อ หาประโยชน์มิได้ เว้นคำพูดที่ไม่สามารถสามัคคี ควรพูดแต่คำดีที่ไม่เกิดโทษต่อตนและผู้อื่น

4. การกระทำชอบ คือ การละเว้นจากฆ่าสัตว์ เว้นจากการลักทรัพย์และไม่ประพฤติผิดในกาม

5. การประกอบอาชีพชอบ คือ การประกอบอาชีพที่สุจริตไม่ผิดกฎหมาย ไม่ค้าขายเครื่องประหาร ไม่ค้าขายมนุษย์และสัตว์ ไม่ค้าขายสุรา ยาพิษ เป็นต้น

6. ความเพียรชอบ คือ เพียรระวังบาปอกุศลที่ยังไม่เกิดได้เกิดขึ้นในตนเพียรรักษากุศลที่เกิดขึ้นในตนแล้ว มิให้แคล้วหายไป แต่ทำให้เจริญยิ่ง ๆ ขึ้น เช่น ระวังมิให้ความคิดที่ไม่ดีต่อผู้อื่นขึ้นอีก พยายามละทิ้งความคิดที่ไม่ดีต่อผู้อื่นเสีย แต่กลับคิดถึงแต่ด้านดีของเรา และให้คิดถึงความดีของเราให้มากยิ่งขึ้น ๆ ขึ้น

7. การมีสติชอบ คือ การพิจารณาตนเองอยู่เสมอ พิจารณาว่าร่างกายเปลี่ยนแปลงไปยั่งยืน พิจารณาความรู้สึกว่าไม่เที่ยง สุขทุกข์เปลี่ยนแปลงอยู่ตลอดเวลา จิตที่ปรารถนาความใคร่ เป็นจิตใจที่ขุ่นมัว เศร้าหมอง ควรขจัดออก พิจารณาธรรมคือ กำเนิดของชีวิต ความเปลี่ยนแปลงของชีวิต ความดับของชีวิต พิจารณากิเลสเกิดจากการที่ตาเห็น หูได้ฟัง จมูกได้ดม ลิ้นชิม กายได้สัมผัส จิตไปคิดเข้า

8. การมีสมาธิชอบ คือ ความมั่นคงแห่งจิต ความคิดไม่วอกแวก แต่สงบ เยียบ อยู่ในอารมณ์หนึ่งเดียว แม้มีเหตุซึ่งมากกระทบก็ไม่สะดุ้ง สะเทือน

การปฏิบัติตนด้วยมรรค 8 ประการดังกล่าวนี้ คือ การกระทำความดี ละเว้นความชั่ว ทำจิตให้สงบ เป็นผู้มีศีล มีสมาธิ และมีปัญญา มีผลทำให้ตนเองและผู้อื่นไม่เดือดร้อน มีแต่ความสุข ความสงบ ความเย็น เป็นจิตใจที่สะอาด สว่าง สงบ หลุดพ้นจากความทุกข์ มีอิสระสภาพอย่างยิ่ง และได้กำหนดจริยธรรมไทยไว้ 8 ประการ ดังนี้

1. การไม่สัจจะ คือ การแสวงหาความจริง ยึดถือแต่ความจริงเชื่อแต่ในสิ่งที่มีเหตุมีผล
2. การใช้ปัญญาแก้ปัญหา คือ ความสามารถในการแก้ปัญหาอย่างมีระบบ ด้วยการรู้สภาพของปัญหา รู้เหตุของปัญหา กำหนดเป้าหมายที่จะขจัดปัญหา และรู้วิธีการแก้ปัญหา
3. เมตตาการุณา คือ การเสียสละส่วนตน เพื่อเกื้อกูลบุคคลอื่นกระทำความดีที่เป็นประโยชน์ต่อสังคม
4. สติสัมปชัญญะ คือ การระลึก รู้ตัวอยู่เสมอว่า ตนกำลังทำอะไรมีความว่องไวในการตัดสินใจ ปฏิบัติตนด้วยความรอบคอบ และระมัดระวังอยู่เสมอ
5. ความไม่ประมาท คือ การปฏิบัติตนด้วยการวางแผนอย่างรอบคอบ รู้จักยับยั้งชั่งใจ และควบคุมตนได้ในสถานการณ์ต่าง ๆ
6. ความซื่อสัตย์สุจริต คือ การไม่ประพฤติผิด ดำเนินชีวิตด้วย ความจริง ด้วยความถูกต้อง รักษาวาจาสัตย์ ปฏิบัติหน้าที่ด้วยความรับผิดชอบตามระเบียบ และกฎเกณฑ์ของสังคม
7. ความขยันหมั่นเพียร คือ การปฏิบัติหน้าที่ด้วยใจจดจ่อ ไม่ย่อท้อขยันอดทนเพื่อให้งานบรรลุผลตามเป้าหมาย
8. หิริโอตตปัสสะ คือ ความละอายและเกรงกลัวต่อการทำผิดคิดไม่ซื่อ

สรุป ได้ว่าในทางพุทธปรัชญามีคำหลายคำที่มีความหมายไปในทาง ความดี คือ เช่น กุศล อัมมจริยา สมจริยา (ประพฤติธรรม) สุจริต (ประพฤติถูกต้อง) กรณียะ (การประพฤติดี) ความดีเหล่านี้ เกี่ยวข้องหรือเกี่ยวโยงกับชีวิตมนุษย์ คือ การกระทำทางวาจา การกระทำทางใจ และการกระทำทางกายเป็นต้น ซึ่งในทางพุทธปรัชญา ถือว่าการกระทำให้เกิดผลดี หรือไม่ดีนั้น มีทั้งทางกาย ทางวาจา และทางใจ นั้นเอง

บทสรุป

ความจริงสูงสุดในพุทธปรัชญา คือ นิพพาน ซึ่งเป็นสภาวะที่ไม่สามารถให้รู้ได้ด้วยสัญญาธรรมดา หรือการอนุมานด้วยเหตุผล นิพพานเป็นสิ่งที่สามารถรู้ได้ด้วยปัญญาในลักษณะเป็นประสบการณ์ตรง ดังที่พระพุทธองค์ตรัสไว้ว่า “นิพพานอันผู้ที่บรรลุจะเห็นได้เองไม่ขึ้นกับกาลเวลาเรียกให้มาดูได้ ความนุ่มเอาเข้ามาไว้ในตน อันวิญญูชนพึงรู้ได้เฉพาะตนแม้พระพุทธองค์จะให้ความสำคัญแก่ประสบการณ์ตรงในการประกาศพุทธธรรมก็ตาม พระองค์ก็ไม่ทรงละทิ้งการใช้เหตุผล สามารถที่จะใช้เหตุผลในการพิสูจน์ความจริง เช่น ในการพิสูจน์ว่า วิญญาณเป็นอนัตตา (ไม่มีรูปร่าง ไม่มีตัวตน) โดยพระองค์ทรงแสดง

ให้เห็นว่าวิญญานไม่เพียง จากนั้นพระองค์ได้ทรงสรุปว่า “สิ่งใดไม่เที่ยง สิ่งนั้นย่อมเป็นทุกข์ สิ่งใดเป็นทุกข์ สิ่งนั้นเป็นอนัตตา” แม้การใช้อณูมานก็เช่นกัน ในพระไตรปิฎกที่ใช้อณูมานสูตรตอนหนึ่งว่า “ภิกษุพึงอนูมาน ถึงตนเองอย่างนี้ว่า บุคคลที่มีความปรารถนา ลุอำนาจแห่งความลามก หาเป็นที่รักใคร่พอใจของเรา ไม่ หากเราจะพึงเป็นหากเราจะพึงเป็นคนมีความปรารถนาลามกลุอำนาจแห่งความปรารถนาลามกบ้างเล่า เราคงไม่เป็นที่รักใคร่พอใจของผู้อื่น” ในด้านพุทธปรัชญาถือว่าแหล่งที่มาของความรู้ หรือความรู้ ของมนุษย์ คือ สุตมยปัญญา จินตามยปัญญา ภาวนามยปัญญา พุทธปรัชญาถือว่า ความรู้จากญาณ เป็นความรู้ที่เป็นจริงที่สุด ความรู้ที่สูงที่สุด คือ ภาวนามยปัญญา ความรู้เหล่านี้ เกี่ยวของกับชีวิตมนุษย์ โดยตรง

ชีวิตในทัศนะของพุทธปรัชญาถือว่าชีวิตเป็นส่วนหนึ่งของธรรมชาติดัง เป็นกระบวนการธรรมชาติดังที่เกิดขึ้นเพราะเหตุปัจจัย ประกอบด้วยส่วนต่าง ๆ มารวมกันเกิดขึ้น เช่นเดียวกันกับ “รถ” ที่มีส่วนต่าง ๆ นำมาประกอบกันเกิดขึ้น แล้วเรียกกันว่า “รถ” หากแยกส่วนประกอบทั้งหมดออกจากกัน ก็จะทำให้ตัวตนของรถไม่ได้เลย ชีวิตมนุษย์ประกอบด้วยส่วนต่าง ๆ อยู่ 5 ส่วน คือ รูป เวทนา สัญญา สังขาร และวิญญาน ทั้ง 5 ส่วนนี้ ย่อลงเป็น 2 คือ รูปกับนามหรือกายกับจิต กระบวนการชีวิตนี้เป็นกระบวนการธรรมชาติดังที่ยืดยาวมีการเวียนว่ายตายเกิดหลายภพหลายชาติ ด้วยอำนาจกิเลส กรรม วิบาก เป็นกระบวนการที่เกิดขึ้น ตั้งอยู่ แล้วก็ดับไปตามเหตุปัจจัย ความตายเป็นเพียงการยุติของกระบวนการชีวิตชั่วระยะหนึ่ง ในชีวิตหนึ่งชาติหนึ่งภพหนึ่งเท่านั้น

จากนั้น กิเลส กรรม วิบากก็จะส่งผลให้ไปเกิดในชาติใหม่ภพใหม่อีกต่อ ๆ ไปไม่มีที่สิ้นสุด กระบวนการธรรมชาติดังจะสิ้นสุดลงจริง ๆ ก็ต่อเมื่อคนเราละความชั่วทั้งหลาย กระทำความดี ทั้งปวงให้ถึงที่สุด และประการสุดท้ายให้ละทิ้งความดีและความชั่วทั้งหมด อันหมายถึง “การบรรลุพระนิพพาน” คือการไม่มีกิเลสตัณหา ตัณหา ตระสวะ โทสะ โมหะ ตัณหาหรือตบถดับชาติ ไม่มีการเวียนว่ายตายเกิดอีกต่อไปในโลกทางสังคม

ส่วนกระบวนการชีวิตของปุถุชนคนคนมีกิเลสทั่วไปยังต้องมีการเวียนว่ายตายเกิดไม่รู้จักจบสิ้น เกิดในภพและชาติต่าง ๆ ทั้งหลาย สูงบ้างต่ำบ้าง ดีบ้างเลวบ้าง คือเกิดในนรกบ้าง เกิดเป็นสัตว์เดรัจฉานบ้าง เป็นเปรตบ้าง เป็นอสุรกายบ้าง เป็นมนุษย์บ้าง เป็นเทวดาบ้าง หรือเป็นพรหมบ้าง ตามแรงเหวี่ยงของกิเลส กรรม และวิบากที่ตนทำเอาไว้ กระบวนการชีวิตจะเกิดจะดับจะมีปัญหาหรือไม่มีปัญหาขึ้นอยู่กับเหตุปัจจัยที่อาศัยกันเกิดขึ้น องค์ประกอบ 5 ส่วนนี้ รูปก็คือรูปร่างกาย ส่วนเวทนา สัญญา และสังขารจัดเป็นวิญญานหรือจิต (กายกับจิต) เป็นเหตุปัจจัยอาศัยกันเกิดขึ้นเป็นกระบวนการชีวิต ชีวิตก็คือธรรมชาติหรือธรรมชาติดังของเหตุปัจจัย เป็นไปตามเหตุผลของมัน ไม่ขึ้นอยู่กับผู้สร้างผู้มีอำนาจบันดาลให้เป็นไป ตัวของเราเท่านั้นที่จะ สร้างบันดาลให้เป็นไปตามเหตุปัจจัย กายและจิตทำงานประสานสอดคล้องสัมพันธ์กันตามหน้าที่ ชีวิตจึงคงอยู่ดำเนินเป็นไปได้ บางครั้งที่มีการทำหน้าที่ผิดพลาดบกพร่อง ก็จะแสดงอาการออกมาให้เห็น กล่าวโดยย่อ พุทธปรัชญามองเห็นชีวิตมนุษย์ประกอบด้วย 2 ส่วนใหญ่ ๆ คือ กายกับจิต จิตเป็นใหญ่เป็นหัวหน้า จิตสำคัญกว่ากาย ทุกสิ่งทุกอย่างล้วนเกิดจากจิตโลกนี้เป็นไปตามอำนาจของจิตหรือเจตจำนงจิต

กรรมกำหนดชีวิตมนุษย์พุทธปรัชญาถือว่ากรรม (การกระทำ) เป็นกระบวนการปรุงแต่ง สร้างสรรค์ พฤติกรรมมนุษย์ สร้างคุณลักษณะ ความเป็นมนุษย์ตลอดชีวิต คือตั้งแต่เกิดจนตาย ตายแล้วยังส่งไปในภพภูมิต่าง ๆ ตามแรงเหวี่ยงแห่งกรรม มนุษย์ทุกคนมีกรรมเป็นแดนเกิด มีกรรมเป็นที่อยู่อาศัย เมื่อมีชีวิต ก็ต้องมีขบวนการพัฒนาชีวิต ชีวิต ประกอบด้วย นาม รูป ธาตุ 6 (กาย –จิต) (สมาธิ-ศีล) (ปัญญา-ทุกข์) ส่งผล (ความดับ-ทางดับ) ผลลัพธ์ ชีวิตที่สมบูรณ์ ชีวิตที่สมบูรณ์ได้นั้น ต้องประกอบด้วย ความสัมพันธ์ ของ ความจริง ความรู้ ความดี ล้วนมีความเกี่ยวโยงซึ่งกันและกัน ความสัมพันธ์ ของ ความจริง ความรู้ ความดี ล้วนมีความเกี่ยวโยงซึ่งกันและกันได้นั้น เพราะเกิดจากการ พุทฺตี คิดดี ทำดี ปฏิบัติดี ประพฤติดี ผลคือ ได้กรรมดี ต้นเหตุเกิดจาก มีญาณ (ความรู้) กลั่นกรอง ไคร่ครวญ พิจารณาก่อนแล้วจึง คิดก่อนพูด คิดก่อนทำ ทำแล้วพูด หรือตั้งคำที่ว่า คนดีนั้น เวลาทำอะไร “ ทำ พุทฺตี คิด ” เป็นเรื่องเดียวกัน (ความจริง) มีความรู้ (ญาณวิทยา) มีความจริง (อภิปรัชญา) มีความดี (จริยศาสตร์) หรือเป็นบุคคลที่มีคุณสมบัติ ที่เพียบพร้อมครบถ้วนในตัว บุคคลประเภทนี้ มีการพัฒนาไปเรื่อย ๆ สรุปได้ว่านาย ก. มีกระบวนการพัฒนา ชีวิตทางจิตญาณ ตั้งแต่เริ่มบวชเรียน ตั้งแต่สุดมยปัญญา เป็น จินมยปัญญา และ ขึ้นสูงขึ้น คือ ภาวนามยปัญญา นั้นเอง ขบวนการคือ ชีวิตนาย ก. หรือนาย ก. มีชีวิตที่มีสาระ เป็นบุคคลที่มีชีวิต ทำแต่ความดี ใช้ชีวิต ใช้ปัญญา ใช้ ญาณ (ความรู้) ใช้พลัง สร้างสรรค์สภาวะ (ความดี) หมดพลังหมดสภาวะ ชีวิตดับสิ้น

บรรณานุกรม

- ชัยวัฒน์ อัดพัฒน์, รศ. (2528). *ญาณวิทยา*. พิมพ์ครั้งที่ 2. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยรามคำแหง
- เดือน คำดี, รศ. ดร. (2534). *พุทธปรัชญา*. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์โอเดียนสโตร์
- บุญมี แทนแก้ว และคณะ. (2539). *จริยศาสตร์*. พิมพ์ครั้งที่ 3. กรุงเทพฯ: โอเดียนสโตร์
- ฟื้น ดอกบัว, รศ.. (2542). *ปวงปรัชญาจีน*. พิมพ์ครั้งที่ 2. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์โอเดียน สโตร์
- พระธรรมปิฎก (ป.อ.ปยุตฺโต). (2542). *พุทธธรรม ฉบับปรับปรุงและขยายความ*. พิมพ์ครั้งที่ 8. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
- _____. (2543). *พจนานุกรมพุทธศาสตร์ฉบับประมวลธรรม*. พิมพ์ครั้งที่ 9. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
- _____. (2546). *พจนานุกรมพุทธศาสตร์ ฉบับประมวลศัพท์*. พิมพ์ครั้งที่ 10. กรุงเทพฯ: บริษัท เอส.อาร์. พรีนติ้ง แมส โปรดักส์ จำกัด
- พระมหากานต์ชัย จิรกนฺโต. (2543). “มโนทัศน์เกี่ยวกับสิ่งที่มีอยู่จริงตามทรรศนะของพระพุทธศาสนา ฝ่ายเถรวาท : การศึกษาเชิงวิเคราะห์”. วิทยานิพนธ์ปริญญาศาสนศาสตรมหาบัณฑิต. บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาราชวิทยาลัย

สมัคร บุราราศ. (2542). พุทธปรัชญา : มองพุทธศาสนาด้วยทรรศนะทางวิทยาศาสตร์. กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์สยาม

_____. (2544). วิชาปรัชญา. กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์สยาม

สุเชาวน์ พลอยชุม, รศ. (2550). พุทธปรัชญาในสุดตันตปิฎก. กรุงเทพฯ : มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์.

_____. (2546). “ความจริง : สากลภาพในพุทธปรัชญา”. บัณฑิตศาสน มจร. ปีที่ 1. ฉบับที่ 2, : พฤศจิกายน 2545 – เมษายน 2546.

พุทธปรัชญา : วิเคราะห์และวิจารณ์

พระมหามหวินทร์ ปุริสุตโตโม
บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหาจุฬาราชวิทยาลัย
อีเมล: maghavin9@yahoo.com

บทคัดย่อ

บทความเรื่องนี้มีวัตถุประสงค์ดังนี้ 1) เพื่อศึกษาความรู้เกี่ยวกับกำเนิดพระพุทธศาสนาและพุทธปรัชญา 2) เพื่อได้ความรู้เกี่ยวกับการวิเคราะห์และสรุปพุทธปรัชญา จากการศึกษา พบว่า ตั้งแต่เกิดพระพุทธศาสนาขึ้น ประชาชนทุกวรรณะในสังคมชมพูทวีปได้รู้ปรัชญาศาสนาแนวอเทวนิยม และพุทธปรัชญาของพระพุทธเจ้าเมื่อแผ่ไปยังนานาประเทศก็ได้รับการยอมรับในความเป็นสัจธรรมและจริยธรรมที่สากลจนกลายเป็นวิถีชีวิตของคนในถิ่นสถานนั้น ๆ

คำสำคัญ: พุทธปรัชญา

The Buddhist Philosophy : Analysis and Criticism

Phramaha Maghavin Purisuttamo

Graduat School, Mahamakut Buddhist University

E-mail : maghavin9@yahoo.com

ABSTRACT

The article was follow objectives : 1) to gain knowledge about the origin of Buddhism and Buddhist Philosophy, 2) to gain knowledge about the analysis and conclusion of Buddhist philosophy. The study found that since the birth of Buddhism. People in every caste in the Indian subculture know the doctrine of the atheistic religion. The Buddhist philosophy of the Buddha, when spread to many countries, is recognized in the truth and ethics of the world as a way of life of the people.

Keywords : Buddhist Philosophy

1. เกริ่นนำ

โดยทั่วไปเวลาพูดถึงปรัชญามักจะมีคนรับรู้และเข้าใจไปอย่างหลากหลายนัยยะ คือ มีทั้งความเข้าใจที่เป็นไปตามหลักวิชาการและความเข้าใจตามสัญชาตญาณที่รับรู้ต่อ ๆ มา ดังนั้น ปรัชญาจึงเป็นองค์ความรู้ที่ยังต้องเสาะแสวงหาคำตอบที่ถูกต้องตามหลักวิชาการต่อไปอีก มิเว้นแม้กระทั่ง ข้อถกเถียงในความเป็นปรัชญาของพระพุทธศาสนาที่มักเรียกติดปากกันว่าพุทธปรัชญา ก็ยังเป็นข้อโต้แย้งกันระหว่างนักการศาสนากับนักปรัชญาที่มีคำตอบที่แตกต่างกัน หมายความว่ามื่อนักปรัชญาบางส่วนโดยเฉพาะนักปรัชญาตะวันตกมองว่าพระพุทธศาสนาไม่ใช่ปรัชญา แต่มีบางส่วนโดยเฉพาะนักการศาสนาสมัยใหม่พร้อมยอมรับในความเป็นปรัชญาของศาสนาเช่นศาสนาพุทธได้ กล่าวเฉพาะผู้เขียนก็ยอมรับว่าพระพุทธศาสนาไม่ใช่ปรัชญาแน่นอน แต่หลักคำสอนในพระพุทธศาสนาเป็นปรัชญาได้ ด้วยว่าหลักคำสอนในพระพุทธศาสนามีแง่คิดหรือสามารถตีความเพื่อหาคำตอบที่แท้จริงได้อย่างหลากหลายนั่นเอง

จากที่กล่าวมาข้างต้น ความเป็นปรัชญาจึงสามารถใช้ได้กับหลักคำสอนในพระพุทธศาสนา และเมื่อยอมรับในหลักการดังกล่าวแล้ว การทำความเข้าใจในพุทธปรัชญาจึงควรเริ่มต้นในประเด็นดังต่อไปนี้ คือ การรู้และเข้าใจในปรัชญาอินเดียทั้ง 6 ลัทธิ นั้น ยังไม่ถึงว่าเพียงพอต่อความเข้าใจในปรัชญาอินเดียทุกระบบ ด้วยว่ายังมีปรัชญาอินเดียบางส่วนที่มีความแตกต่างจาก 6 ลัทธิดังกล่าวมาแล้วนั้น โดยเฉพาะปรัชญาที่ปฏิเสธความมีอยู่ของพระผู้เป็นเจ้าคือปรัชญาของพระพุทธเจ้านั่นเอง กล่าวคือพุทธปรัชญานับว่าเป็นปรัชญาแห่งชีวิตของชาวอินเดียอีกสายหนึ่งที่มีบทบาทมีความสำคัญและมีความเป็นมาที่ยาวนาน พร้อมเป็นปรัชญาที่เต็มไปด้วยหลักทฤษฎีและการปฏิบัติที่สมบูรณ์แบบ ฉะนั้น ในที่นี้จึงจักได้เสนอเนื้อหาเกี่ยวกับประวัติศาสตร์พุทธศาสนาที่เป็นพื้นฐานความเข้าใจในพุทธปรัชญาแล้วจักได้วิเคราะห์วิจารณ์พุทธปรัชญาต่อไป

1. พุทธศาสนประวัติ

กำเนิดพระพุทธศาสนา

พระพุทธศาสนาเป็นศาสนาที่ยิ่งใหญ่ที่สุด เป็นหนึ่งในสามศาสนาที่สำคัญ ๆ ของโลก มีแหล่งกำเนิดในดินแดนที่เรียกกันว่า “ชมพูทวีป” ปัจจุบันได้ถูกแบ่งออกไปเป็นหลายประเทศ เช่น อินเดีย ปากีสถาน บังกลาเทศ ภูฏาน และเนปาล

เจ้าชายสิทธัตถะ ทรงถือกำเนิด ณ ดินแดนที่อยู่ทางเหนือของชมพูทวีป ปัจจุบันดินแดนแห่งนี้อยู่ในเขตแดนประเทศเนปาล ทรงประสูติที่สวนลุมพินีวันซึ่งอยู่กึ่งกลางระหว่างกรุงกบิลพัสดุ์กับนครเทวทหะในวันวิสาขะเพ็ญเดือน 6 ทรงเป็นพระโอรสของพระเจ้าสุทโธทนะกษัตริย์ผู้ครองนครกบิลพัสดุ์ เมืองหลวงของแคว้นสักกะกับพระนางสิริมหามายาราชิดาของกษัตริย์โกถิยวงศ์ผู้ครองนครเทวทหะ

พุทธปรินิพพาน

พระพุทธเจ้าทรงแสดงธรรมะและประกาศอมตธรรมเป็นเวลาถึง 45 พรรษา มีผู้ปฏิบัติตาม และบวชตามพระองค์จนได้บรรลุนิพพานนับจำนวนไม่ถ้วน พระองค์ทรงเป็นนาถของโลกอย่างแท้จริง ธรรมที่

พระองค์แสดงแล้วบัญญัติแล้วเป็นสิ่งทนต่อการพิสูจน์ (อภาลิโก) ไม่ว่าวิทยาศาสตร์หรือดาราศาสตร์จะเจริญก้าวหน้าไปขนาดไหนก็ตาม ไม่อาจจะลบล้างธรรมะของพระองค์ได้เลย

ในวาระสุดท้ายแห่งพระชนม์ชีพ พระพุทธเจ้าได้เสด็จจำพรรษาที่บ้านเวฬุคาม ประทับสำราญอิริยาบถที่สวนมะม่วงของนายจุนทะผู้เป็นบุตรของนายช่างทอง เขตเมืองเวสาลี นายจุนทะได้ทราบข่าวว่าพระองค์เสด็จมาประทับอยู่ ณ สวนมะม่วงของตน จึงเข้าไปกราบทูลอัญเชิญให้เสด็จรับภัตตาหารเช้าที่เรือนของตน และได้ถวายภัตตาหารเช้าซึ่งเป็นอาหารมื้อพิเศษมีชื่อว่า “สุกรมัทวะ” พระพุทธเจ้าทรงเสวยสุกรมัทวะนั้นเป็นการเสริมศรัทธา และทรงอนุโมทนาผลแห่งปัจฉิมทาน จากนั้นทรงรับสั่งให้นายจุนทะนำอาหารไปทิ้งเสีย

จากนั้น พระองค์พร้อมด้วยภิกษุสงฆ์ก็เสด็จกลับจากบ้านของนายจุนทะ ในระหว่างนี้เองพระองค์ทรงอาพาธหนัก แต่ก็ทรงอดกลั้นด้วยอธิวาสนขันธ์ ทรงมีพระสติสัมปชัญญะไม่ทรนทราย และเสด็จต่อไปยังเมืองกุสินาราทั้ง ๆ ที่ยังประชวรอยู่ ครั้นเสด็จไปถึงศาลวันสวนของเจ้ามัลละ ทรงประทับระหว่างต้นรังทั้งคู่ ตรัสสั่งให้พระอานนท์จัดที่ประทับถวาย พระองค์หันพระเศียรไปทางทิศเหนือเสด็จบรรทมอนุภูฐานไสยาคือตั้งพระทัยที่จะไม่เสด็จลุกขึ้นอีก ขณะใกล้จะปรินิพพานนี้ พระองค์ตรัสเตือนภิกษุทั้งหลายที่เฝ้าแวดล้อมดูอาการประชวรของพระองค์อยู่ เป็นปัจฉิมโอวาทครั้งสุดท้ายว่า อามนตยามิ โว ภิกษเว ขยวยธมมา สงขารา อปุปมาเทน สมปาเทถ. ตูก่อนภิกษุทั้งหลาย เราขอเตือนเธอทั้งหลายว่าสังขารทั้งหลายมีความสิ้นไปและความเสื่อมไปเป็นธรรมดา เธอทั้งหลายจงยังกิจให้ถึงพร้อมด้วยความไม่ประมาทเถิด และพระองค์ยังตรัสต่อไปอีกว่า โย โว อานนท ธมโม จ วินโย มया เทสิโต ปญญตโต โส โวมมจเจเน สตถา. ตูก่อนอานนท์ พระธรรมและพระวินัยอันใดที่เราแสดงแล้ว บัญญัติแล้วแก่เธอทั้งหลาย พระธรรมและพระวินัยอันนั้น จักเป็นศาสดาของเธอทั้งหลาย เมื่อเราล่วงลับไปแล้ว จากนั้น พระองค์ก็เสด็จดับขันธปรินิพพานในปัจฉิมยามแห่งราตรี วันขึ้น 15 ค่ำ เดือน 6 พระชนมายุได้ 80 พระพรรษา

2. ความหมายของพุทธปรัชญา

ตามที่ทราบกันโดยทั่วไป พุทธปรัชญามีความหมายอย่างหลากหลาย ดังที่มีนักวิชาการในสังคมตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบันให้ความหมายไว้ดังนี้

ศาสตราจารย์ (พิเศษ) ดร. สุนทร ฌ รังษี กล่าวไว้ว่า หลักพุทธปรัชญา คือ หลักคำสอนที่เกี่ยวกับความจริง (สัจธรรม) และหลักปฏิบัติ (จริยธรรม) บางประการของพระพุทธศาสนาที่นำมาศึกษาวิเคราะห์ด้วยการใช้เหตุผลตามวิธีการของปรัชญา พุทธปรัชญา จะจำกัดวงอยู่ในส่วนที่เป็นศาสนธรรมของพระพุทธศาสนาเท่านั้น จะไม่รวมถึงส่วนที่เป็นศาสนา ศาสนบุคคล ศาสนพิธีและศาสนสถาน เว้นเสียแต่ว่าส่วนต่าง ๆ เหล่านี้จะไปเกี่ยวข้องกับศาสนธรรมที่จะต้องศึกษาวิเคราะห์ด้วยการใช้เหตุผลเชิงปรัชญาด้วยเท่านั้น

หลักพุทธปรัชญา พระพุทธเจ้าทรงอุปมาหลักคำสอนทั้งหมดดุจพวงแหวน หรือเครื่องใช้ เครื่องออาศัย มิใช่มีไว้เพื่ออื้ออวด หรือเพื่อยึดมั่น แต่เพื่อนำมาใช้เป็นเครื่องมือนำไปสู่วัตถุประสงค์ที่ตั้งไว้ หลัก

การที่ว่า สิ่งที่พิสูจน์ได้เท่านั้นคือ ความจริง พุทธศาสนาได้ประกาศไว้กว่า 2,500 ปีมาแล้วว่า ความจริงจะต้องเป็นสิ่งที่ 1) มีเหตุผล 2) พิสูจน์ทดลองได้ 3) เป็นที่ยอมรับกันโดยผู้รู้ทั้งหลายและ 4) เป็นความจริงสากลตลอดไป (สุนทร ณ รัชชี, 2550, หน้า 10)

รองศาสตราจารย์ ชัยวัฒน์ อัดพัฒน ก่อว่า พุทธปรัชญา ได้เน้นความสำคัญที่ความคิด ความเชื่อของมนุษย์มากกว่าด้านอื่น ๆ เพราะเป็นตัวกำหนด ชี้นำการกระทำทุกอย่างในทุกกิจกรรมที่กระทำ ฉะนั้น ปรัชญาอันตดา จึงมีเป้าหมายสำคัญอยู่ที่การวิเคราะห์ความจริงที่แท้ในเรื่องนี้ให้แจ่มแจ้ง เพื่อปลูกฝังความเข้าใจและทัศนคติที่ถูกต้อง (สัมมาทิฐิ) ในระดับต่าง ๆ ซึ่งจะส่งผลที่น่าปรารถนาทั้งในชีวิตส่วนตนเองและสังคม เช่น ระดับธรรมดา – บุคคลเมื่อเข้าใจความจริงข้อนี้แล้ว จะตระหนักในพฤติกรรมที่ตนเองหลอกลวงตนเองมาตลอดด้วยการเห็นแก่ตัวอันเป็นความหลงผิดว่ามีตัวตนแน่นอน ดังที่พระพุทธองค์ตรัสว่า : “ผู้ไม่เข้าใจความจริงแท้ ย่อมจะพรั่นพวดยุ่ว่า บุตรของเรามีทรัพย์สมบัติของเรา มี (แล้ว) บุตรและทรัพย์จะมีแต่ที่ไหนเล่า” และระดับสูง :- พุทธปรัชญาชี้ว่า เมื่อรู้แจ้งในเรื่องอันตดา ชื่อว่ารู้แจ้งในสัจธรรมแห่งชีวิต ชื่อว่าบรรลุถึงอุดมคติสูงสุดที่พุทธปรัชญาประสงค์ จะได้รับผลคือ ความสุขสงบและความเป็นอิสระ (ชัยวัฒน์ อัดพัฒน, 2553, หน้า 76-77)

รองศาสตราจารย์ ดร. ประยงค์ แสนบูรณ กล่าวไว้ว่า หลักพุทธปรัชญา คือ หลักคำสอน พื้นฐานของพระพุทธเจ้าที่เกี่ยวข้องที่เป็นความจริงและมีเหตุผล เป็นหลักการปฏิบัติงานให้ประสบความสำเร็จมี 5 ประการ คือ

- 1) เว้นจากการทำความชั่วทั้งปวง (สัพพปาปัสสะ อกรรมัง คือ ศีล) ทำแต่ความดี (กุสลัสสุปสัมปทา คือ สมภา) และทำจิตใจให้บริสุทธิ์ (สจิตตปริโยทปนัง คือ ปัญญา)
- 2) เน้นการปฏิบัติ ถือว่าความจริงต้องเกิดมาจากการปฏิบัติมิใช่มาจากการเรียนรู้ หรือการท่องจำจากตำรา
- 3) เน้นการดับทุกข์ ทุกศาสนาจะมีคำสอนเรื่องการพ้นทุกข์ จะต่างกันที่การปฏิบัติเพื่อการพ้นทุกข์และภาวะของการดับทุกข์เท่านั้น
- 4) เน้นทดสอบพิสูจน์ ยึดถือหลักเหตุผลและเป็นเหตุผลที่ทำหายให้คนพิสูจน์ (เอหิปปัสสิโก) โดยมีให้เชื่อถือแบบงมงายไร้หลักการหลักเหตุผล
- 5) เน้นหลักสันติ เริ่มตั้งแต่สันติระดับต้นจนถึงระดับสูงสุด คือ นิพพาน สันติระดับต้น คือ การรักษากายและวาจาให้สงบโดยการปฏิบัติตามหลักศีลธรรม เมื่อเขาทำสมาธิอยู่ประจำเขาก็จะสงบไม่ฟุ้งซ่าน (ประยงค์ แสนบูรณ, 2547, หน้า 56-57)

อดิศักดิ์ ทองบุญ กล่าวไว้ว่า พุทธศาสนาเป็นปรัชญา เพราะพระพุทธศาสนาถือทั้งหลักศรัทธาและปัญญา (เหตุผล) ตามหลักคำสอนและยังได้กล่าวถึงคัมภีร์อรรถกถา ฎีกาและอนุฎีกาว่าเป็นอุบัติการณ์แห่งพุทธปรัชญาอีกด้วย ที่ได้กล่าวไว้เช่นนี้ เพราะได้วิเคราะห์จากหลักคำสอนในพระพุทธศาสนาที่ว่าด้วยปัญญา (เหตุผล) เป็นสำคัญ มิใช่ศาสนาที่สอนให้คนเชื่อเพียงอย่างเดียว แต่สอนให้คนใช้วิจารณ์ญาณ

และลงมือพิสูจน์หลักคำสอนต่าง ๆ ว่าเป็นจริงตามที่กล่าวหรือไม่ ซึ่งตรงกับหลักการของปรัชญาที่มุ่งให้คนแสวงหาความรู้และความจริงด้วยเหตุผล (อดิศักดิ์ ทองบุญ, 2532, หน้า 49)

ศรัณย์ วงศ์คำจันทร์ กล่าวว่า ปรัชญาพุทธ เป็นลักษณะ “สัจนิยม” หรือ “ธรรมชาติ” ถือว่าสภาวะธรรมทั้งหลายต้องเป็นไปตามหลักแห่งธรรมชาติและหลักแห่งความเป็นจริง ดังนั้นปรัชญาพุทธจึงสั่งสอนโดยเน้นหลักที่เหตุผลและวิจารณ์ญาณ โดยการเตือนสติให้คนทุกคนได้คิดพิจารณาไตร่ตรองใคร่ครวญดูก่อนด้วยปัญญาของตนเอง ก่อนที่จะเชื่อและปฏิบัติตามคำสอนของใคร ๆ (ศรัณย์ วงศ์คำจันทร์, 2526, หน้า 62)

ผู้ช่วยศาสตราจารย์ บุญมี แทนแก้ว กล่าวไว้ว่า พุทธปรัชญา คือ เป็นปรัชญาที่ค้นพบโดยพระพุทธเจ้า เป็นปรัชญาที่ตระหนักในความจริงที่เรียกว่า “สัจนิยม” อันเป็นกฎธรรมชาติ ซึ่งมีอยู่ในโลกไม่มีสิ่งใดมาบังคับให้เป็นไป จึงเรียกว่า “ธรรมชาตินิยม” แต่บางลัทธิอาจมองพุทธปรัชญาเป็นสุขนิยมบ้าง อสุขนิยมบ้าง หรือทุนนิยมบ้าง จะเป็นจริงหรือไม่ ควรศึกษาไตร่ตรองดูให้ถ่วงถ่วงด้วยเหตุผลและด้วยวิญญูญาณของวิญญูก่อน การจะเชื่ออะไรว่าเป็นจริงควรใคร่ครวญพิจารณาด้วยเหตุผลด้วยปัญญาของตน ดังในกาลามาสูต หรือเกสปุตตยสูตรว่า

1. อย่าเชื่อโดยฟังตามกันมา
2. อย่าเชื่อโดยถือสืบ ๆ กันมา
3. อย่าเชื่อโดยการเล่าลือ
4. อย่าเชื่อด้วยการอ้างตำรา หรือคัมภีร์
5. อย่าเชื่อด้วยการอ้างเหตุผลทางตรรก
6. อย่าเชื่อด้วยการอนุমান
7. อย่าเชื่อด้วยการคิดแบบเอาตามแนวเหตุผล
8. อย่าเชื่อเพราะตรงกับความเห็น หรือทฤษฎีที่ตนคิดไว้
9. อย่าเชื่อว่ารูปลักษณะน่าจะเป็นไปได้ หรือน่าเชื่อถือได้
10. อย่าเชื่อว่าท่านสมณะนี้เป็นครูอาจารย์ของเรา

ฉะนั้น การจะเชื่ออะไรตนต้องเข้าใจแจ่มแจ้ง หรือเรื่องนั้นต้องประจักษ์แจ้งแก่ตนแล้วและสามารถเกิดประโยชน์แก่ตนและสังคมเมื่อปฏิบัติตาม (บุญมี แทนแก้ว, 2544, หน้า 53-54)

ผู้ช่วยศาสตราจารย์ อีริชโชติ เกิดแก้ว กล่าวไว้ว่า พุทธปรัชญา หมายถึง วิทยาการขั้นสูงที่สอนให้มนุษย์รู้จักตัวเอง ผู้อื่นและสิ่งอื่น ๆ ตามความเป็นจริงและเป็นวิทยาการที่ต้องลงมือศึกษาและปฏิบัติด้วยตนเอง โดยมีความหลุดพ้นจากกิเลสตามลำดับขั้นเป็นเป้าหมาย (อีริชโชติ เกิดแก้ว, 2553, หน้า 24)

สุภัทร สุคนธาภิรมย์ ณ พัทลุง กล่าวว่า พุทธปรัชญา เรียกว่า “ปรมัตถธรรม” (ปรม

+ อัธยาศัย + ธรรม = ธรรมที่มีอยู่จริงอย่างยิ่งในโลกของเรานี้ ทางพุทธปรัชญา จำแนกออกเป็น 2 ประเภทใหญ่ ๆ คือ ก) รูปธรรม ได้แก่ สิ่งที่มีอยู่จริงอันเรียกว่า รูป ซึ่งมีอยู่ต่างหากจากนามธรรม และเป็นตัวยื่นให้จิตรับรู้อารมณ์ หรือหลุดพ้น (วิมุต) จากการรับรู้ มีคุณสมบัติ 3 ประการ คือ 1) เปลี่ยนแปลงคุณภาพได้ (รูปสติติ รูป) กับปัจจัยปรุงแต่ง 2) แปรสภาพได้ (วิภังคะ) คือ การกระทบกับปัจจัยที่มีอิทธิพลเหนือกว่า และ 3) โดยตัวของมันเองเป็น อภัยกถา (อภัยกตา) คือ ไม่ดี, ไม่ชั่ว, ไม่เป็นคุณ, ไม่เป็นโทษ และ ข) นามธรรม ได้แก่ ธรรมชาติที่มีใช้รูป ซึ่งมีคุณภาพสามารถมีสัมพันธ์ด้วยการรับรู้ จำแนกแยกเป็น 3 ชนิด 1) จิต คือ ธรรมชาติที่รับรู้อารมณ์ 2) เจตสิก คือ ธรรมชาติที่เป็นสัมปโยค (กำกับอยู่ด้วยกัน) กับจิต โดยอุปมาอุปมัยว่า ถ้าจิตเป็นราชรถ เจตสิกก็เป็นสารถีประจำราชรถนั้น และ 3) นิพพาน คือ สภาพของจิตที่ได้รับการชำระแล้วจากกิเลส ตัณหา อุปาทาน, มีความรู้ความเข้าใจแจ่มแจ้งแล้วซึ่งสภาพธรรมชาติทั้งหลายทั้งปวงของรูปและนาม, และหลุดพ้นจากเหตุและขั้นทั้งหลายทั้งปวง จนบรรลุถึงซึ่งความสงบเยือกเย็นอย่างแท้จริง (สุภัทร สุคนธาภิรมย์ ณ พัทลุง, 2524, หน้า 2-3)

สรุปแล้ว ความหมายของพุทธปรัชญานี้มุ่งเน้นไปที่หลักคำสอนในพระพุทธศาสนา โดยเป็นการอธิบายหลักคำสอนแต่ละหัวข้อด้วยวิธีการทางปรัชญา ยกตัวอย่างเช่นเรื่องนิพพาน ก็เป็นการศึกษาหลักคำสอนเรื่องนิพพานในพระพุทธศาสนาเพื่อต้องการสรุปหาความจริงเกี่ยวกับความมีอยู่จริงของนิพพานดังกล่าว ดังนั้น ความหมายของพุทธปรัชญาที่นักวิชาการข้างต้นทั้งหมดกล่าวมาจึงเป็นการให้ความหมายบนองค์ประกอบของศาสนาในเรื่องศาสนธรรมหรือพุทธธรรมเป็นหลัก

3. ลักษณะของพุทธปรัชญา

ลักษณะพุทธปรัชญาคือลักษณะแห่งพุทธธรรมในพระพุทธศาสนา ซึ่งมีจำนวน 84,000 พระธรรมขันธ์ โดยจำนวนดังกล่าวทั้งหมดนับว่ามากมาย ดังนั้น ในที่นี้ จึงจักนำเสนอลักษณะของพุทธปรัชญาในประเด็นต่าง ๆ ดังนี้

1. ปรัชญาแห่งการทำลายกิเลสที่เป็นต้นเหตุของความทุกข์ทั้งหมด พระพุทธคุณบวว่า “อรหัง” มี 4 ประการ คือ

- 1.1 ผู้ไกลจากกิเลส หรือผู้ทำลายกิเลสที่เปรียบเสมือนข้าศึก
- 1.2 ผู้หัก หรือทำลายซึ่งกำแห่งสังสารวัฏ ไม่ต้องเวียนว่ายตายเกิดอีกต่อไป
- 1.3 ผู้ควรรับปัจจัยสี่ มีจีวร เป็นต้น เพราะพระองค์เป็นทักษิณายบุคคลผู้ประเสริฐ
- 1.4 ผู้ไม่ทำบาปในที่ลับ เพราะพระองค์ทรงหมดกิเลส

2. ปรัชญาแห่งการพึ่งตนเอง พระพุทธคุณบวว่า “สัมมาสัมพุทธโ” ที่แปลว่า ผู้ตรัสรู้ธรรมทั้งปวงโดยชอบด้วยพระองค์เอง ไม่มีครูอาจารย์ผู้สอนโลกุตตรธรรม หรือศึกษาจากหลักคำสอนเรื่องการพึ่งตนเอง ในอัตตวรคคฺขุททกนิกาย ธรรมบวว่า “ตนแล เป็นที่พึ่งของตน บุคคลอื่น ใครเล่าจะเป็นที่พึ่ง เพราะบุคคลที่ฝึกตนดีแล้ว ย่อมได้ที่พึ่งอันได้โดยยาก พุทธดำรัสนี้ชี้ให้เห็นลักษณะเฉพาะของพุทธ

ปรัชญาที่มุ่งให้มนุษย์กระทำเรื่องต่าง ๆ ด้วยตนเอง บุคคลอื่นจะเข้ามาช่วยก็ต่อเมื่อเรื่องนั้นอยู่เหนือความสามารถของเราและเป็นการเข้ามาช่วยเท่าที่จำเป็นเท่านั้น เรื่องนี้ได้แสดงถึงความจริงที่ว่า ความสุข ความทุกข์ ความสำเร็จ ความล้มเหลว ความเจริญ หรือความเสื่อมขึ้นอยู่กับตัวมนุษย์เป็นสำคัญ ไม่ใช่เกิดจากโชควาสนา การดลบันดาลของสิ่งศักดิ์สิทธิ์ ตัวอักษร หรือฤกษ์ยาม

3. ปรัชญาแห่งการพัฒนาคุณภาพชีวิตให้สมบูรณ์ ชีวิตมนุษย์ที่สมบูรณ์ตามหลักพุทธปรัชญาขึ้นอยู่กับองค์ประกอบสำคัญ 2 ประการ คือ ความรู้จริงและการปฏิบัติที่ถูกต้องดีงาม จากพระพุทธคุณบทว่า “วิชชาจรณสัมปันโน” แปลว่า ผู้ทรงเพียบพร้อมด้วยวิชา หมายถึง ความรู้แจ้งที่กล่าวถึงวิชา 3 และวิชา 8 และกล่าวถึงจรณะ หมายถึง หลักปฏิบัติเพื่อความดีงาม มี 15 ประการ คือ (1) ศีลสัมปทา ความถึงพร้อมด้วยศีล (2) อินทรีย์สังวร การสำรวมอินทรีย์ (3) โภชนเมตตัตถุญตา การรู้จักประมาณในการบริโภค (4) ซาครยานุโยค การประกอบความเพียรด้วยสติที่ตื่นอยู่เสมอ (5) สัทธา การเชื่ออย่างมีปัญญา (6) ทิริ ความละเอียดต่อความชั่ว (7) โอตตปปะ ความกลัวต่อความชั่ว (8) พาหุสัจจะ ความเป็นผู้ที่ได้ศึกษามาก (9) วิริยารัมภะ การปรารถนาความเพียร (10) สติ ความระลึกอยู่เสมอ (11) ปัญญา ความรอบรู้ (12) ปฐมฌาน (13) ทุตติฌาน (14) ตติยฌาน และ (15) จตุตถฌาน ซึ่งจรณะเหล่านี้ คือ ทางเดินที่นำไปสู่ความสำเร็จ

4. ปรัชญาที่นำไปสู่ความดีงาม พระพุทธคุณบทว่า “สุคโต” แปลว่า ผู้เสด็จไปดีแล้ว มีความหมาย ดังนี้

4.1 ผู้ดำเนินตามอริยมรรคมีองค์ 8 อันเป็นทางที่งดงาม

4.2 ผู้ดำเนินไปสู่พระนิพพาน

4.3 ผู้เสด็จไปดีแล้ว เพราะทรงละกิเลสอย่างเด็ดขาดด้วยอรหัตตมรรค

4.4 ผู้เสด็จไปเพื่อประโยชน์และความสุขแก่สัตว์โลก เพราะการบำเพ็ญบารมีของพระพุทธเจ้ามุ่งเพื่อประโยชน์และความสุขของสัตว์โลกเป็นสำคัญ

5. ปรัชญาแห่งการรู้แจ้งโลกตามความเป็นจริงไม่ติดอยู่ในโลก พระพุทธคุณบทว่า “โลกวิทู” หมายถึง ทรงรอบรู้โลกทางกายภาพ เช่น มนุษย์โลก สัตว์โลก สังขารโลก โอกาสโลก เป็นต้น และทรงรู้โลกคือความจริงของชีวิต เช่น อริยสัจสี่ คือ ทุกข์ สาเหตุของความทุกข์ การดับทุกข์และหนทางที่นำไปสู่การดับทุกข์ เป็นต้น

6. ปรัชญาแห่งการฝึกตนและผู้อื่น พระพุทธคุณบทว่า “อนุตตโร ปุริสทัมมสารถิ” หมายถึง ผู้เป็นสารถิที่ฝึกตนได้อย่างยอดเยี่ยมกว่าบุคคลอื่นด้วยคุณ เช่น ศีล สมาธิ ปัญญาวิมุตติและวิมุตติญาณทัสสนะ เป็นต้น เพราะทรงฝึกฝนพระองค์จากปฏุชนสู่ความเป็นพระอริยบุคคลด้วยการบำเพ็ญบารมีอย่างยาวนาน สำหรับการฝึกฝนผู้อื่นพระองค์จะทรงใช้วิธีการฝึกที่เหมาะสมแก่วาสนา (ความเคยชิน) อุปนิสัย (การอบรมสั่งสมไว้) อหิมุตติ (ความถนัด) อินทรีย์ (ความพร้อม) ของบุคคลนั้น ๆ

7. ปรัชญาแห่งความเป็นครูที่สูงส่ง พระพุทธคุณบทว่า “สัตถา เทวมนุสสานัง” แปลว่า ผู้

เป็นครูของเทวดาและมนุษย์ทั้งหลาย เพราะพระองค์ทรงประกอบด้วยคุณสมบัติของครูที่ควรแก่ความเป็นครูของบุคคลในทุกระดับชั้น ทรงสอนด้วยความเมตตา มีใช้เพื่อลาภสักการะและคำสรรเสริญ แต่ทรงมุ่งประโยชน์สุขของผู้ฟัง

8. ปรัชญาแห่งการรู้แจ้ง ตื่น เบิกบาน พระพุทธคุณบทว่า “พุทโธ” แปลว่า ผู้รู้ หมายถึง ผู้ตรัสรู้หรือริสัจสี ผู้ตื่น หมายถึง ผู้ตื่นจากอวิชชา ความไม่รู้จริง ผู้เบิกบาน หมายถึง ผู้มีพระทัยบริสุทธิ์ สะอาด หมดจดจากกิเลส ความหมายของคำว่า “พุทโธ” มุ่งให้ผู้ศึกษาได้รู้แจ้งในอริยสัจสี่ ตื่นจากอวิชชาและมีจิตผ่องใสตามพระพุทธเจ้า

9. ปรัชญาแห่งการใช้ปัญญาจำแนกแยกแยะ พระพุทธคุณบทว่า “ภควา” หมายความว่า

9.1 ผู้ทรงทำลายกิเลส เช่น ราคะ โทสะ โมหะ เป็นต้น

9.2 ผู้จำแนกแยกแยะ แจกแจงธรรม

9.3 ผู้ถึงที่สุดแห่งภพ (นิพพาน)

9.4 ผู้ทรงอบรมกายด้วยศีล อบรมจิตด้วยสมาธิและปัญญาอย่างบริบูรณ์ (ธีรโชติ เกิดแก้ว, 2553, หน้า 16-20)

จากที่กล่าวมาข้างต้น ทำให้เข้าใจได้ว่าพุทธปรัชญานี้มีลักษณะรวม ๆ อยู่ 3 ประการ คือ ศีล หมายถึง การมีความปกติหรือสงบเรียบร้อยทางกาย สมาธิ หมายถึง การมีจิตใจที่ตั้งมั่น ไม่วอกแวกสงบนิ่ง และ ปัญญา หมายถึง การมีความรอบรู้ในกองสังขารหรือในสรรพสิ่ง ดังนั้น ลักษณะของพุทธปรัชญาจึงเป็นลักษณะแห่งคำสอนของพระพุทธเจ้าในพระไตรปิฎก ซึ่งประกอบไปด้วยพระวินัย พระสูตร และพระอภิธรรมนั่นเอง

4. หลักการ วิธีการ และเป้าหมายของพุทธปรัชญา

พุทธปรัชญาเป็นหลักคำสอนที่พระพุทธเจ้าทรงนำเสนอไว้ในพระไตรปิฎก โดยรวมแล้ว จะประกอบไปด้วยหลักการ วิธีการ และเป้าหมาย ดังนี้

1. หลักการ หลักการสำคัญในการเข้าถึงความจริงในระดับต่าง ๆ ของพุทธปรัชญา คือ ปัญญา แม้ว่าพุทธปรัชญาจะมีหลักศรัทธา แต่มิได้หมายความว่าพุทธปรัชญาจะมุ่งสอนให้คนเชื่ออย่างเดียว ตรงกันข้ามพุทธปรัชญา กลับสอนให้คนใช้วิจารณ์ญาณตรวจสอบเรื่องต่าง ๆ ที่รับรู้มาอย่างละเอียดถี่ถ้วนจากหลักคำสอนในกาลามสูตรที่พระพุทธเจ้าได้ทรงวางหลักการตรวจสอบความรู้ที่รับมาจากแหล่งข้อมูลภายนอก (ปรโตโฆชะ) ด้วยการใช้การคิด วิเคราะห์ สังเคราะห์อย่างละเอียด เรียกการคิดแบบนี้ว่า “โยนิโสมนสิการ” หมายถึง การคิดเรื่องต่าง ๆ อย่างละเอียดจนเข้าถึงความจริงของเรื่องนั้นอย่างถูกต้อง โดยมีกระบวนการคิด 10 วิธี

2. วิธีการ การเข้าถึงความรู้และความจริงที่เป็นเป้าหมายสูงสุด (ปรมัตถสัจจะ) นั้นจะใช้หลัก

ของสมณะเป็นบรรทัดฐานเบื้องต้นของการทำจิตให้สงบ (สมาธิ) และหลักวิปัสสนา เพื่อพัฒนาจิตที่เป็นสมาธิให้เกิดปัญญาหยั่งรู้เรื่องต่าง ๆ ตามเป็นจริง

3. เป้าหมาย เป้าหมายของความรู้ในศาสตร์ต่าง ๆ โดยส่วนใหญ่แล้วมุ่งเพื่อสร้างดุลยภาพให้แก่ชีวิตมนุษย์ทั้งร่างกายและจิตใจ โดยเฉพาะองค์ความรู้ทางด้านวิทยาศาสตร์ที่ช่วยให้วิทยาการในโลกที่เกี่ยวกับวัตถุเจริญอย่างรวดเร็ว ส่งผลให้มนุษย์มีความกินดี อยู่ดี สะดวกสบายมากขึ้น สรุปลักษณะคือ เป้าหมายหลักของพุทธปรัชญาอยู่ที่การหลุดพ้นจากทุกข์ทางจิตที่เกิดจากกิเลส เป็นจิตที่มีอิสรภาพ สมบูรณ์ ผ่องใส บริสุทธิ์ แต่ทั้งนี้ไม่ได้หมายความว่า พุทธปรัชญาจะละเลยความทุกข์ทางกาย เห็นได้จากพระพุทธเจ้าทรงสอนให้มนุษย์รู้เท่าทันความทุกข์ทางกายตามความเป็นจริงและหาวิธีการขจัด ป้องกัน หลีกเลียงอย่างถูกต้อง เช่น การสอนให้บริหารร่างกายด้วยอิริยาบถสี่ให้สมดุลกัน (กายบริหาร) การรับประทานอาหารให้พอเหมาะ ไม่มาก หรือน้อยจนเกินไป (โภชนาการ มัตตัญญูตา) เป็นต้น หรือถ้ามุ่งเป้าหมายของพุทธปรัชญาไปที่การศึกษาก็จะได้ข้อสรุปว่า เป้าหมายของการศึกษาเชิงพุทธปรัชญาอยู่ที่การศึกษาจนรู้ว่าอะไรเป็นอะไร (ธีรโชติ เกิดแก้ว, 2553, หน้า 21-22)

สรุปได้ว่า หลักการ วิธีการ และเป้าหมายของพุทธปรัชญานี้คือการที่พระพุทธเจ้าได้เสนอถึงหลักการเพื่อละความไม่ดีหรือชั่ว เพื่อทำความดีให้เกิดขึ้น และเพื่อความบริสุทธิ์จดหมดแห่งจิตใจ โดยพุทธปรัชญาพุ่งเป้าไปที่การทำให้ผู้ที่ประพฤติปฏิบัติตามพุทธธรรมมีความสุขในปัจจุบันชาติและชาติต่อไป จนในที่สุด สามารถหลุดพ้นจากการเกิด ซึ่งพุทธปรัชญาถือว่าเป็นเป้าหมายสูงสุด กล่าวคือการเข้าถึงนิพพานนั่นเอง

5. ชีวิตตามนัยแห่งพุทธปรัชญา

พุทธปรัชญาถือว่ามนุษย์มีกรรมเป็นของตนเองซึ่งเป็นสมุฏฐานให้มนุษย์ทั้งหลายต้องเวียนว่ายตายเกิดในวัฏฏะสังสารอยู่ไม่ขาดระยะ ดังนั้น คำว่า "กรรม" เป็นคำกลาง ๆ จะมุ่งไปทางดีก็ได้ ทางชั่วยก็ได้ การกระทำดี เรียกว่า "กุศลกรรม" ส่วนการกระทำชั่ว เรียกว่า "อกุศลกรรม" ถ้าเราทำอะไรลงไปด้วยกายเรียกว่า "กายกรรม" ทำด้วยวาจา เรียกว่า "วจีกรรม" นึกคิดด้วยใจ เรียกว่า "มโนกรรม" การศึกษาให้รู้แจ้งในเรื่องกรรม และการเวียนว่ายตายเกิด จึงเป็นกุญแจดอกสำคัญที่นำไปสู่การดำเนินชีวิตที่ถูกต้อง มีผลเป็นความสุข สงบแก่ผู้ศึกษา มีประโยชน์ในการพัฒนาชีวิตให้สูงขึ้น และทำให้เห็นว่า การเกิดของเรามีความหมาย ไม่ใช่เกิดมาโดยความบังเอิญ มีชีวิตอยู่อย่างเลื่อนลอยและตายไปอย่างน่าสมเพชเวทนา เรื่องกรรมและการเวียนว่ายตายเกิดทำให้คนหายมลายและตื่นตื่นต่อความเปลี่ยนแปลงในชีวิต ช่วยคลี่คลายความข้องใจในความสับสนของชีวิต เป็นเรื่องที่พุทธศาสนิกชนควรเรียนรู้และทำความเข้าใจให้แจ่มแจ้งเพื่อชีวิตของตนเองจะได้ดีขึ้น

ความจริงแห่งชีวิต

ความเป็นจริงของชีวิตที่กล่าวไว้ในพระอภิธรรมปิฎก แสดงถึงความจริง 2 ประเภท คือ ปรมัตถธรรม กับ บัญญัติธรรม ปรมัตถธรรม คือ ความจริงที่ไม่มีการแปรปรวน หรือไม่มีควมวิปริตด้วย

ประการใด ๆ มีอยู่ 4 ประการ คือ จิต เจตสิก รูป นิพพาน ดังมีบาลีว่า “ตตถ วุตตตถาภิธมตถา จตุธา ปรมตถโต จิตตฺ เจตสิกฺ รูปํ นิพพานมิตฺติ สพฺพธา แปลว่า อรรถแห่งพระอภิธรรม อันพระผู้มีพระภาคเจ้าตรัสไว้ในพระอภิธรรมนั้นโดยปรมัตถ์ทุกประการ มี 4 อย่าง คือ จิต 1 เจตสิก 1 รูป 1 นิพพาน 1 ฯ” (มหามกุฏราชวิทยาลัย ในพระบรมราชูปถัมภ์, 2506, หน้า 1) โดยมีลักษณะธรรมชาติอยู่ 2 ประการด้วยกัน คือ 1. สามัญลักษณะหรือไตรลักษณ์ และ 2. วิเสสลักษณะ ซึ่งเป็นธรรมชาติพิเศษที่มีประจำตัว ส่วนบัญญัติธรรม เป็นสิ่งที่บัญญัติหรือสมมติขึ้นมา เพื่อจะได้เรียกชื่อได้ถูกต้องตามความนิยมของคนหมู่หนึ่งหรือประเทศหนึ่ง ดังที่ปรากฏเป็นภาษาของชนชาติต่าง ๆ โดยอาศัยรูปร่าง สันฐาน และกิริยาอาการนั้น ๆ เป็นเครื่องหมายสมมติเรียกขานกันต่อ ๆ มา

สำหรับพระเทพเวที (ประยูร ปยุตโต) ให้ความหมายของปรมัตถ์สัจจะไว้ว่า “ปรมัตถ์สัจจะความจริงโดยปรมัตถ์ คือ ความจริงตามความหมายสูงสุดตามความหมายแท้อย่างยิ่ง หรือตามความหมายแท้ขั้นสุดท้ายที่ตรงตามสภาวะและเท่าที่พอจะกล่าวถึงได้ หรือพอจะยังพูดให้เข้าใจกันได้ เพื่อสำหรับให้เกิดความรู้ความเข้าใจเท่าทันความจริงของสิ่งทั้งหลาย คือรู้จักสิ่งเหล่านั้นตามที่มันเป็น และเพื่อให้เกิดประโยชน์อย่างสูงสุด คือการหยั่งรู้สัจธรรม ที่จะทำให้ความยึดติดยึดถือมั่นหลงผิดทั้งหลาย สลายหมดไป ทำให้วางใจวางท่าทีต่อสิ่งทั้งหลายอย่างถูกต้อง หลุดพ้นจากกิเลสและความทุกข์ มีจิตใจเป็นอิสระ ปลอดโปร่ง ผ่องใส เบิกบาน มีความสุขที่แท้จริง สิ่งที่เป็นจริงโดยปรมัตถ์ เช่น นามธรรม รูปธรรม เวทนา สัญญา สังขาร วิญญาณ หรือ จิต เจตสิก รูป นิพพาน” (พระเทพเวที (ประยูร ปยุตโต), 2532, หน้า 55)

บ่อเกิดแห่งชีวิต

ในอรรถกถาสวรรค์อุปมาสินี ท่านอธิบายถึงการเจริญเติบโตของทารกในครรภ์มารดาตามที่พระพุทธเจ้าตรัสไว้ในสัปดาห์แรกแห่งการปฏิสนธินั้นเกิดเป็นกลรูปคือเป็นหยาดน้ำใสเหมือนน้ำมันงา ในสัปดาห์ที่ 2 หลังกลรูปได้เกิดเป็นอัพพุทรูปขึ้น มีลักษณะเป็นฟอง สีเหมือนน้ำล้างเลือดในสัปดาห์ที่ 3 หลังจากอัพพุทรูป ก็ได้เกิดเป็นเปสิรูปซึ่งมีลักษณะเหมือนชิ้นเนื้อที่เหลว ๆ สีแดง ในสัปดาห์ที่ 4 หลังจากเปสิรูปก็ได้เกิดเป็นฆนรูปขึ้น ซึ่งมีลักษณะเป็นก้อนมีสันฐานเหมือนไข่ไก่ ในสัปดาห์ 5 หลังจากฆนรูป จึงได้เกิดปัญญาสาขาคือรูปนั้นงอกออกเป็น 5 ปุ่ม คือ เป็นศีรษะ 1 มือ 2 เท้า 2 ต่อจากนั้นคือในสัปดาห์ที่ 12 ถึงสัปดาห์ที่ 42 ผม ขน เล็บ ก็ปรากฏขึ้น (คณะกรรมการแผนกตำรามหาจุฬาราชวิทยาลัย, 2531, หน้า 351-352)

การที่พระพุทธเจ้าทรงทราบถึงพัฒนาการของทารกที่อยู่ในครรภ์อย่างละเอียด เริ่มตั้งแต่เป็น Germ Cell เป็นต้นมา จึงเป็นตัวอย่างอย่างสมบูรณ์ นี้ก่อให้เกิดความทึ่งและความประหลาดใจให้แก่วงการแพทย์ในปัจจุบันเป็นอย่างยิ่ง เพราะเมื่อสมัย 2500 กว่าปีมาแล้วนั้นไม่มีเครื่องมือทันสมัย เช่น กล้องจุลทรรศน์ หรือเครื่องเอกซเรย์อันใดเลย แต่พระพุทธองค์ก็ทรงหยั่งทราบได้ชัดเจน เหมือนกับมีเครื่องมือเหล่านี้ และยังทรงรู้ซึ่งไปกว่านี้อีกมาก ข้อนี้เกิดจากพระปัญญาตรัสรู้ของพระองค์โดยแท้ อันไม่ใช่วิสัยที่ใครอื่นจะพึงรู้ได้ด้วยตนเอง

สำหรับปัญหาที่ว่ามนุษย์เกิดขึ้นได้อย่างไรหรืออะไรเป็นเหตุปัจจัยให้กายเกิดขึ้นนั้น จะพบว่าในพุทธปรัชญาได้กล่าวไว้ถึงจุดกำเนิดของมนุษย์ไว้หลายแห่งที่เป็นปัจจัยที่ทำให้มนุษย์มีร่างกายเกิดขึ้นดังมีกล่าวไว้ในเสลาสูตรได้กล่าวแสดงถึงเหตุปัจจัยที่ทำให้มนุษย์เกิดขึ้นมาได้อย่างกว้าง ๆ ว่า กายนี้ไม่มีใครสร้าง ไม่มีใครก่อขึ้นมา แต่กายนี้ก็เป็นสิ่งที่มีใช้ไม่มีเหตุ มีเกิดขึ้นเพราะเหตุมี และดับไปเพราะมีเหตุดับเหตุของมันนั้นมีใช้เป็นสิ่งที่ เป็นปัจจัยภายนอก (ส.ส., 15/551/189)

ในมหาตัมหาสังขยสูตร พระพุทธเจ้าได้ตรัสถึงการที่มนุษย์ได้ก่อกำเนิดขึ้นในครรภ์ของมารดาว่า ต้องมีองค์ประกอบ 3 ประการสมบูรณ์ คือ

1. มาตา อุตุนี โหติ มารดามีระดู
2. มาตาปิตโร สนฺนิปติตา โหนติ มารดาบิดาอยู่ร่วมกัน
3. คนธพโพ ปจฺจุปฺภฺฐิตฺโต โหติ มีสัตว์มาเกิด (ม.ม., 12/452/487)

ลักษณะของวิญญานที่มามีปฏิสนธิในครรภ์จะเกิดขึ้นโดย คันธัพพะคือวิญญานที่มีความพร้อมที่มากเกิดจะรอโอกาสที่จะเข้าถือปฏิสนธิในครรภ์ซึ่งจะเป็นไปโดยอัตโนมัติ ตามอำนาจแห่งกรรมของตน กรรมจำแนกสัตว์ให้แล้วและประณีตว่าจะเกิดกับใคร ที่ไหน เมื่อไร เมื่อได้โอกาสก็จะเข้าถือปฏิสนธิทันที แต่ถ้าหากขาดองค์ประกอบในข้อใดข้อหนึ่ง ชีวิตหรือสัตว์ในครรภ์ก็จะไม่ปฏิสนธิ จึงเป็นที่น่าอัศจรรย์ที่พระพุทธเจ้าได้ทรงอธิบายเรื่องกำเนิดชีวิตเมื่อสองพันกว่าปีเศษมาแล้ว มิได้ขัดแย้งกับกำเนิดชีวิตตามแนววิทยาศาสตร์แต่อย่างใดการเกิดตามแนวทางวิทยาศาสตร์อธิบายได้เพียงเฉพาะขอบเขตแห่งประสาทสัมผัสขั้นประสาทสัมผัสไปแล้ววิทยาศาสตร์ก็รู้ไม่ได้ ภูมิที่สัตว์ถือเกิดตามหลักของพระพุทธศาสนาได้กล่าวว่าการเวียนว่ายตายเกิดของสัตว์มีอยู่จริง ซึ่งมีหลักฐานอยู่ในคัมภีร์พระพุทธศาสนามากมาย เช่น ในคัมภีร์ชาดก เปตวัตถุ วิมานวัตถุ และพระสูตรอื่น ๆ อีก ดังที่พระพุทธองค์ตรัสไว้ในปาปวรรค แห่งคัมภีร์ธรรมบท ความว่า สัตว์บางพวกเกิดในครรภ์ สัตว์บางพวกที่ทำกรรมชั่วไว้ไปเกิดในนรกสัตว์ บางพวกที่ทำกรรมดีไว้ไปเกิดในสวรรค์ ส่วนท่านที่หมดกิเลสแล้วทั้งหลายย่อมนิพพาน

จากพุทธพจน์นี้แสดงให้เห็นชีวิตมนุษย์นั้นยืดยาวออกไปอีกตามอำนาจแห่งกรรมที่ตนเองทำเอาไว้ เว้นไว้แต่พระอรหันต์ผู้ที่หมดกิเลสแล้วย่อมไม่เกิดอีก ส่วนสัตว์ผู้ยังมีกิเลสอยู่ย่อมมีเหตุนำไปสู่การเกิดอีก ซึ่งจะวนเวียนกันอยู่ในภูมิ 31 ภูมิ และในการถือกำเนิดก็ย่อมเกิดในกำเนิด 4 คือ 1. ชลาพุชะ เกิดในครรภ์ ได้แก่ กำเนิดของมนุษย์และสัตว์ที่คลอดออกมาเป็นตัว 2. อณฑชะ เกิดในไข่ ได้แก่ กำเนิดสัตว์เดรัจฉานแล้วมีการฟักออกมาเป็นตัว 3. สังเสทชะ เกิดในถ้ำโคล ได้แก่ สัตว์จำพวกที่เกิดในสิ่งปฏิภูลเช่นหนอนต่าง ๆ 4. โอปปาติกะ เกิดผุดขึ้น ได้แก่ กำเนิดเทวดาและสัตว์นรก (ม.ม., 12/169/147)

ในพุทธปรัชญายอมรับว่าสัตว์ทั้งหลายจะต้องมีการถือกำเนิดอย่างใดอย่างหนึ่งในสี่อย่างนี้ ซึ่งเป็นมาจากเหตุปัจจัยในส่วนอดีตก็มี ซึ่งเป็นผลมาจากกรรมเป็นสมุฏฐาน กำเนิดของสัตว์บางจำพวกเช่นมนุษย์จะถือกำเนิดก่อตัวขึ้นมาได้ก็ต้องอาศัยเหตุถึงสามประการคือ บิดามารดาอยู่ร่วมกันและมีปฏิสนธิจึงจะถือกำเนิดเป็นตัวตนได้ ซึ่งต้องอาศัยกรรมมารดาเป็นปัจจัยในการถือกำเนิด ดังนั้นพุทธปรัชญาถือว่าสัตว์ทั้ง

ปางมีพันธนาการมาจากต้นหาซึ่งเปรียบเสมือนเป็นสลักที่ไม่ยอมให้สัตว์หนีรอดพ้นได้ง่าย ๆ ดังพุทธพจน์ ความว่าหมู่มสัตว์ถูกต้นหาอันทำความสะดุ้งห้อมล้อมแล้ว ย่อมกระสับกระส่าย ดุจกระต่ายติดแล้ว กระสับกระส่ายอยู่ ฉะนั้น สัตว์ทั้งหลายเป็นผู้ข้องแล้วด้วยสังโยชน์และธรรมเป็นเครื่องข้องยอมเข้าถึงทุกข์ บ่อย ๆ สีนกาลนาน (ขุ.ธ., 25/34/42)

ชีวิตตามนัยแห่งเอกนิยาม

ในความหมายเชิงเดียวนี้ พุทธปรัชญาถือว่ามนุษย์ก็คือกระบวนการแห่งธรรม ซึ่งเกิดขึ้นโดยอาศัย เหตุปัจจัยแห่งแห่งธรรม ซึ่งเป็นการสืบทอดกันแห่งสังขารธรรม (ขุ.มหา., 29/865/481-2) พุทธศาสนา แสดงทรรศนะเกี่ยวกับมนุษย์ว่า “มนุษย์หรือตัวตนของมนุษย์ที่แท้จริงนั้นไม่มี” (ขุ.มหา., 29/865/483) แต่เชื่อว่ามนุษย์เกิดขึ้นมาในฐานะที่เป็นเพียงการประชุมของเหตุปัจจัย หรือส่วนประกอบต่าง ๆ การเกิดขึ้นของภาวะที่เรียกว่ามนุษย์นั้นเกิดจากการรวมตัวกันเข้า ของส่วนต่าง ๆ เหล่านั้นอย่างเหมาะสม ในทางตรงกันข้ามเมื่อส่วนต่าง ๆ ถูกแยกออกไปแล้วความเป็นมนุษย์ก็จะมีไม่ นอกจากนั้นแล้วพุทธศาสนายังมองกว้างออกไปถึงโลกที่มีอยู่ภายนอกตัวมนุษย์ เป็นแต่เพียงการรวมตัวเข้าของสสารเช่นเดียวกับการ รวมกลุ่มของธาตุต่าง ๆ แล้วเกิดเป็นมนุษย์ เกี่ยวกับเรื่องนี้พุทธศาสนากล่าวว่า “รถ” ซึ่งเป็นลักษณะ เชิงอุปมาให้เข้าใจว่า รถเมื่อองค์สัมภาระต่าง ๆ มีเพลลา ล้อ กง และงอนเป็นต้น ถูกนำมาประกอบกัน เข้าตามแบบที่กำหนด ก็ถูกบัญญัติเรียกรถชนิดต่าง ๆ มีชื่อต่าง ๆ แต่ถ้านำมาแยกส่วนประกอบแล้ว จะพบว่าตัวของรถนั้นไม่มี มีแต่ส่วนประกอบต่าง ๆ และส่วนประกอบเหล่านั้นต่างก็มีชื่อเรียกจำเพาะ แต่ละอย่างอยู่แล้ว ตัวตนของรถก็ไม่มี ดังนั้น จะเป็นว่าตัวตนอันแท้จริงมิได้มีอยู่ รถจึงเป็นเพียงสิ่ง ที่อยู่ในฐานะเพียงเป็นผลที่สืบเนื่องมาจากเหตุปัจจัยคือส่วนประกอบย่อยอื่น ๆ ของมันอีกต่อไปจึงเป็นว่า คำว่า “รถ” หรือ “ตัวตน” ของรถจึงมีอยู่เพียงแต่ในแง่สมมติบัญญัติเท่านั้น แต่ในเชิงปรมัตถ์หาไม่มี (มหาจุฬาราชวิทยาลัย ในพระบรมราชูปถัมภ์, 2540, หน้า 16)

ชีวิตตามนัยแห่งทวินิยม

มนุษย์ตามที่มีแสดงไว้ในพุทธศาสนานั้น ไม่ใช่แสดงไว้เป็นแนวเดียวกันหรือแบบเดียวกันหมด แต่กล่าวได้หลายแบบ ซึ่งขึ้นอยู่กับความเหมาะสมกับบุคคลที่ฟังคำสั่งสอน หรือเพื่อให้เหมาะสมกับ สถานการณ์และจริตของบุคคลที่พระพุทธเจ้าทรงสั่งสอน พระองค์ทรงแสดงเพื่อให้คำสั่งสอนนั้นเข้าถึงบุคคล นั้นอย่างแท้จริง บางคนเข้าใจช้า แต่บางคนก็เพียงยกหัวข้อธรรมขึ้นมากล่าวหรือเพียงแต่ยกโดยอรรถ ฉะนั้นไม่เพียงพอจะต้องทำพยานุเคราะห์คืออธิบายรายละเอียดโดยพิสดารจึงเข้าใจ และบางคนไม่ว่าจะแสดง โดยอรรถหรือโดยพยานุเคราะห์ก็ไม่สามารถเข้าใจได้ (อง.จตุกก., 21/133/176) พุทธปรัชญายอมรับว่าคน แต่ละคนจะมีระดับอินทรีย์ที่ต่างกันหรือที่เรียกว่า มีอินทรีย์ไม่เสมอกัน ดังนั้น มนุษย์ตามทรรศนะพุทธ ศาสนาจึงได้กล่าวถึงองค์รวมของมนุษย์ว่ามี 2 ส่วน กล่าวคือ รูปกับนาม หรือรูปธรรมและนามธรรม หรือคำสามัญที่ใช้พูดกันโดยทั่วไปคือ กายและจิต คือส่วนใดที่มีลักษณะเชิงจะจัดเป็นรูป หรือเรียกว่า รูปกายหรือรูปขันธ์ ส่วนที่สัมผัสไม่ได้เป็นแต่เพียงสภาพธรรมอย่างใดอย่างหนึ่งก็ถือว่าเป็นนามเรียก หรือ ว่าจิตหรือนามขันธ์ ดังนั้นมนุษย์ตามลักษณะทางทวินิยมจึงกล่าวได้ว่ามนุษย์เมื่อรวมกันเข้าจะมี 2 ส่วน

คือกายกับจิต

ชีวิตตามนัยแห่งพหุนิยม

พุทธศาสนายอมรับว่ามนุษย์แยกออกเป็นส่วนประกอบที่สำคัญ ๆ ได้ 2 ส่วนคือกายส่วนหนึ่ง และจิตอีกส่วนหนึ่ง แต่ยังมีในที่หลากหลายแห่งที่พระพุทธเจ้าทรงแสดงว่ามนุษย์นั้นมีส่วนประกอบ ๆ กันหลายอย่าง ซึ่งเป็นการแยกส่วนต่าง ๆ ของมนุษย์ออกเป็นส่วนย่อยหรือแยกออกเป็นแบบพหุนิยมซึ่งสามารถแยกย่อยออกไปได้หลายอย่าง ซึ่งพุทธปรัชญาได้กล่าวถึงมนุษย์ว่ามีส่วนประกอบที่สามารถย่อยทอนให้เล็กลงไปได้ถึง 5 ประการซึ่งเรียกวธีการทางธรรมนี้ว่า มนุษย์ตามแบบของเบญจขันธ์ (ส.ส., 17/93/46)

ชีวิตตามนัยแห่งอายตนะ

ในพระสูตรตันตปิฎกมีหลาย ๆ สูตรได้วิเคราะห์มนุษย์โดยถือเอาอายตนะเป็นหลักของการรวมตัวหรือการประชุมกันเข้าของอายตนะโดยเฉพาะแล้วเป็นผลรวมของอายตนะภายในซึ่งมี 6 ประการ และตามหลักของพุทธศาสนาเมื่อพูดถึงอายตนะภายในแล้ว มักจะพูดถึงอายตนะภายนอกด้วยซึ่งมีการเชื่อมต่อกันกับอายตนะภายในซึ่งมีอยู่ 6 ประการตามทางอายตนะภายใน 6

ในคัมภีร์วิสุทธิมรรคท่านกล่าวว่า อายตนะภายใน 6 และอายตนะภายนอก 6 ดังกล่าวนี้อาจแบ่งย่อยได้อีก เช่น อายตนะภายใน คือ จักขยตนะ โสตายตนะ ฆานายตนะ ชิวหายตนะ และกายายตนะ อาจแบ่งออกไปตามปัจจัย คติ นิกาย และบุคคล ส่วนมนายตนะแบ่งออกเป็น 89 ประเภท โดยแยกเป็นกุศลวิญญาณ อกุศลวิญญาณ และกิริยาวิญญาณ แต่เมื่อแบ่งเป็นวัตถุและปฏิบัติพาก็มีประเภทเป็นอนก ส่วนอายตนะภายนอก คือ รูปายตนะ สัททหายตนะ คันธายตนะ และรสายตนะ แบ่งเป็นประเภทต่าง ๆ โดยแบ่งเป็นสภาค วิสภาค และปัจจัยเป็นต้น โผฏฐัพพายตนะแบ่งเป็น 3 ประเภทด้วยอำนาจปฐวีธาตุ เตโชธาตุ และวาโยธาตุ ถ้าแบ่งโดยถือความแตกต่างกันแห่งปัจจัยแล้วมีประเภทเป็นอนันต์ ส่วนธรรมายตนะมีประเภทเป็นอนกโดยแบ่งตามความแตกต่างกันแห่งสภาวะและความแตกต่างแห่งเวทนาขันธ์ สัญญาขันธ์ สุขุมรูป และนิพพาน

ชีวิตตามนัยแห่งธาตุ

พุทธปรัชญานอกจากวิเคราะห์มนุษย์เป็นขันธ์ 5 และอายตนะ 6 แล้ว ยังได้วิเคราะห์มนุษย์เป็นธาตุ 6 และธาตุ 18 ตามนัยดังกล่าวนี้ มนุษย์ก็คือสิ่งที่เกิดจากการรวมกันเข้าของธาตุ 6 หรือธาตุ 18 นั้นเอง ส่วนการแสดงลักษณะของมนุษย์อีกนัยหนึ่ง กล่าวคือการแสดงตามนัยของธาตุ 18 แม้การแสดงตามนัยของธาตุ 18 จะแตกต่างไปจากนัยของธาตุ 6 บ้าง แต่ทั้งสองนัยนี้ ก็หาได้ต่างกันในเรื่องที่สำคัญไม่

ชีวิตตามนัยแห่งปฏิจจสมุปบาท

ปฏิจจสมุปบาทเป็นหลักธรรมที่สำคัญมากอย่างหนึ่งในพุทธปรัชญา จากหลักการของปฏิจจสมุปบาทนี้มีนัยที่อาจนำมาอธิบายถึงเหตุปัจจัยสายเกิดของกายและเหตุปัจจัยที่ทำให้กายดับ (คือไม่เกิด) ตามหลักปฏิจจสมุปบาทนั้นถือว่าเป็นหลักหรือกฎที่แน่นอนตายตัวเหมือนสูตรทางคณิตศาสตร์หรือสูตร

ทางวิทยาศาสตร์เพื่อเป็นแนวในทางการศึกษาปัจจุสมุทพาทโดยการมองจากหลายแง่มุม

ชีวิตตามนัยแห่งปรมาตม์

ตามนัยของพระอภิธรรมนั้นถือว่ามนุษย์เป็นธรรมชาติอย่างหนึ่งที่ประกอบขึ้นด้วย เหตุปัจจัย ประชุมแต่งหลายประเภท ธรรมชาติที่เรียกว่าคนนี้ โดยภาวะธรรมแล้ว ไม่ใช่คนหรือสัตว์ไม่เป็นตัวตน เรา หรือเขา แต่เป็นธรรมชาติที่เป็นปรมาตมธรรมซึ่งเป็นนามธรรมล้วน ๆ เท่านั้น เช่นการเห็น การได้ยิน การได้กลิ่น การลิ้มรส การถูกต้องสัมผัส และการนึกคิด สภาวะธรรมเหล่านี้เกิดขึ้นแล้วก็ดับไป หากดำรงถาวรอยู่ไม่ เป็นเพียงกระแสและกระบวนการของธรรมชาติที่เคลื่อนไหวหรือเลื่อนไหลไปตามกระแส ของมันอยู่ตลอดเวลา ที่ไปเข้าใจเอาว่า เป็นสัตว์ เป็นมนุษย์ เป็นเรา หรือเป็นเขาเป็นต้น เป็นเพราะ ไม่เข้าใจ ไม่รู้เห็น สภาวะธรรมตามความเป็นจริง แล้วจึงเกิดยึดถือเอาธรรมที่ดำเนินไปตามกระบวนการ ของมันว่า เป็นสัตว์ เป็นมนุษย์ เป็นเรา หรือเป็นเขา

การมองเห็นผิดจึงได้พากันหลงยึดในรูปขันธ์และนามขันธ์ หรือธรรมชาติอันตัวตนเราเขาหรือ เป็นสัตว์ เป็นบุคคล เป็นนั่น เป็นนี่ เมื่อได้ยิน เมื่อได้กลิ่น เมื่อถูกต้องสัมผัส เมื่อนึกคิด ก็หลงยึดถือ เอาธรรมชาติ นั้น ๆ เช่นเสียงที่ได้ยินกลิ่นที่ได้รับเป็นต้นว่าเป็นสัตว์หรือเป็นมนุษย์ขึ้นมา ความจริงแล้ว การเห็นหรือการได้ยินเป็นต้นเป็นธรรมชาติอย่างหนึ่ง ที่เกิดขึ้นเพราะเหตุปัจจัย คือ ตากระทบกับรูป หูกระทบกับเสียงเป็นต้น โดยสภาพของมันแล้วมันเป็นธรรมชาติที่เกิดขึ้นแล้วก็ดับไป หากได้ตั้งอยู่อย่าง ถาวรไม่ ในพระอภิธรรมทั้ง ได้แสดงถึงธรรมชาติที่แท้จริง หรือที่เป็น ปรมาตมธรรมไว้ 4 ประการ คือ จิต เจตสิก รูป นิพพาน

ปรมาตมธรรมทั้ง 4 โดยสภาวะธรรมแล้ว ทรงไว้เพียงกิริยาเท่านั้น ไม่มีรูปพรรณสัณฐานใด ๆ เป็นสิ่งกำหนดเป็นสิ่งอาศัยปัจจัย เกิดขึ้นแล้วดับไป การเกิดขึ้น การดำรงอยู่ และการดับลง ล้วนเป็น ไปตามอำนาจของเหตุปัจจัยโดยลำพังมันเองไม่สามารถเกิดขึ้นได้ โดยนัยแห่งปรมาตมธรรมในพระอภิธรรม มนุษย์คือธรรมชาติอย่างหนึ่ง ประกอบขึ้นด้วยปรมาตมธรรม 3 ประการ คือ จิต เจตสิก และรูปซึ่งเป็น สังขารธรรม ส่วนปรมาตมธรรมคือนิพพานนั้น เป็นวิสังขารธรรม เป็นธรรมชาติที่ดับกิเลสและทุกข์ เป็น ธรรมชาติที่ไม่มีปัจจัยปรุงแต่ง ไม่มีการเกิดใหม่และไม่มีการดับเหมือนสังขารธรรม จิตเป็นส่วนประกอบ อันดับแรกของมนุษย์ จิตนั้นเป็นธรรมชาติอย่างหนึ่ง มีสภาวะรู้อารมณ์เป็นลักษณะ คือรู้ว่าเห็น รู้ว่าได้ยิน รู้ว่าได้กลิ่น รู้ว่าได้รส รู้ว่าได้ถูกต้อง และรู้ในธรรมารมณ์ จิตโดยสังเขป มีจำนวน 89 ดวง และโดย พิศดารมี 121 ดวง เจตสิกเป็นองค์ประกอบอันดับที่ 2 ของคน เจตสิกนั้นเป็นสภาวะธรรมที่เกิดขึ้นกับ จิต มีสภาวะประกอบเป็นลักษณะ คือเกิดพร้อมกับจิต ดับพร้อมกับจิต มีอารมณ์อย่างเดียวกับจิตและ อาศัยวัตถุเดียวกับจิต รูปเป็นองค์ประกอบอันดับที่ 3 ของคน รูปเป็นสภาวะธรรมที่แตกดับหรือผันแปร ไปเพราะความเย็นร้อนเป็นต้น เป็นธรรมชาติที่ไม่รู้อารมณ์ เกิดขึ้นแล้วดับไปเพราะเหตุปัจจัยเช่นเดียวกับ จิตและเจตสิก รูปที่มีจิตรู้ได้ทางลิ้น เย็น ร้อน อ่อน แข็ง เป็นรูปที่จิตรู้ได้ทางกาย รูปอื่น ๆ ที่จิต ไม่อาจรู้ได้ทางตา หู จมูก ลิ้น กาย

ชีวิตตามนัยแห่งสังสารวัฏ

การเวียนว่ายตายเกิดในภพภูมิต่าง ๆ นั้น พระพุทธองค์ตรัสไว้ในสมชีวิตสูตรซึ่งเป็นเสมือนหนึ่งว่าชีวิตนี้มีการเชื่อมโยงติดต่อกันไปเรื่อย ๆ หรือบางภพชาติที่บุคคลต่าง ๆ จะมีความปรารถนาจะได้อะไรกันซึ่งมีปรากฏเป็นหลักฐานที่ทำให้ภรรยาและสามีได้พบกันในภพนี้และภพหน้าสามารถอยู่ร่วมกัน ดังความว่าภรรยาและสามีทั้งสอง เป็นผู้มีศรัทธา รู้ความประสงค์ของผู้ขอมีความสำรวม เป็นอยู่โดยธรรม เจริญจาคที่น่ายรักแก่กันและกันย่อมมีความเจริญรุ่งเรืองมาก มีความผาสุก ทั้งสองฝ่ายมีศีลเสมอกัน รักใคร่กันมาก ไม่มีใจร้ายต่อกัน ประพฤติธรรมในโลกนี้แล้ว ทั้งสอง เป็นผู้มีศีลและวัตรเสมอกันย่อมเป็นผู้สวैयाมรรณม์เปล็ดเพลินบันเทิงใจในเทวโลก (อง.จตุกก., 21/56/61)

พุทธปรัชญาเถรวาทมีทรรศนะว่า สัตว์โลกทั้งหลายที่ยังมีกิเลสอยู่ ย่อมตกอยู่ในกระแสของการเวียนว่ายตายเกิด ชีวิตเป็นประดุจสายโซ่อันยืดยาว ตามหลักของปฏิจจสมุปบาทที่อาศัยซึ่งกันและกันเกิดขึ้นเป็นสายติดต่อกันไปจากปัจจุบันชาติ โยงใยถึงอดีตชาติ ต่อไปถึงชาติหน้าด้วย คนเราเกิดตายมาแล้วนับชาติไม่ถ้วน トラบใดที่กิเลสยังไม่หมดไปจากขันธสันดาน ก็ต้องเวียนว่ายตายเกิดไม่มีที่สิ้นสุด ดังพุทธดำรัสแก่ภิกษุความว่า ดูกรภิกษุทั้งหลาย สงสารนี้ กำหนดที่สุดเบื้องต้นเบื้องปลายไม่ได้ เมื่อเหล่าสัตว์ผู้มีอวิชชาเป็นที่กำกั้น มีตัณหาเป็นเครื่องประกอบไว้ ท่องเที่ยวไปมาอยู่ ที่สุดเบื้องต้นย่อมไม่ปรากฏ (อง.จตุกก., 21/56/61)

พุทธดำรัสนี้ชี้ให้เห็นว่ามนุษย์ทุกคนได้เคยเกิดเคยตายมาแล้วทั้งนั้นไม่สามารถจะกำหนดนับได้ ถ้าหากจะเอากระดูกของคนเพียงคนเดียวที่เคยตายมาแล้วในอดีตชาติ มารวมกองไว้ กระดูกของคนนั้นจะกองโตกว่าภูเขาเสียอีก การเวียนว่ายตายเกิด อาศัยปัจจัยเป็นเหตุผลติดต่อกันเป็นสายเรื่อยไปไม่สิ้นสุด แต่ละชีวิตเป็นผลมาจาก กายกรรม วาจากรรม มโนกรรม ที่ทุกชีวิตจะปิดภาระในการรับผลของกรรมในอดีต และปัจจุบันกรรมไม่ได้ จนกว่าจะสามารถทำลายกิเลสให้หมดสิ้นไปจากจิตใจได้ ตัวการที่เป็นสาเหตุสำคัญของการติดข้องอยู่ในสงสารนี้คือ ตัณหา ความทะยานอยาก トラบใดที่ยังตกอยู่ภายใต้อำนาจของตัณหา ชีวิตก็จะต้องเวียนว่ายตายเกิดโดยไม่มีที่สิ้นสุด ตัณหาเกิดจากอวิชชา คือความไม่รู้แจ้งสภาวะธรรมตามความเป็นจริง เพราะหลงยึดมั่นสิ่งต่าง ๆ ว่าเป็นเรา เป็นของเรา ด้วยอำนาจของอุปาทาน ความยึดมั่นถือมั่น กล่าวโดยสรุป หลักการเวียนว่ายตายเกิดในพุทธศาสนา มีเหตุปัจจัยมาจาก กิเลส กล่าวคือ อวิชชา ตัณหา อุปาทาน เป็นเหตุให้กระทำความกรรม เมื่อกระทำแล้วย่อมเกิดผลหรือวิบาก ผลหรือวิบาก คือ นามรูปที่ยังประกอบด้วย อวิชชา ตัณหา อุปาทาน ซึ่งเป็นกิเลส เป็นเหตุให้กระทำความกรรม เมื่อกระทำความกรรมก็ย่อมเกิดผล เป็นนามรูปใหม่ ติดต่อกันไปไม่รู้จักสิ้นสุด จึงได้ชื่อว่าสังสารวัฏ พุทธปรัชญาเชื่อในเรื่องสังสารวัฏ และการสืบทอดระหว่างคนเราเคยเกิดมาแล้วทั้งสิ้น นับชาติไม่ถ้วน เกิดในภพภูมิที่ดีบ้าง ไม่ดีบ้าง ตามกฎแห่งกรรมที่ได้กระทำไว้ทั้งดีและชั่ว ถ้ายังมีกิเลสอยู่เปรียบเหมือนยางเหนียวในพืชมียู่ตราบใด ก็ต้องเวียนว่าย ตายเกิดอยู่ตราบนั้น จิตที่ได้รับ การอบรมแล้ว ถ้ายังไม่สิ้นกิเลส ก็ย่อมนำไปเกิด ในภพภูมิที่ประณีต มีความสุขประเสริฐ และสูงขึ้น แต่ถ้าจิตไม่ได้รับการฝึกอบรม ปล่อยให้ตามสภาพที่มันเป็น ปล่อยให้สกปรกเศร้าหมอง เพราะถูกกิเลสจับ นอกจากจะก่อความทุกข์ความเดือดร้อนให้แก่ตนเอง และสังคมในชาตินี้แล้ว ยังจะให้ภพชาติต่ำทรามลงไป ต้องประสบกับความทุกข์ ความเดือดร้อนมากในชาติต่อ ๆ ไปอีกด้วย

พุทธปรัชญาสอนว่า การตายไม่ใช่ความสิ้นสุดแห่งชีวิต หากเป็นเพียงการสลายนามรูปอย่างหนึ่ง วิชาของกรรมที่ยังเหลืออยู่ก็จะก่อให้เกิดนามรูปขึ้นใหม่อีก นามรูปที่เกิดขึ้นมาใหม่นั้น ย่อมรับเศษแห่ง วิชาที่ยังเหลืออยู่ติดมาด้วย และยังได้สังกรรมใหม่ขึ้นอีกเรื่อย ๆ ซึ่งผลของการกระทำนั้น ๆ ก็ จะปรากฏในชีวิตปัจจุบัน และอนาคตต่อไปอีกด้วย เกิดเป็นนามรูปใหม่เรื่อย ๆ ไม่ขาดสาย จนกว่าจะตัด กระแสแห่งวิชากรรมคือวิชา ตัณหา อุปาทาน เสียได้ ก็จะบรรลุมรรตธรรม กล่าวคือพระนิพาน เป็นที่สิ้นสุดแห่งทุกข์เบียดเบียน ให้ปฏิบัติในสิ่งที่จะเอื้อประโยชน์ต่อทุกสรรพชีวิต เสมือนหนึ่งเป็นญาติ กัน ดังที่พระพุทธองค์ทรงตรัสกับภิกษุทั้งหลายในสังยุตตนิกาย นิทานวรรค ทูตยวรรคที่ 2 ว่าดูกร ภิกษุทั้งหลาย สงสารนี้กำหนดที่สุดเบื้องต้นเบื้องปลายไม่ได้ เมื่อเหล่าสัตว์ผู้มีวิชาเป็นที่ก้ำกั้น มี ตัณหาเป็นเครื่องประกอบไว้ ท่องเที่ยวไปมาอยู่ที่สุดเบื้องต้นย่อมไม่ปรากฏ สัตว์ที่ไม่เคยเป็นมารดา ไม่ เคยเป็นบิดา ไม่เคยเป็นพี่น้องชาย ไม่เคยเป็นพี่น้องสาว ไม่เคยเป็นบุตร ไม่เคยเป็นธิดาโดยกาลนาน นี้ มิใช่หาได้ง่ายเลย ข้อนั้นเพราะเหตุไร เพราะว่าสงสารนี้กำหนดที่สุดเบื้องต้นเบื้องปลายไม่ได้ เมื่อ เหล่าสัตว์ ผู้มีวิชาเป็นที่ก้ำกั้นมีตัณหา เป็นเครื่องประกอบไว้ ท่องเที่ยวไปมาอยู่ที่สุดเบื้องต้นเบื้อง ปลายย่อมไม่ปรากฏ ภิกษุทั้งหลายพวกเธอได้สวैयाทุกข์ ความเผ็ดร้อน ความพินาศได้เพิ่มพูนอุปฐพี ที่ เป็นป่าช้า ตลอดกาลนาน ภิกษุทั้งหลาย ก็เหตุเพียงเท่านี้พอทีเดียวเพื่อจะเบื่อหน่ายในสังขารทั้งปวง พอเพื่อจะคลายกำหนัด พอเพื่อจะหลุดพ้น (ส.นิ., 16/450 - 455/187 - 189)

พุทธปรัชญา กล่าวว่า การวิวัฒนาการของมนุษย์ที่ถือกำเนิดตามภพภูมิไปสู่ภพภูมิต่าง ๆ นั้นมีมาก หมายที่พระพุทธเจ้าทรงยืนยันว่า อบายนั้นมิใช่จริง และคนที่ทำชั่วย่อมไปเกิดในอบายจริง ดังที่พระพุทธ ตรัสไว้ในอติวุตตะกเถ กถนิบาต แห่งคัมภีร์ชุตถกนิกายว่าดูก่อนภิกษุทั้งหลาย ไฟ 3 กองนี้ คือ ไฟคือ ราคะ 1 ไฟคือโทสะ 1 ไฟคือโมหะ 1 ดูก่อนภิกษุทั้งหลาย ไฟ 3 กองนี้แล ย่อมเผาผลาญสัตว์ทั้ง ปลายไฟคือราคะ ย่อมเผาผลาญสัตว์ทั้งหลาย ผู้กำหนดแล้ว ผู้หมกมุ่นอยู่แล้วในกามทั้งหลาย แต่ไฟคือโทสะ ย่อมเผาผลาญ นรชนทั้งหลาย ผู้พยาบาล ซึ่งชอบฆ่าสัตว์ ส่วนไฟคือโมหะ ย่อมเผานรชนทั้งหลาย ผู้ ลงมงาย ซึ่งไม่ฉลาดในอริยธรรม ไฟทั้ง 3 กองนี้ ย่อมเผาผลาญสัตว์ผู้ไม่รู้สึกรู้ว่าเป็นไฟผู้ยินดีในกาย ของตน สัตว์เหล่านั้นพอกพูนนรก กำเนิดสัตว์เดรัจฉาน อสุรกาย และ เปตตวิสัยอยู่ ทำผู้ที่เกิดใน อบายทั้งสี่ให้มีปริมาณมากขึ้น จึงไม่พ้นจากบ่วงแห่งมารได้ (ช.อติ., 25/274/301)

ส่วนการกำเนิดในปรโลกนั้นผู้ที่ไม่เชื่อเรื่อง บาป บุญ นรก สวรรค์ และไม่เชื่อเรื่องโอปปาติกะ กำเนิด พระพุทธเจ้าทรงถือว่าเป็นคนมีฉันทวิภูติตั้งข้อความที่พระพุทธเจ้าตรัสไว้ในอปนิสสสูตร คัมภีร์ มัชฌิมนิกาย มัชฌิมปิณฑาสกั ความว่าดูก่อนคหบดีทั้งหลาย มีสมณพราหมณ์บางพวกซึ่งมีวาหะอย่าง นี้ มีทิฐิอุบายนี้ว่าการให้ทานไม่มีผล การบูชาไม่มีผล การเคารพบูชาไม่มีผล ผลของกรรมดีกรรมชั่ว ไม่มี โลกนี้ไม่มี (คือสัตว์จากโลกอื่นที่จะมาเกิดในโลกนี้ไม่มี โลกอื่นไม่มี (คือสัตว์จากโลกนี้ที่จะไปเกิด โลกอื่นไม่มี คุณมารดาไม่มี คุณบิดาไม่มีสัตว์ที่เป็นโอปปาติกะไม่มี สมณพราหมณ์ที่ปฏิบัติดีปฏิบัติชอบ ทราบชัดถึงโลกนี้และโลกอื่นด้วยปัญญาได้เอง และสามารถทำให้ผู้อื่นรู้ได้ด้วยไม่มี รวมเป็นฉันทวิภูติ 10 ประการ พระพุทธองค์ตรัสต่อไปอีกว่าสมณพราหมณ์ผู้มีวาหะอย่างนี้ มีความเห็นอย่างนี้จะต้องเบื่อ หน่ายในการประพฤติกุศลธรรม 3 ประการ คือกายสุจริต วจีสุจริต มโนสุจริตแต่กลับไปยึดมั่นในการ

ประพตอกุศลธรรม 3 ประการ คือ กายทุจริต วจีทุจริต มโนทุจริต เพราะสมณพราหมณ์เหล่านั้น ย่อมไม่เห็นโทษของอกุศลธรรม และไม่เห็นอนาถิสงส์ของกุศลธรรมปรโลก (โลกหน้า) มีอยู่แท้ ๆ เขากลับเห็นว่าไม่มี ความเห็นของเขาจึงเป็นมิจฉาปฏิญญิตี ปรโลกมีอยู่แท้ ๆ แต่เขากลับเห็นว่าไม่มี ความคิดของเขาจึงเป็นมิจฉาสังกัปปะ ปรโลกมีอยู่แท้ ๆ แต่เขากลับพูดว่าไม่มี คำพูดของเขาจึงเป็นมิจฉาจากา ปรโลกมีอยู่แท้ ๆ เขากล่าวว่าไม่มี คนเช่นนี้เชื่อว่าคัดค้านต่อพระอรหันต์ทั้งหลายผู้กล่าวยืนยันว่าปรโลกมีอยู่ (ม.ม., 13/105-106/101-102)

ชีวิตตามนัยแห่งโลกุตตระ

ชีวิตแบบโลกุตตระเป็นชีวิตที่มีความสงบสุข เป็นอิสระ เป็นผู้เบาบางจากกิเลส และมี

วิมุติรสเป็นอมตธรรม ประกอบด้วยพระอริยบุคคล 4 จำพวก คือ

1. พระโสดาบัน หมายถึง พระอริยบุคคลผู้รู้แจ้งอริยสัจธรรมขั้นที่ 1 เป็นผู้ปิดประตูอบายภูมิ 4 แล้ว แต่ท่านยังมีโลภะ ยังมีความสนุกสนาน ยังมีความพอใจ ของท่านที่ไม่ประกอบด้วยความเห็นผิด ที่ยึดถือสภาพธรรมทั้งหลาย เป็นสัตว์ เป็นบุคคล และพระโสดาบันบุคคลมีศีล 5 บริสุทธิ์เป็นนิจศีล

2. พระสกทาคามี หมายถึง พระอริยบุคคลผู้รู้แจ้งอริยสัจขั้นที่ 2 ดับความยินดี พอใจในรูป เสียง กลิ่น รส สัมผัส อย่างหยาบ แต่ยังมีโลภะ โทสะ โมหะเหลืออยู่ แต่ก็น้อยกว่าพระโสดาบัน บุคคล การละสังโยชน์ก็ละได้เหมือนกับพระโสดาบันบุคคลเท่ากับ สกิ อากัจฉิตติ ผู้ที่ (โดยมาก) จะกลับมาปฏิสนธิในมนุษยอีกเพียงครั้งเดียว ชื่อว่า สกทาคาม

3. พระอนาคามี หมายถึง พระอริยบุคคลผู้รู้แจ้งอริยสัจขั้นที่ 3 พระอนาคามีบุคคลไม่มีโทสะ เหลืออยู่เลย เพราะดับโลภะขั้นยินดี พอใจในรูป เสียง กลิ่น รส โภจณวิพัสสะ ซึ่งเป็นเหตุให้เกิดโทสะ ได้หมด

4. พระอรหันต์ หมายถึง พระอริยบุคคลผู้รู้แจ้งอริยสัจธรรมขั้นที่ 4 ดับกิเลส เป็นสมุจเฉท ไม่มีเหลือ เมื่อปรินิพพานแล้วไม่เกิดขึ้นอีกต่อ เปรียบเหมือนไฟที่ไม่มีเชื้อได้ทำที่สุดแห่งกองทุกข์ทั้งปวง จบสิ้นภารกิจของชีวิตรูป และชีวิตนาม เป็นครั้งสุดท้ายสู่เป้าหมายสูงสุดของพระพุทธศาสนา คือละสังโยชน์เบื้องสูง 5 ประการ และกิเลสทั้งหมด

สรุปว่า ชีวิตในทัศนะแห่งพุทธปรัชญาที่กล่าวแสดงมาข้างต้นทั้งหมด ทำให้เข้าใจได้ว่า ชีวิตนี้เป็นเรื่องจริงคือหากได้พิจารณาด้วยโยนิโสมนสิการอย่างถี่ถ้วนแล้วจะพบว่าสามารถรู้ได้ว่าอะไรคือความจริงหรือสัจธรรมได้จากชีวิตนี้นั่นเอง ดังที่ได้แสดงเนื้อหาเกี่ยวกับความจริงแห่งชีวิตและบ่อเกิดแห่งชีวิต พร้อมทั้งได้แสดงอรรถาธิบายให้รายละเอียดเกี่ยวกับมุมมองเรื่องชีวิตตามนัยแห่งพุทธปรัชญา เป็นประเด็น ๆ ไป ได้แก่ ชีวิตตามนัยแห่งเอกนิยาม ชีวิตตามนัยแห่งทวินิยม ชีวิตตามนัยแห่งพหุนิยม ชีวิตตามนัยแห่งอายตนะ ชีวิตตามนัยแห่งธาตุ ชีวิตตามนัยแห่งปฏิจจสมุปบาท ชีวิตตามนัยแห่งปรมัตถ์ ชีวิตตามนัยแห่งสังสารวัฏ และชีวิตตามนัยแห่งโลกุตตระ ดังนั้น พุทธปรัชญาที่น่าเสนอแบบวิเคราะห์ วิจัยในที่นี่จึงมุ่งเน้นเรื่องชีวิตเป็นหลัก เพราะหลักการที่เกี่ยวกับชีวิตนี้สามารถให้ทัศนะทางปรัชญาได้

หลากหลายแนวทาง เป็นต้นว่าให้แนวทางแห่งความจริงหรืออภิปรัชญาก็ได้ และแม้แต่ให้แนวทางการที่ควรประพฤติหรือจริยศาสตร์ก็ได้อีกเช่นกัน

6. วิเคราะห์และวิจารณ์

ดังที่พรรณนามาตั้งแต่ต้น ทำให้เห็นได้ว่า ชีวิต ได้แก่ ธรรมชาติของกระแสรูปและกระแสนามที่ทำการขับเคลื่อนไหลเวียนไปตามอำนาจหน้าที่ด้วยแรงหมุนของไตรวิภูฏ คือ กิเลสวิภูฏ กรรมวิภูฏ และวิปากวิภูฏ ที่จัดสรรให้ชีวิตมีความเป็นไปในภพภูมิต่าง ๆ ฉะนั้น พุทธปรัชญาเรื่องชีวิตจึงวิเคราะห์วิจารณ์ได้ใน 2 มิติ ดังนี้

1. ชีวิตในมิติแห่งปัจจุบันชาติ หมายความว่าชีวิตในทัศนะพุทธปรัชญานี้ให้ความสำคัญกับปัจจุบันกาลเป็นอันดับแรกสุด เพราะพุทธปรัชญามองว่าชีวิตที่ผ่านมาหรือชีวิตในอดีตกาลและชีวิตในอนาคตกาลต่างเป็นชีวิตที่ไม่ควรให้ความสำคัญหรือคิดถึงมากนัก ด้วยว่าชีวิตในอดีตกาลเมื่อคิดถึงไปย่อมไม่สามารถย้อนกลับไปได้ ส่วนชีวิตในอนาคตกาลก็เป็นช่วงเวลาที่ยังไม่เกิดขึ้น จึงไม่ควรคิดกังวลมากไปเสียจนไม่ทำอะไรเลย

2. ชีวิตในมิติแห่งอนาคตชาติ หมายความว่าอันดับต่อมาที่พุทธปรัชญาให้ความสำคัญกับชีวิตคือช่วงเวลาแห่งอนาคตชาติหรือชาติต่อไปหลังจากชาตินี้ เพราะการให้ความสำคัญกับอนาคตชาติต่อจากปัจจุบันชาตินี้จัดว่าเป็นนัยแห่งเหตุผลที่พุทธปรัชญามองถึงความสมเหตุสมผลของการทำดียอมไม่ได้ดีหรือทำไม่ดียอมได้ไม่ดี ซึ่งการได้ดีหรือไม่ได้ดีนี้จะเป็นผลลัพธ์ที่เกิดขึ้นในปัจจุบันชาติก็ได้หรือในอนาคตชาติก็ได้ ดังนั้น การมีแนวคิดเรื่องชาติหน้าถัดจากชาตินี้ไป ในทัศนะพุทธปรัชญาจึงไม่ถือว่างมงายหรือไร้เหตุผล ตรงกันข้าม การมีทัศนะเช่นนี้กลับช่วยให้การอธิบายเรื่องการเวียนว่ายตายเกิดในพุทธปรัชญามีความสมบูรณ์มากยิ่งขึ้น

อีกนัยหนึ่ง

1. ชีวิตในมิติแห่งปุถุชน หมายความว่าทัศนะพุทธปรัชญามองว่าชีวิตนี้เริ่มนับจากการมีกิเลสหรือมีอวิชชาจนต้องทำให้มีการเวียนว่ายตายเกิดอยู่ตลอดเวลา ดังนั้น ภาวะแห่งความเป็นปุถุชนจึงมาคู่กับการเกิดมีชีวิต พุทธปรัชญาจึงเสนอหลักการให้มนุษย์แสวงหาหนทางหลุดพ้นจากกิเลสทั้งปวงให้ได้ เพราะเมื่อยังเป็นปุถุชนอยู่ การที่จะถูกกิเลสรบกวนให้หลงผิดยอมเป็นไปไม่ได้เสมอ สรรุปแล้ว ชีวิตที่ดีในทัศนะพุทธปรัชญาจึงเป็นชีวิตที่มีความเพียรพยายามทำลายความชั่วหรือสิ่งไม่ดีให้หมดไปจากชีวิตให้ได้

2. ชีวิตในมิติแห่งอริยชน หมายความว่าชีวิตในทัศนะพุทธปรัชญานี้ให้ความสำคัญกับความหลุดพ้นจากความทุกข์เพราะการเวียนว่ายตายเกิด เพราะหากชีวิตยังหนีความทุกข์นานาประการไม่พ้น การที่ชีวิตจะพบกับความสุขแบบยั่งยืนยอมเป็นไปได้อย่าง ดังนั้น การเข้าถึงความสุขที่เกิดจากการเข้าถึงนิพพานจึงเป็นสถานะที่เป็นอุดมการณ์สูงสุดในพุทธปรัชญา ซึ่งคนที่ถึงนิพพานดังกล่าวนี้จัดว่าเป็นอริยชนตามนัยพุทธปรัชญาได้

7. สรุป

จากที่กล่าวมาทั้งหมด สามารถสรุปได้ดังนี้ การศึกษาประวัติศาสตร์พระพุทธศาสนานั้น ต้องศึกษากันตั้งแต่เริ่มกำเนิดพระพุทธศาสนาจนถึงการนำพระพุทธศาสนาไปสู่นานาชาติประเทศ ตลอดจนต้องศึกษาถึงการแตกนิกายของพระพุทธศาสนาด้วย เพราะนี่ถือว่าเป็นจุดเชื่อมต่อกับความรู้ความเข้าใจในความแตกต่างแต่ไม่แตกแยกของคำสอนในพระพุทธศาสนา หรือแม้แต่เรื่องความสัมพันธ์ของพระพุทธศาสนาจากประเทศอินเดีย ฉะนั้น การนำเสนอพุทธศาสนประวัติในที่นี้จึงมุ่งเน้นให้เกิดความรู้เรื่องพระพุทธศาสนาในอดีตและปัจจุบันเพื่อเป็นการพัฒนาไปสู่ความรู้ความเข้าใจในหลักพุทธปรัชญามากยิ่งขึ้น เพราะหากได้ศึกษาประวัติและพัฒนาการของพระพุทธศาสนาแล้วโยงไปสู่หลักพุทธปรัชญาได้ย่อมจะทำให้เกิดความเข้าใจอย่างลึกซึ้ง ดังที่ได้นำเสนอหลักพุทธปรัชญาเรื่องชีวิตเป็นตัวอย่างศึกษาย่อมทำให้ทราบว่าพุทธปรัชญาเรื่องชีวิตจะมองด้วยมิติเดียวกันนั้นคงไม่ได้ เพราะเรื่องชีวิตในพุทธปรัชญานี้ พระพุทธเจ้าทรงกล่าวสอนผ่านหลักพุทธปรัชญาหลายหัวข้อ ดังนั้น จะไม่เป็นการขอบด้วยหลักพุทธปรัชญาเลย ถ้าหากตัดสินแนวคิดเรื่องชีวิตด้วยมิติแห่งพุทธปรัชญาเพียงหลักการใดหลักการหนึ่ง สรุปแล้วหลักพุทธปรัชญาทั้งหมดสามารถจัดลงในหลักสังขารมและจริยธรรมที่เป็นสากลได้อย่างน่าสนใจและชวนให้เกิดการคิดวิเคราะห์หิวจรณได้อย่างน่าฟัง

บรรณานุกรม

- เจษฎา ทองรุ่งโรจน์. (2557). *พจนานุกรมอังกฤษ-ไทย ปรัชญา*. กรุงเทพฯ : โสภณการพิมพ์.
- ชัยวัฒน์ อัดพัฒน. (2553). *เอกสารประกอบคำบรรยาย พป 307 สัมมนาสารัตถะแห่งพุทธศาสนาและปรัชญา*. บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย.
- ซี. อี. เอ็ม. โจดี แต่ง, วิจิตร เกิดวิศิษฐ์ แปล. (2518). *ปรัชญานิเทศ*. กรุงเทพฯ : บริษัทพิพิธ จำกัด.
- ทองหล่อ วงษ์ธรรมมา. (2536). *ปรัชญาตะวันออก*. กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์โอเดียนสโตร์.
- ธีรโชติ เกิดแก้ว. (2553). *พุทธปรัชญา : มิติการมองโลกและชีวิตตามความจริง*. กรุงเทพฯ : บริษัท คอมเมอร์เชียลเว็ลต์มีเดีย จำกัด.
- บุญมี แทนแก้ว. (2536). *ปรัชญาศาสนา*. กรุงเทพฯ : หจก. ณะการพิมพ์.
- _____. (2541). *ปรัชญา*. กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์โอเดียนสโตร์.
- _____. (2544). *ปรัชญาเบื้องต้น*. พิมพ์ครั้งที่ 3, กรุงเทพฯ : โอ. เอส. พริ้นติ้งเฮาส์.
- ปานทิพย์ ศุภนคร และคณาจารย์ภาควิชาปรัชญา. (2545). *ปรัชญาเบื้องต้น*. กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยรามคำแหง.
- ประยงค์ แสนบุราณ. (2547). *ปรัชญาอินเดีย*. กรุงเทพฯ : โอ.เอส. พริ้นติ้ง เฮาส์.

พระคณาจารย์จีนธรรมสมาธิวัตร (เย็นเจียว). (2513). *สารัตถธรรมมหายาน*. กรุงเทพฯ :
วัดมิ่งกรมลาวาส.

พระศรีคัมภีร์ญาณ, ศ.ดร.. (2559). *พุทธปรัชญา*. กรุงเทพฯ : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

พระมหามฆวรินทร์ ปุริสุตโตโม. (2550). *มองศาสนา มองปรัชญา*. กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์ช่อระกา.

_____. (2545). *วิสุทธิมรรค*. กรุงเทพฯ : สาขาวิชาพุทธศาสตร์ คณะศาสนาและปรัชญา
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาราชวิทยาลัย.

_____. (2548). *พุทธปรัชญาเปรียบเทียบ*. กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์ร่มธรรม.

_____. (2549). *พระเจ้าอโศกมหาราชกับพุทธศาสนา*. กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์ช่อระกา.

_____. (2550). *พุทธศาสนากับศาสตร์ต่าง ๆ (บรรณาธิการและเขียนร่วม)*. กรุงเทพฯ : ประเทศอินเดีย
: สำนักพิมพ์ Om Laser Printer.

_____. (2551). *วิถีพุทธกับชีวิตที่ดีงามตามนัยปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง*. กรุงเทพฯ : ห้างหุ้นส่วน
จำกัดอรุณการพิมพ์.

_____. (2552). *พุทธจริยศาสตร์*. กรุงเทพฯ : สาขาวิชาพุทธศาสนศึกษาและสาขาวิชาพุทธศาสนา
และปรัชญา คณะศาสนาและปรัชญา บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหาจุฬาราชวิทยาลัย.

_____. (2552). *เปรียบเทียบคำสอนพระพุทธศาสนาเถรวาทกับมหายาน*. กรุงเทพฯ : สาขาวิชา
พุทธศาสนศึกษาและสาขาวิชาพุทธศาสนาและปรัชญา คณะศาสนาและปรัชญา บัณฑิต
วิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหาจุฬาราชวิทยาลัย.

_____. (2553). *ปรัชญาสังคมและการเมือง*. กรุงเทพฯ : สาขาวิชารัฐศาสตร์การปกครอง บัณฑิต
วิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหาจุฬาราชวิทยาลัย.

_____. (2553). *พุทธปรัชญากับปรัชญาครูทั้ง 6*. กรุงเทพฯ : ห้างหุ้นส่วนจำกัดบางกอกบล็อก.

_____. (2554). *ตรรกศาสตร์แนวพุทธ*. กรุงเทพฯ : สาขาวิชาพุทธศาสนศึกษาและสาขาวิชาพุทธ
ศาสนาและปรัชญา คณะศาสนาและปรัชญา บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหาจุฬาราช
วิทยาลัย.

_____. (2554). *สัมมนาประวัติและพัฒนาการของพระพุทธศาสนา*. กรุงเทพฯ : สาขาวิชาพุทธ
ศาสนศึกษาและสาขาวิชาพุทธศาสนาและปรัชญา บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหาจุฬาราช
วิทยาลัย.

_____. (2557). *ปรัชญาและแนวคิดทางการศึกษา (เขียนร่วม)*. กรุงเทพฯ : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาราช
วิทยาลัย.

- _____ . (2557). *สัมมนาปรัชญาชีวิตและครอบครัว*. กรุงเทพฯ : สาขาวิชาพุทธศาสนาและปรัชญา คณะศาสนาและปรัชญา บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย.
- พระมหามหาวินทร์ ปุริสสุตโตโม. (2557). *พุทธปรัชญา : ศึกษาและวิเคราะห์ เล่ม 1*. กรุงเทพฯ : บริษัท จรัสสินทวงศ์การพิมพ์ จำกัด.
- _____ . (2558 - 2559). *ประเทศไทยกับธรรมมาภิบาลด้วยปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง* (เขียนร่วม). กรุงเทพฯ : หลักสูตรปรัชญาดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาปรัชญาและจริยศาสตร์ บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยราชภัฏสวนสุนันทา.
- พระธรรมปิฎก (ป. อ. ปยุตโต). (2546). *พระไตรปิฎก สิ่งที่ชาวพุทธต้องรู้*. กรุงเทพฯ : เอส. อาร์. พรินต์ติ้ง แมส โปรดักส์.
- _____ . (2555). *พจนานุกรมพุทธศาสตร์ ฉบับประมวลธรรม*. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- พระราชวรมนี (ประยูรค์ ปยุตโต). (2528). *พจนานุกรมพุทธศาสตร์ ฉบับประมวลศัพท์*. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- ฟิลิป สโตกส์ แต่ง, *พระมหาพรชัย สิริวิโร*, ดร. แปล. (2558). 100 คนคิด เรียงร้อยถ้อยปรัชญา. กรุงเทพฯ : บริษัท จรัสสินทวงศ์การพิมพ์ จำกัด.
- ไพฑูริย์ พัฒน์ใหญ่ยิ่ง. (2530). *ความคิดสำคัญในปรัชญาอินเดีย*. กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์โอเดียนสโตร์. มหาวิทยาลัยราชภัฏสวนสุนันทา.
- _____ . (2525). *พระไตรปิฎกภาษาบาลี*. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์มหามกุฏราชวิทยาลัย.
- _____ . (2525). *พระไตรปิฎกภาษาไทย*. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์มหามกุฏราชวิทยาลัย.
- วิทย์ วิศทเวทย์. (2543). *ปรัชญาทั่วไป*. กรุงเทพฯ : บริษัท อักษรเจริญทัศน์ อจท. จำกัด.
- ศรัณย์ วงศ์คำจันทร์. (2526). *ปรัชญาเบื้องต้น*. กำแพงเพชร : วิทยาลัยครูกำแพงเพชร.
- เสถียร โพนินันตะ. (2518). *ประวัติศาสตร์พระพุทธศาสนา ฉบับมุขปาฐะ เล่ม 1*. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์มหามกุฏราชวิทยาลัย.
- สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระยาดำรงราชานุภาพ. (2505). *ตำนานหนังสือพระราชพงศาวดาร*. กรุงเทพฯ : พระราชพงศาวดาร ฉบับพระราชหัตถเลขา.
- สุชีพ ปุญญานุภาพ. (2539). *พระไตรปิฎก ฉบับสำหรับประชาชน*. กรุงเทพฯ : มหามกุฏราชวิทยาลัย.
- เสฐียรพงษ์ วรรณปก. (2530). *พระไตรปิฎกวิเคราะห์*. กรุงเทพฯ : ช่อมะไฟ.
- แสง จันทร์งาม. (2540). *วิธีการสอนของพระพุทธเจ้า*. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์มหามกุฏราชวิทยาลัย.

สุนทร ธีรรัชชี. (2537). *ปรัชญาอินเดีย : ประวัติและลัทธิ*. กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

สุนทร ธีรรัชชี. (2550). *พุทธปรัชญาในพระไตรปิฎก*. พิมพ์ครั้งที่ 3, กรุงเทพมหานคร : จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

สุภัทร สุคนธาภิรมย์ ธีรพัทลุง. (2524). *พุทธปรัชญากับปรัชญามาร์กซิสต์*. กรุงเทพมหานคร : บริษัทบพิธการพิมพ์ จำกัด.

อดิศักดิ์ ทองบุญ. (2532). *ปรัชญาอินเดีย*. พิมพ์ครั้งที่ 2, กรุงเทพมหานคร : บริษัท ออมรินทร์ พริ้นติ้งกรุ๊ป จำกัด.

J.N. Sinha. (2009). *Introduction Philosophy*. Calcutta : New Central Book Agency (P) Ltd..

P.V. Bapat. (1937). *Vimuttimaggā and Visuddhimaggā : A Comparative Study*. Poona : The Calcutta Oriental Press.

Paulson. (1922). *Introduction to Philosophy*. New York : Macmillan.

Rhys Davids. and Stede. (1966). *The Pali Text Society's Pali – English Dictionary*. London : The Pali Text Society.

Thomas Mautner. (2000). *The Penguin Dictionary of Philosophy*. England : Penguin Book Ltd..

Y. Masih. (2002). *A Critical History of Western Philosophy*. Delhi : Motilal Banarsidass.

http://www.84000.org/tipitaka/dic/index_dd.php

<http://www.buddhistlibrary.org/th/thumbnails.php?album=136>

<http://www.geocities.ws/tmchote/tpd - mcu/>

<http://www.history.mbu.ac.th>

การบูรณาการการจัดการเรียนรู้ภาษาไทยในศตวรรษที่ 21

พระมหานรินทร์ สุมโน

ศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย

อีเมล: prasompornng_123@hotmail.com

บทคัดย่อ

บทความนี้กล่าวถึงความสำคัญของการบูรณาการการจัดการเรียนรู้ภาษาไทยในศตวรรษที่ 21 ที่มีความสำคัญต่อการศึกษาไทยเป็นอย่างยิ่ง การเรียนรู้ในศตวรรษที่ 21 เพื่อพัฒนาทักษะแห่งอนาคต ในศตวรรษที่ 21 โดยเฉพาะครูผู้สอนจะต้องรู้วิธีการในการบูรณาการในกลุ่มสาระเดียวกัน หรือระหว่าง กลุ่มสาระ ทั้ง 8 กลุ่มสาระ ความหมายของการบูรณาการ หลักสำคัญของการบูรณาการ คุณค่าของการ บูรณาการ ประโยชน์ของการบูรณาการ รวมถึงการจัดการเรียนรู้ หลักการจัดการเรียนรู้ กระบวนการ เรียนรู้ การจัดสภาพการณ์ที่เอื้อต่อการเรียนรู้โดยยึดผู้เรียนเป็นสำคัญ

คำสำคัญ: การบูรณาการ, การจัดการเรียนรู้, ศตวรรษที่ 21

Integration of Thai language learning in the 21st century

Phramaha Narin Sumano

Faculty of Education, Mahamakut Buddhist University

E-mail: prasomporng_123@hotmail.com

ABSTRACT

This article discusses the importance of integrating Thai language learning in the 21st century that is important for Thai education. 21st Century Learning To develop the skills of the future in the 21st century. In particular, teachers need to know how to integrate the same subject. Or between the eight groups. The cornerstone of integration Value of integration The benefits of integration Including learning management. Learning principles Learning process Facilitating learning -based learning environments are important.

Keywords: Integration, Learning management, 21st century

บทนำ

แนวทางการจัดการทักษะการเรียนรู้ในศตวรรษที่ 21 ที่เน้นสมรรถนะทางวิชาชีพการศึกษาคือหัวใจสำคัญของการพัฒนาประเทศและได้รับการคาดหวังให้ทำหน้าที่ต่าง ๆ ที่เป็นเป็นรากฐาน สำคัญในการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ เป็นส่วนช่วยในการเพิ่มความเท่าเทียมในสังคม และเป็นจุดเริ่มต้นของการสร้างอาชีพ ซึ่งเป็นตัวขับเคลื่อนการเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจและความเจริญรุ่งเรืองของประเทศ แต่ในสภาพการณ์ปัจจุบันทั่วโลกกำลังเผชิญกับการเปลี่ยนแปลงทางสังคม วัฒนธรรม การเมือง เศรษฐกิจ และเทคโนโลยีอย่างรวดเร็ว ไม่ว่าจะเป็นประเทศที่พัฒนาแล้วหรือกำลังพัฒนาส่งผลให้วิถีชีวิตของคนที่แตกต่างกันมีความแตกต่างกันมากขึ้น

ผู้คนจำนวนมาก หลากหลายเชื้อชาติ ย้ายข้ามประเทศ ข้ามภาษาและข้ามวัฒนธรรม มาอาศัยอยู่รวมกันและทำงานร่วมกัน ก่อให้เกิดเป็นสังคม พหุวัฒนธรรม โลกการทำงาน ปรับเปลี่ยนจากการทำงานที่ใช้บุคคลที่มีองค์ความรู้เดียวกัน ทักษะเดียวกัน และทำงานในสายงานเดียวกัน จำเป็นต้องปรับตัวให้ทัน ต่อการเปลี่ยนแปลง โดยต้องจัดการศึกษาให้ทันกับ สถานการณ์โลก ที่เต็มไปด้วยความรู้และข้อมูลที่เพิ่มขึ้น รวมทั้งต้องวางแผนการผลิตและพัฒนากำลังคน ของประเทศให้ก้าวทันต่อกระแสอาชีพในปัจจุบันและแนวโน้มการเปลี่ยนแปลงที่จะเกิดขึ้นในอนาคตการปรับการเรียนเปลี่ยนวิธีการสอน Passive Learning เป็นกระบวนการเรียนรู้โดยการอ่าน ฟังบรรยาย โดยยึดเนื้อหา (Content Based) จากหนังสือและตำราเป็นรูปแบบที่ครูในประเทศไทยคุ้นเคยและใช้กันมาก ครูจะพยายามบรรยายบอกทุกสิ่งทุกอย่างในตารางหรือหนังสือ ให้นักเรียนจดบันทึกแล้วนำไปใช้สอบวัดเก็บเป็นคะแนนความรู้ โดย สรุปรก็คือ ยึดครูเป็นศูนย์กลาง (Teacher-centered) ต่อมาครูเริ่มนำ Technology มาช่วยในการนำเสนอ Content ให้นักเรียนได้รับรู้ก็ยิ่งถือว่าการยึดครูเป็นศูนย์กลางอยู่ในศตวรรษที่ 21 การจัดการกระบวนการเรียนรู้จึงพยายามเปลี่ยนบทบาทครูจากผู้บรรยายมาเป็น คณะครูร่วมกันออกแบบกิจกรรมในการจัดการกระบวนการเรียนรู้ (Pedagogy) ให้นักเรียนใช้เป็นเครื่องมือไป เรียนรู้สร้างองค์ความรู้ด้วยตนเอง ครูเป็นผู้อำนวยความสะดวก และเสนอแนะเครื่องมือการเข้าถึงองค์ ความรู้ผ่านวิธีการต่าง ๆ โดยเฉพาะผ่าน Technology ให้เข้าถึงความรู้ได้อย่างรวดเร็วและกว้างขวาง ความรู้ที่ได้มาแลกเปลี่ยนกับเพื่อนในห้องเรียน เรียกกระบวนการเรียนรู้แบบนี้ว่า Active Learning ที่ยึด นักเรียนเป็นศูนย์กลาง (Student-centered)

กระบวนการเรียนรู้ในยุคการผลิตแห่งศตวรรษที่ 21

ศตวรรษที่ 21 เป็นยุคแห่งการพัฒนาต่อยอดคิดค้นผลิตภัณฑ์ขั้นใช้อำนวยความสะดวก ในการพัฒนาคุณภาพในการดำรงชีวิต หากเหลือก็คิดกลยุทธ์การโฆษณาและจัดจำหน่ายกับกลุ่มที่มีบริบทเหมือนหรือใกล้เคียงกัน มิฉะนั้นคน หรือกลุ่มบุคคล ประชาชนในชาติ จะกลายเป็นผู้ซื้อและผู้บริโภค เสียดุลทางเศรษฐกิจ และที่สำคัญคือถูกจูงทางความคิดทางสติปัญญาเพราะคิดไม่เป็น

ดังนั้นการจัดกระบวนการ เรียนรู้ จึงต้องเปลี่ยนจาก Passive Learning มาเป็น Active Learning ตามกระบวนการของ Five Steps ประกอบด้วย การสร้างประเด็นคำถามและคาดเดาคำตอบ (Learn to Question) การสืบค้นและรวบรวม ความรู้ (Learn to Search) การสร้างกระบวนการ และขั้นตอนลงมือปฏิบัติ (learn to Construct) การสรุปผล การเรียนรู้ และนำเสนอ (Learn to Communicate) การเผยแพร่และใช้ประโยชน์ในสังคม (Learn to Service)

การจัดกิจกรรมในกระบวนการเรียนรู้ยึดหลักการเรียนรู้จากสิ่งใกล้ตัวที่นักเรียนรู้จักและ ค้นเคยได้แก่ แหล่งเรียนรู้ทั้งด้านกายภาพ ชีวภาพ และวิถีชุมชน เป็นสถานการณ์กระตุ้นให้เกิดคำถามอยากรู้พร้อมคาดเดาคำตอบ โดยอาศัยทักษะการสังเกต ตามกระบวนการวิทยาศาสตร์ ตาหู ใจ จมูก ลิ้น ลิ้นชิมรส กายสัมผัส เก็บข้อมูลที่ตีที่มีรายละเอียดของข้อมูลเป็นเชิงปริมาณ และเชิงคุณภาพ ต่อจากนั้น จัดกิจกรรมการสืบค้น อ่าน รวบรวมความรู้ที่ยอมรับเป็นความรู้สากล เพื่อนำมาอภิปรายสร้าง กระบวนการกลุ่ม นำความรู้สากลมาสนับสนุนคำตอบที่คาดเดาก่อนหน้าว่าเป็นที่ยอมรับถูกต้อง เชื่อถือได้ หรือนำไปได้แย้งคา ตอบที่คาดเดาไว้ก่อนหน้าให้ตกลงไป รับเอาความรู้ใหม่มายึดถือแทน โดยอาศัยทักษะ การพิสูจน์เชิงเหตุผล อธิบายปรากฏการณ์ที่สังเกตรับรู้มาแก้ปัญหา ตามกระบวนการ ทั้งนี้ ความรู้ที่ได้จากสืบค้น อ่าน รวบรวมความรู้มาใช้สนับสนุน หรือโต้แย้งการคาดเดาคำตอบนั้น นักเรียนยังได้ความรู้เพิ่มเติมอื่นอีกมากมาย นำไปสู่คำถามที่ค้างคาใจ หรือคำถามที่สงสัยลึกลงจากเดิมที่มีผลต่อการ พัฒนาคูณภาพชีวิต เข้าสู่กระบวนการวิจัย ศึกษาอย่างลึกซึ้งเฉพาะทางที่เรียกว่า Project Based Learning เกิดแรงบันดาลใจคิดค้น พัฒนาผลิตภัณฑ์ โดยอาศัยทักษะ การออกแบบผลิตภัณฑ์ตามหลักการ วิศวกรรมศาสตร์ที่ต้องศึกษา ค้นคว้าทดลอง หรือวิจัยเชิงคุณภาพตามความถนัดและสนใจเฉพาะ ด้านของ บุคคล นำผลิตภัณฑ์ หรือนวัตกรรมไปเผยแพร่ให้กลุ่มคนในสังคมใช้เพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิตต่อไป ทั้งนี้ กระบวนการเรียนรู้ทุกขั้นตอนจะมีการประยุกต์นำเทคโนโลยีสื่อสารสนเทศมาช่วยการเข้าถึงแหล่งความรู้ ได้อย่างรวดเร็วและกว้างขวาง

การเรียนรู้ในศตวรรษที่ 21 เพื่อพัฒนาทักษะแห่งอนาคตในศตวรรษที่ 21 จัดทำตัวแบบ (Module) 7 ตัวแบบ ดังนี้

โมดูล 1 การสำรวจความต้องการของถิ่นฐานในระดับท้องถิ่น เป็นการดำเนินการให้มีคลังแหล่งเรียนรู้ คลังอาชีพในถิ่นฐาน และโปรแกรมการเรียนรู้ตามสมรรถนะสาขาวิชาชีพ

โมดูล 2 การจัดทำหน่วยเรียนรู้บูรณาการระดับชั้น เป็นการดำเนินการให้มีหน่วยเรียนรู้บูรณาการข้ามรายวิชา มีการวิเคราะห์ตัวชี้วัดมาตรฐานรายวิชาที่นำไปบูรณาการ และมีตารางเรียนปกติและตาราง เรียนรู้ของหน่วยบูรณาการ

โมดูล 3 การจัดกิจกรรมการเรียนรู้บูรณาการ เป็นการดำเนินการให้มีใบกิจกรรมการจัดกระบวนการเรียนรู้ 7 กระบวนการ คือ การฝึกทักษะการสังเกต การฝึกการตรวจการแสดงออกทาง คุณลักษณะและค่านิยม 12 ประการ การสำรวจแหล่งเรียนรู้ของหน่วยบูรณาการ การอภิปราย แลกเปลี่ยน คำถามและคาดเดาคำตอบ การอภิปรายเชื่อมโยงคำถามกับสาระสำคัญรายวิชา การใช้

บรรณานุกรมวางแผนการสืบค้น อ่านหาความรู้ที่เป็นสากลสนับสนุน โต้แย้งคำตอบที่คาดเดา และการอภิปรายสรุปความรู้ สากลตามประเด็น คำถามและความรู้ที่ได้เพิ่มเติม และมีการจัดทำ ใบความรู้ ประกอบการจัดกระบวนการ เรียนรู้

โมดูล 4 การจัดกิจกรรมความเชี่ยวชาญเฉพาะสาขาวิชาชีพ เป็นการดำเนินการให้มีใบกิจกรรมการจัดกระบวนการ Project Based จำนวน 4 กระบวนการ คือ การตั้งประเด็นสนใจพัฒนานวัตกรรม เพื่อ พัฒนาคุณภาพการดำรงชีวิต การรวบรวมสร้างความรู้สากลใช้สร้างกระบวนการและขั้นตอนการพัฒนา นวัตกรรม การปฏิบัติปรับปรุงตามกระบวนการและขั้นตอน การสรุปผล สื่อสารนำเสนอรวมกลุ่มในวิชา ชุมชนเรียนรู้การเป็นผู้ประกอบการ และมีผลงานตามสาขาความเชี่ยวชาญ

โมดูล 5 การวัดผลและประเมินผลตามสภาพจริง เป็นการดำเนินการให้มีเครื่องมือวัดผลคุณภาพสูงด้านความรู้ทักษะ และบุคลิกภาพ ตามระดับขั้นพฤติกรรมที่ระบุในตัวชี้วัดมาตรฐานรายวิชาครบ ทุกตัวชี้วัด ให้สอดคล้องกับการออกแบบกระบวนการเรียนรู้ในแต่ละใบกิจกรรม และมีเครื่องมือประเมินผล สมดุลเชิงคุณภาพที่แปลผลความสอดคล้องกันระหว่างทักษะ บุคลิกภาพ และความรู้ในแต่ละกิจกรรม การทำงานของแต่ละใบกิจกรรม เพื่อนำไปใช้แปลผลพฤติกรรมที่แสดงออกเป็นระดับคุณภาพของทักษะ และบุคลิกภาพต่อการทำงานตามตัวชี้วัดมาตรฐานรายวิชาที่จะแปลผลเป็นคะแนนเก็บและแปลผลพฤติกรรมที่แสดงออกเป็นระดับสมรรถนะ และคุณลักษณะตามหลักสูตร ตลอดจนองค์ประกอบของบุคลิกภาพตามกลุ่มวิชาชีพต่าง ๆ

โมดูล 6 การพัฒนาสมรรถนะตามสาขาวิชาชีพและจัดทำ Career Path เป็นการดำเนินการให้มีการประเมินบุคลิกภาพตามกลุ่มสาขาอาชีพให้กับนักเรียนรายบุคคลใช้เป็นข้อมูลการตัดสินใจเลือกโปรแกรมการเรียนตามสาขาวิชาชีพ มีการพัฒนาสมรรถนะตามสาขาวิชาชีพในรายวิชาเพิ่มเติมโดยกลุ่มสถานประกอบการและความร่วมมือของอาชีวศึกษา การประเมินสมรรถนะสาขาวิชาชีพของนักเรียนรายบุคคลจากความร่วมมือขอสำนักงานฝีมือแรงงานจังหวัด และมีการเทียบโอนหน่วยกิตรับวุฒิประกาศนียบัตรวิชาชีพสำหรับนักเรียนที่มีความประสงค์จะขอรับวุฒิที่ 2

โมดูลที่ 7 การประยุกต์นำเทคโนโลยีมาใช้กับกระบวนการจัดการเรียนรู้ เป็นการนำเทคโนโลยีมาช่วยจัดทำคลังทะเบียนแหล่งอาชีพ คลังทะเบียนแหล่งเรียนรู้ จัดทำโปรแกรมการเรียน จัดทำหน่วยเรียนรู้ บูรณาการของแต่ละระดับชั้น จัดทำใบกิจกรรมเพื่อมอบหมายให้เกิดกระบวนการเรียนรู้ จัดทำความรู้และ การสืบค้นความรู้ในรูปแบบ Offline และแบบ Online ช่วยมอบหมายงาน รายงานผลงานส่งการบ้าน จัดทำเครื่องมือวัดผลและประเมินผล และจัดทำ Career Path นักเรียนรายบุคคล

การพัฒนาการเรียนรู้อและการพัฒนานักเรียนเป็นปัจจัยหลักที่สำคัญในการจัดกระบวนการให้ผู้เรียนเข้าสู่มาตรฐานและได้รับการพัฒนาตนเองกระบวนการจัดการศึกษาต้องยึดหลักว่า ผู้เรียนทุกคนมีความสามารถเรียนรู้และพัฒนาตนเองได้ และถือว่าผู้เรียนมีความสำคัญที่สุด กระบวนการจัดการศึกษาต้องส่งเสริมให้ผู้เรียนสามารถ พัฒนาตามธรรมชาติและเต็มศักยภาพ

ความหมายของการบูรณาการ

การบูรณาการ หมายถึง การนำเนื้อหาสาระที่มีความเกี่ยวข้องกันมาสัมพันธ์ให้เป็นเรื่องเดียวกัน และจัดกิจกรรมการเรียนรู้ให้ผู้เรียนเกิดความรู้ความเข้าใจลักษณะที่เป็นองค์รวมและนำความรู้ความเข้าใจไปใช้ในชีวิตประจำวันได้ (ทิตินา แซมมณี, 2542)

การบูรณาการ เป็นการสร้างความรู้และประสบการณ์ขึ้นใหม่ ในลักษณะของการผสมผสานเข้าด้วยกันทั้งหมดเพื่อให้สอดคล้องกับความต้องการและสภาพชีวิตจริงของผู้เรียน (Bean, 1991)

การบูรณาการ หมายถึง การจัดการเรียนรู้โดยใช้ความรู้ ความเข้าใจและทักษะในศาสตร์หรือวิชาต่าง ๆ มากกว่า 1 วิชาขึ้นไปรวมเข้าด้วยกันภายใต้เรื่องราวโครงการหรือกิจกรรมเดียวกัน เพื่อแก้ปัญหาหรือแสวงหาความรู้ความเข้าใจในเรื่องใดเรื่องหนึ่ง (กรมวิชาการ, 2544)

การบูรณาการ เป็นความพยายามที่จะหาความสัมพันธ์ระหว่างเนื้อหาของหลาย ๆ วิชากับหัวข้อเรื่อง ความคิดรวบยอดหรือปัญหาที่ต้องการให้ผู้เรียนศึกษา (Johnson, 1994)

วัฒนาพร ระวังทุกข์ (2546) ได้อธิบายเกี่ยวกับบูรณาการว่า เป็นการนำศาสตร์ต่าง ๆ ที่มีความสัมพันธ์กัน เกี่ยวข้องกัน มาผสมผสานกัน เพื่อประโยชน์ในการดำเนินการจัดการเรียนการสอนแบบบูรณาการจึงเป็นการนำเอาความรู้สาขาวิชาต่าง ๆ ที่สัมพันธ์กันมาผสมผสานเพื่อให้การจัดการเรียนการสอนเกิดประโยชน์สูงสุด

หลักสำคัญของการบูรณาการ

1. การเชื่อมโยง เป็นการนำสิ่งหนึ่งหรือหลาย ๆ สิ่งมาเชื่อมโยงกับสิ่งหนึ่งที่อยู่ในลักษณะแกนกลาง ทำให้เกิดเป็นเครือข่ายที่แสดงความสัมพันธ์ซึ่งกันและกัน
2. การรวมกัน เป็นการนำสิ่งต่าง ๆ ตั้งแต่สองสิ่งขึ้นไปมารวมกัน เพื่อทำให้เกิดความสมบูรณ์ขึ้นกว่าเดิม และสามารถใช้ประโยชน์จากสิ่งต่าง ๆ เหล่านั้นร่วมกันได้
3. การประสานเป็นการทำให้สิ่งต่าง ๆ ที่ทำหน้าที่เฉพาะอย่างเฉพาะตนประสานสอดคล้องกับสิ่งอื่น ๆ อย่างกลมกลืนเพื่อมุ่งสู่เป้าหมายเดียวกัน
4. การผนวก เป็นการผสมผสานสิ่งหนึ่งเข้ากับอีกสิ่งหนึ่งอย่างสมบูรณ์ และทำให้สิ่งที่อยู่ในภาพรวมดีขึ้นกว่าส่วนที่แยกกันอยู่
5. การเติมเต็ม เป็นการเพิ่มเติมสิ่งที่บกพร่องหรือขาดหายไปให้สมบูรณ์ขึ้น

คุณค่าของการบูรณาการ

1. ผู้เรียนเรียนรู้จากชีวิตจริง
2. เกิดการถ่ายโอนการเรียนรู้
3. สนองตอบความแตกต่างระหว่างบุคคล
4. ลดความซ้ำซ้อนของเนื้อหาสาระ
5. แก้ปัญหาการขาดแคลนครู

ประโยชน์ของการบูรณาการ

1. ช่วยให้ผู้เรียนมองเห็นเนื้อหาเรื่องราวต่าง ๆ เป็นองค์รวม
2. ผู้เรียนสามารถเชื่อมโยงเนื้อหาได้หลากหลายมิติหลายแนวทาง
3. ช่วยให้ผู้เรียนเรียนรู้เนื้อหาและวิธีการได้ตลอดชีวิต
4. ทำให้ผู้เรียนได้เรียนรู้จากประสบการณ์จริง
5. ส่งเสริมกิจกรรมการเรียนการสอนที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ
6. ช่วยให้ผู้เรียนสามารถนำความรู้ไปประยุกต์ใช้ในชีวิตประจำวันได้อย่างเหมาะสม
7. ส่งเสริมกระบวนการคิดวิเคราะห์ข้อมูลอย่างกว้างขวาง
8. ส่งเสริมการดำรงชีวิตในระบอบประชาธิปไตย โดยคำนึงถึงการอยู่ร่วมกันของตนเองและผู้
อื่นแบบองค์รวม
9. ช่วยให้ผู้เรียนเข้าใจสภาพปัญหาของสังคม และแนวทางการป้องกัน แก้ปัญหา และพัฒนา
ได้อย่างเหมาะสม
10. ช่วยให้ผู้เรียนพัฒนาทักษะที่จำเป็นให้เกิดความคิดรวบยอดได้กระจ่างชัดขึ้น

ลักษณะของการบูรณาการ แบ่งเป็น 6 ลักษณะ ดังนี้

1. การบูรณาการเชิงเนื้อหาสาระ
2. การบูรณาการเชิงวิธีการ
3. การบูรณาการความรู้กับกระบวนการเรียนรู้
4. การบูรณาการความรู้ ความคิดกับคุณธรรม
5. การบูรณาการความรู้กับการปฏิบัติ
6. การบูรณาการความรู้ในโรงเรียนกับชีวิตจริงของผู้เรียน

การบูรณาการระหว่างวิชา

การบูรณาการระหว่างวิชา (Integrated by subjects) เป็นการบูรณาการระดับที่ใหญ่ที่สุด เพราะมีผลกระทบต่อการจัดโครงสร้างหลักสูตรและการบริหารจัดการวิชาที่มีการบูรณาการกันบ่อยมากคือ วิชาสังคมศึกษากับวิชาวิทยาศาสตร์ เพราะเป็นวิชาที่เกี่ยวกับชีวิตและนักศึกษาสัมผัสพบเห็นได้ในชีวิตประจำวัน ส่วนการบูรณาการวิชาอื่น ๆ ที่พบได้อีก เช่น วิชาวิทยาศาสตร์กับคณิตศาสตร์ วิทยาศาสตร์ หรือ คณิตศาสตร์กับภาษาไทย เป็นต้น

การบูรณาการระหว่างวิชา สามารถทำเฉพาะบางช่วง หรือตลอดทุกช่วงชั้นก็ได้ แต่ช่วงชั้นที่ทำ หลักสูตรบูรณาการมากที่สุด ได้แก่ ระดับอนุบาลและระดับประถมศึกษา ส่วนระดับมัธยมศึกษาตอนต้น และตอนปลาย มักบูรณาการในระดับการเรียนการสอน รายวิชามากกว่า เพราะต้องการให้นักเรียนมีความรู้สึกในวิชานั้น ๆ แต่ก็จะมีการเพิ่มเติมโดยให้นักเรียนทำโครงการที่บูรณาการหลายวิชาไว้ด้วยกัน การบูรณาการระหว่างวิชาแบ่งออกเป็น 4 ประเภท คือ

การบูรณาการระหว่างกลุ่มสาระการเรียนรู้

1. รูปแบบการเรียงลำดับ (Sequenced Model)

เป็นการบูรณาการระหว่างกลุ่มสาระการเรียนรู้ 2 กลุ่ม โดยนำหน่วยการเรียนรู้ของแต่ละกลุ่มที่มีความคิดรวบยอด ทักษะ หรือเจตคติที่คล้ายคลึงกันมาเรียงลำดับหน่วยใหม่เพื่อที่จะได้นำเสนอในช่วงเวลาเดียวกัน โดยทั้งสองกลุ่มยังสอนแยกกัน โดยสอนคู่ขนานกัน ซึ่งเนื้อหาของกลุ่มหนึ่งจะส่งเสริมอีกกลุ่มหนึ่ง

2. รูปแบบมีส่วนร่วมกัน (Shared Model)

เป็นการบูรณาการระหว่างกลุ่มสาระ 2 กลุ่ม โดยยึดความคิดรวบยอด (concept) ทักษะ (skill) เจตคติ (attitude) เป็นตัวเชื่อมสองวิชาเข้าด้วยกัน โดยครูทั้งสองคนวางแผนร่วมกันในส่วนที่คาบเกี่ยวกัน อาจจัดสอนเป็นหัวข้อร่วมกัน หรือ ทำโครงการร่วมกัน ส่วนที่ไม่คาบเกี่ยวกันก็แยกกันสอนตามปกติ

3. รูปแบบการโยง (Webbed Model)

เป็นการบูรณาการระหว่างกลุ่มสาระการเรียนรู้ตั้งแต่ 2 กลุ่มขึ้นไป โดยครูผู้สอนแต่ละกลุ่มสาระ วางแผนร่วมกัน กำหนดหัวเรื่องแล้วโยงไปสู่เนื้อหาสาระของกลุ่มสาระการเรียนรู้ต่าง ๆ ที่เห็นว่า คล้ายคลึงสัมพันธ์กัน

4. รูปแบบร้อยด้าย (Threaded Model)

เป็นการบูรณาการที่ใช้ในการฝึกทักษะอย่างใดอย่างหนึ่ง เช่น ทักษะการแก้ปัญหา ทักษะการคิดวิเคราะห์ ทักษะการตั้งคำถาม โดยกำหนดเนื้อหาสาระหรือกิจกรรมการเรียนการสอนในแต่ละกลุ่มสาระการเรียนรู้ให้สัมพันธ์กับทักษะที่กำหนดขึ้น

5. รูปแบบบูรณาการ (Integrated Model)

เป็นการบูรณาการโดยนำเอาความรู้ในกลุ่มสาระการเรียนรู้ต่าง ๆ อาจเป็นความคิดรวบยอดหรือทักษะที่คาบเกี่ยวกันมาวางแผนการจัดการเรียนรู้ร่วมกันเป็นทีม ร่วมกันสอนหรือมอบหมายงานให้ครูคนใดคนหนึ่งสอน ผู้เรียนทำชิ้นงานเดียวกันและประเมินผลร่วมกัน

การบูรณาการกลุ่มสาระการเรียนรู้วิชาภาษาไทยกับกลุ่มสาระการเรียนรู้อื่น

โดยปกติแล้ว วิชาภาษาไทย มีความสัมพันธ์กับวิชาศิลปะและสังคมศึกษาอยู่มากกว่าวิชาอื่น ๆ โดยเฉพาะในเรื่องของวรรณคดี การเรียนเรื่องรามเกียรติ์ วิชาภาษาไทยจะเรียนเรื่องของตัวบทวรรณคดี ความงามทางวรรณศิลป์ ส่วนวิชาศิลปะ เรียนเรื่องเพลงหน้าพาทย์ นาฏยศัพท์ การแสดงโขน และวิชาสังคมศึกษา สามารถศึกษาภาพสะท้อนของสังคมจากตัวบทวรรณคดีได้

กลุ่มสาระการเรียนรู้ภาษาไทยมีความสัมพันธ์กับกลุ่มสาระการเรียนรู้อื่นได้ทุกกลุ่มสาระ คือ คณิตศาสตร์ วิทยาศาสตร์ สังคมศึกษา ภาษาต่างประเทศ สุขศึกษาและพลศึกษา ศิลปะ และการงานอาชีพและเทคโนโลยี เพราะภาษาไทยเป็นพื้นฐานในการเรียนรู้ของนักเรียนไทย ดังนั้น การบูรณาการระหว่างกลุ่มสาระการเรียนรู้ภาษาไทยกับกลุ่มสาระอื่นจึงสามารถทำได้ โดยต้องหาจุดเชื่อมโยงที่สามารถเข้ากันได้

หลักการและวิธีการการบูรณาการกลุ่มสาระการเรียนรู้ภาษาไทยกับกลุ่มสาระการเรียนรู้อื่น

1. ประชุมครูทุกคน ทุกกลุ่มสาระการเรียนรู้ ในแต่ละระดับชั้น เพื่อศึกษาหลักสูตรและคำอธิบายรายวิชาของทุกวิชาในระดับชั้นเดียวกัน
2. ร่วมกันกำหนดชื่อหน่วยการเรียนรู้ นำวิชาใดวิชาหนึ่งหรือเรื่องใดเรื่องหนึ่งเป็นแกนเรื่องตั้งชื่อหน่วยการเรียนรู้ให้น่าสนใจ บอกทิศทางเป้าหมายของการเรียนการสอน
3. การจัดทำแผนภาพหลักสูตร ซึ่งเป็นแผนภาพความคิด โดยกำหนดหัวข้อสาระการเรียนรู้ต่าง ๆ ที่เป็นเนื้อหาสาระ สัมพันธ์กับชื่อหน่วยการเรียนรู้ กำหนดลงในแผนภาพ แต่ละเนื้อหาที่เป็นหัวข้อของแต่ละวิชา กำหนดจุดประสงค์การสอน และทิศทางกำหนดกิจกรรมการสอน
4. นำแผนภาพหลักสูตรหรือแผนภาพความคิด จัดทำคำอธิบายรายวิชา กำหนดชื่อรายวิชา รหัสวิชา จำนวนชั่วโมงเรียนของหน่วยการเรียนรู้

5. นำตารางสัมพันธ์หน่วยการเรียนรู้ พัฒนาหน่วยการเรียนรู้ และแผนการจัดการเรียนรู้
บูรณาการ

6. กำหนดผู้สอน และเวลาที่จะสอน จะสอนคนเดียว หรือสอนเป็นทีม

7. จัดทำแผนการจัดการเรียนรู้ให้สมบูรณ์ รวมทั้งเอกสารประกอบการเรียน ใบงาน และ
แบบฝึกหัด ไม่มีคำตอบที่ตายตัวในเรื่องของการเลือกใช้รูปแบบวิธีการบูรณาการ ทั้งนี้ ครูภาษาไทย
จำเป็นจะต้องพิจารณาความพร้อมในด้านต่าง ๆ ก่อนดำเนินการบูรณาการให้มาก โดยเฉพาะอย่างยิ่ง
ในด้านนโยบาย ตารางเวลา บุคลากรและวัสดุอุปกรณ์ต่าง ๆ

การบูรณาการข้ามวิชาหรือข้ามองค์ความรู้ข้างต้นจะสำเร็จได้ เมื่อครูสามารถคิดค้นกิจกรรม
หรือภาระงานที่สะท้อนให้เห็นการผสมผสานความรู้และทักษะจากสาขาต่าง ๆ เข้าไว้ด้วยกัน ซึ่งการ
วัดประเมินก็จะไม่แยกประเมินทีละส่วน แต่จะประเมินภาพรวมของภาระงานที่ได้รับมอบหมาย เพื่อ
พิจารณาว่าผู้เรียนได้สังเคราะห์ความรู้และทักษะผ่านการปฏิบัติผลงานต่าง ๆ ในลักษณะใดและอยู่ใน
ระดับใดการจะทำให้เกิดการบูรณาการขึ้นได้ในรายวิชาภาษาไทยในสถาบันการศึกษาต่าง ๆ จึงต้องเริ่ม
จากการปรับปรุงหน่วยการเรียนรู้ที่แสดงให้เห็นความคิดเชิงสังเคราะห์มากยิ่งขึ้น

การจัดการเรียนรู้

การจัดการเรียนรู้เป็นกระบวนการสำคัญในการนำหลักสูตรสู่การปฏิบัติ หลักสูตรแกนกลางการ
ศึกษาขั้นพื้นฐาน เป็นหลักสูตรที่มีมาตรฐานการเรียนรู้ สมรรถนะสำคัญและคุณลักษณะอันพึงประสงค์
ของผู้เรียน เป็นเป้าหมายสำหรับพัฒนาเด็กและเยาวชนในการพัฒนาผู้เรียนให้มีคุณสมบัติตามเป้าหมาย
หลักสูตร ผู้สอนพยายามคัดสรรกระบวนการเรียนรู้ จัดการเรียนรู้ โดยช่วยให้ผู้เรียน เรียนรู้ผ่านสาระที่
กำหนดไว้ในหลักสูตร 8 กลุ่มสาระการเรียนรู้ รวมทั้งปลูกฝังเสริมสร้างคุณลักษณะอันพึงประสงค์ พัฒนา
ทักษะต่าง ๆ อันเป็นสมรรถนะสำคัญให้ผู้เรียนบรรลุตามเป้าหมาย

หลักการจัดการเรียนรู้

การจัดการเรียนรู้เพื่อให้ผู้เรียนมีความรู้ความสามารถตามมาตรฐานการเรียนรู้สมรรถนะสำคัญ
และคุณลักษณะอันพึงประสงค์ตามที่กำหนดไว้ในหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน โดยยึดหลักว่า
ผู้เรียนมีความสำคัญที่สุด เชื่อว่าทุกคนมีความสามารถเรียนรู้และพัฒนาตนเองได้ ยึดประโยชน์ที่เกิดกับผู้
เรียน กระบวนการจัดการเรียนรู้ต้องส่งเสริมให้ผู้เรียน สามารถพัฒนาตามธรรมชาติและเต็มตามศักยภาพ
คำนึงถึงความแตกต่างระหว่างบุคคลและพัฒนาการทางสมอง เน้นให้ความสำคัญทั้งความรู้และคุณธรรม

กระบวนการเรียนรู้

การจัดการเรียนรู้ที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ ผู้เรียนจะต้องอาศัยกระบวนการเรียนรู้ ที่หลากหลาย
เป็นเครื่องมือที่จะนำพาตนเองไปสู่เป้าหมายของหลักสูตร กระบวนการเรียนรู้ที่จำเป็นสำหรับผู้เรียน อาทิ
กระบวนการเรียนรู้แบบบูรณาการ กระบวนการสร้างความรู้ กระบวนการคิด กระบวนการทางสังคม

กระบวนการเผชิญสถานการณ์และแก้ปัญหา กระบวนการเรียนรู้ จากประสบการณ์จริง กระบวนการปฏิบัติลงมือทำจริง กระบวนการจัดการ กระบวนการวิจัย กระบวนการเรียนรู้ของตนเอง กระบวนการพัฒนาลักษณะนิสัย

การออกแบบการจัดการเรียนรู้

ผู้สอนต้องศึกษาหลักสูตรสถานศึกษาให้เข้าใจถึงมาตรฐานการเรียนรู้ ตัวชี้วัด สมรรถนะสำคัญของผู้เรียน คุณลักษณะอันพึงประสงค์ และสาระการเรียนรู้ที่เหมาะสมกับผู้เรียน แล้วจึงพิจารณาออกแบบการจัดการเรียนรู้ โดยเลือกใช้วิธีสอนและเทคนิคการสอน สื่อ/แหล่งเรียนรู้ การวัดและประเมินผล เพื่อให้ผู้เรียนได้พัฒนาเต็มตามศักยภาพและบรรลุตามเป้าหมายที่กำหนด

การจัดสภาพการณ์ที่เอื้อต่อการเรียนรู้โดยยึดผู้เรียนเป็นสำคัญ

ความเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็วของโลกปัจจุบัน ทำให้คนไทยและชาวโลกจะต้องเผชิญกับความเปลี่ยนแปลงอันหลากหลายทั้งวิวัฒนาการและวิถี โดยเฉพาะไม่กี่ปีที่ผ่านมาคนไทยทั่วประเทศ ต้องพบกับ ปัญหานานาประการ เช่น ปัญหาความขัดแย้ง ทางความคิด และผลประโยชน์ทางการเมือง

ปัญหาดังกล่าวข้างต้นหลายฝ่ายเห็นพ้องต้องกันว่า การศึกษาเป็นต้นเหตุสำคัญของปัญหาครั้งนี้ นั่นคือปัญหาคุณภาพของคนที่ขาดปัญญา ขาดวิจารณญาณในการคิดวิเคราะห์ ขาดการตัดสินใจอย่างรอบคอบ เห็นแก่ตนและเห็นภาวะตกต่ำของสังคมไทยเช่นนี้คือ การขาดภูมิปัญญาของสังคมไทยเองที่จะอยู่ในกระแส โลกาภิวัตน์อย่างมั่นคง นั่นคือการขาดภูมิปัญญาในการแข่งขันทางเศรษฐกิจระยะยาว ยังรวมถึงภูมิปัญญาทางสังคมที่จะช่วยป้องกันหรือบรรเทาผลกระทบที่ไม่พึงปรารถนาต่าง ๆ แล้วทางออกดังกล่าวก็สรุปกันว่า “ถึงเวลาที่ต้องปฏิรูปการศึกษาไทยอย่างจริงจัง” เกี่ยวกับเรื่องนี้ เกรียงศักดิ์ เจริญวงศ์ศักดิ์ ได้กล่าวถึงแนวพระราชดำรินในพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวฯ ภูมิพลอดุลยเดชมหาราช คือ

1. แนวพระราชดำรินด้านจุดมุ่งหมายของการศึกษา

- การศึกษาต้องมุ่งพัฒนาและเพิ่มพูนความรู้ใหม่เสมอ แล้วพัฒนาองค์ความรู้ให้กว้างขวางลึกซึ้งและมีระบบมากยิ่งขึ้น ๆ ขึ้น ย่อมจะมีประโยชน์ในการนำความรู้ใหม่มาประยุกต์ใช้พัฒนาตนและสังคม

- การศึกษาต้องช่วยให้ผู้เรียนประกอบไปด้วยความรู้ทั้งทางด้านวิชาการและทางธรรม ซึ่งนำพาผู้เรียนไปสู่สภาวะของการเป็นผู้มี ปัญญา

- การศึกษาต้องช่วยให้ผู้เรียนสามารถดำรงชีพเพื่อตน และมีส่วนสร้างประโยชน์เพื่อสังคมควบคู่กันไป

2. แนวพระราชดำรินด้านแนวทางการศึกษา

- แนวทางการศึกษาควรเป็นไปเพื่อพัฒนาทั้งความคิดและจิตใจ รวมทั้งความประพฤติ โดยการให้การศึกษาด้านวิชาการเป็นเบื้องต้นและให้การศึกษอบรมด้านความคิด และจิตใจ ความประพฤติร่วมด้วยถือว่าจำเป็น

- ควรจัดการศึกษาให้เกิดดุลยภาพระหว่างความรู้ทางทฤษฎีและการปฏิบัติความหมายของกระบวนการเรียนรู้โดยยึดผู้เรียนเป็นสำคัญ

ตามที่เสนอแนวคิดไว้ข้างต้นแล้วกระบวนการเรียนรู้ที่เหมาะสมกับสังคมไทยยุคปัจจุบัน ควรเป็น “กระบวนการเรียนรู้โดยยึดผู้เรียนเป็นสำคัญ” กระบวนการสอนดังกล่าวนี้ ประเวศ วะสี กล่าวว่า “การเรียนรู้ที่ผู้เรียนเป็นตัวตั้งหรือยึดผู้เรียนเป็นสำคัญที่สุด หมายถึง การเรียนรู้ในสถานที่จริง สถานการณ์จริงของแต่ละคนไม่เหมือนกัน

ดังนั้น “กระบวนการเรียนรู้โดยยึดผู้เรียนเป็นสำคัญ” คือ การจัดกิจกรรมการเรียนการสอนที่มีจุดมุ่งหมายสำคัญเพื่อมุ่งพัฒนา “คน” ทั้งร่างกาย อารมณ์สังคม และสติปัญญาโดยจัดกิจกรรมให้ผู้เรียนได้เผชิญกับสถานการณ์จริงที่เหมาะสมกับผู้เรียนแต่ละคนที่ได้พัฒนาเต็มตามศักยภาพ สอดคล้องกับความสนใจ ความต้องการและความถนัดของผู้เรียน

ลักษณะของการจัดการเรียนการสอนโดยยึดผู้เรียนเป็นสำคัญ

การจัดกิจกรรมการเรียนการสอนโดยยึดผู้เรียนเป็นสำคัญหรือศูนย์กลางนั้นเป็นการสอนที่มีแนวคิดมุ่งให้ประโยชน์สูงสุดแก่ผู้เรียน ผู้เรียนมีส่วนร่วมในการวางแผนมากยิ่งขึ้น ผู้เรียนจะเกิดการเรียนรู้ด้วยการลงมือกระทำ ได้คิดวิเคราะห์ ได้ปฏิบัติ ได้แก้ปัญหาและได้ศึกษาค้นคว้าด้วยตัวเองโดยอยู่บนพื้นฐานของความสนใจ ความสามารถและศักยภาพผู้เรียนเอง

บทสรุป

จากการจัดการเรียนรู้โดยยึดผู้เรียนเป็นสำคัญสามารถสรุปได้ว่า ความรู้เป็นสิ่งที่ผู้เรียนแต่ละคนจะต้องสร้างองค์ความรู้ด้วยตนเอง ดังนั้นควรเปิดโอกาสให้ผู้เรียนได้เรียนรู้จากประสบการณ์ตรง จากการสำรวจ ทดลองใช้แนวคิดและวิธีการต่าง ๆ เพื่อการเรียนรู้อย่างมีความหมายและเป็นประโยชน์และเป็นเครื่องมือในการเรียนรู้ตลอดชีวิต เป็นการจัดการเรียนรู้ที่ผู้เรียนได้ประโยชน์สูงสุดจากการเรียน ได้พัฒนาเต็มตามศักยภาพ ได้ประยุกต์ใช้ความรู้ในชีวิตประจำวัน มีความสุขและสนุกกับการเรียนรู้ ตลอดจนมีคุณลักษณะที่พึงประสงค์ที่สังคมปรารถนา

การจัดการเรียนรู้เกี่ยวกับภาษาไทยถือได้ว่าเป็นเรื่องที่สำคัญมาก ๆ โดยเฉพาะในสังคมปัจจุบัน เด็กไทยได้รับอิทธิพลจากสิ่งเร้าต่าง ๆ มากมาย ครูภาษาไทยจึงมีบทบาทสำคัญในการที่จะเป็น “นักปฏิรูป” ที่ต้องการให้นักเรียนของตนมองเห็นปัญหาสังคม การเมือง เศรษฐกิจ ผ่านเนื้อหาหรือกิจกรรมภาษาไทย และนำไปสู่ การสร้างแรงจูงใจหรือการนำตนเอง เพื่อลุกขึ้นมาเปลี่ยนแปลงสังคมไปสู่สภาพที่ดีกว่า ที่เห็นได้ชัดเจนคือ ครูจะนำวรรณกรรมที่สะท้อนปัญหาหรือสภาพสังคม มาเป็นเครื่องมือสำหรับกระตุ้นความคิดและ การนำไปสู่การสร้างสังคมที่ดีกว่า ตัวอย่างเช่น การนำวรรณกรรมประเภทบทวิจารณ์หรือบทวิพากษ์สังคมของนักคิดนักเขียน มาให้ผู้เรียนได้ศึกษาและแสดงความคิดเห็นว่า เนื้อหาและน้ำเสียงของผู้เขียนก่อให้เกิดผลกระทบอย่างไรต่อสังคม

ผู้เขียนได้แสดงให้เห็นอคติ อันเป็นต้นเหตุให้เกิดความเกลียดชังหรือไม่ อย่างไร และควรจะแก้ไขปรับปรุงการใช้ภาษาอย่างไร เพื่อให้คลายความขัดแย้ง สื่อหรือโฆษณาที่สะท้อนให้เห็นปัญหาของการครอบงำของระบบทุนนิยม ก็เป็นเนื้อหาอีกส่วนหนึ่ง ที่ครูภาษาไทยกลุ่มนี้จะต้องนำมาให้ผู้เรียนวิเคราะห์ด้วยกระบวนการคิดอย่างมีวิจารณญาณ เพื่อให้เห็นเบื้องหลังของการโกหก การกล่าวเกินจริง อันเป็นต้นเหตุให้มีการล่อลวงหรือการใช้จ่ายทรัพย์สินที่มากเกินไปจนความจำเป็นของชีวิต

บรรณานุกรม

กรมวิชาการ. (2544). *การสังเคราะห์งานวิจัยเกี่ยวกับรูปแบบการจัดการเรียนรู้ที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ*. มปท.

ชนาธิป พรกุล. (2544). *รูปแบบการจัดการเรียนการสอนที่ผู้เรียนเป็นศูนย์กลาง*. มปท.

ทิตนา แคมมณี. (2542). *การจัดการเรียนการสอนแบบผู้เรียนเป็นศูนย์กลาง : โมเดล CIPPA*. เอกสารประกอบการประชุมเชิงปฏิบัติการ เพื่อพัฒนาหลักสูตรการอบรมครู โรงเรียนเอกชนระดับก่อนประถมศึกษา ณ โรงเรียนเทคนิควิมลบริหารธุรกิจ.

เบญจมาศ อยู่เป็นแก้ว. (2544). *การสอนแบบบูรณาการ*. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์วิวัฒน์พร.

วัฒนาพร ระงับทุกข์. (2546). *แผนการสอนที่เน้นผู้เรียนเป็นศูนย์กลาง*. กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์วัฒนาพานิช จำกัด.

วิเคราะห์หลักการเรียนการสอนตามนัยพระพุทธศาสนา

มนัสวี ศรีนนท์

สถาบันนวัตกรรมการเรียนรู้ มหาวิทยาลัยมหิดล

อีเมล: b_av7@hotmail.com

บทคัดย่อ

บทความเรื่องนี้สรุปได้ว่า 1. ความหมายของการศึกษา พบว่าหลักคำสอนในพุทธศาสนากับการจัดการเรียนการสอนมีเนื้อหาที่สอดคล้องกันได้ 2. การศึกษาสมัยพุทธกาลและหลังสมัยพุทธกาล พบว่าการจัดการเรียนการสอนในปัจจุบันมีสอดคล้องกับการจัดการเรียนในสมัยพุทธกาลและหลังสมัยพุทธกาล 3. การบูรณาการการศึกษาตามนัยพุทธศาสนา พบว่าระบบคำสอนในพุทธศาสนาสามารถบูรณาการเข้ากับการจัดการศึกษาในสมัยปัจจุบันได้ 4. จุดมุ่งหมาย วิธีการ เนื้อหา และผู้เรียนในกระบวนการเรียนการสอน พบว่าเรื่องจุดมุ่งหมาย วิธีการ เนื้อหา และผู้เรียนในปัจจุบัน สามารถใช้หลักคำสอนในพระพุทธศาสนาเป็นหลักในการบริหารจัดการการศึกษาได้

คำสำคัญ: หลักการเรียนการสอน, พระพุทธศาสนา

Analytical Study of The Principles of Teaching according to The Buddhist Concept

Manatsawee Srinont

Institute for Innovative Learning, Mahidol University

E-mail: b_av7@hotmail.com

ABSTRACT

This article concludes that 1. The meaning of education was found that the principles of teaching in Buddhist concept with the data of learning have the same meaning, 2. The Buddha era study and after Buddha era was found that the time table in present time consistent with the Buddha era study and after Buddha era, 3. The integrated education according to the Buddhist concept was found that the system of Buddha teaching in Buddhism can be integrated with integrated learning in present time, 4. The purpose, the method, the text and the learner in process was found that the topic of purpose, method, text and the present learner can be used the Buddha teaching in Buddhism to be the principles of educational administration.

Keywords : The principles of teaching, Buddhist concept

1. บทนำ

การพัฒนาคนและวัฒนธรรมย่อมมีวิธีการที่หลากหลายและแตกต่างกันมาก โดยการพัฒนามนุษย์นั้นดูเหมือนจะเป็นเรื่องง่ายสำหรับสังคมที่มีความก้าวหน้าทางวิทยาศาสตร์เป็นการเฉพาะ ส่วนการพัฒนาคนเป็นเรื่องที่ยากสำหรับสังคมที่อุดมปัญญาทางวิทยาศาสตร์และสังคมที่ไม่เป็นเช่นนั้นด้วย แต่ตามที่ปรากฏกันโดยทั่วไป การพัฒนาคนมักเป็นเรื่องที่สังคมใช้การศึกษาเป็นเครื่องมือบริหารจัดการ สืบเนื่องจากว่าการศึกษานี้เป็นการสร้างความรู้ความเข้าใจที่ถูกต้องในทุกเรื่องให้กับคนในสังคม กล่าวคือหากสังคมใดมีการศึกษาที่เจริญก้าวหน้า ทันสมัย เป็นปัจจุบันกาล ไม่เก่าแก่คร่ำครึ ย่อมเป็นที่เชื่อมั่นได้ว่าสังคมนั้นจะมีระบบระเบียบ ไร้ความวุ่นวาย น่าอยู่อาศัย และประชาชนมีความสุข ดังนั้น ในที่นี้ ผู้เขียนจึงได้นำเสนอเรื่องเกี่ยวกับการศึกษา ซึ่งเป็นเรื่องการจัดการเรียนการสอนที่มีอยู่ในสถาบันการศึกษาต่าง ๆ โดยเฉพาะหลักการจัดการเรียนการสอนตามแนวพระพุทธศาสนาที่นับว่าเป็นศาสนาที่สังคมไทยยอมรับนับถือไม่ต่ำกว่า 95 เปอร์เซ็นต์ ด้วยว่าหากใช้แนวทางของพระพุทธศาสนาพรรณนาถึงการเรียนการสอนแล้ว ย่อมอาจจะได้รู้ชัดถึงปัญหาการเรียนการสอนของประเทศไทยก็ได้ บทความเรื่องนี้ ผู้เขียนตั้งวัตถุประสงค์การเขียนไว้ 3 ประการ คือ 1. เพื่อศึกษาหลักการศึกษิตตามนัยพระพุทธศาสนา 2. เพื่อศึกษาหลักการเรียนการสอนตามนัยพระพุทธศาสนา และ 3. เพื่อวิเคราะห์หลักการเรียนการสอนตามนัยพระพุทธศาสนา โดยเนื้อหาทั้งหมด ผู้เขียนได้วางแนวทางเพื่อการวิเคราะห์ถึงหลักการศึกษิตตามนัยแห่งพระพุทธศาสนา ดังจะได้มีการแสดงรายละเอียดของเนื้อหาไล่เรียงไปตั้งแต่ต้นจนถึงวิเคราะห์และสรุป

2. หลักการศึกษาตามนัยพระพุทธศาสนา

ความหมายเกี่ยวกับการศึกษา

คำว่า “การศึกษา” มาจากคำว่า “สิกฺขา” หมายถึง “กระบวนการเรียน” “การฝึกอบรม” “การค้นคว้า” “การพัฒนาการ” และ “การรู้แจ้งเห็นจริงในสิ่งทั้งปวง” การศึกษาในพระพุทธศาสนามีหลายระดับ ตั้งแต่ระดับต่ำสุดถึงระดับสูงสุด (<https://sites.google.com/site/petesweetty/content1>, สืบค้นเมื่อวันที่ 12 สิงหาคม 2560) เมื่อแบ่งระดับอย่างกว้าง ๆ มี 2 ประการ คือ 1. การศึกษาระดับโลกียะ มีความมุ่งหมายเพื่อดำรงชีวิตในทางโลก 2. การศึกษาระดับโลกุตระ มีความมุ่งหมายเพื่อดำรงชีวิตเหนือกระแสโลก (อภิ.ส. 34/706/279)

การศึกษาหรือการพัฒนาตามหลักพระพุทธศาสนานั้น พระพุทธเจ้าสอนให้คนพัฒนาอยู่ 4 ด้าน คือ ด้านร่างกาย ด้านศีล ด้านจิตใจ และด้านสติปัญญา (อง.ปญจก. 22/79/121) โดยมีจุดมุ่งหมายให้มนุษย์เป็นทั้งคนดีและคนเก่ง มิใช่เป็นคนดีแต่ใจ หรือเป็นคนเก่งแต่โง่ง ซึ่งการจะสอนให้มนุษย์เป็นคนดีและคนเก่งนั้นจะต้องมีหลักในการศึกษาที่ถูกต้องและเหมาะสม โดยการพัฒนามนุษย์นั้นพระพุทธศาสนา มุ่งสร้างมนุษย์ให้เป็นคนดีก่อนแล้วจึงค่อยสร้างความเก่งที่หลัง นั่นคือสอนให้คนเรามีคุณธรรมความดีงามก่อนแล้วจึงให้มีความรู้ความเข้าใจหรือสติปัญญาภายหลัง ดังนั้น หลักการศึกษาของพระพุทธศาสนาจึงมีขั้นตอนการศึกษา (ที.ปา. 11/228/231) ดังนี้ 1. สีสสิกขา การฝึกศึกษาในด้านความประพฤติทางกาย

วาทา และอาชีพรให้มีชีวิตสุจริตและเกื้อกูล (Training in Higher Morality) 2. จิตตสิกขา การฝึกศึกษาด้านสมาธิ หรือพัฒนาจิตใจให้เจริญได้ที่ (Training in Higher Mentality หรือ Concentration) 3. ปัญญาสิกขา การฝึกศึกษาในปัญญาสูงขึ้นไป ให้รู้คิดเข้าใจมองเห็นตามเป็นจริง (Training in Higher Wisdom) โดยอุปมาในเรื่องนี้ เหมือนว่าตั่งภาชนะน้ำไว้ด้วยดีเรียบร้อย ไม่ไปแก่งลั่นหรือเขย่ามัน (ศีล) เมื่อน้ำไม่ถูกกวน คน พัด หรือเขย่า สงบนิ่ง ผงฝุ่นต่าง ๆ ก็นอนกัน หายชุ่น น้ำก็ใส (สมาธิ) เมื่อน้ำใสก็มองเห็นสิ่งต่าง ๆ ได้ชัดเจน (ปัญญา)

นอกจากนี้ ยังมีวิธีการเรียนรู้ตามหลักคำสอนที่พระพุทธเจ้าตรัสไว้ 5 ประการ คือ 1. การฟัง หมายถึงการตั้งใจศึกษาเล่าเรียนในห้องเรียน 2. การจำได้ หมายถึงการใช้วิธีการต่าง ๆ เพื่อให้จำได้ 3. การสาธยาย หมายถึงการท่อง การทบทวนความจำบ่อย ๆ 4. การเพ่งพินิจด้วยใจ หมายถึงการตั้งใจจินตนาการถึงความรู้นั้นไว้เสมอ 5. การแทงทะลุด้วยความเห็น หมายถึงการเข้าถึงความรู้อย่างถูกต้อง เป็นความรู้อย่างแท้จริง ไม่ใช่ติดอยู่แต่เพียงความจำเท่านั้น แต่เป็นความรู้ความจำที่สามารถนำมาประพฤติปฏิบัติได้ (<https://sites.google.com/site/petesweetty/content1>, สืบค้นเมื่อวันที่ 12 สิงหาคม 2560)

สำหรับท่านพุทธทาส (<https://www.gotoknow.org/posts/444773>, สืบค้นเมื่อวันที่ 12 สิงหาคม 2560) ได้กล่าวถึงหลักการศึกษาว่าว่า การศึกษาที่สมบูรณ์จะต้องมีองค์ประกอบ 3 ประการ คือ 1) มีความฉลาด 2) มีเครื่องมือควบคุมความฉลาด เพื่อให้ใช้ความฉลาดอย่างถูกต้อง มีวิชาชีพและอาชีพ เพียงพอต่อการดำรงชีพ 3) มีมนุษยธรรม คือ ความเป็นมนุษย์ที่ถูกต้อง ส่วนท่านปัญญาบัณฑิตได้กล่าวไว้ว่าการศึกษาที่สมบูรณ์เป็นบ่อเกิดแห่งปัญญา เป็นทางให้เกิดเหตุตาสว่าง มองการณ์ไกล เป็นปัญญาที่มีเหตุผล มีธรรมะคือสติ เป็นต้น คอยเหนี่ยวรั้งความคิดไม่ให้ดำเนินไปผิดทาง และท่านพระธรรมปิฎก (ป.อ.ปยุตโต) กล่าวถึงการศึกษาว่าการศึกษานั้นเป็นทั้งตัวการพัฒนาและเครื่องมือสำหรับพัฒนาคือเป็นการพัฒนาตัวบุคคลขึ้น โดยพัฒนาตัวคนทั้งคนหรือชีวิตทั้งชีวิต ตัวการพัฒนานั้นคือการศึกษา เมื่อผู้เรียนมีการศึกษาอย่างนี้แล้ว ก็นำไปเป็นเครื่องมือในการดำเนินชีวิตและสร้างสรรค์สิ่งต่าง ๆ การศึกษาก็กลายเป็นเครื่องมือของการพัฒนา

การศึกษาสมัยพุทธกาล

พระพุทธเจ้าได้ทรงวางระบบศึกษาเป็นสามขั้นตอน (วินย.อ. 1/264) ไว้ดังนี้ 1. ขั้นปริยัติ เป็นการศึกษาศาสนธรรมวินัย ให้มีความรู้ในพระธรรมคำสั่งสอนของพระพุทธเจ้า รวมทั้งพระวินัยคือข้อบัญญัติต่าง ๆ ที่จะต้องประพฤติ ให้มีความรู้ความเข้าใจอย่างถูกต้องถ่องแท้ เพื่อจะได้นำมาประพฤติปฏิบัติได้อย่างถูกต้องตรงทาง และยังสามารถแนะนำสั่งสอนผู้อื่น ให้มีความรู้ความเข้าใจ ในพระพุทธศาสนาที่ถูกต้อง 2. ขั้นปฏิบัติ เป็นการนำเอาพระธรรมวินัยที่ได้ศึกษามาจนรอบรู้ และเข้าใจถ่องแท้ดีแล้ว มาประพฤติปฏิบัติด้วยกาย วาจา และใจ 3. ขั้นปฏิเวธ เป็นขั้นที่แสดงผลของการประพฤติปฏิบัติตามพระธรรมวินัยในระดับต่าง ๆ ในเรื่องต่าง ๆ ตามลำดับ จนถึงขั้นทำที่สุดแห่งทุกข์ อันเป็นจุดหมายสูงสุดในพระพุทธศาสนา

กล่าวโดยรวม การศึกษาในพระพุทธศาสนามีอยู่ 2 อย่าง (ธ.อ. 1/7) คือ 1. คັນถุระ ได้แก่ การศึกษาภาคทฤษฎีในวิชาการต่าง ๆ กล่าวคือเรียนจากครู ดูจากตำรา สดับปาฐะนั่นเอง และ 2. วิปัสสนาธุระ ได้แก่ การศึกษาภาคปฏิบัติจากผลการเรียนรู้แล้วนำมาปฏิบัติให้เกิดมรรคผลรู้แจ้งในหลักธรรมคำสอนของพระพุทธศาสนา ตามกระบวนการคือ ปริยัติปฏิบัติ และปฏิเวธ ฉะนั้น การศึกษาจึงทำให้คนมีความรู้ ฉลาด รู้ทันคน รู้ทันเหตุการณ์ โดยเฉพาะการศึกษาในพระพุทธศาสนาถือว่ามีความสำคัญอย่างยิ่ง ผู้มีการศึกษาคือผู้เจริญ การศึกษาเป็นกระบวนการรองรับคนให้มีศักยภาพสูง สามารถทำการเผยแผ่สั่งสอนคนได้อย่างมีประสิทธิภาพ พระพุทธเจ้าทรงความรู้ทุกสรรพศาสตร์แล้วนำศาสตร์แห่งความรู้เหล่านั้นมาเป็นเครื่องมือในการเผยแผ่ทำให้พระพุทธศาสนาเป็นศาสนาแห่งความรู้นั่นเอง

การศึกษาหลังสมัยพุทธกาล

ระบบการศึกษาพระพุทธศาสนายุคแรกเป็นการศึกษาเฉพาะภายในวัด ระหว่างครูกับศิษย์ เน้นพระธรรมวินัยเป็นหลัก หลังพุทธปรินิพพานมีความคิดเห็นแตกแยกมากขึ้นในหมู่ภิกษุด้วยกันเอง รวมกับความขัดแย้งทางแนวคิดกับลัทธิร่วมสมัยอื่น ทำให้วัดพัฒนาเป็นสถานศึกษาวิชาการในวงกว้างมากขึ้นเพื่อตอบสนองความสนใจใคร่ศึกษาของคนภายนอกวัด และเพื่อพัฒนาความสามารถเชิงวิเคราะห์วิจารณ์ของพระภิกษุสงฆ์เอง ประมาณปีพุทธศักราช 400 ได้มีการเขียนตำราวิชาการทางพระพุทธศาสนามากดังที่สมณะชาวจีนบันทึกไว้ว่ามหาวิทยาลัยต่าง ๆ มิได้ได้รับเฉพาะภิกษุในนิกายต่าง ๆ ของพระพุทธศาสนาเท่านั้น แม้คฤหัสถ์ผู้สนใจในพระพุทธศาสนาก็อาจเข้าเรียนได้ ยิ่งกว่านั้น นักบวชในศาสนาอื่นก็อาจเรียนได้เช่นเดียวกัน (<http://www.mcu.ac.th/site/wangnoi/index.php?page=242>, สืบค้นเมื่อวันที่ 12 สิงหาคม 2560)

การบูรณาการการศึกษาตามนัยพระพุทธศาสนา

การบูรณาการตามนัยแห่งพุทธธรรม หมายถึง ระบบและกระบวนการของชีวิตซึ่งครอบคลุมหลักการพัฒนามนุษย์ที่ว่าด้วยไตรสิกขาและหลักธรรมที่สำคัญในอันที่จะเป็นแนวปฏิบัติสู่ความเป็นคนเก่ง คนดี มีอิสรภาพ ส่วนบูรณาการทางการศึกษาตามนัยพุทธธรรมได้สรุปความคิดรวบยอดไว้เป็นแนวทางสำหรับการจัดระบบ หลักการ กระบวนการ และปัจจัยสนับสนุนการศึกษา โดยใช้ชีวิต วิถีชีวิต การพัฒนาชีวิตที่ดี เป็นโจทย์หลัก จึงครอบคลุมทุกมิติ ทุกแก่นสาระ ทุกพื้นฐานของสังคม บูรณาการทางการศึกษาจะเป็นการจัดองค์ประกอบกลมกลืนได้สัดส่วน สมดุลและเชื่อมโยง จึงมีลักษณะที่เป็นองค์รวม หล่อหลอม เกิดประโยชน์ นำไปสู่การพัฒนา เป็นความเต็มในทุกมิติ ได้แก่ เต็มศักยภาพผู้เรียน พัฒนาทั่วทั้งกาย จิต และปัญญา ครูสอนเต็มเวลาเต็มใจ เนื้อหาสาระสอดคล้องกลมกลืน เต็มตามทีควรจะเป็น กระบวนการครบถ้วน เต็มที่ตามทีควรจะทำ ผลการศึกษาตอบสนองการพัฒนาชีวิตตามวิถีทางที่ดี ถูกต้อง กลมกลืนกับความเป็นจริงของชีวิตและสังคม เป็นการศึกษาที่กระจ่างชัด แจ่มโลก ส่องชีวิต สว่างเย็น ดุจเดือนเพ็ญ

สรุปแล้ว การศึกษามีหน้าที่สร้างสรรค์ทั้งสองด้านไปพร้อมกัน คือ การพัฒนาชีวิตบุคคลให้ถึงความสมบูรณ์และสร้างสรรค์อารยธรรมที่ส่งเสริมให้ระบบความสัมพันธ์ของสรรพสิ่งเจริญงอกงามไปใน

วิถีทางที่เกื้อกูลกันยิ่งขึ้น ๆ การศึกษาที่แท้คือการพัฒนาชีวิตบุคคลให้สมบูรณ์พร้อมไปด้วยกันกับการสร้างสรรค์อารยธรรมที่ยั่งยืน นักการศึกษาที่ยึดมั่นในหลักของพระพุทธศาสนาก็พยายามพิจารณาตรวจสอบปัญหาต่าง ๆ อย่างใกล้ชิด ใช้หลักศาสนานำมาประยุกต์ใช้กับการศึกษา โดยได้นำเอาหลักการของพระพุทธศาสนามาเป็นพื้นฐานในด้านการเรียนการสอน และการศึกษาตามหลักพระพุทธศาสนาเป็นการศึกษาระบบกัลยาณมิตรระหว่างครูกับศิษย์ ซึ่งในปัจจุบันครูกับศิษย์มีความปฏิสัมพันธ์ในด้านต่าง ๆ ห่างกันมาก ครูทำหน้าที่เพียงบรรยาย (สลิปทายก) แล้วก็จบออกไป โอกาสที่ครูและศิษย์จะมีปฏิสัมพันธ์ทางความรู้ก็ไม่มี ซึ่งแตกต่างกับการศึกษาสมัยก่อนแบบตะวันออก เช่น การเรียนแพทย์ แพทย์ที่มีชื่อเสียง เช่น หมอชิวโกมารภัจจ์ ไปเรียนที่เมืองตักสิลา หลักสูตร 14 ปี ต้องเรียนวิชาการแพทย์ 7 ปี อยู่ปรนนิบัติรับใช้อาจารย์อีก 7 ปี ได้รับการถ่ายทอดความรู้ความประทับใจในจรรยาบรรณต่าง ๆ ที่เกี่ยวกับการแพทย์ รวมทั้งศีลธรรมที่ได้รับการถ่ายทอดมาด้วยนี่คือการสอนแบบตะวันออกและเป็นระบบที่ปฏิบัติในพระพุทธศาสนาจนถึงทุกวันนี้ แต่ในปัจจุบัน ระบบกัลยาณมิตรได้พังทลายแล้ว เพราะแนวคิดและค่านิยมแบบตะวันตก และการศึกษาสมัยใหม่เข้ามามีบทบาทโดยเน้นปรัชญาการศึกษาตามรูปแบบทางตะวันตกมากเกินไป โดยไม่คำนึงถึงวัฒนธรรมพื้นฐานของสังคมไทย (<https://www.gotoknow.org/posts/444773>, สืบค้นเมื่อวันที่ 12 สิงหาคม 2560)

3. หลักการเรียนการสอนตามนัยพระพุทธศาสนา

จุดมุ่งหมายในกระบวนการเรียนการสอน

อาจารย์วศิน อินทสระ (<https://www.gotoknow.org/posts/300538>, สืบค้นเมื่อวันที่ 12 สิงหาคม 2560) กล่าวถึงจุดมุ่งหมายในกระบวนการเรียนการสอน ดังนี้ 1) อภิญญาธรรมเทศนา ทรงสอนเพื่อให้ผู้ฟังรู้อะไรเห็นแจ้งในสิ่งที่ควรรู้ควรเห็น หมายความว่าสิ่งที่ทรงรู้แล้วเห็นแล้ว แต่เมื่อทรงว่าไม่จำเป็นสำหรับสาวกนั้น ๆ เหมือนครูที่มีความรู้สูงมาก แต่ถึงกระนั้นก็ยอมนำเอาเฉพาะความรู้เท่าที่จำเป็นแก่ศิษย์ในขั้นนั้น ๆ มาสอนเท่าที่ศิษย์จะรับได้เพื่อประโยชน์แก่ศิษย์ อนึ่ง เหมือนบิดา/มารดา แม้มีทรัพย์มากปานใดก็ยอมให้ทรัพย์แก่บุตรตามควรแก่วัยและความจำเป็นของบุตรนั้น 2) สนิทานธรรมเทศนา จุดมุ่งหมายในการสอนคือเพื่อให้ผู้ฟังตรงตามแล้วเห็นจริงได้ ทรงแสดงธรรมอย่างมีเหตุผลที่ผู้ฟังพอตรงตามให้เห็นด้วยตนเอง เพราะพระธรรมเทศนาของพระองค์ไม่ยากเกินไปจนถึงกับตรงตามแล้วก็ไม่เห็นและไม่ยากเกินไปจนไม่ต้องตรงขบคิดก็เห็นได้ พุทธวิธีในการสอนจึงอยู่ท่ามกลางระหว่างความยากเกินไปกับความง่ายเกินไป ส่วนใหญ่ทรงสอนให้ใช้ปัญญาพิจารณาด้วยตนเอง เป็นต้น 3) สิปภาภิหาริยธรรมเทศนา เพื่อให้ผู้ฟังได้รับผลแห่งการปฏิบัติตามสมควร ทรงแสดงธรรมมีคุณเป็นอัครรย์สามารถยังผู้ปฏิบัติตามให้ได้รับผลตามสมควรแก่กำลังแห่งการปฏิบัติของตน ๆ (ม.ม. 13/330/322) ในบรรดาปาฏิหาริย์ทั้ง 3 นั้น พระพุทธองค์ทรงสรรเสริญอนุศาสนีปาฏิหาริย์ ว่าดีที่สุด ประณีตที่สุด และเป็นประโยชน์ที่สุด ข้อนี้เป็นความจริงอย่างยิ่ง พระพุทธศาสนาที่ดำรงเป็นประโยชน์แก่มหาชนมาจนกระทั่งบัดนี้ก็ด้วยอานุภาพของอนุศาสนีปาฏิหาริย์นั่นเอง

วิธีการในกระบวนการเรียนการสอน

มีพุทธพจน์ที่ตรัสถึงลีลาในการสอน (ที.สี. 9/198/161) ไว้ดังนี้ 1. อธิบายให้เห็นชัดเจนแจ่มแจ้ง เหมือนจูงมือไปดูเห็นกับตา (สันทัสสนา) 2. ชักงูใจให้เห็นจริงด้วย ขวนให้คล้อยตามจนต้องยอมรับ และนำไปปฏิบัติ (สมาทปนา) 3. ระวังใจให้แก่ลัทธิบ้างเกิดกำลังใจ ปลูกให้มีอุตสาหะแข็งขัน มั่นใจว่าจะทำให้สำเร็จได้ ไม่หวั่นระย่อต่อความเหนื่อยยาก (สมุตตเตชนา) 4. ซโลมใจให้แช่มชื่น ร่าเริง เบิกบาน ฟังไม่เบื่อ และเปี่ยมด้วยความหวัง เพราะมองเห็นคุณประโยชน์ที่ตนจะพึงได้รับจากการปฏิบัติ (สัมปหังสนา)

อาจารย์วศิน อินทสระ (<https://www.gotoknow.org/posts/300538>, สืบค้นเมื่อวันที่ 12 สิงหาคม 2560) กล่าวไว้ 5 วิธี คือ 1) ทรงสอนโดยวิธีเอ็งสลักขณะ คือทรงสอนยืนยันไปข้างเดียว เช่น ความดีมีผลเป็นสุข ความชั่วมีผลเป็นทุกข์ หรือกุศลเป็นสิ่งที่ควรบำเพ็ญ อุกุศลเป็นสิ่งที่ควรละ 2) ทรงสอนโดยวิธีภักซลักขณะ คือทรงแยกประเด็นให้เห็นชัดเจน เป็นปัญหาที่ไม่สามารถตอบโดยประเด็นเดียว แต่ต้องแยกตอบให้เห็นอย่างชัดเจน 3) ทรงสอนด้วยปฏิปจฉาลักษณะ คือปัญหาที่ควรตอบโดยย้อนถามเสียก่อน เช่น จักขุฉันใด โสตะฉันนั้น โสตะฉันใด จักขุก็ฉันนั้น ไซ้ใหม่ พึงย้อนถามว่า มุ่งความหมายในแง่ใด ถ้าถามโดยหมายถึงแง่ให้ดูหรือเห็น ก็ไม่ใช่ แต่ถ้ามุ่งหมายแง่ว่าไม่เที่ยงก็ใช่ 4) ทรงสอนด้วยรูปนลักษณะ คือ พักปัญหาไว้ไม่พึงพยากรณ์ คือปัญหาที่พึงยับยั้ง หรือพับเสีย ไม่ควรตอบเรื่องนั้น เช่น ถามว่า ชีวะกับสรีระ คือสิ่งเดียวกัน ไซ้ใหม่ 5) ทรงสอนด้วยอุปมาลักษณะ คือทรงสอนแบบเปรียบเทียบ เช่น ทรงเปรียบเทียบภิกษุด้วยผ้าเปลือกไม้และผ้ากาสี ทรงเปรียบเทียบมักขลิโคศาลว่าเหมือนผ้าที่ทำด้วยผมคน ซึ่งเป็นวิธีการที่ทรงใช้บ่อยมากที่สุด เพราะทำให้ผู้ฟังมองเห็นภาพและเข้าใจง่าย โดยไม่ต้องใช้เวลาและยาวนาน คำอุปมาช่วยให้เรื่องที่ลึกซึ้งเข้าใจยากปรากฏหมายความเด่นชัดเจนออกมา และท่านก็กล่าวไว้อีกว่าท่าทีที่พระพุทธองค์ทรงสอนดังนี้ 1. ทรงสอนอย่างละมุนละม่อม 2. ทรงสอนอย่างเข้มงวดรุนแรง 3. ทรงสอนอย่างขอร้องวิงวอน

สำหรับท่านพระธรรมปิฎก (ป.อ.ปยุตฺโต) กล่าวถึงคุณสมบัติการสอนของพระพุทธเจ้าไว้ (<https://www.gotoknow.org/posts/300538>, สืบค้นเมื่อวันที่ 12 สิงหาคม 2560) ดังนี้

1. ทรงสอนสิ่งที่เป็นจริงและเป็นประโยชน์แก่ผู้ฟัง
2. ทรงรู้เข้าใจสิ่งที่สอนอย่างถ่องแท้สมบูรณ์
3. ทรงสอนด้วยเมตตา มุ่งประโยชน์แก่ผู้รับคำสอนเป็นที่ตั้ง ไม่หวังผลตอบแทน
4. ทรงทำได้จริงอย่างที่สอน เป็นตัวอย่างที่ดี
5. ทรงมีบุคลิกภาพโน้มน้าวจิตใจให้เข้าใจลึซัดสนิทสนมและพึงพอใจได้มีความสุข
6. ทรงมีหลักการสอนและวิธีสอนยอดเยี่ยม

เนื้อหาในกระบวนการเรียนการสอน

ในเรื่องเนื้อหาการเรียนการสอนที่พระพุทธเจ้าทรงสอนมีดังนี้ 1. สอนจากสิ่งที่รู้เห็นเข้าใจง่าย หรือรู้เห็นเข้าใจอยู่แล้ว ไปหาสิ่งที่เห็นเข้าใจได้ยากหรือยังไม่รู้ไม่เห็นไม่เข้าใจ 2. สอนเนื้อเรื่องที่ค่อยลุ่ม ลึก ยากลงไปตามลำดับขั้น และความต่อเนื่องกันเป็นสายลงไป อย่างที่เรียกว่า สอนเป็นอนุพุทธพิภคา 3. ถ้าสิ่งที่สอนเป็นสิ่งที่แสดงได้ ก็สอนด้วยของจริง ให้ผู้เรียนได้ดู ได้เห็น ได้ฟังเอง อย่างที่เรียกว่า ประสบการณ์ตรง 4. สอนตรงเนื้อหา ตรงเรื่อง คมอยู่ในเรื่อง มีจุด ไม่วกวน ไม่ไขว้เขว ไม่ออกนอก เรื่องโดยไม่มีอะไรเกี่ยวข้องในเนื้อหา 5. สอนมีเหตุผล ตรงตามเห็นจริงได้ อย่างที่เรียกว่า สนิทาน 6. สอนเท่าที่จำเป็นพอดี สำหรับให้เกิดความเข้าใจ ให้การเรียนรู้ได้ผล ไม่ใช่สอนเท่าที่ตนรู้ หรือสอนแสดง ภูมิใจว่าผู้สอนมีความรู้มาก 7. สอนสิ่งที่มีความหมาย ควรที่เขาจะเรียนรู้ และเข้าใจ เป็นประโยชน์แก่ตัว เขาเอง พระพุทธองค์ทรงมีพระเมตตา หวังประโยชน์แก่สัตว์ทั้งหลาย (<https://www.gotoknow.org/posts/300538>, สืบค้นเมื่อวันที่ 12 สิงหาคม 2560)

ผู้เรียนในกระบวนการเรียนการสอน

ผู้เรียนในกระบวนการเรียนการสอนที่พระพุทธเจ้าทรงสอนมีดังนี้ 1. รู้คำนึงถึงและสอนให้เหมาะสมตามความแตกต่างระหว่างบุคคล 2. ปรับวิธีสอนอ่อนให้เหมาะกับบุคคล แม้สอนเรื่องเดียวกันแต่ต่างบุคคล อาจใช้ต่างวิธี 3. คำนึงถึงความแตกต่างระหว่างบุคคลซึ่งผู้สอนจะต้องคำนึงถึงความพร้อม ความ สุขงาม ความแก่รอบแห่งอินทรีย์ หรือญาณ ที่บาลี เรียกว่า ปริปากะ ของผู้เรียนแต่ละบุคคลเป็นราย ๆ ไปด้วย 4. สอนโดยให้ผู้เรียนลงมือทำด้วยตนเอง ซึ่งจะช่วยให้เกิดความรู้ความเข้าใจชัดเจน แม่นยำและ ได้ผลจริง เช่น ทรงสอนพระจูฬปันถกผู้โง่เขลาด้วยการให้นำผ้าขาวไปลูบคลำ 5. การสอนดำเนินไปใน รูปที่ให้ผู้รู้สึกว่าผู้เรียนกับผู้สอนมีบทบาทร่วมกัน ในการแสวงความจริง ให้มีการแสดงความคิดเห็นโต้ตอบ เสรี หลักนี้เป็นข้อสำคัญในวิธีการแห่งปัญญา ซึ่งต้องการอิสรภาพในทางความคิดและโดยวิธีนี้เมื่อเข้าถึง ความจริง ผู้เรียนก็จะรู้สึกได้ว่าตนได้มองเห็นความจริงด้วยตนเองและมีความชัดเจนมั่นใจ หลักนี้เป็นหลักที่ พระพุทธเจ้าทรงใช้เป็นประจำและมีมากในรูปการถาม-ตอบ เอาใจใส่บุคคลที่ควรได้รับความสนใจพิเศษ เป็นราย ๆ ไปตามควรแก่กาลเทศะและเหตุการณ์ ช่วยเหลือเอาใจใส่คนที่ด้อย ที่มีปัญหา 6. เอาใจใส่ บุคคลที่ควรได้รับความสนใจพิเศษเป็นราย ๆ ไปตามควรแก่กาลเทศะและเหตุการณ์ เช่น ชวานาคคนหนึ่ง ตั้งใจไว้แต่กลางคืนว่าจะไปฟังพุทธเทศนา บังเอิญว้าวายก็รีบออกไปตามหาจนได้วักกลับมาแล้วก็รีบไปฟัง ธรรมแต่ก็ซำมาก แต่ใจก็มุ่งมั่นคิดว่าทันฟังตอนท้ายหน่อยก็ยังดี ไปถึงวัดปรากฏว่าพระพุทธเจ้ายังทรง ประทับบรณิง ๆ ไม่เริ่มแสดง ยิ่งกว่านั้นยังจัดหาอาหารให้เขารับประทานจนอิ่มสบาย แล้วจึงทรงเริ่ม แสดงธรรม เป็นต้น 7. ช่วยเอาใจใส่คนที่ด้อย ที่มีปัญหา (<https://www.gotoknow.org/posts/300538>, สืบค้นเมื่อวันที่ 12 สิงหาคม 2560)

4. วิเคราะห์และสรุป

สรุปว่าหลักคำสอนในพุทธศาสนามีหลักการเกี่ยวกับการจัดการเรียนการสอนในทุกชั้นตอนคือเรื่องเกี่ยวกับการศึกษานี้ ไม่ว่าจะเป็นเรื่องครูผู้สอนหรือนักเรียนนักศึกษาแล้ว สามารถนำหลักคำสอนในพระพุทธศาสนาเป็นแนวคิดและทฤษฎีได้เลย ดังนั้น ต่อไปนี้ ผู้เขียนจึงได้วิเคราะห์และสรุปเป็นประเด็น ๆ ไปดังต่อไปนี้

วิเคราะห์และสรุปเกี่ยวกับความหมายของการศึกษา

หลักคำสอนในพุทธศาสนากับการจัดการเรียนการสอนมีนัยที่สัมพันธ์หรือสอดคล้องกันได้ กล่าวคือเรื่องการศึกษาเป็นเรื่องเกี่ยวกับสิ่งต่าง ๆ ที่มีอยู่ในทุกชั้นตอนการศึกษา ส่วนหลักธรรมที่พระพุทธเจ้าทรงสอนก็มีแนวคิดและทฤษฎีเกี่ยวกับการศึกษาตามนั้นด้วย กล่าวเฉพาะเรื่องความหมายเกี่ยวกับการศึกษาแล้ว ในพระพุทธศาสนาใช้คำว่า สิกขา แทนคำว่า การศึกษา และคำว่า สิกขา ที่หมายถึงการศึกษาตามนัยแห่งพระพุทธศาสนานี้คือเรื่องเกี่ยวกับการฝึกฝนพัฒนาตนในด้านการรักษากฎกติกาหรือระเบียบวินัย การมีความตั้งใจศึกษาหาความรู้ใส่ตนอย่างไม่ละความเพียรพยายาม ตลอดจนการเพิ่มพูนความรู้ให้กับตนเองอยู่ตลอดเวลา คล้าย ๆ กับพระพุทธศาสนาเสนอเรื่องแนวคิดเรื่องการศึกษาตลอดชีวิตมานานแล้วนั่นเอง เรียกกันว่าการศึกษาไม่ใช่เป็นเพียงแค่กิจกรรมการเรียนการสอนที่มีอยู่ตามหน่วยงานทางการศึกษาเท่านั้น แต่ความหมายของการศึกษาตามนัยแห่งพระพุทธศาสนาขยายความกว้างไปอย่างไรขอบเขตคือเป็นทั้งการศึกษาที่มุ่งให้ผู้เรียนเข้าใจโลกตามที่แต่ละสังคมวางหลักเกณฑ์ไว้และโลกตามความเป็นจริงที่ใคร ๆ ก็ปฏิเสธไม่ได้ ซึ่งเมื่อผู้ศึกษาสามารถบริหารการศึกษาของตนเองได้เช่นนี้แล้ว ความสุขที่เกิดจากการศึกษาย่อมเกิดแก่ตนเองได้อย่างไม่ต้องสงสัยเลย

วิเคราะห์และสรุปเกี่ยวกับการศึกษาสมัยพุทธกาลและหลังสมัยพุทธกาล

ในประวัติศาสตร์ของพระพุทธศาสนาตั้งแต่สมัยที่พระพุทธเจ้ายังทรงพระชนม์อยู่จวบจนถึงสมัยปัจจุบัน (พ.ศ. 2561) ทำให้เห็นได้ว่าการจัดการเรียนการสอนทุกชั้นตอนในปัจจุบันสามารถดูแบบอย่างการจัดการเรียนในสมัยพุทธกาลและหลังสมัยพุทธกาลได้เลย โดยเฉพาะเรื่องการปฏิบัติการจัดการเรียนการสอนระหว่างครูกับศิษย์ ซึ่งตามหลักคำสอนในพระพุทธศาสนานั้น ครูผู้สอนต้องเป็นผู้ที่มีคุณธรรมจริยธรรม ไม่ใช่มุ่งเน้นหารายได้จากการทำชั่วโมงในการจัดการเรียนการสอนดังที่เกิดขึ้นอยู่ในสถาบันการศึกษาต่าง ๆ ในขณะนี้ ส่วนผู้เรียนก็ต้องมีความตั้งใจศึกษาหาความรู้จากครูผู้สอนให้ได้มากที่สุดเท่าที่จะมากได้ รวมทั้งผู้เรียนจะต้องพยายามปฏิบัติตามแนวทางที่ครูผู้สอนปฏิบัติตนให้เป็นตัวอย่างไว้ด้วย เรียกว่าครูผู้สอนจะทำหน้าที่เพียงสอนในห้องเรียนอย่างเดียวนั้นคงไม่พอคือครูผู้สอนไม่ใช่สักแต่ว่าสอนให้จบ ๆ ไปแต่ละชั่วโมง ดังนั้น ครูผู้สอนจำต้องปฏิบัติตนเป็นแบบอย่างให้ลูกศิษย์ได้ใช้เป็นแบบอย่างในการใช้ชีวิตในอนาคตด้วย สรุปแล้ว หลักคำสอนในพุทธศาสนานี้มีหลักการให้ผู้ที่อยู่ในระบบการศึกษาทุกชั้นตอนเอาไว้เป็นเครื่องมือในการบริหารตนและบริหารงานได้อย่างทันสมัยที่สุด

วิเคราะห์และสรุปเกี่ยวกับการบูรณาการการศึกษาตามนัยพุทธศาสนา

ระบบการสอนในพุทธศาสนาเกี่ยวกับการจัดการเรียนการสอนสามารถเป็นเครื่องมือประกอบหรือบูรณาการเข้ากับการจัดการศึกษาได้อย่างสวยงาม เพราะหลักคำสอนในพระพุทธศาสนาเป็นแนวคิดและแนวปฏิบัติที่ไม่จำกัดด้วยกาลเวลา บุคคล และสถานที่ กล่าวคือทุกคำสอนที่พระพุทธเจ้าสอนนั้น ใคร ๆ ก็สามารถนำไปประกอบใช้ได้ตลอดเวลาทุกสถานที่ เรียกว่าเป็นหลักการที่ให้ความเป็นอิสระกับการจัดการเรียนการสอนเป็นอย่างยิ่ง ดังจะเห็นได้จากการจัดการเรียนการสอนในปัจจุบันที่พยายามให้อิสระกับสถาบันการศึกษา ผู้บริหาร ครูผู้สอน และผู้เรียน มากขึ้น เพราะการจัดการศึกษาทุกวันนี้จะยึดเพียงแนวทางใดแนวทางหนึ่งอย่างเดียวนั้นคงไม่พอ ดังนั้น การจัดการศึกษาแบบยืดหยุ่นจึงเป็นแนวทางที่ตอบโจทย์ปัญหาการศึกษาในปัจจุบันมากที่สุด ซึ่งถือว่าเป็นไปตามหลักคำสอนในพระพุทธศาสนาที่มุ่งเน้นการจัดการเรียนการสอนที่ไม่เน้นเพียงจุดใดจุดหนึ่ง แต่เป็นการเน้นทุกจุดของการศึกษาไปพร้อม ๆ กัน จึงทำให้แนวทางการจัดการเรียนการสอนตามแนวพระพุทธศาสนามีลักษณะที่มีทั้งเอกภาพในพหุภาพและพหุภาพในเอกภาพ คล้าย ๆ กับการจัดการเรียนการสอนของมหาวิทยาลัยสงฆ์ที่จัดการศึกษาโดยไม่ทิ้งหน่วยกิต (อย่างน้อย 30 หน่วยกิต) หรือวิชาการทางพระพุทธศาสนา ในขณะเดียวกัน ก็จัดการเรียนการสอนให้ตอบสนองต่อความต้องการของคนยุคปัจจุบันที่มุ่งเน้นนำไปประกอบวิชาชีพในอนาคตด้วยวิชาการทางโลกสมัยใหม่ เช่น จัดการศึกษาในสาขาวิชาภาษาอังกฤษ ภาษาไทย รัฐศาสตร์ สังคมวิทยาและมานุษยวิทยา สังคมสงเคราะห์ นิติศาสตร์ สันติศึกษา เป็นต้น

วิเคราะห์และสรุปเกี่ยวกับจุดมุ่งหมาย วิธีการ เนื้อหา และผู้เรียนในกระบวนการเรียนการสอน

หลักการเกี่ยวกับการจัดการเรียนการสอนต่าง ๆ ได้แก่ จุดมุ่งหมาย วิธีการ เนื้อหา และผู้เรียนในกระบวนการเรียนการสอน สามารถวิเคราะห์และสรุปได้ว่าหลักคำสอนในพระพุทธศาสนาจัดเป็นแนวคิดและทฤษฎีในเรื่องดังกล่าวได้ทั้งหมดคือการจัดการศึกษาในยุคนี้มีจุดมุ่งหมายเพื่อพัฒนาอะไร หลักคำสอนในพระพุทธศาสนาก็มีจุดมุ่งหมายไม่แตกต่างกันเลย หมายความว่าปัจจุบันนี้การจัดการศึกษามุ่งเพื่อพัฒนาคนโดยเฉพาะ หลักพุทธธรรมในเรื่องนี้ย่อมมีความชัดเจนยิ่ง เพราะพระพุทธเจ้ามีความปรารถนาเป็นอย่างมากที่จะให้คนที่มีความทุกข์หมดทุกข์ ดังคำสอนในอริยสัจ 4 ซึ่งนับว่าเป็นยอดแห่งคำสอน เช่นเดียวกัน วิธีการ เนื้อหา และผู้เรียนในกระบวนการเรียนการสอนตามหลักคำสอนของพระพุทธเจ้าก็มุ่งพัฒนาผู้เรียนให้มีความชัดเจนในเนื้อหาที่เรียน หากผู้เรียนมีปัญหาไม่สามารถเข้าถึงความรู้ที่แท้จริงได้ ครูผู้สอนก็จะต้องหารูปแบบการสอนแบบต่าง ๆ มาใช้ ดังจะเห็นได้จากรูปแบบการสอนที่เป็นนามธรรมไปสู่รูปธรรม เรียกว่าสอนกันตั้งแต่เป็นแบบนามธรรมไปจนทำให้ผู้เรียนเห็นเป็นแบบรูปธรรมให้ได้ด้วยวิธีการอุปมานั้นเอง ส่วนเนื้อหาที่สอนนั้นก็มุ่งเน้นเพื่อพัฒนาผู้เรียนเป็นสำคัญ หากผู้เรียนอ่อนวิชาการหรือไม่ชัดเจนในประเด็นหรือเนื้อหาเรื่องใด ครูผู้สอนก็ต้องบริหารจัดการเนื้อหาหรือรายวิชาในส่วนนั้นเสริมให้กับผู้เรียนด้วย ไม่ใช่จัดการเนื้อหาให้ผู้เรียนเพียงเพราะความสะดวกของครูผู้สอนเพียงอย่างเดียว ดังจะเห็นได้จากในปัจจุบันที่หน่วยงานทางการศึกษามักจัดเนื้อหาหรือรายวิชาตามใจหรือตามความสะดวกของครูผู้สอนเป็นหลัก ซึ่งเมื่อเป็นเช่นนั้น ความรู้ความเข้าใจในวิชาการอย่างแท้จริงที่จะ

เกิดขึ้นกับผู้เรียนคงเป็นไปได้ยากหรือไม่มีทางเกิดขึ้นได้เลย ในเรื่องนี้ จะเห็นตัวอย่างได้จากที่ครูผู้สอนบางคนในยุคนี้ไม่ค่อยสอนวิชาการอย่างละเอียด แล้วครูผู้สอนก็ไปเปิดโรงเรียนสอนพิเศษเก็บเงินจากผู้เรียนอีกทอดหนึ่ง แต่ถ้าจัดการเรียนการสอนตามหลักคำสอนในพระพุทธศาสนาแล้ว ปัญหาเกี่ยวกับจุดมุ่งหมาย วิธีการ เนื้อหา และผู้เรียนแบบในปัจจุบันจะสามารถบรรเทาเบาบางลงได้อย่างแน่นอน เรียกว่าคำสอนในพระพุทธศาสนานี้เป็นธรรมโอสภที่ทันสมัยอยู่เสมอ

บรรณานุกรม

อภิศ. 34/706/279., อง.ปญจก. 22/79/121., ที.ปา. 11/228/231., วินย.อ. 1/264., ธ.อ. 1/7., ที.ส. 9/198/161.

พระเทพเวที (ประยุทธ์ ปยุตโต). (2531). *หลักการศึกษามหาวิทยาลัยในพระพุทธศาสนา*. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

พระมหาจรรยา สุทธิญาณ. (2538). *พุทธปัญญากับการศึกษา*. กรุงเทพฯ:ธรรมสภา.

สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ. (2545). *รายงานการอภิปรายเรื่องพุทธธรรมนำการศึกษาได้อย่างไร*. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

สมน อมรวิวัฒน์. (2544). *บูรณาการทางการศึกษาตามนัยแห่งพุทธธรรม*. นนทบุรี: โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมราชา.

<http://www.84000.org/tipitaka/dic/>

<https://sites.google.com/site/petesweetty/content1>

<https://www.gotoknow.org/posts/444773>

<http://www.mcu.ac.th/site/wangnoi/index.php?page=242>

<https://www.gotoknow.org/posts/300538>

ศีล สมาธิ ปัญญา ในบริบทการปรึกษาเชิงจิตวิทยาแนวพุทธ

ครรรชิต แสนอุบล

คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ

อีเมล: kanchit@swu.ac.th

บทคัดย่อ

บทความนี้ ผู้เขียนต้องการที่แสดงให้เห็นการปรึกษาเชิงจิตวิทยาแนวพุทธ โดยการใช้กรอบของศีล สมาธิ และปัญญา เป็นพื้นฐานในการให้คำปรึกษา เพื่อต้องการพาคนออกจากภาวะแห่งความมืดมน สิ้นสนหนเหตุ เศร้าโศกเสียใจ ซึ่งเป็นความทุกข์ที่เกิดขึ้นกับมนุษย์ในโลกนี้ ให้เข้าสู่ภาวะที่แจ่มใส มีความสุข มั่นคง สงบเย็นกายและใจ เมื่อศึกษาแล้วพบว่า ศีล สมาธิ และปัญญา เป็นกระบวนการดับทุกข์ การจะเกิดขึ้นมีได้นั้น จะต้องผ่านกระบวนการฝึกฝนอบรม ด้วยความอดทนเพื่อให้เกิดการเพิ่มพูนประสบการณ์เป็นองค์ความรู้ของกระบวนการปรึกษา เพื่อเป้าหมายที่จะช่วยให้มนุษย์มีความสุข และเป็นอิสระจากความทุกข์ แต่ทั้งนี้ ก็ต้องอยู่บนพื้นฐานของการนำพุทธธรรมไปปฏิบัติจริง จึงจะถึงเป้าหมายของการปรึกษาเชิงจิตวิทยาแนวพุทธ คือ ความสงบ สะอาด และสว่างในที่สุด

คำสำคัญ: จิตวิทยาแนวพุทธ, ศีล สมาธิ ปัญญา, จิตพฤติกรรมบำบัด, สมาธิบำบัด, ปัญญาบำบัด

The Buddhist Counseling Psychology

Kanchit saenubol

Faculty of Education, Srinakharinwirot University

E-mail: kanchit@swu.ac.th

ABSTRACT

This article aimed to study and explain concepts of The Buddhist Counseling Psychology, including the applying the concepts of Buddhist Doctrines by synthesized on principles and techniques of Buddhist practicing, in order to explore the methods and process of self-training and developing.

The study indicated that The Buddhist Counseling Psychology is the way to bring out people who were muddle, depress, sad, angry to be the delight, relaxed, relieved, happy, safe, peaceful life. Therefore, the counseling was on the way of doing Buddhist Meditation which applying principles and a process of Buddhist Doctrine, (Sila: moral practice, Samadhi: mental discipline, Panna: wisdom), for instance, Psychotherapy, Meditate-therapy, and Enlightened-therapy. Moreover, an applying those concepts will help the therapists reducing their desired by keeping practicing on mental control and living an austere life.

In the conclusion, the Buddhist Counseling Psychology aims to the therapists realizing and understanding the cause and conditions of things in nature, this will lead them being happy, peaceful and liberated.

Keywords: The Buddhist Counseling Psychology, Buddhist Doctrines, Psychotherapy, Meditate-therapy, Wisdom-therapy

การปรึกษาเชิงจิตวิทยาแนวพุทธ

การปรึกษาเชิงจิตวิทยาแนวพุทธ คือการพาคนออกจากภาวะมีดমন สับสน หดหู่ เศร้าโศก โมโห ซึ่งรวมเรียกว่า อวิชชา ไปสู่ภาวะที่แจ่มใส โล่งโปร่ง มีความสุข มั่นคง สงบ ซึ่งเรียกว่า สัมมาทิฐิ เป็นการพาบุคคลออกจากความชอบหรือความยึดมั่นถือมั่นของตนมาสู่ความจริงและความนอบน้อมยอมรับต่อความจริงอันเกิดขึ้นในชีวิตนั้นด้วยปัญญา ซึ่งนักจิตวิทยาการปรึกษาเชิงจิตวิทยาแนวพุทธอาศัยหลักอริยสัจ 4 เพื่อนำพาผู้คนไปสู่ความใสสว่างแห่งชีวิต (โสรัช โปธิแก้ว, 2545)

อริยสัจ 4 คือหลักธรรมที่กล่าวถึง ทุกข์ สมุทัย นิโรธ และมรรค ทุกข์คือสภาพที่ขัดแย้ง ฝืน กัดค้น คงอยู่ไม่ได้ (stress, conflict) เป็นภาวะที่มีการเปลี่ยนแปลงไปตามเหตุปัจจัยหรือองค์ประกอบต่าง ๆ ที่เกิดดับบีบคั้นขัดแย้งกันอยู่ตลอดเวลา ทุกข์เป็นภาพรวมที่เกิดจากความสัมพันธ์ระหว่างสิ่งเหล่านั้น หน้าที่ของบุคคลที่พึงมีต่อทุกข์ คือ กำหนดรู้ รู้เท่าทัน จับตัวทุกข์ไว้ให้ได้ (พระธรรมปิฎก (ป.อ.ปยุตโต), 2541) สมุทัยคือตัณหา ความอยาก ความคาดหวัง ความปรารถนาให้เป็นไปตามใจตน หรือไม่ อยากให้เป็นไปตามใจตน ปฏิภาณที่มีต่อสนองสิ่งที่ชอบใจไม่ชอบใจเช่นนี้ทำให้บุคคลจมอยู่กับความสุขและความทุกข์ ซึ่งทั้ง 2 ภาวะนี้ก็ล้วนเป็นสาเหตุที่ทำให้เกิดความทุกข์ทั้งสิ้น เมื่อมองให้ลึกลงไปแล้ว ตัณหาคือความอยาก ความคาดหวัง ความปรารถนาให้เป็นดังใจตนนี้มีภาวะที่ขาดความรู้ความเข้าใจอันถูกต้องที่เรียกว่า อวิชชา เป็นพื้นฐานอยู่เสมอ อวิชชาก็ยังซ่อนซ่อนความยึดมั่นถือมั่นที่เรียกว่า อุปาทาน (โสรัช โปธิแก้ว, 2536) หน้าที่ของบุคคลต่อสมุทัยคือ ละหรือกำจัดเสีย (พระธรรมปิฎก(ป.อ.ปยุตโต), 2541) นิโรธ กล่าวถึง ภาวะที่ไม่มีทุกข์ มีแต่ความสงบ ไม่หวั่นไหว เป็นภาวะที่มีประสิทธิภาพและสมบูรณ์ เป็นภาวะที่แสดงความข่ม ดับ ระงับ หรือสลัดความทุกข์ออกไปได้ (พระธรรมปิฎก(ป.อ.ปยุตโต), 2541) หน้าที่ของบุคคลที่พึงมีต่อนิโรธคือ การกระทำที่แจ่มแจ้งหรือชัดเจน และมรรค คือ ภาวะที่จะนำไปสู่ความสงบแห่งจิต ประกอบด้วยความรู้ที่จะนำไปสู่ความสงบแห่งจิตที่เรียกว่า สัมมาทิฐิ ซึ่งเป็นตัวกำหนดทิศทางและการกระทำที่จะนำไปสู่ทางสงบสุข พร้อมด้วยปัจจัยที่สัมมาทิฐินำให้เกิดขึ้นหรือเพิ่มพูนมากยิ่งขึ้นอีก 7 ประการ รวมเป็นมรรคมองค์ 8 หน้าที่ของบุคคลต่อมรรคคือ ฝึกฝนให้มาก จนกระทั่งไม่ต้องอาศัยอวิชชา ตัณหา อุปาทานในการดำเนินชีวิต แต่เป็นอยู่ด้วยปัญญา

สัมมาทิฐิ

สัมมาทิฐิเป็นหัวใจสำหรับการปรึกษาเชิงจิตวิทยาแนวพุทธ เกิดขึ้นด้วยเหตุปัจจัย 2 ประการ คือ ปรโตโฆชะหรือกัลยาณมิตรและโยนิโสมนสิการ ปรโตโฆชะเริ่มต้นด้วยศรัทธา และอาศัยศรัทธาเป็นสำคัญ เมื่อนำมาใช้ปฏิบัติในระบบการศึกษาอบรม ต้องมีผู้สั่งสอนอบรมที่เพียบพร้อมด้วยคุณสมบัติ มีความสามารถ และใช้วิธีการสั่งสอนที่ได้ผล ดังนั้นในระบบการศึกษาอบรม ปรโตโฆชะ จึงหมายถึง กัลยาณมิตรตา หรือ ความเป็นกัลยาณมิตร

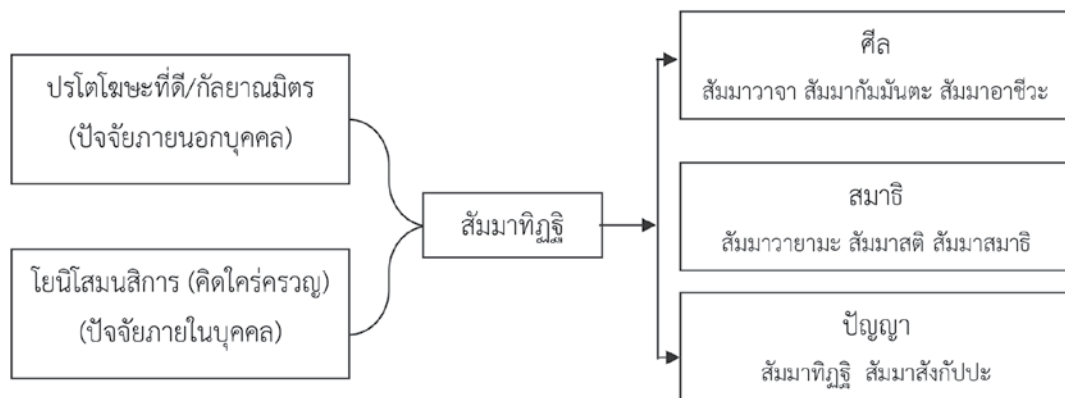
โยนิโสมนสิการ คือ การกระทำไว้ในใจโดยอุบายอันแยบคาย หรือการใคร่ครวญพิจารณาด้วย ภาวะใจที่สงบนิ่ง (วิจักขณ์ พานิช, 2550) เป็นปัจจัยภายในบุคคล ปรโตโฆชะที่ดีหรือกัลยาณมิตรอาจ

ช่วยด้วยการกระตุ้นให้ใช้โยนิโสมนสิการแล้วรู้เห็นเข้าใจเอง สัมมาทิฐิในกระบวนการปรึกษาเชิงจิตวิทยา แนวพุทธนี้ไม่อาจเกิดเพียงแค่รับฟังจากปรโตโฆษะหรือกัลยาณมิตรเท่านั้น แต่ต้องอาศัยโยนิโสมนสิการ ในการความรู้จักตัวสภาวะด้วยตัวของผู้รับบริการการปรึกษาหรือสมาชิกกลุ่มเอง

การพาคนไปสู่สัมมาทิฐิ หรือเข้าใจโลกความจริงของชีวิตได้นั้น นักการปรึกษาเชิงจิตวิทยา แนวพุทธต้องอยู่ในฐานะปรโตโฆษะหรือเป็นกัลยาณมิตรให้กับผู้รับบริการการปรึกษาเชิงจิตวิทยาหรือสมาชิกกลุ่มการปรึกษาเชิงจิตวิทยา ด้วยการฝึกฝนตนเองในชีวิตประจำวันอยู่เสมอ ในรูปแบบการภาวนา หรือการขัดเกลาการรับรู้ตนเองให้สะอาดชัดเจน จนเห็นความเป็นเนื้อเดียวกันของชีวิต (โสรัช โปธิแก้ว, 2547) กระบวนการพัฒนาจิตใจ (Spiritual Development) ของนักการปรึกษาเชิงจิตวิทยาแนวพุทธ เช่นนี้ เป็นกระบวนการพัฒนาที่อาศัยแนวคิดพุทธธรรม กล่าวคือเป็นกระบวนการสร้างสัมมาทิฐิให้เกิดขึ้นภายในตัวนักการปรึกษาเชิงจิตวิทยาเป็นเบื้องต้นก่อน โดยทำได้ด้วยการสังเกตใคร่ครวญภาวะที่เกิดขึ้นภายในใจครั้งแล้วครั้งเล่า วันแล้ววันเล่า (โยนิโสมนสิการ) และ/หรือต้องอาศัยครูอาจารย์ (ปรโตโฆษะหรือกัลยาณมิตร) ช่วยให้เห็นหรือรู้สิ่งที่อยู่ในใจเมื่อเกิดความอยาก ความชอบ อยากเป็น ยียุค สิ่งต่าง ๆ ให้เป็นไปตามใจตนที่ล้วนแล้วแต่ทำให้เกิดทุกข์ และเรียนรู้ที่จะปล่อยวางความป็นป่วนที่เกิดขึ้นในใจทุกช่วง เวลาของชีวิต (โสรัช โปธิแก้ว, 2547)

มรรคมืองค์ 8

ภาพแสดงกระบวนการสร้างสัมมาทิฐิ (พระธรรมปิฎก, 2546)

จากภาพข้างบน สอดคล้องกับคำกล่าวที่พระธรรมปิฎก(ป.อ.ปยุตฺโต) (2543) ได้กล่าวไว้ว่า

“..บุคคลจะปฏิบัติหรือฝึกหัดให้เจริญในศีล สมาธิ ปัญญา ได้นั้นต้องอาศัยปัจจัย 2 อย่าง เป็นเครื่องหล่อเลี้ยง คือปัจจัยภายนอกซึ่งเป็นฝ่ายที่ทำให้เกิดศรัทธาหรือความเชื่อมั่น ก็คือ อิทธิพลจากสิ่งแวดล้อมที่ดีที่เรียกว่า ปรโตโฆษะ หรือกัลยาณมิตร

และปัจจัยภายในซึ่งเป็นฝ่ายที่ทำให้เกิดปัญญาหรือมีปัญหายิ่งขึ้นไป คือ ความรู้จักคิด ความรู้จักทำใจ ที่เรียกว่า โยนิโสมนสิการ..”

กระบวนการสร้างสัมมาทิฐิในการศึกษาเชิงจิตวิทยาแนวพุทธนั้น ทำใน 2 ส่วนคือ ทั้งในส่วนกระบวนการพัฒนานักการศึกษาเชิงจิตวิทยาแนวพุทธ และทั้งในส่วนการปฏิบัติการการศึกษาเชิงจิตวิทยาแนวพุทธ ในส่วนแรกนั้น นักการศึกษาเชิงจิตวิทยาแนวพุทธต้องนำคุณสมบัติทั้งปรโตโฆชะหรือกัลยาณมิตร และทั้งโยนิโสมนสิการ รวมถึงหลักอริยสัจ 4 มาผสมผสานคลุกเคล้ากันภายใต้กระบวนการเรียนรู้ ฝึกฝนต่อเนื่องยาวนานพอสมควร ภายใต้การดูแลของอาจารย์ผู้สอนที่มีคุณสมบัติของความเป็นกัลยาณมิตร เข้าใจหลักอริยสัจ 4 และกระบวนการโยนิโสมนสิการ (เพชรพรรณ แดนศิลป์, 2551) เหมือนที่โสริช โปธิแก้ว (2547, อ้างถึงใน เพชรพรรณ แดนศิลป์, 2551) ให้ทัศนะว่า

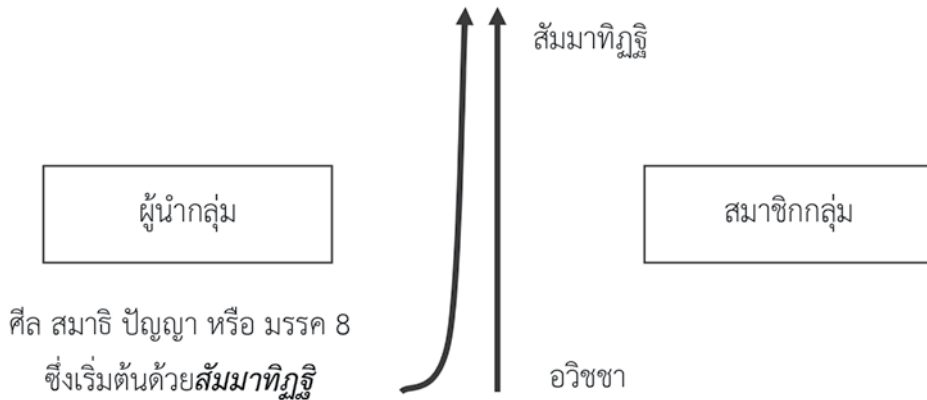
“..ในการเตรียมนักจิตวิทยาการศึกษาที่คณะจิตวิทยา จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย อาจารย์ผู้สอนจะเป็นปรโตโฆชะที่จะนำเสนอหลักความจริงของธรรมชาติและให้ นิสิตได้นำไปใคร่ครวญพิจารณาตนเองทุกวัน สอนโดยอาศัยประสบการณ์ ซึ่งเกิดจากการฝึกฝนและวิเคราะห์ใคร่ครวญร่วมกันจนเป็นก่อนความรู้ แล้วค่อย ๆ ป้อนให้ลูกศิษย์ให้เข้าใจในสิ่งที่อาจารย์เข้าใจ เป็นการถ่ายทอดให้ลูกศิษย์ เป็นการถ่ายทอดแบบ แบ่งปันที่เราเข้าใจไปยังลูกศิษย์ แบ่งจากใจของเราไปยังลูกศิษย์ แบ่งไปถ่ายไป อาจารย์เป็นปรโตโฆชะ เพื่อให้ลูกศิษย์เกิดโยนิโสมนสิการ ซึ่งอาจารย์เองก็เกิดโยนิโสมนสิการวนกันไปเรื่อย ๆ..”

ในการศึกษาเชิงจิตวิทยาแนวพุทธนั้น กระบวนการสร้างสัมมาทิฐิเริ่มต้นเมื่อมีบุคคลที่อยู่ในความทุกข์ หม่นหมอง สับสน ผิดหวัง ฯลฯ มาเป็นผู้รับบริการ นักจิตวิทยาการศึกษาแนวพุทธก็จะสงบมั่นคง เชื่อมตนทั้งหมดเข้ากับโลกของผู้รับบริการ ด้วยการละทิ้งโลกของตนเอง คือ ค่านิยม อคติ ความรู้ ความเชื่อ กฎเกณฑ์ ฯลฯ รับรู้อย่างครบถ้วน ชัดเจน ต้อนรับทั้งหมดของผู้รับบริการด้วยการไม่ฟังมากเกินไป ไม่น้อยไป น้ำเสียง ที่ท่า สื่อสารแสดงถึงความเข้าใจให้ผู้รับบริการรับรู้ การทำเช่นนี้ได้ นักการศึกษาเชิงจิตวิทยาแนวพุทธต้องตั้งมั่นในศีล สมาธิ และปัญญา เชื่อมตนเองเข้ากับโลกของผู้มารับบริการ เช่น หากสมาธิคือการติดตามเรื่องราวของผู้รับบริการ ศีลคือการวางตัว ท่าทีที่เปิดรับทุกอย่างของผู้รับบริการโดยไม่ตัดสิน และปัญญาคือการสร้างคำถามที่จะช่วยนำพาให้ผู้รับบริการอุกคืดและมองเห็นอวิชชาของตนเอง หากขาดสิ่งใดสิ่งหนึ่งไปนักการศึกษาเชิงจิตวิทยาจะไม่สามารถเข้าเชื่อมกับโลกของผู้รับบริการได้อย่างเหมาะสมเลย (โสริช โปธิแก้ว, 2547)

นอกจากการเชื่อมตนเองเข้ากับโลกของผู้รับบริการ (tuning in) แล้ว นักการศึกษาเชิงจิตวิทยาแนวพุทธต้องอาศัยปัญญา สมาธิ ศีล อย่างล้าลึก รับรู้อย่างละเอียดและคมกริบ เพื่อค้นหาปมประเด็นภาวะทุกข์ หม่นหมอง กระวนกระวาย ไม่สงบสุข โกรธเคือง ซึ่งเกิดจากความยึดมั่นถือมั่น ความคาดหวัง ความปรารถนาเกินจริง การไม่ชอบการเปลี่ยนแปลง ฯลฯ (Identify Split) หน้าที่ของนักการ

ปรัชญาเชิงจิตวิทยาคือการพาให้ผู้รับบริการปรึกษาออกจากความยึดมั่นถือมั่น (อวิชชา) มาสู่ความจริง (สัมมาทิฐิ) ด้วยการให้ผู้รับบริการได้ใช้ปัญญาของตนในการมองบมประเด็นที่ก่อให้เกิดทุกข์ เมื่อเห็นโทษชัดเจน นักการปรึกษาเชิงจิตวิทยาที่อาศัยสัมมาทิฐิซึ่งเป็นความจริงสื่อนให้ผู้รับบริการอยู่กับความจริงได้อย่างสงบมั่นคง (โสริช โปธิแก้ว, 2547)

ภาพแสดงการเคลื่อนย้ายจากฐานอวิชชาไปสู่สัมมาทิฐิด้วยศีล สมาธิ ปัญญา

ศีล สมาธิ ปัญญา

ศีล

ศีล หมายถึง เรียบ นิ่ง เย็น ดีเลิศ การกระทำ ปกติและสภาพปกติตามธรรมชาติของสุขและทุกข์ และสันติ (พุทธทาสภิกขุ, ม.ป.ป., วิสุทธิมรรค. 1/9/2531) นั้นหมายความว่า การกระทำและการสื้อถ้อยคำต่าง ๆ นั้นวางรากฐานอยู่บนใจที่มีความปกติ คือ ใจที่มีความสงบนิ่งนั่นเอง

ใจที่อยู่ในภาวะที่สงบนิ่ง คือใจที่พ้นจากภาวะความรุนแรงบีบคั้น ธรรมชาติของสรรพสิ่งเมื่อมีสิ่งใดมากระทบ ความเป็นปกติธรรมดาของมันก็จะเปลี่ยนแปลง ทำให้เสียสมดุลและดำรงอยู่ได้ด้วย ความยากลำบากหรือดำรงอยู่ไม่ได้เลย ความรุนแรงบีบคั้นมาจากความยึดมั่นถือมั่น (อุปาทาน) ความคาดหวัง ความปรารถนา (ตัณหา) และความไม่รู้ตามเป็นจริง (อวิชชา) ภาวะใจเช่นนี้มีสภาพหลงเข้าไปยึดสิ่งใดสิ่งหนึ่งไว้ว่าเป็นตัวตน หรือของตน เมื่อหลงเข้าไปยึด ก็เป็นเหตุให้เกิดการกระทำหรือพฤติกรรมที่เป็นเพื่อความเป็นตนเบียดเบียนบุคคลอื่น และตนเอง ทำให้ไม่อาจรักษาภาวะใจให้เป็นปกติได้ เหมือนที่พุทธทาสภิกขุ (2545) ได้กล่าวถึงประเด็นนี้ไว้ว่า

“..คนที่มีจิตว่างไม่ยึดมั่นถือมั่น ตัวตน ของตนนั้น เรียกว่าเป็นคนที่มีศีลที่แท้จริง และเต็มเปี่ยมถึงที่สุดด้วยศีล ถ้าเมื่อใดมีจิตว่างแม้ชั่วขณะหนึ่งวันหนึ่ง หรือคืนหนึ่ง ก็ตาม มันก็มีศีลที่แท้จริงตลอดเวลาเหล่านั้น..”

ในกระบวนการศึกษาเชิงจิตวิทยาแนวพุทธ นักการศึกษาเชิงจิตวิทยาต้องนำตนเองเข้าไปเชื่อมกับโลกของผู้รับบริการอยู่ตลอดเวลา การนำตนเองเข้าไปเชื่อมกับผู้รับบริการก็คือการละทิ้งตนเอง ไม่ยึดมั่นถือมั่นกับความคิด ความเชื่อ ความรู้สึก ค่านิยม ทักษะคิด ของตนเอง ทำจิตใจให้ว่าง ทำตนเองให้ว่างเปล่า เหลือไว้เพียงการรับรู้เรื่องราวของผู้รับบริการ เพื่อเป็นกระจกเงาบานใหม่ ที่ผู้รับบริการสามารถมองเห็นตนเองจนเข้าไปอยู่กับความจริงได้อย่างนิ่งสงบ

การเชื่อมตนเองกับโลกของผู้รับบริการด้วยจิตที่ว่างจากตัวตน ของตน ของนักการศึกษาเชิงจิตวิทยาแนวพุทธเช่นนี้ ได้ชื่อว่าเป็นผู้มีศีล รักษาศีลอยู่ตลอดเวลา และศีลที่รักษาหรือถือนั้นก็เป็ศีลที่แท้จริง เพราะในขณะที่ให้บริการการศึกษาเชิงจิตวิทยาอยู่นั้น ภาวะใจของนักการศึกษาเชิงจิตวิทยาจะนิ่งสงบ ไม่กระเพื่อม เป็นจิตที่สงบ บริสุทธิ์ ชั่วขณะ ในขณะที่ให้บริการการศึกษาเชิงจิตวิทยาอยู่นั้น นักการศึกษาเชิงจิตวิทยามีความบริสุทธิ์ในทางความประพฤติ ไม่หวาดต่อการลงโทษ ไม่สะดุ้งระแวงต่อการประทุษร้ายของคู่เวร ไม่หวั่นใจเสียวใจต่อการถูกตำหนิหรือความรู้สึกไม่ยอมรับของสังคม และไม่ฟุ้งซ่านวุ่นวายใจเพราะความรู้สึกเดือดร้อนรังเกียจในความผิดของตนเอง จิตใจจึงจะปลอดโปร่งสงบ แน่วแน่มุ่งมั่นต่อสิ่งที่คิด คำที่พูด และการกระทำ ยิ่งจิตไม่ฟุ้งซ่าน สงบ มุ่งมั่น แน่วแนเท่าใด การคิด การพิจารณา การรับรู้สิ่งต่าง ๆ ก็ยิ่งชัดเจน แล่น และคล่องตัว เป็นผลดีในทางปัญญามากขึ้นเท่านั้น (พระธรรมปิฎก (ป.อ.ปยุตโต, 2543).

สมาธิ

โลรีซ์ โปธิแก้ว (2543) ผู้ซึ่งได้บูรณาการการศึกษาเชิงจิตวิทยาเข้ากับหลักพุทธธรรมได้ให้นิยามของคำว่าสมาธิ พร้อมทั้งคุณลักษณะไว้อย่างน่าสนใจว่า

“..สมาธิ แปลว่า เมื่อใจอยู่ที่เดียว พอใจอยู่ที่เดียว มันแปลว่าทุกอย่างเลย เมื่อใจอยู่ที่ที่เดียว กำลังของเราทั้งใจและกายก็ concentrate อยู่ที่เดียว มีความเข้มข้นอยู่ที่ที่เดียว เมื่อใจอยู่ที่ที่เดียวสงบด้วย เมื่อใจอยู่ที่ที่เดียวทำอะไรก็มีประสิทธิภาพด้วย เมื่อใจอยู่ที่ที่เดียวก็สะอาดสะอ้านบริสุทธิ์ด้วย เมื่อใจอยู่ที่ที่เดียวก็สว่างคือรับรู้อย่างชัดเจนด้วย เมื่อใจอยู่ที่ที่เดียวก็ไม่ฟุ้งซ่านมันก็ปกติ เมื่อใจอยู่ที่ที่เดียวมันก็ผ่อนคลาย ยืดหยุ่น มันก็กว้าง มันก็หลุดพ้นจากสิ่งร้อยรัดต่าง ๆ เมื่อใจอยู่ที่ที่เดียวได้ เมื่อนั้นเราก็จะเห็นความงามของสิ่งต่าง ๆ ได้ อันนี้เป็นผลของการที่เรามีใจอยู่ในที่ที่เดียวได้ ใจเราก็จะมีระเบียบแล้วเราก็จะเคลื่อนไหวไปกับชีวิตได้ที่ละขณะที่ละขณะพร้อมกับชีวิต เมื่อเรามีสมาธิ เรากับชีวิตก็เป็นหนึ่งเดียวกัน..”

นอกจากนี้ พุทธทาสภิกขุ (2545) ได้ให้ทัศนะเกี่ยวกับภาวะใจที่ว่าง สงบ ที่เกี่ยวข้องกัสมาธิ

ไว้ว่า

“..จิตที่ว่างจากความยึดมั่นถือมั่นที่เราว่าของเราเท่านั้น ที่จะมั่นคงเป็นสมาธิได้อย่างแท้จริงและสมบูรณ์ เพราะฉะนั้นผู้ที่มิจิตว่างจึงเป็นผู้ที่มีสมาธิอย่างถูกต้อง..”

สมาธิ ตามรูปศัพท์ หมายถึง ความตั้งมั่นแห่งจิต หรือภาวะที่จิตแน่วแน่ต่อสิ่งที่กำหนด ภาวะที่จิตมีอารมณ์เป็นหนึ่ง (พระธรรมปิฎก (ป.อ.ปยุตโต), 2547) ความตั้งอยู่แห่งจิต ความตั้งแน่วแห่งจิต ความมั่นคงไปแห่งจิต ความไม่ส่ายไป ความไม่ฟุ้งซ่านแห่งจิต ภาวะที่มีใจไม่ซัดส่าย ความสงบ (อภิ. วิ. 35/183/140 ; 589/322)

การเชื่อมตนเองเข้ากับโลกของผู้รับบริการด้วยการใส่ใจ รับฟัง ตอบรับ ไม่มากไปไม่น้อยไป อยู่กับเรื่องราวของผู้รับบริการด้วยภาวะใจที่สงบ นิ่ง ไม่กระเพื่อม รับรู้ได้ครบถ้วน ชัดเจน (tuning in) นักการศึกษาเชิงจิตวิทยาแนวพุทธได้ชื่อว่า ตั้งมั่นน้อยในศีล ความจดจ่อแน่วแน่ในการรับฟังเรื่องราวตลอดถึงความพยายามให้ผู้รับบริการการได้ค้นหาปมประเด็นที่คับข้องอยู่ภายในใจ ความกระวนกระวาย ความวิตกกังวล ความขาดตกหล่น ฯลฯ ที่ปรากฏอยู่ภายในใจของผู้รับบริการ ด้วยการเชิญชวนให้เห็นรอยแยก รากเหง้าที่มาของภาวะทุกข์ใจนั้น ว่าเกิดจากความหลงเข้าใจผิด ความคาดหวัง ความปรารถนาเกินจริง และความเข้าไปยึดมั่นถือมั่นบางสิ่งบางอย่างไว้ (identify split) การชวนให้ผู้รับบริการได้ใคร่ครวญในลักษณะเช่นนี้ มีลักษณะค่อยเป็นค่อยไป เหมือนการปลอกหัวหอมที่จะต้องปลอกทีละชั้น ๆ ไปตามลำดับ (โสริช โปธิแก้ว, 2551) จนผู้รับบริการมาอยู่กับความจริงได้อย่างสงบนิ่งในที่สุด

การจดจ่อแน่วแน่อยู่กับเรื่องราวที่เปิดเผยในช่วงของการศึกษาเชิงจิตวิทยารายบุคคลและแบบกลุ่มนั้น นักการศึกษาเชิงจิตวิทยาและผู้รับบริการหรือสมาชิกกลุ่มได้เรียนรู้เรื่องราวที่เกิดขึ้นไปด้วยกัน เมื่อผู้รับบริการเปิดเผยเรื่องราวที่เป็นภาวะทุกข์ใจในใจ นักการศึกษาเชิงจิตวิทยาก็ต้อนรับด้วยการเชื่อมตนเองเข้าไปอยู่กับความคิด ความรู้สึก ณ ขณะนั้นของผู้รับบริการ เสมือนหนึ่งเป็นเพื่อนที่เข้าไปอยู่ในใจ ทำให้ผู้รับบริการอยู่กับภาวะความทุกข์ใจนั้นได้อย่างไม่หลีกเลี่ยง ฟุ้งซ่าน รับรู้สิ่งที่ซ่อนลึกลงในใจจริง ๆ จนรู้สึกตัว ยอมรับภาวะนั้นอย่างไม่เสริมแต่งหรือใช้กลไกป้องกันตนเอง สงบนิ่งลง สามารถใคร่ครวญภาวะที่ตนเองหลงไป และอยู่ในโลกแห่งความจริง เียบอิมกับตนเองได้ในที่สุด กระบวนการเช่นนี้เป็นลักษณะของการทำสมาธิที่มีลักษณะคล้ายการทำสมาธิแบบอานาปานสติที่ สมเด็จพระญาณสังวร สมเด็จพระสังฆราช ฯ (2536) ได้ประทานไว้ว่า

“..ในเบื้องต้นก็ต้องทำอยู่ตั้งนี้บ่อย ๆ คือต้องมี วิทก นำจิตมาตั้งไว้ในอารมณ์ของกรรมฐาน เช่น ในลมหายใจเข้าออก ต้องมี วิจารณ์ คอยประคองจิตไว้ให้ตั้งอยู่ ไม่ให้หลบหลุดไป ต้องอาศัย อาตาปะ คือความเพียร เรียกว่าต้องมีความเพียรกันเต็มที่ ไม่ยอมอมหุคเล็กพ่ายแพ้ต่อความดิ้นรนของจิตอันเป็นตัวกิเลส โดยที่มี สัมปชานะ ความรู้พร้อมคือตัวสัมปชัญญะความรู้ตัว มีสติ ดังที่ตรัสสอนไว้ว่า อาตาปะ มีความเพียร สัมปชานะ มีความรู้พร้อมรู้ตัว สติมา มีสติตั้งนี้ โดยต้องคอยกำจัดคือสงบความดิ้นรน กวาดแกว่งกระสับกระส่าย หรือที่เรียกว่าความยินดีความยินร้ายต่าง ๆ ในโลก ไม่ให้หลุดลางถึงจิตไปได้

ต้องมีความเพียร มีสติ มีสัมปชัญญะ คอยกำจัดความดีนรกกวัดแกว่งกระสับกระส่าย ยินดียินร้ายดัง กล่าวอยู่เนื่อง ๆ ดังนี้ จิตก็จะค่อยสงบขึ้น ก็จะได้ปิติคือความอิ่มใจ..”

ในการศึกษาเชิงจิตวิทยาแนวพุทธ เมื่อสมาชิกกลุ่มหรือผู้รับบริการศึกษาเชิงจิตวิทยาเปิดเผยเรื่องราวของตนเองแบ่งปันเพื่อนในกลุ่มได้เป็นส่วนหนึ่งที่คอยช่วยเหลือ (กรุณา) หรือได้ชื่นชมยินดี (มุทิตา) ก็คือ วิตก ที่หมายถึงการนำจิตใจไปตั้งไว้ในอารมณ์ เมื่อสมาชิกกลุ่มหรือ client เปิดเผยเรื่องราวของตนเอง เรื่องนั้นก็เข้าไปอยู่ในจิตใจของเพื่อนสมาชิกกลุ่มหรือแม้กระทั่งของคนคนนั้นเอง จากนั้นก็จะเป็น วิจารณ์ คือการประคองจิตใจไว้ให้ตั้งอยู่ในเรื่องราวนั้น ไม่ให้หลุดหลุดไปไหน การศึกษาเชิงจิตวิทยาแบบกลุ่มอาศัยการเอื้อให้เกิดการมีปฏิสัมพันธ์กันระหว่างกลุ่ม (interaction) อาศัยการเชื่อมตนเองเข้ากับผู้รับบริการ (tuning in) ด้วยเทคนิคที่เป็นไปเพื่อการรักษาสัมพันธภาพไว้ ต่อจากนั้นต้องมี อาตาศะ คือ มีความเพียรติดต่อ ไม่ยอมหยุด หรือเลิกพ่ายแพ้ เพราะในบางคราว ผู้รับบริการหรือสมาชิกไม่พร้อมที่จะเรียนรู้หรืออยู่กับอารมณ์นั้นได้ การอาตาศะอาตาศะกล่าวคือ นักการศึกษาเชิงจิตวิทยาต้องค่อย ๆ พาเขาอยู่กับเรื่องราวนั้นไปเรื่อย ๆ ด้วยการไม่ปล่อยให้หลุดจากอารมณ์นั้น ในกลุ่มอาจจะต้องใช้การเชื่อมตนเข้าช่วยแล้วตามด้วยการให้สมาชิกกลุ่มมีปฏิสัมพันธ์ต่อกัน และต้องทำความเข้าใจตัวทั่วพร้อมให้เกิดแก่สมาชิกกลุ่มให้ได้ด้วยการใช้เทคนิค identify split ขวนให้เห็นรอยแยกระหว่างสิ่งที่คาดหวังกับความจริง ทำความรู้อย่างไรให้เกิดแก่สมาชิกกลุ่มหรือผู้รับบริการเนื่อง ๆ เมื่อทำได้ดังนี้ ผู้รับบริการหรือสมาชิกกลุ่มก็จะได้สติปัญญากลับคืนมา จิตใจก็จะค่อยสงบ ๆ ขึ้น ผลที่ตามมาคือความปิติ เอิบอิ่มใจ

พระธรรมปิฎก (ป.อ.ปยุตโต,2547). กล่าวไว้ในหนังสือ “สมาธิ ฐานสู่สุขภาพจิตและปัญญาหยั่งรู้” ว่า

“..จิตที่มีสมาธิเป็นจิตที่มีคุณภาพดี มีสมรรถภาพดีที่สุด มีลักษณะที่สำคัญคือ แข็งแรง มีพลังมาก ท่านเปรียบเหมือนกระแสน้ำที่ถูกควบคุมให้ไหลพุ่งไปในทิศทางเดียว ย่อมมีกำลังแรงกว่าน้ำที่ถูกปล่อยให้ไหลพร่ากระเจาออกไป ราบเรียบ สงบซึ้ง เหมือนสระหรือบึงน้ำใหญ่ที่มีน้ำนิ่ง ไม่มีลมพัดต้องไม่มีสิ่งรบกวนให้กระเพื่อมไหว ไส้ กระจ่าง มองเห็นอะไร ๆ ได้ชัด เหมือนน้ำสงบนิ่ง ไม่เป็นริ้วคลื่นและฝุ่นละอองที่มีก็ตกตะกอนนอนกันหมด และนุ่มนวล ควรแก่การงาน หรือเหมาะแก่การใช้งาน ไม่เครียด ไม่กระด้าง ไม่ขุ่นมัว ไม่สับสน ไม่เร่าร้อน ไม่กระวนกระวาย..”

จิตใจเช่นนี้ควรแก่การพิจารณาทางปัญญา พร้อมสำหรับเป็นสนามปฏิบัติการทางปัญญาในการพิจารณาสภาวะธรรมให้เกิดความรู้แจ้งตามความเป็นจริง (สมเด็จพระญาณสังวร สมเด็จพระสังฆราช ๗, 2536 , พระธรรมปิฎก (ป.อ.ปยุตโต,2547).

ปัญญา

ปัญญา แปลว่า ความรู้ทั่วหรือรู้ชัด (พระธรรมปิฎก, 2543) ตรงข้ามกับโมหะ ซึ่งแปลว่าความหลง ความไม่รู้ ความเข้าใจผิด (ขุอมุ ทศลิน, 2528 อ้างอิงใน อังคิณ อังคิณ, 2549) เป็นคุณภาพจิตใจที่สูงส่ง ไส้สะอาด เป็นภาวะจิตใจที่นำไปสู่ความเจริญก้าวหน้า การยกระดับจิตใจ การดับทุกข์ในใจ และการหยั่งถึงความจริงของธรรมชาติ เป็นความเข้าใจอย่างหยั่งเห็นความจริงเท่านั้น และสามารถ

จัดการและอยู่กับ “สิ่งนั้น” ได้อย่างเหมาะสมและมีประสิทธิภาพ (เพริศพรหม แคนศิลป์, 2551)

นอกจากนี้ เพริศพรหม แคนศิลป์ (2551) ได้สรุปนิยามปัญญาของพระธรรมปิฎกไว้ในงานวิจัยของเธอที่ศึกษาเกี่ยวกับกระบวนการพัฒนา “ปัญญา” ซึ่งสอดคล้องกับบริบทการปรึกษาเชิงจิตวิทยาแนวพุทธว่า

“..ปัญญา คือ ความรู้ที่จะใช้แก้ปัญหาของมนุษย์ คือ ดับทุกข์ หรือพูดอีกอย่างหนึ่ง ความรู้ที่จะทำให้รู้จักดำเนินชีวิตให้ถูกต้องดีงาม ไม่ให้เกิดปัญหา ไม่ให้เป็นที่มาของทุกข์ ซึ่งมีวิธีพูดได้หลายแง่ หลายด้าน เช่นว่า ความเข้าใจโลกและชีวิตตามความเป็นจริง หรือรู้ร้อยสัจ 4 หรือ มองเห็นปฏิจลสมุปบาท..”

การเจริญปัญญาในบริบทการปรึกษาเชิงจิตวิทยาแนวพุทธนั้นเริ่มต้นจากองค์ประกอบภายนอก คือ ความมีกัลยาณมิตรสำหรับให้เกิดศรัทธาก่อน จากนั้น จึงก้าวมาถึงขั้นองค์ประกอบภายใน เริ่มแต่นำความเข้าใจตามแนวศรัทธาไปเป็นพื้นฐานในการใช้ความคิดใคร่ครวญอย่างอิสระ ด้วยโยนิโสมนสิการเป็นต้นไป ทำให้เกิดสัมมาทิฐิและทำให้ปัญญาเจริญยิ่งขึ้น จนกลายเป็นญาณทัสนะ คือการรู้เห็นประจักษ์ในที่สุด (พระธรรมปิฎก, 2543 ก) หรือกล่าวอีกนัยหนึ่งคือ เมื่อโยนิโสมนสิการเกิดขึ้นก็นำไปสู่การปฏิบัติตามมรรคมงคล 8 ซึ่งมีสัมมาทิฐิเป็นหัวหน้า สัมมาทิฐิก็คือวิชานั่นเอง เมื่อวิชาเกิดขึ้น วิชาหรือโมหะก็ดับไป เมื่อวิชาหรือโมหะดับ กระบวนธรรมนิโรธวาร (ฝ่ายดับทุกข์) แห่งปฏิจลสมุปบาทก็ดำเนินไป นำสู่ความดับทุกข์ (พระธรรมปิฎก, 2543 ก)

ดังนั้น พุทธทาสภิกขุ(2545) จึงกล่าวถึงปัญญาที่แท้จริงหรือถึงที่สุดของปัญญานั้นว่าคือความว่างนั่นเอง คือว่างจากโมหะที่หลงยึดมั่นถือมั่นนั่นเอง หมายความว่าพอเอาโมหะอันนี้ออกไปเสีย จิตก็ถึงสภาพเดิมของจิตที่เป็นจิตเดิมแท้ คือปัญญา หรือสติปัญญา

“..การรู้ความว่างหรือเข้าถึงความว่างหรือเป็นตัวความว่างนั่นเองก็ตาม นั้นเป็นตัวปัญญาอย่างยิ่ง เพราะว่า ขณะที่มีจิตว่างนั้น เป็นความเฉลียฉลาดอย่างยิ่ง ขณะที่เป็นการว่างอย่างนี้ก็คือ ขณะที่โมหะหรือวิชาเข้ามาครอบงำอยู่ แล้วทำให้ยึดมั่นถือมั่นนั้นนี่ ว่าเป็นตัวตนหรือของตน ขณะใดที่จิตว่างจากความว่างอย่างนี้ ก็เข้าถึงความว่างจากตัวเราว่างจากของเรา มันก็ต้องเป็นความรู้หรือเป็นปัญญาเต็มที เพราะฉะนั้นผู้ที่ฉลาดเขาจึงพูดว่า ความว่างกับปัญญาหรือสติปัญญานี้เป็นสิ่งเดียวกัน ไม่ใช่เป็นของสองสิ่งเหมือนกัน แต่ว่าเป็นสิ่ง ๆ เดียวกันเลย..”

(พุทธทาสภิกขุ, 2545)

การสร้างสัมมาทิฐิด้วยศีล สมาธิ ปัญญา

ศีล สมาธิ ปัญญา หรือหลักไตรสิกขา หรือมรรคมีองค์ 8 ซึ่งมีสัมมาทิฐิเป็นเบื้องต้นนั้น มิใช่อันเดียวกัน แต่เป็นหลักธรรมที่เนื่องต่อกัน มรรคมีองค์ 8 เป็นทางดำเนินชีวิตที่เที่ยงม หรือระบบการดำเนินชีวิตที่เที่ยงม เป็นเนื้อหาของการดำเนินชีวิตที่เที่ยงม ส่วนไตรสิกขาเป็นระบบการศึกษา ระบบการฝึกฝนอบรม จักรู้ออกมาจากมรรค หลักทั้ง 2 นี้เนื่องอยู่ด้วยกัน เมื่อฝึกตามไตรสิกขา มรรคก็เกิดขึ้นด้วย (พระธรรมปิฎก, 2543 ก)

การปฏิบัติทั่วไปตามหลักศีล สมาธิ ปัญญานั้น สามารถแยกย่อยปฏิบัติไปที่ละขั้นตอน แต่เนื่องถึงกันและกัน เป็นปัจจัยหนุนกันไปตลอดสายของการดับทุกข์ การรู้แจ้งเห็นจริงตามความเป็นจริง เหมือนอย่างพระพุทธธรรมวิสุทธิมงคล (หลวงตามหาบัว ญาณสัมปันโน, 2544) ได้แสดงเทศนาเกี่ยวกับหัวข้อไว้เพื่อการปฏิบัติ ซึ่งสรุปได้ดังนี้

“..เมื่อศีลมีความบริสุทธิ์ในตัวเอง จิตใจก็มีความสงบเย็น ไม่ระแคะระคาย จิตใจไม่ส่ายแส ไม่ระแวงสงสัยตัวเองว่าทำศีลให้ต่างพร้อย หรือขาดทะเลไป เมื่อบำเพ็ญสมาธิเพื่อต่อล้อมอารมณ์ต่าง ๆ ไม่ให้มันคิดโน้มน้าผิดพลาดประการต่าง ๆ นั้น ก็มีความอบอุ่น เรียกว่า สมาธิที่ศีลอบรมแล้ว ย่อมมีอาณิสสร้มาก ผลมาก..”

“..สมาธินั้นเมื่อศีลเป็นเครื่องหนุน เป็นเครื่องหล่อเลี้ยงไม่ให้จิตใจส่ายแสหาพิชหาภัยมาเผาตนเองแล้ว การบำเพ็ญสมาธิ จิตใจก็สงบเย็นได้ง่าย ศีลย่อมเป็นปุ๋ยอันดีงามหล่อเลี้ยงจิตใจให้ชุ่มชื้น เบิกบาน ทำสมาธิภาวนาก็ง่ายขึ้น..”

“..ปัญญาที่สมาธิคือความอิมใจ อิมอารมณ์ ไม่ส่ายแส ไม่ทิวโหย อยากรู้อยากเห็น อยากรู้ได้ยินได้ฟัง เป็นเครื่องหนุนหล่อเลี้ยงอยู่เสมออยู่เสมอย่อมเดินได้สะดวกคล่องตัว คิดทางปัญญาก็เป็นปัญญา ล้วน ๆ ไปเลย เมื่อหิวอารมณ์คิดทางปัญญา มันกลายเป็นสัญญาอารมณ์ไปกว้านหาภิเลสตัณหาไปเผาตัวเองเสีย พร้อมกันนี้ ปัญญาจะก้าวเดินสะดวกคล่องตัว เมื่อมีสมาธิหนุนหลัง..”

“..จิตใจที่ปัญญาชักพอกเรียบร้อยแล้ว ย่อมหลุดพ้นจากกิเลสทั้งปวงโดยชอบ คือจิตนี้จะหลุดพ้นด้วยปัญญา สมาธิ ปัญญา ก้าวเดินโดยลำดับอย่างนี้ เป็นขั้นเป็นตอน ไม่ใช่จะเป็นขั้นเดียวตอนเดียว..”

ในกระบวนการของการดับทุกข์ เช่นในกระบวนการศึกษาเชิงจิตวิทยาแนวพุทธ ศีล สมาธิ ปัญญา ต้องมาพร้อมกัน ศีล สมาธิ และปัญญา ซึ่งในกระบวนการดับทุกข์หมายเอาวิปัสสนาปัญญา เกิดพร้อมในอารมณ์อันเดียวกันเท่านั้น มิใช่เจริญไปคนละขณะ เพราะ ศีล สมาธิ ปัญญา ที่เกิดในอารมณ์ต่างกัน จะไม่สามารถเป็นบาทฐานแก่กันได้เลย ศีลมีลักษณะเหมือนกับพื้นที่ สมาธิเหมือนกับผู้อยู่ประคองให้มีความมั่นคง ส่วนปัญญามีหน้าที่พิสูจน์ดูความจริง(พระมหาแสวง โชติปาโล 2536 : 79)

การทำงานของศีล สมาธิ ปัญญา จะทำหน้าที่ต่างกัน แต่ทำงานไปพร้อม ๆ กัน เหมือนที่พระพุทธโฆษาจารย์กล่าวไว้ในคัมภีร์วิสุทธิมรรค เล่ม 1 ไว้ว่า

“ภิกษุผู้ประกอบด้วยธรรม 6 ประการ คือ ด้วยศีล ด้วยสมาธิ (หรือจิต) ด้วยปัญญา 3 ลักษณะ (ไตรเหตุปฏิสนธิ, วิปัสสนาปัญญา และปาริหาริกปัญญา) และด้วยความเพียรเพากิเลสนี้ เมื่อยืนอยู่บนแผ่นดินคือศีลแล้ว ยกศัสตรา คือ วิปัสสนาปัญญา ที่ลับด้วยศिलाคือสมาธิ อยู่ในมือคือปาริหาริกปัญญา ที่มีกำลังวิริยะ พึงถาง ตัด ทำลาย ซึ่งชัฏ คือ ตัณหา อันตกอยู่ในสันดานของตนทั้งหมดได้ เปรียบเหมือนบุรุษยืนบนแผ่นดิน ยกศัสตราที่ลับดีแล้ว ถ่างกอไฟใหญ่ฉะนั้น”

ศีล สมาธิ ปัญญา ดังกล่าวจะทำงานสอดประสานไปพร้อม ๆ กันในการพาจิตใจที่มีอวิชชาไปสู่สัมมาทิฐิ หรือความเข้าใจโลกและชีวิตตามความเป็นจริง ก่อกำเนิดจิตใจที่สงบ บริสุทธิ์ ว่าง กล่าวคือ ศีลมีหน้าที่ทำลายกิเลสอย่างหยาบที่แสดงออกทางกาย วาจา เป็นต้น สมาธิมีหน้าที่ทำลายกิเลสอย่างกลาง ได้แก่ ความคิดฟุ้งซ่านต่าง ๆ ส่วนปัญญามีหน้าที่ทำลายกิเลสอย่างละเอียด คือ อนุสัยต่าง ๆ แม้ในอนุสัย 2 อย่าง (อรัมมณานุสัย และสันตทานานุสัย) นั้น วิปัสสนาปัญญาจะละได้ก็เพียงอรัมมณานุสัยเท่านั้น อำนาจวิปัสสนาปัญญาสามารถละความรัก ความชัง ที่เกิดจากการเห็นได้ยิน รูป เสียง กลิ่น รส สัมผัสที่ดีและไม่ดีได้ (พระมหาแสวง โชติปาโล. 2536)

ความแตกต่างในการทำหน้าที่ฝึกฝนพัฒนาจิตใจของศีล สมาธิ ปัญญา มีผู้เปรียบเปรยไว้ดังนี้

“..รสเปรี้ยว หมายถึง ศีล ความเปรี้ยวจะกัดกร่อนความสกปรกออกได้ฉับไฉน ศีลก็จะขัดเกลารสความหยาบออกจากกาย วาจา ใจ ได้ฉับนั้น รสเค็ม หมายถึง สมาธิ ความเค็มสามารถรักษาอาหารต่าง ๆ ไม่ให้เน่าเสียได้ฉับไฉน สมาธิก็สามารถรักษาจิตของเราให้ตั้งมั่นอยู่ในคุณความดีได้ฉับนั้น รสเผ็ด หมายถึง ปัญญา ความเผ็ดร้อนโลดแล่นไป เปรียบได้ตั้งปัญญา ที่สามารถก่อให้เกิดความแจ่มชัด ขจัดความไม่รู้ เปลี่ยนจากของคว่ำเป็นของหงาย จากมืดเป็นสว่างได้ ฉับนั้น..” (หลวงพ่อดู พรหมปัญโญ, ม.ป.ป.)

ศีล สมาธิ ปัญญา เมื่อขยายหน้าที่ไปเพื่อการดับทุกข์ และการดำเนินชีวิตที่ดียิ่ง ก็คือมรรคมีองค์ 8 (The Noble Eight fold Path) ซึ่งเป็นหนทางสู่การเอาชนะความทุกข์ (นายแพทย์จำลอง ดิษยวณิช, 2543) ได้แก่ สัมมาทิฐิ (Right understanding) คือความเห็นชอบ สัมมาสังกัปปะ (Right thought) คือดำริชอบ สัมมาวาจา (Right speech) คือเจรจาชอบ สัมมากรรมันตะ (Right action) คือกระทำชอบ สัมมาอาชีวะ (Right livelihood) คือการเลี้ยงชีพชอบ สัมมาวายามะ (Right effort) คือเพียรชอบ สัมมาสติ (Right mindful) คือความระลึกชอบ และสัมมาสมาธิ (Right concentration) คือความตั้งจิตมั่นชอบ มรรคมีองค์ 8 นี้ย่อลงในไตรสิกขา คือศีล สมาธิ ปัญญา โดยที่ สัมมาทิฐิ และ สัมมาสังกัปปะ 2 ข้อนี้รวมลงในอภิปัญญาสิกขา (ปัญญา) สัมมาวาจา สัมมากรรมันตะ สัมมาอาชีวะ 3 ข้อนี้รวมลงในอภิศีลสิกขา (ศีล) และสัมมาวายามะ สัมมาสติ สัมมาสมาธิ 3 ข้อนี้รวมลงในอภิจิตตสิกขา (สมาธิ)

การดำเนินในมรรคมืองค์ 8 ก็คือการปฏิบัติอยู่ในอริยสัจ 4 ซึ่งก็คือ การมีศีล สมาธิ ปัญญา นั้นเอง เป็นข้อปฏิบัติที่อยู่ภายในจิตใจ ทั้งหมดนี้ทำงานสอดประสานกันอย่างสมบูรณ์ บริบูรณ์ เป็นธรรมสมังคี เหมือนที่พระอาจารย์นพพร อาทิจจวิโส (2526) เคยกล่าวไว้ว่า

“ศีลอันใด สมาธิก็อันนั้น สมาธิอันใด ปัญญา ก็อันนั้น ปัญญา รุ้รอบคอบเมื่อใดใจ ก็ตั้งมั่นเป็นสมาธิเมื่อนั้น เมื่อจิตตั้งมั่นไม่หวั่นไหว เป็นเหตุให้ละเว่น ให้อภัยเกิดศีลธรรมขึ้นมา มีความเกี่ยวเนื่องถึงกันพร้อมสมบูรณ์ บริบูรณ์ทั้งศีล สมาธิ และปัญญา”

การปรึกษาเชิงจิตวิทยาแนวพุทธเป็นวิธีการเจริญวิปัสสนาปัญญาอย่างหนึ่ง (โสริช โปธิแก้ว, 2551) ที่แสดงถึงการพิจารณาเรื่องราวที่เกิดขึ้นภายในใจทั้งที่เป็นด้านบวกทั้งที่เป็นด้านลบ เพื่อความรู้ชัดเห็นจริงในปรากฏการณ์ที่ปรากฏขึ้นภายในใจ ทำให้มีท่าทีที่จะไม่เอามั่น ไม่เป็นเจ้าของของมัน การพิจารณาเช่นนี้ต้องออกจากความสงบเท่านั้น หลวงปู่ชา สุภทโท ได้เปรียบเปรยหลักการนี้ไว้อย่างชัดเจนว่า

“..อารมณ์ทั้งหลายทั้งปวงเกิดมาแล้วเอาความรู้มาให้เราหมด มิได้ไปปรุงแต่งมัน ลาก ยศ นินทา สรรเสริญ สุข ทุกข์ มันมาเอง เรามีความสงบ มีปัญญา สนุก เฟ้น สนุกเลือกเอา ใครจะว่าดี ว่าชั่ว ว่าร้าย ว่าโน่น ว่านี้ สุข ทุกข์ ต่างๆ นานา เป็นต้น ล้วนแต่เป็นกำไรของเราหมด เพราะมีคนขึ้นเขย่าให้มะม่วงหล่นลงมา เราก็สนุกเก็บเอา ไม่กลัว จะกลัวทำไม มีคนขึ้นเขย่าลงมาให้เรา ลากก็ดี ยศก็ดี สรรเสริญ นินทา สุข ทุกข์ ทั้งหลายทั้งปวงเหล่านี้ เปรียบเหมือนมะม่วงหล่นลงมาหาเรา เราเอาความสงบมาพิจารณาเก็บเอา เรารู้จักแล้ว ลูกไหนดี ลูกไหนเนา เมื่อเริ่มพิจารณาสิ่งเหล่านี้ อากาที่พิจารณาออกจากความสงบเหล่านี้แหละเรียกว่า ปัญญา เป็นวิปัสสนา ไม่ได้แต่งมันหรือวิปัสสนานี้ถ้ามีปัญญา มันเป็นของมันเอง ไม่ต้องไปตั้งชื่อมัน ถ้ามันรู้แจ้งน้อยก็เรียกว่า วิปัสสนาน้อย ถ้ามันรู้อีกขนาดหนึ่ง ก็เรียกว่าวิปัสสนากลาง ถ้ามันรู้ตามความเป็นจริง ก็เรียกว่าวิปัสสนาถึงที่สุด เรื่องวิปัสสนานี้เอาตมาเรียกปัญญา การไปทำวิปัสสนาจะทำเอาเดียนั้นๆ ทำได้ยาก มันต้องเดินมาจากความสงบ เรื่องมันเป็นเองทั้งหมด ไม่ใช่เรื่องเราจะไปบังคับ..”

ดังนั้น บุคคลใดเจริญวิปัสสนาปัญญาอย่างถูกต้องแล้ว บุคคลนั้นจะต้องมีศีลและสมาธิอยู่ในที่นั้นด้วยเสมอ (พระมหาแสวง โชติปาโล 2536)

วิธีปฏิบัติ

กระบวนการฝึกฝนอบรมตนในพุทธศาสนากับการปรึกษาเชิงจิตวิทยาแนวพุทธมีหลักปฏิบัติเกี่ยวกับศีล สมาธิ ปัญญา มีความเหมือนกัน คือ

1. ต้องอาศัยความอดทนความอดทนในการฝึกฝนตนเอง นักการปรึกษาเชิงจิตวิทยาแนวพุทธต้องอาศัยการฝึกฝนการปรึกษาเชิงจิตวิทยาครั้งแล้วครั้งเล่า วันแล้ววันเล่า เพื่อเรียนรู้กระบวนการการ

ปรึกษาและเพิ่มพูนเก็บเกี่ยวประสบการณ์ พร้อมกันนี้ก็ต้องได้รับการ Supervision จากอาจารย์ผู้สอน เพื่อให้กระจำงัดในกระบวนการ เทคนิค และเนื้อหาเรื่องราวที่ปรากฏขึ้นในระหว่างการศึกษาเชิงจิตวิทยา จนสามารถนำพาผู้รับบริการให้หลุดออกจากทุกข์ไปอยู่กับความจริงได้อย่างแนบสนิทด้วยการใช้เทคนิคและกระบวนการเชิงชวนให้ผู้รับบริการได้เปิดเผยเรื่องราว เรียนรู้จากใจที่ใคร่ครวญ (โยนิโสมนสิการ) จนเข้าถึงสัมมาทิฐิได้

กระบวนการและเทคนิคจะเกิดขึ้นได้ ก็ต่อเมื่อนักการศึกษาเชิงจิตวิทยาแนวพุทธได้เรียนรู้ใคร่ครวญตนเอง ผึกฝนตนเองในกระบวนการสร้างสัมมาทิฐิก่อนนั่นเอง

2. ละทิ้งความคิดทั้งหมด นักการศึกษาเชิงจิตวิทยาแนวพุทธมีวิถีปฏิบัติงานคล้ายกับผู้ฝึกฝนในหลักศีล สมาธิ และปัญญา ในพุทธศาสนา คือต้องละทิ้งความคิด ความเชื่อ ความเข้าใจ ค่านิยมทัศนคติของตนเอง หรือแม้กระทั่งความรู้ที่มีอยู่ ไปเผ่าสังเกตสภาวะที่เกิดขึ้นเฉพาะหน้าเท่านั้น

การปฏิบัติตามหลักศีล สมาธิ ปัญญา ความรู้หรือปริยัติถือเป็นอุปสรรคอย่างหนึ่งในการปฏิบัติฝึกฝนอบรมตนเอง เพราะผู้ปฏิบัติมักจะใช้ความรู้เดิมของตนเองที่มีอยู่ไปเทียบเคียงปรากฏการณ์ที่เกิดขึ้นเฉพาะหน้า เช่น การฝึกสมาธิ เป็นต้น ความรู้ที่มั่นนั้นเป็นได้เพียง “ความรู้” หรือ “knowledge” เท่านั้น มิใช่ตัว “รู้” หรือ “knowing” จริง ๆ

การศึกษาเชิงจิตวิทยาก็เช่นเดียวกัน ในช่วงการศึกษาเชิงจิตวิทยาไม่ว่าจะใช้ทฤษฎีหรือแนวความคิดใด ๆ ก็ตาม ความสำเร็จจะเกิดขึ้นก็ต่อเมื่อผู้ให้บริการการศึกษาและผู้รับบริการหรือสมาชิกกลุ่มมีสัมพันธภาพที่ดีต่อกัน สัมพันธภาพที่ดีเริ่มต้นที่ผู้ให้บริการการศึกษาในฐานะที่เป็นมืออาชีพก่อนที่จะต้องนำตนเองเข้าไปเชื่อมโลกของผู้รับบริการเพื่อการช่วยเหลือบำบัดหรือทำให้เจริญงอกงาม การที่นักจิตวิทยาการศึกษายึดในความคิดของตนเองเกี่ยวกับกระบวนการ หรือเพียงแค่นำความคิดเท่านั้น ก็อาจทำให้หลุดออกจากโลกของผู้รับบริการได้ การฟังก็จะไม่มีประสิทธิภาพ ละเอียด ครบถ้วน หรือคมชัดได้ ทำให้การศึกษาเชิงจิตวิทยาได้ผลไม่ดีพอ เรียกอีกอย่างหนึ่งว่า การทำให้ศีล สมาธิ ปัญญาไม่บริบูรณ์ หรือเต็มเปี่ยมได้

3. ให้กระทำไว้ในใจว่า “สภาวะธรรม เกิดเอง เป็นเอง พอดี” ในการปฏิบัติฝึกฝนตามหลักศีล สมาธิ ปัญญา หรือ การศึกษาเชิงจิตวิทยาแนวพุทธ ผู้ปฏิบัติใหม่มักมีความคาดหวัง อยากให้ผลงานออกมาเป็นไปตามที่ใจปรารถนา แต่ความปรารถนาหรือคาดหวังนั้นไม่เป็นไปตามใจได้ เพราะสภาวะธรรมหรือสิ่งที่มีอยู่ในโลกนี้ เกิดเอง เป็นเอง พอดี ในแบบฉบับของสภาวะธรรมนั้น ทุกอย่างล้วนมีเวลาเติบโตงอกงามเป็นของตนเอง มีเหตุปัจจัยที่แตกต่างกัน ดังนั้น หน้าที่ผู้ปฏิบัติหรือผู้ให้บริการการศึกษาจะต้องมีใจอยู่กับเหตุ คือความเป็นผู้ใคร่คือความเป็นผู้ใคร่เพื่อจะทำ และทำตามเป้าหมายที่ตั้งไว้ได้เท่านั้น ผลที่เกิดขึ้นเป็นเรื่องของความพร้อมแห่งเหตุปัจจัย ในเรื่องนี้ สามารถเรียนรู้ได้จากเรื่องเล่าของหลวงปู่ชา สุภัทโท (2526) แห่งวัดหนองป่าพง จ.อุบลราชธานี ได้เล่าถึงประสบการณ์การบรรลุธรรมที่เป็นผลจากการฝึกปฏิบัติในศีล สมาธิ ปัญญา ไว้ที่น่าสนใจว่า

“...วันหนึ่งขณะที่เดินจงกรมอยู่ เวลาประมาณห้าทุ่มกว่า รู้สึกแปลก ๆ มันแปลก

มาแต่ตอนกลางวันแล้ว รู้สึกว่าไม่คิดมาก มีอาการสบาย ๆ เขามีงานอยู่ในหมู่บ้าน ไกลประมาณสิบเส้นจากที่พักซึ่งเป็นวัดป่า เมื่อเดินจงกรมเมื่อยแล้ว เลยมานั่งที่ กระโจม มีผ้าแถบตองบังอยู่ เวลานั้นรู้สึกว่าคุณเข้าเกือบไม่ทัน เอ๊ะ จิตมันอยากสงบ มันเป็นเองของมัน พอนั่งจิตก็สงบจริง ๆ รู้สึกตัวหนักแน่น เสียงเขาร้องรำอยู่ ในบ้าน มิใช่ว่าจะไม่ได้ยิน ยังได้ยินอยู่ แต่จะทำให้ไม่ได้ยินก็ได้ แปลกเหมือนกัน เมื่อไม่เอาใจใส่ก็เงียบไม่ได้ยิน จะให้ได้ยินก็ได้ ไม่รู้สิกราคาญ ภายในจิตเหมือน วัตถุสองอย่างตั้งอยู่ไม่ติดกัน ดุจจิตกับอารมณ์ตั้งอยู่คนละส่วน เหมือนกระโถนกับ กาน้ำนี้ ก็เลยเข้าใจว่า เรื่องจิตเป็นสมานินี ถ้าน้อมไปก็ได้ยินเสียง ถ้าวางก็เงียบ ถ้ามันมีเสียงขึ้นก็ดูตัวผู้รู้ ขาดกันคนละส่วน จึงพิจารณาว่า “ถ้าไม่ใช่อย่างนี้ มัน จะใช่ตรงไหนอีก” มันเป็นอย่างนี้ไม่ติดกันเลย ได้พิจารณาอย่างนี้เรื่อย ๆ จึงเข้าใจ ว่า อ้อ! อันนี้ที่สำคัญเหมือนกัน เรียกว่า สันตติ คือ ความสืบทอด ขาดมันเลย เป็นสันตติ แต่ก่อนมันเป็นสันตติ ที่นี้เลยกลายเป็นสันตติออกมา จึงนั่งทำความเพียร ต่อไป จิตในขณะที่นั่งทำความเพียรคราวนั้น ไม่ได้เอาใจใส่ในสิ่งอื่นเลย ถ้าเราจะ หยุดความเพียรก็หยุดได้ตามสบาย เมื่อเราหยุดความเพียร เจ้าเกียจคร้านใหม่ เจ้า เหนื่อยใหม่ เจ้ารำคาญใหม่ เปล่า ไม่มี ตอบไม่ได้ ของเหล่านี้ไม่มีในจิต มีแต่ ความพอดีหมดทุกอย่างในนั้น..”

ศีล สมานิ ปัญญา ในงานบำบัด

การนำศีล สมานิ ปัญญา หรือหลักไตรสิกขามาประยุกต์ใช้ในบริบทของงานบำบัดนั้น เริ่มเป็นที่ แพร่หลายมากขึ้นโดยเฉพาะในโลกตะวันตก นักจิตวิทยาและนักจิตบำบัดได้นำหลักธรรมอริยสัจ 4 และการภาวนาคือสติปัญญา 4 ไปสร้างกระบวนการจิตบำบัด แต่ก็ยังไม่มั่นคง ยังอยู่ในขั้นเริ่มต้นและเรียน รู้(เพริศพรธม แดนศิลป์, 2551)

Cristofer (2005:71-76 อ้างถึงใน เพริศพรธม แดนศิลป์, 2551) ได้นำมรรคมีองค์ 8 เป็น แนวทางในการบำบัดรักษา โดยเขามองว่า “มรรคมีองค์ 8 เป็นการเดินทางหรือวิถีที่จะช่วยให้มนุษย์ มีความสุขและเป็นอิสระจากความทุกข์ วิธีนี้จะเริ่มได้ก็ต้องมาจากความเข้าใจที่ถูกต้องเป็นฐานสำคัญไป สู่ขั้นต่อ ๆ ไป

ประทักษ์ ลิขิตเลอสรวง (2548) ได้นำเสนอจิตปัญญาบำบัด (Wisdom Psychotherapy) หรือจิตบำบัดแนวพุทธธรรมในการประชุมวิชาการประจำปี ราชวิทยาลัยจิตแพทย์แห่งประเทศไทยว่า ข้อ แตกต่างของจิตบำบัดแนวพุทธธรรม หรือ จิตปัญญาบำบัดกับจิตบำบัดแนวตะวันตก ได้แก่

พุทธธรรมเป็นศาสนาแห่งการปฏิบัติได้จริง และเป็นวิทยาศาสตร์แห่งชีวิตจิตใจ เป็นสัจธรรม เป็นความจริงสากลต่อการดำเนินชีวิตด้วยเป้าหมายที่จะช่วยให้มนุษย์ทั้งที่ดูเหมือนปกติและที่เจ็บป่วยทาง จิต ได้รับการบำบัดและพัฒนาเต็มศักยภาพทางจิตปัญญา โดยไม่เพียงแต่มีความสุขและปรับตัวได้ดีกับ การเปลี่ยนแปลงเท่านั้นอย่างในจิตวิทยาและจิตบำบัดแนวตะวันตก แต่เป้าหมายของจิตปัญญาที่คาดหวัง

คือ ความสงบ สะอาด สว่าง ทางจิตใจด้วยปัญญาหลักการของจิตปัญญาบำบัดอาศัยแก่นพุทธธรรมในเรื่องอริยสัจ 4 โดยเฉพาะอย่างยิ่ง หลักไตรสิกขาศีล สมาธิ ปัญญา ในมรรค 8 และหลักไตรลักษณ์ ไม่เที่ยง เป็นทุกข์ ไม่มีตัวตน ทำให้จิตปัญญาบำบัด แบ่งได้เป็น 3 ระดับคือ

1. จิตพฤติกรรมบำบัด ได้แก่ สัมมากรรมันตะ (กระทำชอบ) สัมมาวาจา (ระลึกรับชอบ) และ สัมมาอาชีวะ (เลี้ยงชีวิตชอบ)

2. สติสมาธิบำบัด ได้แก่ สัมมาวายามะ (พยายามชอบ) สัมมาสติ (ระลึกรับชอบ) และสัมมาสมาธิ (ตั้งใจมั่นชอบ)

3. ปัญญาบำบัด ได้แก่ สัมมาทิฐิ (เห็นชอบ) และสัมมาสังกัปปะ (ดำริชอบ)

ผลที่คาดหวัง 3 ประการคือ

1. ลดความอยาก ไม่อยากให้น้อยลง ดำเนินชีวิตอย่างเรียบง่าย ลดสิ่งเร้าและการพึ่งพาปัจจัยภายนอกทางวัตถุ ทำให้สิ่งกระตุ้นทางอารมณ์โดยเฉพาะในเชิงลบ เช่น ความเครียดกังวล โกรธเกลียด ผิดหวัง ซึมเศร้า หวาดระแวงก้าวร้าว ฯลฯ ลดลง จิตใจจะไม่ทุกข์ร้อน กลับเป็นสุข ไม่คิดเบียดเบียนใครรวมทั้งตัวเอง อยู่ร่วมกับผู้อื่นได้ดี และทำตัวเป็นประโยชน์กับชุมชนสังคม

2. ผิดสติกำกับจิต รู้ตัวในการกระทำทางกายวาจาตลอดเวลา องค์กรประกอบของจิตที่ได้รับการฝึกฝนจนมีประสิทธิภาพสูง คล้ายบริหารร่างกายให้แข็งแรงอยู่เสมอ ไม่เจ็บป่วยง่ายหรือทุเลาได้เร็ว และการมีสมาธิที่ควรแก่งาน ทำให้เกิดปัญญาเข้าใจสัจธรรมได้ง่ายเร็ว

3. เกิดปัญญารู้ถึงเหตุปัจจัยตามธรรมดาของธรรมชาติว่า กายจิตและสรรพสิ่ง มีความไม่เที่ยงแปรเปลี่ยนกตัตัน เป็นทุกข์ ตั้งอยู่ไม่นาน และไม่มีตัวตนถาวร มีแต่สมมติบัญญัติ การมีปัญญาเพื่อรู้เท่าทันและดำเนินชีวิตให้สอดคล้อง มิใช่ฝืนด้วย ความอยาก ไม่อยาก ชอบ ไม่ชอบ ของตัวเองหรือของใคร แม้แต่สิ่งเหนือธรรมชาติ สภาพจิตจึงจะ "สุข สงบ สว่าง เสรี" อย่างแท้จริง

บรรณานุกรม

ธีรวรรณ ธีระพงษ์. (2549). *ผลของกลุ่มพัฒนาตนและการศึกษาเชิงจิตวิทยาแนวพุทธเน้นศีลและปัญญาต่อสัมพันธภาพการศึกษาระดับจิตวิทยา และผลเนื่องต่อความพึงพอใจ*. กรุงเทพฯ ฯ : วิทยาลัยนพนธ์ศิลปศาสตรดุษฎีบัณฑิต บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

พระธรรมปิฎก (ป.อ.ปยุตโต). (2537). *พัฒนาคุณภาพชีวิตด้วยจิตวิทยาแบบยั่งยืน*. กรุงเทพฯ ฯ : มูลนิธิพุทธธรรม.

_____. (2537). *จากจิตวิทยาสู่จิตภาวนา*. กรุงเทพฯ ฯ : มูลนิธิพุทธธรรม,

_____. (2547). *สมาธิ : ฐานสู่สุขภาพจิตและปัญญาหยั่งรู้*. กรุงเทพฯ ฯ : สำนักพิมพ์สยาม.

_____. (2547). *สัมมาสมาธิและสมาธิแบบพุทธ*. กรุงเทพฯ ฯ : สำนักพิมพ์ธรรมสภาและสถาบันสันติธรรม.

พระราชินีโรจรัสสิ คัมภีร์ปัญญาวิศิษฏ์ (เทศก์ เทสรังสี). (2548). *ศีล สมาธิ ปัญญา จิต วิหิตาจิต การรักษาจิต*. พิมพ์ครั้งที่ 2 กรุงเทพฯ: บุญศิริการพิมพ์.

พระมหาบัว ญาณสัมปันโน. (2534). *ศีล สมาธิ ปัญญา*. พิมพ์ครั้งที่ 1 กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

พุทธทาสภิกขุ. (2545). *แก่นพุทธศาสนา*. กรุงเทพฯ:ธรรมสภา.

เพริศพรณ แดนศิลป์. (2550). *ผลของการปรึกษาเชิงจิตวิทยาแบบกลุ่มโยนิโสมนสิการที่มีต่อปัญญาในภาวะความสัมพันธ์เชื่อมโยงและภาวะความเปลี่ยนแปลง*. กรุงเทพฯ : วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรดุษฎีบัณฑิต บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

โสรัช โปธิแก้ว. (2544). *การปรึกษาเชิงจิตวิทยาตามหลักพระพุทธศาสนา*. กรุงเทพฯ : เอกสารประกอบการสัมมนา.

_____. (2549). *จากจิตวิทยาสู่พุทธธรรม*. เอกสารประกอบการสัมมนาเรื่องพุทธธรรมกับจิตวิทยา: การสังเคราะห์เพื่อคุณภาพของชีวิตและสังคม. ณ ห้องประชุมสารนิเทศ หอประชุมจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

สมเด็จพระญาณสังวร สมเด็จพระสังฆราชฯ. (2536). *ศีล สมาธิ ปัญญา ในพระพุทธศาสนา*. พิมพ์ครั้งที่ 3 กรุงเทพฯ: วัดบวรนิเวศวิหาร.

Aronson, Harvey B. (2004). *Buddhist practice on Western ground: reconciling Eastern ideals and Western psychology*. Boston, Mass. : Shambhala.

Epstein, Mark. (1995). *Thoughts without a thinker : psychotherapy from a Buddhist perspective*. New York, N.Y. : Basic Books.

Kalupahana, J. David. (1992). *The principle of Buddhist psychology*. Delhi : Sri sataguru publications.

Nissanka, H. S. S, (1995). *Buddhist psychotherapy: an eastern therapeutical approach to mental problems*. New Delhi : Vikas Publishing House PVT Ltd.

ปรัชญาปฏิบัตินิยมของ เดวิด ฮูม

พระมหาพูนศักดิ์ วชิรวีโส (กมล)

คณะพุทธศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาราชวิทยาลัย

อีเมล: poonsak_77@hotmail.com

บทคัดย่อ

ปรัชญาปฏิบัตินิยม เป็นแนวคิดที่มีความเกี่ยวเนื่องกันอยู่กับแนวคิดประสบการณ์นิยมของ เดวิด ฮูม(David Hume) อย่างมีนัยสำคัญ ในงานศึกษาชิ้นนี้ได้มีความพยายามที่จะเชื่อมโยงให้เห็นถึงความสัมพันธ์ที่ชัดเจนเกี่ยวกับแนวคิดทั้งสองที่ว่านี้ ว่าเปรียบเสมือนต้นสายและปลายเหตุของกันและกัน โดยนำเสนอผ่านหัวข้อศึกษาทางปรัชญาใหญ่ ๆ คือ

ประสบการณ์นิยม (empiricism) ของ เดวิด ฮูม ในแง่มุมต่าง ๆ รวมทั้งความเป็นมา ทฤษฎี ว่าด้วยความรู้ ความหมายของความรู้ แหล่งกำเนิดความรู้ (The source of knowledge) ประเภทของความรู้ (Kind of knowledge) ซึ่ง เดวิด ฮูม ได้แบ่งการรับรู้ออกเป็น 2 ประเภทคือ ความรู้ที่เกิดจากรอยประทับ (impression) กับ ความรู้ที่ได้จาก มโนภาพ (ideas)

คำสำคัญ: ปรัชญาปฏิบัตินิยม, ปฏิบัตินิยม, ประสบการณ์นิยม

Philosophical Empiricism of David Hume

Phramaha Poonsak Vajiravamsa (Kamol)

Faculty of Buddhist Mahachulalongkornrajavidyalaya University

Email: poonsak_77@hotmail.com

ABSTRACT

The Pragmatism is related to a concept of Empiricism by David Hume. This study attempted to explore the relationship between both philosophical concepts in term of their relationship. The results of the study were presented through the main points of Empiricism concepts in various aspects. For example, theory of knowledge, the definition of knowledge, the source of knowledge, kind of the knowledge. Therefore, divided the information into two categories, that is the knowledge of impression and ideas.

Keywords: pragmatism philosophy, pragmatism, empiricism

1. บทนำ

หากจะกล่าวถึงความรู้เรื่องปรัชญา อาจมีความจำเป็นอยู่บ้างที่จะต้องทำความเข้าใจให้ถูกต้องเสียก่อนว่า ความจริงแล้วนั้น ความรู้เรื่องปรัชญาก็คือความรู้ที่เรียกว่า ความรู้ถูก ความเข้าใจถูก การมีทักษะในการคิดอย่างสมเหตุสมผล เป็นเครื่องบ่งชี้ให้เห็นถึงการมีความพร้อมในการนำความรู้ความเข้าใจมาใช้ในการเกิดประโยชน์ของมนุษย์ สิ่งเหล่านี้เป็นพื้นฐานที่สำคัญที่จะรองรับความเป็นมนุษย์อย่างสมบูรณ์ ซึ่งหากจะกล่าวอีกทางหนึ่งก็คือ มนุษย์มีโอกาสที่จะ ทำ พูด และ คิด ในทางสุจริตได้ง่ายยิ่งขึ้นหากเข้าใจในเรื่องของปรัชญา ข้อนี้เป็นการชี้ให้เห็นถึงความสำคัญ และ การหันมาทำความเข้าใจปรัชญาในความหมายที่ว่า ความรู้ถูก ความเข้าใจถูก เพราะสิ่งสำคัญที่จะขาดเสียมิได้ก็คือการมีทักษะที่ดีประกอบเข้าด้วยกัน ดังนั้นปรัชญา จึงเป็นเรื่องที่เกี่ยวกับเหตุผล เป็นเรื่องของความรักในความรู้ ความสนใจใคร่รู้ ส่งผลให้เกิดเป็นความรอบรู้ ความรู้แจ้ง

พรรคชนของ เดวิด ฮูม เห็นว่าการรับรู้ของมนุษย์มีสมรรถภาพอยู่ภายใต้ขอบเขตจำกัด คือ ประสบการณ์ (experience) ที่เกิดขึ้นของแต่ละคน และด้วยความเชื่อหลัก ๆ ของ เดวิด ฮูม คือ เชื่อว่าเราไม่สามารถรู้ถึงต้นกำเนิด และ สิ่งที่อยู่เบื้องหลังของรอยประทับได้

ด้วยเหตุนี้ ธรรมชาติความรู้ของ เดวิด ฮูม จึงจำกัดอยู่แค่ระดับประสบการณ์ที่มีต่อวัตถุภายนอกเท่านั้น ความรู้ชนิดนี้ เป็นเพียงการพิสูจน์ว่า วัตถุภายนอกมีอยู่จริงหรือไม่ และ เป็นการรู้ได้อย่างจำกัด คือประสาทสัมผัสสามารถรู้ได้แค่ไหนก็ต้องยอมรับแค่นั้น จะสรุปเกินความจริง หรือ การรับรู้ของประสาทสัมผัสไม่ได้

ประเด็นแนวคิดรวบยอดในปรัชญาของ เดวิด ฮูม มีประเด็นที่มีสาระสำคัญซึ่งควรพิจารณาถึงอย่างไบบ้าง และ เราจะสามารถหาความเชื่อมโยงระหว่างแนวคิดทั้งสอง คือ แนวคิดปฏิบัตินิยม และ แนวคิดประสบการณ์นิยม ได้อย่างไร และ สามารถนำบทสรุปเหล่านั้นมาพัฒนาเป็นองค์ความรู้เพื่อให้เกิดประโยชน์แก่ชีวิต และ การศึกษาปรัชญาได้อย่างไร

แนวคิดปฏิบัตินิยมแบบสมัยใหม่ และ แนวคิดประจักษ์นิยมของ เดวิด ฮูม ก็เป็นอีกหนึ่งในแนวทางหลายๆ แนวทางของปรัชญา ที่ต้องการจะสร้างการพิสูจน์ และ การค้นหาความหมายเกี่ยวกับความรู้ของมนุษย์ โดยในแง่ของการทำให้ “สมรรถภาพ” ด้านการเข้าใจความรู้ของมนุษย์ปรากฏออกมา จึงทำให้ทั้งสองแนวคิดนี้ควรค่าที่จะถูกนับรวมเข้าเป็นศาสตร์แห่งการรู้แจ้งแห่งมวลมนุษยชาติด้วยอย่างยิ่ง และ โดยเฉพาะในแง่ที่ว่า แนวคิดแบบปฏิบัตินิยม และ แนวคิดแบบประจักษ์นิยมของ เดวิด ฮูม นั้นมีความเกี่ยวข้องกันอย่างมีนัยสำคัญ บางทีเมื่อศึกษาลึกลงไปอาจสามารถทำให้ผู้ศึกษาทราบได้ว่า ทั้งสองแนวคิดนี้อาจเป็นดัง เหตุ และ ผล ของกันและกัน คือ มีประจักษ์นิยมของ เดวิด ฮูม เป็นเหตุ และมี ปฏิบัตินิยม เป็นผล และ จากประเด็นเหล่านี้คงอาจพอทำให้การศึกษาแนวความคิดทั้งสองมีความน่าสนใจขึ้นได้อีกมาก

ด้วยเหตุนี้ในงานศึกษานี้จึงมุ่งที่การศึกษาอย่างเจาะจงลงในประเด็นที่จะชี้ให้เห็นถึงความเกี่ยวข้องสัมพันธ์กันอยู่ระหว่างแนวคิดทั้งสอง ทั้งแนวคิดปฏิบัตินิยม และ แนวคิดประจักษ์นิยมของ เดวิด ฮูม

เป็นสิ่งสำคัญ จึงหวังเป็นอย่างยิ่งว่าจะก่อให้เกิดประโยชน์ต่อการศึกษาทำความเข้าใจในเรื่อง แนวคิดปฏิบัติ นิยม และ แนวคิดประจักษ์นิยมของ เดวิด ฮูม ได้บ้างในหมู่นักคนที่สนใจศึกษาทางปรัชญา

2 แนวคิดประสบการณ์นิยม (empiricism) ของ เดวิด ฮูม

คำว่า “empiricism” มาจากรากศัพท์ภาษากรีกคำว่า “empeiria” ซึ่งแปลเป็นภาษาละติน ได้ว่า “experientia” และ ได้กลายมาเป็นภาษาอังกฤษคำว่า “experience” ซึ่งหมายความว่า “ประสบการณ์” นั่นเอง ความเข้าใจที่กว้างที่สุดสำหรับประสบการณ์นิยมก็คือ ความคิดที่ว่าความรู้ทั้งหมดในที่สุดแล้วมีพื้นฐานมาจากประสบการณ์ผ่านประสาทสัมผัสทั้งห้า อันหมายถึง ตา หู จมูก ลิ้น กาย โดยความรู้อาศัยประสบการณ์ (a posteriori knowledge) จะแสดงออกมาในรูปประโยคสังเคราะห์ (synthetic statement) นอกจากนี้ นักประสบการณ์นิยมบางส่วนยังเห็นว่าวิธีการได้มาซึ่งความรู้อันสำคัญอย่างยิ่งก็คือ วิธีการอุปนัย (induction) นักปรัชญาในอดีตที่มีฐานคิดบางส่วนในลักษณะเช่นนี้ก็มีอยู่บ้าง เช่น อริสโตเติล (Aristotle) เอพิคิวรัส (Epicurus) ทอมัส อควินัส (Thomas Aquinas) ฯลฯ อย่างไรก็ตาม ความคิดของนักปรัชญาดังกล่าวนี้มีความแตกต่างกันออกไป และมีได้เป็นแบบประสบการณ์นิยมอย่างจริงจังนัก

ประสบการณ์นิยม (Empiricism) เป็นที่ที่มีความคิดเห็นตรงข้ามกับเหตุผลนิยม เพราะเชื่อในความรู้ที่ผ่านมาทางประสาทสัมผัส และ ไม่เชื่อว่ามีความรู้ก่อนประสบการณ์ (A poteriori knowledge) ปฏิเสธความเชื่อว่ามีความรู้ติดตัวมาตั้งแต่เกิด (Innate idea) คือความรู้ที่มีอยู่ในตัวก่อนแล้ว โดยไม่ต้องอาศัยประสบการณ์ ประสบการณ์นิยมยอมรับเพียงความรู้หลังประสบการณ์ ประสาทสัมผัสเป็นบ่อเกิดของความรู้ ซึ่งความรู้ที่เกิดจากประสบการณ์นี้เรียกว่า ความรู้เชิงประจักษ์ ซึ่งตรงข้าม และ ขัดแย้งโดยตรงกับเหตุผลนิยม (rationalism)

นอกจากนี้ ประสบการณ์นิยมมีความเห็นเรื่องสหชญาณ (Intuition) ไม่ตรงกับเหตุผลนิยม เพราะเหตุผลนิยมเชื่อว่า สหชญาณ หรือ ที่เรียกว่า อัชฌัตติกญาณ เป็นวิธีเข้าถึงความจริงอีกวิธีหนึ่ง สหชญาณนี้เป็นเรื่องของจิตที่เกิดความรู้ความเข้าใจขึ้นมาเองอย่างฉับพลัน ไม่เกี่ยวกับการอ้างเหตุผล หรือ ความรู้อื่นใดเป็นตัวกลาง และ ไม่เกี่ยวข้องกับประสบการณ์แต่อย่างใด แต่ประสบการณ์นิยมอธิบายความหมายของสหชญาณในลักษณะที่ว่า เป็นเรื่องของการรับรู้ที่เกิดจากประสาทสัมผัส ได้ทำหน้าที่สัมผัสกับสิ่งภายนอก อาทิเช่น ตามองเห็นสีแดง เราก็มารู้ว่าเป็นสีแดง หูได้ยินเสียงรถยนต์ เราก็มารู้ว่าได้ยินเสียงรถยนต์

ประสบการณ์นิยมมีการพัฒนาอย่างต่อเนื่อง แม้ว่าจะไม่มีอิทธิพลมากนัก จนกระทั่งถึงคริสต์ศตวรรษที่ 17 การที่โลกมีความก้าวหน้าทางวิทยาศาสตร์ และ วิทยาการอื่นๆ เกิดขึ้น ส่งผลให้ทฤษฎีแบบประสบการณ์นิยมก่อตัวขึ้นอย่างรวดเร็วจนเห็นได้ชัด ซึ่งเมื่อจะกล่าวถึงประสบการณ์นิยมแล้ว นักปรัชญาที่มักจะถูกกล่าวถึงเสมออีกคือนักปรัชญากลุ่ม “นักประสบการณ์นิยมชาวอังกฤษ” (British empiricists) ซึ่งประกอบด้วย จอห์น ล็อก (John Locke: 1632-1704) จอร์จ เบิร์คเลย์ (George Berkeley: 1685-1753) และเดวิด ฮูม (David Hume: 1711-1776) นั่นเอง

2.1 ความรู้ในปรัชญาของ เดวิด ฮูม

ท่าทีปรัชญาของ ฮูม เริ่มต้นด้วยการชี้ให้เห็นว่า ความรู้ทุกอย่างเกิดจาก ความประทับใจ (impression) ตำราบางเล่มใช้คำว่า “ความจริงตรา” และ มโนภาพ (ideas) หรือที่ ภาษาจิตวิทยายุคใหม่ เรียกว่า จินตภาพ (image) ซึ่งแนวคิดนี้ส่วนหนึ่งได้รับอิทธิพลมาจากทฤษฎีประจักษ์นิยม (empiricism) ของจอห์น ล็อก (John Locke: 1632 - 1704) เพื่อพัฒนาให้ความชัดเจน และ เข้มข้นยิ่งขึ้นเป็นเพทนาการนิยม (sensationism) ฮูมเห็นด้วยกับล็อกทุกอย่างว่า “ความรู้ต้องมาจากประสบการณ์” แต่ล็อกไม่เชื่อสัจต่ประจักษ์นิยมของตน ให้ความหมายประสบการณ์ที่อยู่เหนือประสาทสัมผัส และ ไม่ได้อธิบายว่า มโนภาพเป็นอย่างไร มีที่มาอย่างไร ทำให้มีจุดบกพร่อง และมีข้อถกเถียงกันมากในเวลาต่อมา ในเบื้องต้น จะได้ศึกษาถึงความหมายของความรู้ของฮูมก่อนว่า มีที่มาอย่างไร จึงจะกล่าวถึงเนื้อหา และ รายละเอียดตามลำดับ

ความหมายของความรู้

ความรู้เป็นองค์ประกอบ 1 ใน 3 ส่วนในกระบวนการรับรู้ คือเกิดจากความสัมพันธ์ระหว่าง ผู้รู้ (knower) กับสิ่งที่ถูกรู้ (known) จึงเกิดเป็นความรู้ขึ้น แต่สำหรับความรู้ของ ฮูม แล้วเขาให้นิยามเอาไว้ ใน A Treatise of Human Nature ว่าหมายถึง ความจริงแน่นอนที่เกิดจากการเปรียบเทียบมโนภาพ จากคำนิยามก็จะเห็นว่าส่วนแรกนั้นกล่าวถึงองค์ประกอบของการรับรู้เท่านั้นยังไม่ได้บ่งชี้ถึงความรู้เกิดขึ้นได้อย่างไร ความรู้จะเกิดขึ้นได้ต้องอาศัยปัจจัย 3 ประการ คือ ผู้รู้ (knower) สิ่งที่ถูกรู้ (known) และ สื่อนำ/ผัสสะ (sensation) การทำงานจึงจะเกิดผลได้ ส่วนคำนิยามส่วนที่สองเป็นการให้ความหมายของความรู้ในฐานะที่เป็นการรู้ถึงความจริงทางธรรมชาติ ทั้งพิสูจน์ได้ด้วยประสาทสัมผัส (sense) หรือ อยู่เหนือขอบเขตของการพิสูจน์ทางปรัชญา

การจะให้คำนิยามใดๆ ต้องเป็นการกล่าวถึงความรู้ที่เป็นจริง กล่าวคือ ความรู้ต้องเป็นสากลที่ทุกคนยอมรับ และ ต้องไม่มีข้อโต้แย้งได้ความรู้จึงจะเป็นจริง แต่ถ้าเป็นความรู้ที่ได้รับการยอมรับกันมาก่อน แต่ในวันหนึ่งมีผู้ที่ค้นพบว่า ความรู้นั้นไม่จริง หรือ ไม่สามารถยอมรับได้ความรู้นั้นมิใช่ความรู้ในทางปรัชญา เช่น คนสมัยโบราณเชื่อกันว่าโลกแบน แต่ในปัจจุบัน มีทฤษฎีสามารถพิสูจน์ชัดเจนว่าโลกกลม ความรู้ที่ถูกพิสูจน์อย่างนี้ไม่ใช่เป็นความรู้ทางปรัชญา ความรู้ในแง่ปรัชญาต้องอยู่พ้นจากการพิสูจน์ แต่ความรู้ในลักษณะนี้มีความขัดแย้งจากความเป็นจริง เนื่องจากไม่อาจหาคำตอบได้อย่างน่าพอใจ และมีข้อถกเถียงกันว่ามีอยู่จริงหรือไม่ ? ฮูม มีความเห็นว่า ความรู้ที่เราแน่ใจจนสงสัยไม่ได้มันไม่มีอยู่จริง ดังนั้น ในแง่นี้เขาจึงได้ชื่อว่า เป็นนักวิมตินิยม (scepticism) ในอีกทางหนึ่งด้วย

ความรู้ของ ฮูม สิ่งที่ควรทำความเข้าใจมีอยู่ 2 ประเด็น คือ ความจริงแน่นอน (truth) และการเปรียบเทียบ (comparative) ในทรรศนะของฮูม ความจริงแน่นอนถูกกำหนดด้วยความสัมพันธ์ระหว่างมโนภาพกับข้อความ ได้แก่ ความคล้ายคลึงกันเช่น ความคล้ายคลึงในที่นี้คือระหว่างความรู้กับมโนภาพในตัวของมันเองจะต้องมีความสอดคล้องกัน เช่น ลูกแดงเป็นผู้ชาย ความขัดแย้งกันคือข้อความที่ขัดแย้งกันระหว่างความรู้กับความจริงจำเป็นทางความคิด ฮูม จะยืนยันเลยว่าไม่เป็นความรู้

เช่น “2” “มากกว่า” “4” ซึ่งเป็นความจริงเชิงคณิตศาสตร์ จะขัดแย้งกันที่ตามความเป็นจริง ซึ่งความขัดแย้งนี้ไม่จำเป็นต้องพิสูจน์ให้เสียเวลา การเปรียบเทียบเชิงปริมาณ หรือ จำนวน (comparative of quantity) และ การเปรียบเทียบระดับคุณสมบัติ (comparative of quality) ทั้งนี้เพื่อให้เห็นความต่างกันในระดับคุณสมบัติ ซึ่งเป็นความสัมพันธ์ที่เรารับรู้ได้ทันทีโดยตรง เมื่อนำมโนภาพมาเปรียบเทียบกัน เช่น ขาวกับดำ ความแข็งกับความอ่อน ความร้อนกับความเย็น เป็นต้น ส่วนการเปรียบเทียบเชิงปริมาณ หรือ จำนวนเป็นความสัมพันธ์รู้ได้จากการพิสูจน์ เช่น ข้อความคณิตศาสตร์สัมพันธ์ทั้ง 4 อย่างนี้เป็นสิ่งที่ฮูมยอมรับว่าเรารู้ และ แนใจได้ ถ้าวิเคราะห์จากคำนิยามจะพบว่ามโนภาพ (ideas) ซึ่งมีมโนภาพนี้มาจากการจำลองรอยประทับ (impression) อีกที รอยประทับก็มาจากประสบการณ์ทางประสาทสัมผัส ดังนั้น “ความรู้ที่แท้จริงต้องได้มาจากประสบการณ์” และ ต้องพิสูจน์ด้วยประสาทสัมผัสทั้ง 5 เท่านั้น แต่ฮูมไม่ได้ปฏิเสธความรู้ที่ได้จากการอนุมานด้วยเหตุผล ถึงแม้ความรู้ที่อยู่เหนือประสาทสัมผัส ไม่อาจทำให้เกิดความประทับใจหรือมโนภาพได้ ฮูมมีความเชื่อว่า ความรู้ระดับนี้มีประโยชน์ต่อมนุษย์ในแง่ของการพัฒนาปัญญา ทำให้มนุษย์มีกิจกรรมสร้างสรรค์เสริมปัญญา ซึ่งความรู้ชั้นนี้เป็นเพียงความน่าจะเป็น (probability) เท่านั้น

ความรู้ในทรรศนะของฮูม จึงเป็นความรู้ที่พิสูจน์ได้ด้วยประสาทสัมผัสเท่านั้น ความจริงสิ่งที่อยู่เหนือประสาทสัมผัส เขาจะปฏิเสธไม่ยอมรับ เนื่องจากไม่มีสิ่งใด ที่จะทำให้เกิดการรับรู้ชั้นได้ ความรู้ที่ได้จากประสาทสัมผัส ฮูมก็ยังมีความไม่มั่นใจนัก เป็นเพียงความเป็นไปได้เท่านั้น แนวความคิดนี้ ผลักให้เขาเป็นนักประสบการณ์นิยมแบบจัดจนถึงขั้นเป็นวิมิตินิยม (scepticism) กล่าวคือ ความรู้ทุกอย่างเป็นเพียงความเป็นไปได้เท่านั้น ถ้ากล่าวถึงภาพรวม หรือ ความรู้ที่แท้จริงในทรรศนะของฮูม ก็คือความรู้ชั้นประสาทสัมผัส เป็นความรู้ทางกายภาพ ที่อาศัยประสบการณ์ซึ่งสามารถพิสูจน์ได้เท่านั้น

แหล่งกำเนิดความรู้ (The source of knowledge) ของเดวิด ฮูม

เดวิด ฮูม ก็มีความเชื่อว่า สิ่งภายนอกจะต้องผ่านการรับรู้ทางประสาทสัมผัส จึงจะเกิดประสบการณ์ภายในจิตได้ ฮูม ยอมรับทฤษฎีประจักษ์นิยมว่า เป็นต้นกำเนิดของความรู้ และเห็นด้วยกับเบร์คเลย์ (George Berkeley: 1685 - 1753) ที่ว่า ประสบการณ์เป็นภาครับเท่ากับภาคส่งระหว่าง การรับรู้ภายในกับวัตถุภายนอก แต่สำหรับประเด็นที่ว่าความรู้ที่เกิดขึ้นภายในเกิดขึ้นได้อย่างไรความคิดในแง่ที่เขาไม่ให้ความสำคัญสักเท่าไร ดังนั้น จึงทำให้แนวคิดของเขาไม่แตกต่างจากแนวคิดของ ล็อกมากนัก และ ฮูมคิดว่า ความรู้ในแง่นี้ เป็นการพิสูจน์ให้เห็นว่าเป็นความจริงที่ประจักษ์แก่ทุกคน และ ทุกคนก็พิสูจน์ได้ด้วยตนเอง ความคิดในแง่นี้เป็นได้เพียงการรับรู้ข้อมูลจากโลกภายนอกเท่านั้น

เดวิด ฮูม ยังเป็นผู้เสนอทฤษฎีเพทนาการนิยม (sensationism) ที่เชื่อว่า ความรู้ทุกอย่างมาจากประสบการณ์ และ เขาได้วิเคราะห์เข้าไปในประสบการณ์ว่า เป็นผลรวมของกลุ่มความทรงจำหลากหลายชนิด และ ไม่เพียงเท่านั้น เขายังได้แบ่งประสบการณ์ความรู้ออกเป็น 2 ประเภทด้วยกัน คือ ประเภทที่เป็นรอยประทับ (impressions) กับ ประเภทที่เป็นมโนภาพ (ideas) ซึ่งเขาได้ขยายความไว้ดังต่อไปนี้

1) ประเภทที่เป็นรอยประทับ (impression) หมายถึง การรับรู้สิ่งใดสิ่งหนึ่งทางประสาทสัมผัสหรือทางใจโดยตรงในขณะนั้นต่อความเป็นจริงภายนอก

2) ประเภทที่เป็นมโนภาพ (ideas) หมายถึง ความคิดหรือสิ่งที่ปรากฏในหัวของจิตใจในขณะที่ยังคิดหรือ รับรู้ซึ่งเป็นการเลียนแบบ (copy) มาจากรอยประทับ

เพื่อทำความเข้าใจ และ ให้เกิดความเข้าใจตรงกันจึงควรที่จะต้องอธิบายว่า รอยประทับ (impression) เป็นประสบการณ์ที่ได้จากประสาทสัมผัสโดยตรงทั้งหมดของเรา ซึ่งเป็นการทำงานระหว่างอายตนะภายนอกสัมพันธ์กับอายตนะภายใน ตั้งแต่การเห็น การได้ยิน ได้กลิ่น ลิ้มรส และ การสัมผัสทางกาย รวมทั้งอารมณ์ และ ความรู้สึก ส่วนมโนภาพ (ideas) นั้นคือ ภาพเลือนลางของสิ่งที่ปรากฏแก่จิตในลักษณะของความคิด ความรู้สึก หรือ ผัสสะที่อยู่ในความทรงจำในขณะที่กำลังคิด หรือ หาเหตุผล ซึ่งก็คือ จินตภาพ (image) ที่ปรากฏอย่างเลือนลางเวลาใช้เหตุผล หรือ ใช้ความคิดนั่นเอง ซึ่งทั้งสองอย่างนี้เกิดจากประสบการณ์ ซึ่งอาจสรุปให้เข้าใจง่าย ๆ ตามแบบของ ฮูม ก็คือ “การรับรู้ทั้งหมดของคนเราแบ่งได้เป็น 2 ชนิด ซึ่งข้าพเจ้าเรียกว่า รอยประทับ (impression) และ มโนภาพ (ideas) การรับรู้ที่มีพลัง และ ความรุนแรงมากกว่าคือรอยประทับ ในที่นี้หมายถึงผัสสะ (sensation) อารมณ์ (passion) และ ความรู้สึก (emotion) ที่เกิดขึ้นเมื่อมีประสบการณ์ สำหรับมโนภาพนั้น ข้าพเจ้าหมายถึงจินตภาพที่ปรากฏอย่างเลือนลางเวลาใช้เหตุผล และ เวลาใช้ความคิด

จะเห็นได้ว่า ประสบการณ์ของมนุษย์ ในทรรศนะของ ฮูม นั้นมีอยู่ 2 อย่าง ซึ่งมาจากประสาทสัมผัส และ ความแตกต่างกันก็คือ รอยประทับเกิดก่อน ส่วนมโนภาพนั้นเกิดทีหลัง การสัมผัสโดยตรงของรอยประทับ ที่สัมผัสกับสิ่งเร้าภายนอก ย่อมมีความชัดเจน และ รุนแรงกว่า เนื่องจากเป็นประสบการณ์ภายนอก ส่วนมโนภาพเป็นเพียงการจำลอง หรือ การลอกเลียนแบบ (copy) รอยประทับอีกทีหนึ่ง ซึ่งอาจเรียกว่า เป็นการจำลองภาพในอดีตย่อมมีความเลือนลางเวลาที่เราคิด หรือ นึกถึง ซึ่งจิตได้จดจำไว้เหมือนกับสัญญา(perception) และ ฮูม ยังแบ่งรอยประทับออกเป็น รอยประทับเชิงเดี่ยว (simple) และ รอยประทับเชิงซ้อน (complex) เช่นเดียวกับมโนภาพก็แบ่งเป็นเชิงเดี่ยว และ เชิงซ้อนอีกด้วย ซึ่งรอยประทับเชิงเดี่ยวต่างกับกับรอยประทับเชิงซ้อน ตรงที่รอยประทับเชิงเดี่ยวนั้นแบ่งแยกออกไม่ได้ อีก แต่รอยประทับเชิงซ้อนสามารถแบ่งออกไปได้อีกตามลักษณะของวัตถุ เช่น แอปเปิ้ลลูกหนึ่ง ซึ่งเป็น รอยประทับเชิงซ้อน (complex impression) สามารถแยกออกเป็นรอยประทับเชิงเดี่ยวได้ (simple impression) หลาย ๆ ส่วน คือ ความแดง ความกลม ความหวาน ความกรอบ ความหอม เป็นต้น

มโนภาพได้มาจากการจำลองรอยประทับ ถ้าไม่มีรอยประทับเราจะไม่มโนภาพได้เลย หรือ กล่าวได้ว่า มโนภาพต้องมาจากรอยประทับจึงจะเกิดขึ้นได้ เช่น ถ้าเราไม่เคยรับประทานแอปเปิ้ล เราจะไม่รู้ว่าแอปเปิ้ลหวาน หรือ เปรี้ยว ในทำนองเดียวกัน ถ้าคนตาบอดมาแต่กำเนิดมองไม่เห็น หรือ ไม่ได้สัมผัสกับสีแดง เขาก็ไม่สามารถอธิบาย หรือ มีมโนภาพสีแดงได้ เนื่องจากไม่มีรอยประทับหรือ ประสบการณ์การทางประสาทสัมผัส ดังนั้น รอยประทับจึงเป็นสาเหตุที่มาของมโนภาพ ทั้งรอยประทับ และ มโนภาพจะต้องเชื่อมโยงกันอย่างขาดไม่ได้ กระบวนการทำงานจึงจะเกิดขึ้นได้ และ มีความเหมือน

กันทุกประการ เพียงแต่ต่างที่ รอยประทับมีความชัดเจน (liveliness) รุนแรง (force) มีชีวิตชีวา (strike) มากกว่ามโนภาพเท่านั้น

สืบเนื่องจากความสัมพันธ์ระหว่างมโนภาพเชิงเดี่ยว (simple idea) กับรอยประทับเชิงเดี่ยว (simple impression) ก็เช่นเดียวกัน จะต้องมีความเกี่ยวเนื่อง และ สมนัยกัน (correspond) การมีอยู่ของมโนภาพเชิงเดี่ยว จะต้องมียอยประทับเชิงเดี่ยวมารองรับทุกครั้งไป ไม่มีมโนภาพเชิงเดี่ยวอันใดที่เกิดขึ้นโดยไม่มีรอยประทับเชิงเดี่ยวรองรับ ดังที่ ฮูม กล่าวไว้ว่า “ทุก ๆ มโนภาพเชิงเดี่ยว (simple idea) จะต้องมียอยประทับเชิงเดี่ยวด้วยเหมือนกัน และ ทุก ๆ รอยประทับเชิงเดี่ยวจะต้องมีความคล้ายกันกับมโนภาพเชิงเดี่ยวตรงกัน” แต่มโนภาพเชิงซ้อน (complex ideas) บางอันก็เกิดขึ้นได้โดยไม่จำเป็นต้องมียอยประทับเชิงซ้อน (complex impression) มารองรับ เช่น เรามิมโนภาพถึงภูเขาทองได้ โดยไม่จำเป็นต้องเคยเห็นภูเขาทองมาก่อนเลยในชีวิต มโนภาพเชิงซ้อนนี้เกิดขึ้นโดยการรวมเอามโนภาพเชิงเดี่ยวของภูเขา และ ทองมาจินตนาการ (imagination) ในระบบความคิดภายใน เป็นการเชื่อมโยงมโนภาพ หรือ แม้แต่มโนภาพของม้าบินก็เช่นเดียวกัน ต่างก็เป็นมโนภาพเชิงซ้อน ที่ไม่จำเป็นต้องมียอยประทับเชิงซ้อนมารองรับ ในเรื่องจินตนาการ จะกล่าวในหัวข้อประเภทของความรู้

กล่าวโดยสรุป การเกิดขึ้นของรอยประทับและมโนภาพ จะต้องยึดประสาทสัมผัสทางอายตนะเป็นตัวรับรู้จากสิ่งภายนอกเข้ามา การมีอยู่ของรอยประทับ และ มโนภาพจะต้องสัมพันธ์กันอย่างขาดไม่ได้ รอยประทับ และ มโนภาพนั้น แบ่งตามการเกิดขึ้นได้ 2 ประเภท คือ รอยประทับเชิงเดี่ยว และ เชิงซ้อน มโนภาพก็แบ่งเป็นแบบเดียวกันมีทั้งมโนภาพเชิงเดี่ยว และ เชิงซ้อนเหมือนกัน การเกิดขึ้นของมโนภาพเชิงเดี่ยวจำเป็นต้องมียอยประทับเชิงเดี่ยวมารองรับทุกครั้ง แต่การเกิดขึ้นของมโนภาพเชิงซ้อนบางอันไม่จำเป็นต้องมียอยประทับเชิงซ้อนมารองรับก็ได้ เนื่องจากว่ามีตัวประสานระหว่างมโนภาพเชิงเดี่ยวหลาย ๆ อันมารวมกันที่เรียกกันว่าจินตนาการนั่นเอง

ลำดับของการรับรู้ (perception) หรือ การเกิดขึ้นของรอยประทับ และ มโนภาพ ในที่นี้หมายถึงลำดับก่อน-หลัง รอยประทับที่ได้รับจากการมีผัสสะ (sensation) กับวัตถุ (material) และ สิ่งต่าง ๆ ส่วนมโนภาพเป็นจินตภาพที่อยู่ภายใน เป็นความทรงจำ ความนึกคิด เวลานั้น หรือ เวลาใช้เหตุผล (argument) ทั้งรอยประทับ และ มโนภาพจะต้องมีความสมนัย (correspond) หรือ เสมอ กัน รอยประทับเชิงเดี่ยวจะต้องมีมโนภาพเชิงเดี่ยวมารองรับทุกครั้งไป แต่มโนภาพเชิงซ้อนบางอันไม่จำเป็นต้องมีรอยประทับเชิงซ้อนมารองรับก็ได้ ในทรรศนะของ ฮูม มโนภาพ (ideas) ที่ยอมรับว่าเป็นความรู้ และมีสาระประโยชน์ทุก ๆ มโนภาพจะต้องมีความหมายของมัน และสามารถสืบค้นไปหารอยประทับเดิมได้ ถ้ามโนภาพไม่มีความหมาย หรือ สาระประโยชน์แล้วย่อมเป็นสิ่งที่ไม่สามารถสืบค้นได้ เพราะไม่สามารถสืบค้นรอยประทับเดิมได้

ในฐานะที่รอยประทับ (impression) และ มโนภาพ (ideas) เป็นข้อมูลในจิต ดังนั้นคำถามจึงมีอยู่ว่า สิ่งใดเป็นข้อมูลเบื้องต้นของจิต ซึ่งจากประสบการณ์ทางประสาทสัมผัสทำให้สามารถตอบได้ว่า รอยประทับเชิงเดี่ยวจะเกิดขึ้นในจิตก่อนมโนภาพเชิงเดี่ยวเสมอ มโนภาพเชิงเดี่ยวที่เป็นคู่ของรอยประทับ

เชิงเดี่ยว ไม่เคยเป็นข้อมูลแรกของจิตเลย ดังที่ ฮูม กล่าวว่า “ในบรรดามโนภาพเชิงเดี่ยว (simple idea) ทั้งหลาย ดูเหมือนว่า เป็นสิ่งที่ได้รับจากรอยประทับเชิงเดี่ยว (simple impression) ซึ่งสิ่งเหล่านั้นมีความเหมือนกัน และ มีความแน่นอนเหมือนเป็นตัวแทนกัน” รอยประทับเกิดขึ้นก็จะต้องมีมโนภาพเกิดตามมาด้วย ถ้าไม่มีรอยประทับ มโนภาพก็ไม่อาจเกิดขึ้นได้ นี่เป็นสิ่งที่ ฮูม ยืนยันอย่างชัดเจน และ รอยประทับจะต้องเกิดก่อนมโนภาพทุกครั้ง เนื่องจากเป็นสาเหตุแรกที่ทำให้มโนภาพเกิดตามยกตัวอย่างเช่น ถ้าเราจะสอนให้เด็กเรียนรู้ หรือ มีมโนภาพเกี่ยวกับสีแดง หรือ รสเปรี้ยว เราจำเป็นต้องให้เด็กได้เห็นวัตถุที่มีสีเช่นนั้น หรือ ชิมสิ่งที่มีรสอย่างนั้นก่อน กล่าวคือต้องให้ตัวอย่างของสิ่งนั้นแก่เด็กก่อน ให้เขามีรอยประทับกับสิ่งนั้นเสียก่อน เพื่อที่จะสามารถสร้างมโนภาพลอกเลียนแบบภายหลัง

เดวิด ฮูม เชื่อว่า ประสบการณ์เป็นที่มาของความรู้ (experience knowledge) โดยมีประสาทสัมผัสที่ทำหน้าที่สืบต่อจากโลกภายนอก (external world) ความรู้เกิดขึ้นเมื่อประสาทสัมผัสระหว่างสิ่งที่ปรากฏ และความเกี่ยวข้องของสิ่งต่างๆ นอกกายกับอวัยวะสัมผัสของเราแล้วทำให้เกิดการรับรู้ มโนภาพของผู้อื่นเราไม่ได้โดยตรง แต่รู้ได้โดยการถ่ายทอด ดังนั้น มโนภาพทุกมโนภาพจึงอาศัยการถ่ายทอดจากคนคนหนึ่งไปยังอีกคนหนึ่งได้ โดยอาศัยประสบการณ์ทางประสาทสัมผัส โดยทางเสียง การถ่ายทอดในรูปแบบของตัวอักษร หรือทำเป็นหนังสือได้ ความทรงจำช่วยการบันทึกภาพเขียน ภาพถ่ายและสัญลักษณ์ต่าง ๆ และยังช่วยถ่ายทอดความรู้ทางมโนภาพได้อีกด้วย เครื่องมือช่วยความรู้ คือเสียงและภาพ มนุษย์สามารถสะสมความรู้ไว้ได้อย่างมากมาย และเมื่อความรู้ถูกถ่ายทอด มโนภาพของความรู้ก็ไม่เป็นสิ่งเฉพาะตัว หากเป็นความรู้ของมวลมนุษย์ทีเดียว ทำให้เกิดความเป็นเอกภาพมากยิ่งขึ้น

กล่าวโดยสรุป มนุษย์ได้ความรู้ทางประสาทสัมผัสเป็นการเริ่มแรกก่อน แม้แต่การศึกษา การถ่ายทอดความรู้ การเรียน การอบรมก็ต้องอาศัยตาดูภาพและหูฟังเสียง ในการปฏิบัติก็ต้องใช้มือคลำหรือสัมผัส แม้แต่คนตาบอดอ่านหนังสือก็ต้องใช้มือคลำ ดังนั้น การเกิดขึ้นของรอยประทับ หรือมโนภาพจะต้องอาศัยประสาทสัมผัสรับรู้ต่อสิ่งภายนอกจึงจะเกิดเป็นความรู้ได้

การที่จะรับรู้โลกภายนอกได้นั้น จะต้องอาศัยอวัยวะรับสัมผัส หรือ อายตนะภายในกระทบกับอายตนะภายนอก เช่น ตามองเห็นรูป หูฟังเสียง เป็นต้น จากนั้นกระบวนการทำงานขั้นต่อมาก็คือเป็นหน้าที่ของจิตตระหนักรู้ข้อมูล และ สั่งการ รอยประทับจะเริ่มขึ้นที่การรับรู้ (perception) มีอิทธิพล และ เกิดขึ้นอย่างรุนแรง และมีชีวิตชีวาเป็นการรับรู้โดยตรงต่อวัตถุ หรือ สิ่งที่อยู่ภายนอก กระบวนการทำงานตรงนี้ สามารถแยกแยะความรู้ที่ได้ว่า ถูก หรือ ผิด ชอบ – ไม่ชอบ ต้องการ-ไม่ต้องการ และ รอยประทับที่เกิดทันที เมื่อได้รับรู้ข้อมูลโดยตรงทางผัสสะ(sensation) แต่พอนานไปเรานึกถึงสิ่งนั้นมโนภาพก็จะปรากฏขึ้นตามลำดับ ถ้าหากไม่มีประสบการณ์ การรับรู้ย่อมเกิดขึ้นไม่ได้

จากการวิเคราะห์ลักษณะสำคัญ ๆ ของการรับรู้ที่ปรากฏในหนังสือ “ตำราว่าด้วยธรรมชาติของมนุษย์” (A Treatise of Human Nature) และ หนังสือ “ปุจฉาในความเข้าใจของมนุษย์ (Inquiry concerning Human Understanding) มีดังนี้

- 1) การรับรู้ต้องอาศัยจิตจึงจะเกิดขึ้นได้ ถ้าปราศจากจิต การรับรู้จะมีไม่ได้

2) การรับรู้คือการรับรู้ข้อมูลบางอย่างเข้ามาไว้ในใจ รอยประทับเป็นการรับรู้ที่จิตทำหน้าที่เป็นเพียงแต่ตัวรับ คือยอมให้ข้อมูลบางอย่างผ่านเข้ามาทางประสาทสัมผัส และ ไม่มีอำนาจที่จะสร้างข้อมูลขึ้นมาเอง

3) การรับรู้แต่ละครั้งเกิดขึ้นแล้วก็สิ้นสุด มีลักษณะเป็นการเกิด - ดับ ไม่คงที่ และ ติดต่อกันเป็นกระบวนการต่อเนื่องที่ไม่ใช่หนึ่งเดียวตลอด ระหว่างการรับรู้แต่ละครั้งมีช่องว่าง ไม่ได้เชื่อมติดกัน

4) การรับรู้แต่ละครั้งมีลักษณะเฉพาะของตัวเอง จำกัได้อยู่ภายในขอบเขตของตัวเอง โดยไม่เกี่ยวข้องกับรับรู้ครั้งอื่น ดังนั้น จึงเป็นอิสระต่อกัน ไม่อิงอาศัยกันและแยกออกจากกันได้อย่างเด็ดขาด การรับรู้ครั้งหนึ่งไม่มีอิทธิพล หรือ เป็นเงื่อนไขของการรับรู้ครั้งต่อไป

จากลักษณะสำคัญทั้ง 4 ของการรับรู้ดังกล่าวนี้ เป็นพื้นฐานหลักของประสบการณ์นิยมที่ ฮูม ยึดมั่น ซึ่งหลักการนี้ทำให้เชื่อมั่นว่า ฮูม นั้นรักษาประสบการณ์นิยมอย่างเข้มข้นแน่นกว่าล็อก (Locke) และ เบอรรคเลย์ (Berkeley) ในแง่ที่ว่า เขาไม่ยอมรับว่ามนุษย์รับรู้สิ่งอื่นที่มีธรรมชาติแตกต่างไปจากรอยประทับ หรือ มโนภาพได้ ฮูม ยึดหลักประสบการณ์นิยมอย่างเคร่งครัด และ กล่าวว่า มโนภาพทุกมโนภาพจะต้องสืบค้นไปหารอยประทับต้นกำเนิดได้ แต่เนื่องจากการรับรู้ หรือ รอยประทับแต่ละครั้งเกิดขึ้นแล้วก็สิ้นสุด และ มีอิสระไม่เกี่ยวข้องกัน ดังนั้น จึงยืนยันได้ว่า สิ่งที่เรารับรู้มีอยู่ได้ก็เฉพาะในเวลาที่กำลังสัมผัส หรือ รับรู้เท่านั้นส่วนในขณะอื่นที่เราไม่ได้สัมผัสรับรู้ เราไม่อาจยืนยันได้ว่ามันมีอยู่ ดังนั้น ฮูม จึงกล่าวว่า

“ความรู้ของมนุษย์มีบ่อเกิดมาจากประสบการณ์ ซึ่งพิสูจน์ได้ด้วยประสาทสัมผัส และ จำกัได้อยู่แต่ในโลกแห่งปรากฏการณ์เท่านั้น เพราะความรู้นั้นไม่ใช่สิ่งที่พระเจ้าสร้างมา เราไม่สามารถรู้อะไรสูงสุดได้ ไม่ว่าจะป็นสารัตถะ (substance) ความเป็นสาเหตุ (causes) วิญญาณ (soul) อัตตา (ego) โลกภายนอก (external world) หรือ เอกภพ (universe) เพราะความรู้เป็นเรื่องของมนุษย์โดยตรง”

บางท่านอาจมีคำถามว่า เมื่อกล่าวถึงการรับรู้อะไรกันแน่คือสิ่งที่เรารับรู้ โดยทั่วไปแล้วมักคิดว่าสิ่งที่เรารับรู้โดยตรง ถ้าเป็นประสบการณ์ภายนอกก็คือ วัตถุภายนอก และ ถ้าเป็นประสบการณ์ภายในก็คือ จิต (mind) หรือ วิญญาณ (soul)

กล่าวโดยสรุป รอยประทับ หรือ มโนภาพเป็นความรู้ของ ฮูม เรียกอีกอย่างหนึ่งว่า กลุ่มประสบการณ์นิยม แต่ประสบการณ์เหล่านี้ ต้องยึดประสาทสัมผัสทางอายตนะ คือ ตา หู จมูก ฯลฯ เป็นทวารในการรับรู้จากโลกภายนอกเข้ามาสู่ภายในความรู้จึงจะเกิดขึ้นได้ กล่าวคือ ทั้งรอยประทับ และ มโนภาพจะเกิดขึ้นได้ต้องยึดประสาทสัมผัสทางการรับรู้

4. เกณฑ์การตัดสินความรู้ (The judgement of knowledge)

ฮูม แบ่งข้ออ้างออกเป็น 2 ประเภท แต่ใช้เกณฑ์ตัดสิน 3 เกณฑ์ด้วยกัน คือ (1) เกณฑ์สอดคล้องกันทางความคิด (2) เกณฑ์ตรงกันที่ใช้ตัดสินความรู้ที่เกี่ยวกับข้อเท็จจริงที่สังเกตได้โดยตรง

และ (3) เกณฑ์ความตรงกันที่ใช้ตัดสินความรู้ที่เป็นเรื่องราวเกี่ยวกับข้อเท็จจริงที่ได้จากการอนุมาน

1) เกณฑ์ที่สอดคล้องกันทางความคิด เป็นข้อความที่สัมพันธ์กันระหว่างมโนภาพ ที่มีความหมาย และเป็นความจริงจำเป็น ดังนั้น “จริง” ในที่นี้ คือ เป็นเท็จไม่ได้ หรือ ปฏิเสธไม่ได้ ถ้าปฏิเสธจะขัดแย้งทันที กล่าวคือ ข้ออ้างเป็นจริงข้อสรุปจะต้องเป็นจริงด้วยเสมอ ซึ่งเป็นเงื่อนไขที่จำเป็น เป็นความจริงทางคณิตศาสตร์ เกณฑ์นี้เป็นการตัดสินว่าเป็นความรู้ เนื่องจากไม่มีโอกาสเป็นเท็จเลย

2) เกณฑ์ความตรงกันที่ใช้ตัดสินความรู้ที่เกี่ยวกับข้อเท็จจริงที่สังเกตได้โดยตรง เป็นความรู้ที่ได้จากการสังเกตรอยประทับเดี่ยว ซึ่ง ฮูม ก็ไม่เคยสังเกต และ สงสัยมันเลย เพราะมันมีประสาทสัมผัสรับรู้ภายในและการสังเกตความคิดภายในตัวเองเป็นพยานหลักฐานยืนยันได้โดยตรงซึ่งการตัดสินความจริงประเภทนี้ ตัดสินได้โดยตรงเพราะมีคำตอบอยู่ในใจ ดังนั้น ตามเกณฑ์นี้ คำว่า จริง จึงมีความหมายเท่ากับ “รู้ว่าตรงกับข้อเท็จจริงโดยตรง”

3) เกณฑ์ความตรงกันที่ใช้ตัดสินความรู้ที่เกี่ยวกับความรู้ที่ได้จากการอนุมาน (inference) ความรู้ที่เป็นความจริงในประเภทนี้ต้องอาศัยเงื่อนไขจำเป็นของความรู้ที่มีความหมายเท่ากับ “รู้ว่าตรงกับข้อเท็จจริงโดยอาศัยการอนุมานความเป็นสาเหตุและผล” เท่ากับยอมรับว่า เกณฑ์ความจริงนี้จะต้อง รู้ว่า ข้อเท็จจริงนั้นจะต้องมีความสัมพันธ์เชิงเหตุ และ ผล และ การที่เราจะรู้ความสัมพันธ์นี้ได้ จะต้องขึ้นอยู่กับทำให้เหตุผลที่มีความหนักแน่นแน่นอนน่าเชื่อถือ เราอาจจะกล่าวได้ว่า “รู้” ความรู้ที่เป็นเรื่องราวเกี่ยวกับข้อเท็จจริงที่ได้จากการอนุมานเชิงเหตุผล แต่ถ้าไม่มีการอ้างเหตุผลแน่นอน ไม่มีน้ำหนักขาดความน่าเชื่อถือเกี่ยวกับข้อเท็จจริงแล้ว เราก็ไม่มีสิ่งรองรับความจริงของข้อความประเภทนี้ได้เลย เราไม่อาจกล่าวคำว่า “รู้” ได้

กล่าวโดยสรุป การที่จะรู้ว่าความรู้จะเป็นจริงหรือไม่นั้น มีอยู่ 2 ชั้นด้วยกันคือ 1.ชั้นของความรู้ 2. ชั้นของผู้รู้ ทั้งสองชั้นนี้จะต้องมีความแน่นอนตายตัวทั้งคู่ เมื่อกล่าวคำว่า “รู้” ในชั้นของความรู้จะต้องเป็นความจริงจำเป็น และ มีความหมาย ในแง่ของผู้รู้ก็ต้องแน่ใจความรู้ที่จำเป็นด้วย ถ้าขาดอย่างใดอย่างหนึ่งก็ไม่ครบองค์ประกอบตามหลักการเท่ากับเราไม่ได้รู้ความจริง ด้วยเหตุนี้ จะมีความรู้ประเภทเดียวกันที่อาจเป็นความรู้จริงของมนุษย์ได้ คือ ความรู้ที่เป็นความสัมพันธ์ระหว่างมโนภาพที่สามารถรู้ได้ทันทีทางประสาทสัมผัส ส่วนความรู้ที่เป็นความสัมพันธ์ระหว่างมโนภาพที่ต้องอาศัยการพิสูจน์ และ ความรู้ที่เป็นข้อเท็จจริง ไม่อาจนับเป็นความรู้ของมนุษย์ได้ เพราะว่าขาดองค์ประกอบส่วนใดส่วนหนึ่งไป หรือ มีความคลาดเคลื่อนของหลักการอ้างเหตุผล ดังนั้น ความรู้ในทรรศนะของ ฮูม จึงจัดว่าเป็นความรู้ที่มีขีดจำกัดมาก เพราะความรู้ใดที่มีโอกาสเป็นเท็จแม้เล็กน้อย เขาจะถือว่าไม่รู้สิ่งนั้นทันที

สรุป

กล่าวถึงความสัมพันธ์ระหว่างเหตุและผล (cause and effect) อาจถือได้ว่า เป็นหัวใจสำคัญของการศึกษาธรรมชาติของความรู้มนุษย์ของ ฮูม เพราะเรื่องนี้เป็นเรื่องที่เขากล่าวถึงมากกว่าเรื่องอื่น ๆ ความรู้ในแง่ของเหตุ และ ผลของเขานี้ขึ้นอยู่กับการเฝ้าสังเกตจากประสบการณ์ เพราะการอ้างเหตุผล

(argument) ไม่ได้ทำให้เรารู้สาเหตุของสิ่งใดสิ่งหนึ่งหรือรู้ผลของสิ่งใดสิ่งหนึ่ง การอ้างเหตุผลไม่สามารถทำให้รู้ถึงสาเหตุแห่งการระเบิดของดินปืน เพราะสาเหตุนั้นแตกต่างกันอย่างสิ้นเชิง ในเรื่องของเวลา ดังนั้น ฮูม จึงสรุปว่า

“ความรู้เกี่ยวกับความสัมพันธ์ระหว่างเหตุและผลนี้ได้จากการสังเกตหรือประสบการณ์นั้นคือ เราอาจสังเกตความสัมพันธ์บางประเภทระหว่างวัตถุ ซึ่งในความสัมพันธ์นั้นเราจะพบว่า วัตถุซึ่งเรียกว่าสาเหตุและผลนั้น มันอยู่ใกล้กัน หรือไม่เช่นนั้นก็สังเกตว่า สิ่งที่เป็นสาเหตุนั้นมันมีอยู่ก่อนในแง่ของเวลา”

สำหรับคำว่า เหตุ (cause) คือ สิ่งใดสิ่งหนึ่งที่เกิดขึ้นตามความคิดของสิ่งหนึ่ง และ ติดตามด้วยความคิดอีกสิ่งหนึ่ง เหตุคือผลผลิตของสิ่งใดสิ่งหนึ่ง ที่สามารถผลิตผล (effect) ออกมาได้ด้วยสิ่งที่แฝงอยู่ในเหตุนั่นเอง ซึ่งอาจเป็นพลัง หรือ อำนาจที่แฝงเร้นอยู่ทั้งเหตุ และ ผล ซึ่งถูกพันนาการเข้าด้วยกัน ด้วยพลังอย่างหนึ่ง และ พลังนั้น ๆ เราอาจคาดเดาได้ว่า ผลจะเป็นเช่นไร โดยไม่ต้องมีประสบการณ์หรืออำนาจอื่น ๆ เข้ามาเกี่ยวข้องต่อกระบวนการทำงาน จะทำให้เรานูमानผลจากเหตุได้ ความรู้ที่เกิดจากเหตุ จะต้องบังเกิดความรู้จากผล ควบคู่กันไปด้วย

พลังที่วานี้ก็คือความคิด และ ความรู้สึกทั้งสองสิ่งจะถูกบันทึกไว้ในรูปของจินตภาพ ความรู้สึกทั้งหลายเกิดขึ้นจากประสบการณ์ หลักฐานที่แสดงเป็นเครื่องยืนยันให้เห็นว่าเป็นความรู้สิ่งต่าง ๆ ที่สามารถแสดงให้เห็นถึงความมีเหตุผลของมนุษย์แบ่งออกเป็น 2 ประเภท คือ ความสัมพันธ์ของความคิด และ สารระข้อเท็จจริง

1) ความสัมพันธ์ของความคิด เป็นศาสตร์ที่สามารถยืนยันได้ด้วยการพิสูจน์ (prove) และ สัญชาตญาณ (intuition) คือ เรขาคณิต (geometry) พีชคณิต (algebra) และ คณิตศาสตร์ (mathematics) เช่น สามเหลี่ยมมุมฉากจะมีด้านเท่ากันสองด้าน หรือ สามคูณห้าเท่ากับสิบห้า ตัวเลข หรือ สัดส่วนนี้สามารถคำนวณออกมาได้ด้วยการทำงานของความคิด โดยไม่ต้องอาศัยสิ่งอื่น ๆ ในจักรวาล แม้ว่าตัวเลขเหล่านี้จะเป็นสิ่งที่ยังไม่เคยเข้ามาในวงจรของความคิดของเรามาก่อน

2) สารระข้อเท็จจริง ในประเด็นนี้ สิ่งต่าง ๆ เกิดขึ้นเพราะความรู้สึก และ ความจำได้ถูกนำมาเชื่อมโยงกันเข้ากับเหตุ และ ผล ความรู้ของเราในเรื่องเหตุ และ ผลได้มาจากประสบการณ์ดังที่กล่าวแล้ว เมื่อมีประสบการณ์เกิดขึ้นอย่างคุ้นเคยจะนำไปสู่สิ่งที่เราพบ ประสบการณ์จะเป็นตัวบอกกับเรา ซึ่งในที่สุดก็นำเข้าไปเชื่อมโยงเข้าสิ่งที่เป็นประสบการณ์เดิมจนกระทั่งกลายเป็นความเคยชิน และ สัญชาตญาณ สถานการณ์ต่าง ๆ หรือข้อเท็จจริงที่เกิดขึ้น อาจไม่เหมือนกับศาสตร์เกี่ยวกับตัวเลขก็ได้ เนื่องจากบางสิ่งที่เราเห็นว่ามันขัดแย้งกัน อาจจะไม่เป็นอย่างที่เราคิดก็ได้ ข้อขัดแย้งบางอย่างก็เป็นเรื่องไม่จำเป็นต้องนำมาโต้แย้งกัน เพราะมันไม่ใช่สิ่งที่อาจจะเกิดขึ้นหรือไม่เกิดขึ้นก็ได้ สารบางอย่าง เป็นสิ่งที่ไม่เคยได้เห็นได้ฟังมาเลย และ ไม่มีคุณค่าเหมาะที่จะเป็นความรู้ แต่ก็อาจจะปัญหาที่ต้องนำมาถกเถียงกัน การสร้างจินตภาพขึ้นมา ก็เพื่อประสานหลักการที่เห็นว่ามีควมจำเป็นต่อชีวิตมนุษย์ที่ไม่อาจเปลี่ยนแปลงได้ ถ้าบางอย่างเปลี่ยนแปลงอาจทำให้ธรรมชาติของมนุษย์ต้องเสีย และ ถูกทำลายไปในที่สุด มนุษย์จึงมีหน้าที่ต้องรักษาสิ่งสำคัญนี้เอาไว้ เพื่อไม่ให้ถูกทำลายต่อโครงสร้างของการดำเนิน

ชีวิต และความเป็นไปของโลก และ ธรรมชาติ ดังที่ ฮูม กล่าวว่า

“เราต้องพยายามแยกหลักการสองอย่างออกจากกันให้ได้ หลักการแรกเป็นหลักการถาวร ไม่สามารถลบลอกได้ และค่อนข้างกว้าง เช่น การถ่ายโอนชนิดถาวรของเหตุและผล หลักการประเภทที่สองเป็นหลักการชนิดเปลี่ยนแปลงได้ ไม่ถาวร และไม่ปกติ ประการแรกเป็นรากฐานของความคิดและปฏิบัติกริยา ดังนั้น ถ้ามันเกิดการเปลี่ยนแปลง ธรรมชาติของมนุษย์ก็จะเสียไปหรือถูกทำลาย ส่วนประเภทหลัง เป็นสิ่งที่ไม่จำเป็นต่อการดำเนินชีวิตของมนุษย์”

ซึ่งแสดงให้เห็นว่า ประการแรกเป็นรากฐานของความคิดมนุษย์ ซึ่งมีความจำเป็นอย่างมากถ้าเราวางกฎเกณฑ์ผิดตั้งแต่แรก กระบวนการในการคิดของเราที่ผิดด้วย เป็นผลส่งถึงการดำเนินปฏิบัติที่ผิดไปด้วย เช่น วิชาคณิตศาสตร์ต้องมีความแม่นยำ และ ไม่สามารถเป็นเท็จได้ ดังนั้น ความคิดต่อปฏิบัติกริยาจึงมีความจำเป็นในฐานะเป็นสิ่งที่มนุษย์ไม่อาจปฏิเสธได้ ส่วนประการที่สองนั้น สามารถเปลี่ยนแปลงได้ตามสภาพการณ์ ขึ้นอยู่กับธรรมชาติและ การดำเนินชีวิตของมนุษย์ส่วนหนึ่ง ซึ่งมีความสำคัญลดหย่อนลงไป ถ้ามีการเปลี่ยนแปลงก็เป็นไปในลักษณะวิวัฒนาการ หรือ แบบค่อยเป็นค่อยไป จึงทำให้มนุษย์คิดว่า เป็นสิ่งที่ไม่จำเป็นเท่าไร

โดยข้อเท็จจริงแล้ว ไม่มีหลักฐานอะไรที่จะบอกได้ว่า ความรู้ของมนุษย์ที่มีอยู่ หรือ ได้รับนั้น จะถึงจุดอ้อมตัวเมื่อไหร่ และ แค่นั้น ความเชื่อตามข้อสรุป หรือ ประสบการณ์ที่มีอยู่ มนุษย์เชื่อว่าอนาคตจะต้องเหมือนกับอดีต แต่ก็ไม่อาจยืนยันได้ว่าสิ่งต่าง ๆ จะไม่มีการเปลี่ยนแปลงอีก ชีวิตคงดำเนินไปไม่ได้ ถ้าเราไม่มีความเชื่ออยู่บ้างว่า ธรรมชาติเป็นเรื่องปกติและจะมีรูปแบบของมันอย่างนั้น ความเชื่อที่ว่า ความรู้ในสรรพสิ่งทั้งหลายในโลกนี้นั้นไม่มี จะยังคงมีอยู่ตลอดไป การฝึกฝนปฏิบัติให้เห็นจริงเท่านั้นที่จะทำให้ความเชื่อมลายหายไป

บรรณานุกรม

กิริติ บุญเจือ. (2529). *ปรัชญาสำหรับผู้เริ่มเรียน*. กรุงเทพฯ: ไทยวัฒนาพานิช.

คณาจารย์ภาควิชาปรัชญา. (2528). *ปรัชญาเบื้องต้น*. กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยรามคำแหง.

จำนงค์ ทองประเสริฐ. (2534). *ปรัชญาตะวันตกสมัยใหม่*. พิมพ์ครั้งที่ 2, กรุงเทพฯ: มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

ชเอิญศรี อิศรางกูร ณ อยุธยา. (2546). *ปรัชญาตะวันตกสมัยใหม่*. พิมพ์ครั้งที่ 6, กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยรามคำแหง.

เดือน คำดี. (2526). *ปรัชญาตะวันตกสมัยใหม่*. กรุงเทพฯ: โอเดียนสโตร์, 2526.

ทองพูน บุญยมาลิก. (2524). *ปรัชญาเบื้องต้น*. เอกสารอัดสำเนา: สถาบันราชภัฏสวนดุสิต.

ราชบัณฑิตยสถาน. (2525). *พจนานุกรมราชบัณฑิตยสถาน ฉบับ พ.ศ. 2525*. กรุงเทพฯ: อักษรเจริญทัศน์.

ราชบัณฑิตยสถาน. (2543). *พจนานุกรมศัพท์ปรัชญา อังกฤษ – ไทย*. พิมพ์ครั้งที่ 3, กรุงเทพฯ : ราชบัณฑิตยสถาน.

วิลส์ ดูแรนท์, วันเพ็ญ บงกชสถิตย์ (แปล). (2535). *ชีวิต และ ความคิดของนักปรัชญา เล่ม 1*, กรุงเทพฯ : มูลนิธิโครงการตำราสังคมศาสตร์ และ มนุษยศาสตร์.

สมัคร บุราวาศ. (2544). *วิชาปรัชญา*. พิมพ์ครั้งที่ 4, กรุงเทพฯ : ศยาม.

สมฤดี วิศเวทย์. (2536). *ปรัชญาของจอห์น ล็อก*. กรุงเทพฯ : จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

สมฤดี วิศเวทย์. (2536). *ทฤษฎีความรู้ของฮิวม์*. กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

สุจิตรา ธรรัตน์. (2540). *ปรัชญาเบื้องต้น*. กรุงเทพฯ : บริษัทอักษราพัฒนา.

สุลักษณ์ ศิวรักษ์. (2527). *ปรัชญาการศึกษา*. พิมพ์ครั้งที่ 2, กรุงเทพฯ : เคล็ดไทย.

Christian James L. (1977). *Philosophy :An Introduction to the Arts of Wondering*. 2nd ed. U.S.A. : Holt, Rinehart and Winston.

David Hume. (1970). *A Treatise of Human Nature, Book I*, London: Fontana.

Frank Thilly. (1993). *A History of philosophy*. Cornell University : Mehra Offset Press.

Hospers, John. (1967). *An Introduction to Philosophical Analysis*. U.S.A.: Prentice-Hall.

Paul Edwards. (1967). *Encyclopedia of Philosophy, Volume VI*. New York; the Macmillan, Company and the Free Press.

Stroud, Barry Hume. (1997). *The Arguments of the philosophers*. Editor: ted honderich, Readerin in Philosophy, London: University College.

William James. (1964). *Pragmatism. (Selections)* (Illinois) : The Great Books Foundation.

อุปแต้มวรรณกรรมปฐมสมโพธิกถาในศาสนาจารย์อีสาน

พระวโรตม์ นนตรี

อีเมล: warot2531@icloud.com

บทคัดย่อ

ศาสนาจารย์หรืออาจารย์เกี่ยวกับศาสนา ได้แก่ โปสถ์ เป็นที่ประกอบพิธีกรรมของชุมชน ศิลปินจึงใช้พื้นที่ของศาสนาจารย์เพื่อถ่ายทอดเรื่องราวทั้งวรรณกรรมและจิตรกรรม หรือ “อุปแต้ม” ให้ประชาชนทั่วไปสามารถเข้าใจ โดยเฉพาะวรรณกรรมที่ชาวอีสานรู้จักกัน คือ สิ้นไซ ฆะเหวด พะลักพะลามและปฐมสมโพธิ แม้วรรณกรรมเรื่องอื่น ๆ จะเขียนไว้ภายนอกตัวศาสนาจารย์ แต่ในพื้นที่ภาคอีสานนั้นพบตัวอย่างอุปแต้มที่ได้รับอิทธิพลวรรณกรรมปฐมสมโพธิกถา ปรากฏ “แต้ม” เขียนไว้ภายในศาสนาจารย์หรือ “สิม” ซึ่งแตกต่างจากวรรณกรรมเรื่องอื่น ๆ ที่มักเขียนไว้ที่ผนังภายนอกตัวสิม แสดงให้เห็นถึงความเป็นภาพศักดิ์สิทธิ์ภายในพื้นที่ศักดิ์สิทธิ์

คำสำคัญ: สิม, ปฐมสมโพธิ, อุปแต้ม

Literal Painting of the Narrative life of Buddha in a religious building at Nortestern Thailand

Phra Warot Nontri

E-mail: warot2531@icloud.com

ABSTRACT

A religious building or a building used in connection with religion, i.e. a chapel, is a ceremonious place for community worship. Local artists rely heavily on such buildings to express their ideas to the public through literature and painting, or “hoop taem”, especially through folklores generally known among Nortestern people such as Sin Sai, Pra Wed, Pra-lak Pa-lam and Pa-dhomsombhod,. Folklore paintings are generally depicted on the external wall of the religious building while the “hoop taem” narrating Pa-dhomsombhod folklore is often found to be “taem” or painted – on the interior wall of the religious building, or know locally as “Sim”. Such occurrence is different from its counterparts which are often found to be painted outside. This indicateds the sacredness of such painting expressed inside a sanctity.

Keywords: the religious building, Padhomsombhodi , hoop taem

บทนำ

วัดเป็นศูนย์รวมของศิลปวัฒนธรรม ไม่ว่าจะเป็นวรรณกรรม สถาปัตยกรรม ประติมากรรม จิตรกรรม ในภาคตะวันออกเฉียงเหนือหรือภาคอีสานของไทย มีการสร้างสรรค์ศิลปกรรมต่าง ๆ ช่างมอปล้างร่างกายด้วยความศรัทธาปสาทะ ก็เพื่อถวายเป็นพุทธบูชาทั้งสิ้น ผลงานที่สามารถเห็นเป็นรูปธรรมอย่างหนึ่งที่ช่างโบราณอีสานถ่ายทอดออกมา นั่นคือ จิตรกรรมฝาผนัง หรือ “ฮูปแต้ม” ในศาสนาจารย์ เช่น ลิม จึงนำเสนอเรื่องราวที่เกี่ยวข้องกับศาสนา ชาดก เช่น ทศชาติชาดก ฆะเวด (พระเวสสันดรชาดก) หลักธรรมทางพระพุทธศาสนาผ่านการเล่าเรื่องพระมาลัยโปรดสัตว์นรก เพื่อเป็นการสั่งสอนบาปบุญคุณโทษแก่พุทธศาสนิกชน หรือวรรณกรรมท้องถิ่นที่เป็นที่รู้จัก เช่น ลินไซ พระลักพระราม ยังมีวรรณกรรมเรื่องหนึ่งที่นับว่าสำคัญที่สุดในการศึกษาประวัติของพระพุทธเจ้า ศาสดาของพระพุทธศาสนา หรือที่เรียกว่าพุทธชีวประวัติ เป็นวรรณกรรมที่รู้จักกันในพื้นที่ของชาวไทสายวัฒนธรรมล้านนา-สิบสองพันนา-ล้านช้าง นั่นคือ ปถมสมโพท หรือปฐมสมโพธิกถา

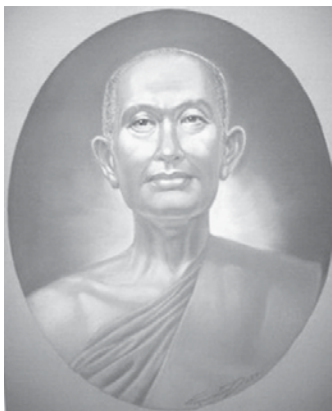
ศาสนาจารย์ เป็นคำสมาสจากคำว่า ศาสนา + อาจารย์ หมายถึง สิ่งก่อสร้างสถาปัตยกรรมที่เกี่ยวข้องกับศาสนา ในที่นี้หมายถึงพระพุทธศาสนา ได้แก่ อุโบสถ (หรือ “ลิม” ในภาษาพื้นถิ่นอีสาน-ต่อไปจะใช้คำนี้แทนคำว่า อุโบสถ) ศาลาการเปรียญ (หรือหอแจก) หอไตร ในภาคอีสานสามารถพบ “ฮูปแต้ม” ทั้งใน ศาลาการเปรียญ พบว่า ศาลาการเปรียญหรือหอแจกวัดทุ่งศรีเมือง อำเภอเมือง จังหวัดอุบลราชธานี มีฮูปแต้มฝีมือพระครูวิโรจน์รัตโนบล (ญาท่านดีโลด) และหอแจกวัดหน้าพระธาตุ บ้านตะคุ อำเภอปักธงชัย จังหวัดนครราชสีมา (วิโรฒ ศรีสุโร, 2536) แต่เป็นที่น่าเสียดายที่ศาสนาจารย์ทั้ง 2 หลังได้ทำการรื้อแล้ว ดังนั้น มรดกฮูปแต้มที่เหลืออยู่ในปัจจุบันจึงพบในอุโบสถหรือลิม ซึ่งพบเป็นจำนวนมากและแพร่กระจายในพื้นที่ต่าง ๆ ในภูมิภาคอีสาน

ลิม เป็นคำที่ใช้เรียกแทน อุโบสถ กร่อนมาจากคำว่า สิมหรือเสมา ในพระวินัยอนุญาตให้ผูกสีมาเพื่อใช้ประกอบสังฆกรรม ต้องมีขนาดพอสมควร อย่าเล็กจนพระภิกษุ 21 รูปร่วมทำสังฆกรรมไม่ได้ ในภาคอีสานมีทั้งลิมบกและลิมน้ำ แต่ปัจจุบันนิยมสร้างลิมบกเพื่อความคงทนถาวร มั่นคง ดังนั้นลิมจึงนับเป็นสถาปัตยกรรมทางพระพุทธศาสนาที่มีความสำคัญยิ่งเพราะนอกจากจะเป็นสถานที่ประกอบสังฆกรรมอันเกี่ยวเนื่องกับพระพุทธศาสนาแล้ว ยังเป็นสถานที่ประกอบอุปสมบทกรรมแก่กุลบุตรอีกด้วย ดังนั้น ลิมจึงมีความศักดิ์สิทธิ์รองลงมาจากพระธาตุ ถึงขนาดไม่อนุญาตให้สตรีเพศเข้าไปภายในได้ (วิโรฒ ศรีสุโร, 2536) การผูกสีมาหรือลิม ท่านกำหนดว่า อย่าผูกกลางวัดอันเป็นที่ชุมนุมชน ควรเป็นสถานที่สงัด วัดทางภาคเหนือที่มีเจดีย์ จึงมีวิหารหลวงขนาดใหญ่ แต่มีโบสถ์ที่มีขนาดเล็ก กำหนดอยู่ท้ายวัดอันเป็นที่สงบ (น. ณ ปากน้ำ, 2540) อิทธิพลความเชื่อนี้เองที่ทำให้ลิมของชาวอีสานก็มีขนาดเล็กสามารถบรรจุคนได้ไม่ถึง 15-20 คน ซึ่งเท่ากับจำนวนพระภิกษุที่เข้าร่วมทำสังฆกรรม มีการอุปสมบทและการสวดปาติโมกข์ เป็นต้น ส่วนฝาผนังลิมก็แต้มเรื่องราวเพื่อให้พระรวมทั้งผู้มาทำบุญศึกษาเรียนรู้เพื่อนำไปประยุกต์ใช้ในชีวิต ส่วนใหญ่เป็นเรื่องราวที่เขียนอยู่ภายนอก เช่น วรรณกรรมลินไซ วรรณกรรมพระลัก-พระลาม หม้อนรก เป็นต้น แม้แต่ภายในลิม ซึ่งเป็นเขตเฉพาะพิเศษ อนุญาตแต่พระภิกษุและ

ผู้เกี่ยวข้องเข้าไปทำพิธีกรรมเท่านั้น ก็มีการเขียนอุปแต้มปฐมสมโพธิ ซึ่งเป็นพุทธประวัติ เพื่อให้พระภิกษุสงฆ์ได้ระลึกถึงพุทธคุณอันประเสริฐ

การ “แต้มอุป” ของช่างพื้นถิ่นอีสาน นิยมวาดไว้ทั้งข้างนอกและข้างใน แต่มีความแตกต่างตรงที่ข้างนอกวาดเรื่องราวต่าง ๆ ที่เป็นวรรณกรรมพื้นบ้านเพื่อเป็นการสั่งสอนพุทธบริษัท ขณะพระภิกษุสงฆ์ทำพิธีกรรมอยู่ในสิม ส่วนภายในนิยมเขียนเรื่องพะเหวด ปฐมสมโพธิและอดีตพุทธ (ภาพพระพุทธเจ้าในอดีต) (อุทอง ประศาสน์วินิจฉัย. 2551) แต่ก็ไม่จำเป็นทั้งหมด เพราะจากการลงพื้นที่ ปรากฏภาพปฐมสมโพธิปรากฏทั้งภายในและภายนอกของสิม บางวัดพบเหตุการณ์ตอนสำคัญคือตอนผจญมาร ปรากฏอยู่ภายนอกตัวอาคารสิมเลยทีเดียว

ภาพประกอบที่ 1
สมเด็จพระมหาสมณเจ้า
กรมสมเด็จพระปรมาธิบดีชิโนรส
(ภาพจาก www.dhammadjak.net)

ปฐมสมโพธิกถา เป็นวรรณกรรมที่สมเด็จพระมหาสมณเจ้า กรมสมเด็จพระปรมาธิบดีชิโนรส ทรงนิพนธ์ตามที่พระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงอาราธนาชื่อ ปฐมสมโพธิกถา หมายถึง เรื่องราวเกี่ยวกับการตรัสรู้ของพระพุทธเจ้า หรือข้อประพันธ์เกี่ยวกับการตรัสรู้ของพระพุทธเจ้า (สุธีวงศ์ พงษ์ไพบูลย์, 2525) หรือ เรื่องราวการตรัสรู้อันยิ่งใหญ่ของพระพุทธเจ้า (ศักดิ์ศรี แยมน์ดดา, 2534) สมเด็จพระมหาสมณเจ้าพระองค์นั้น เมื่อทรงรับอาราธนาแล้วก็ทรงนำคัมภีร์พุทธประวัติและคัมภีร์ปฐมสมโพธิหลาย ๆ ฉบับมา “เรียบเรียงใหม่” (เสฐียรพงษ์ วรรณปก, 2538) จนสำเร็จสมบูรณ์เป็น ปฐมสมโพธิกถา ในภาคกลางของไทย นิยมเขียนจิตรกรรมปฐมสมโพธิกถามาก ปรากฏพบเห็นทั่วไปในพระอุโบสถวัดต่าง ๆ เช่น วัดพระศรีรัตนศาสดาราม ในพระบรมมหาราชวัง พระที่นั่งพุทไธสวรรย์ (พิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ พระนคร)

หากแต่วรรณกรรมเรื่องนี้รู้จักก็รู้จักแพร่หลายในดินแดนที่มีชนชาวไทยสายวัฒนธรรมล้านนา-สิบสองปันนา-ล้านช้าง ได้แก่ ไทยวน ไทเขิน ไทลื้อและลาว (อันหมายรวมถึงชาวล้านช้างทั้งในประเทศลาวและชาวไทยอีสาน) ในนาม ปถมสมโพท (ปฐมสมโพธิ) มานานมาแล้ว อนันต์ เหล่าเลิศวรกุล ศึกษาพบว่าคัมภีร์ปฐมสมโพธิที่เก่าแก่ที่สุด คือ ฉบับอักษรธรรมล้านนา ระบุปีที่จาร จ.ศ.839 (พ.ศ.2020) รวมทั้งเป็นวรรณกรรมที่เผยแพร่กันในหมู่ชนที่มีวัฒนธรรมไทย มิได้รับอิทธิพลจากลังกา แม้จะมีวรรณกรรมพุทธประวัติ แต่ก็ใช้ชื่ออื่นที่ไม่ใช่ชื่อ ปฐมสมโพธิ ดังนั้น วรรณกรรมเรื่องนี้จึงนับเป็นวรรณกรรมพุทธประวัติของชนชาติไทย เมื่อเผยแพร่ไปในดินแดนล้านช้าง ก็มีการถ่ายทอดเรื่องพุทธประวัติผ่านหมอลำที่มักขับลำพุทธประวัติ ในประเทศลาวก็มีการขับลำพุทธประวัติ ดังที่ท้าวน้อยยกภัย ได้กล่าวไว้ในงานเขียนของเขาว่า “ในคีนงานบุญจะมีคนมาขับลำประวัติพระพุทธเจ้าคลอกับเสียงแคน” (Thao Nhoy Abhay

“Buddhism in Laos” in The Kingdom of Laos, อ้างใน ไพโรจน์ สโมสร. 2532) แม้ในภาคตะวันออกเฉียงเหนือของไทยก็มีประเพณีขับไล่ผีศาจ (อ้างแล้ว. 2546) (ผีศาจ เป็นการดัดแปลงจากพระนามของพระโพธิสัตว์ในภาษาสันสกฤต ว่า สิทธารถ ตรงกับภาษาบาลี คือ สิทธัตถะ) เมื่อปลงสมโภช หรือ ปฐมสมโภชกถา เป็นที่รู้จักของผู้คนในพื้นที่ภาคอีสาน จึงเป็น “ความคิดริเริ่มเก่า ๆ ตามทัศนคตินิยมของคนไทยเรานี้บ่งชี้พระพุทธศาสนา ก็คงอยากจะสอนให้คนได้รู้ประวัติของพระพุทธเจ้าด้วย” (ส.พลายน้อย. 2526) แต่รูปแบบของการแถมของช่างแถมอีสานนั้น มีรูปแบบเฉพาะที่ไม่ปรากฏในภาคอื่น ๆ คือ จะวาดตอนสำคัญ เช่น พระมหาบุรุษเสด็จออกภิเษกกรรม แล้วปรินิพพาน ส่วนรายละเอียดต่าง ๆ ล้วนวาดตามอรรถาธิบายทั้งนั้น (อ้างแล้ว. 2551) ในพื้นที่ภาคอีสานนั้นพบตัวอย่างรูปปั้นที่ได้รับอิทธิพลวรรณกรรมปฐมสมโภชกถา ปรากฏ “แถม” เขียนไว้ภายในศาสนาการหรือ “ลิม” ซึ่งแตกต่างจากวรรณกรรมเรื่องอื่น ๆ ที่มักเขียนไว้ที่ผนังภายนอกตัวลิม แสดงให้เห็นถึงความเป็นภาพศักดิ์สิทธิ์ภายในพื้นที่ศักดิ์สิทธิ์ มีดังนี้

ตอนประสูติ ในคัมภานิกขมนปริวรรต ปริเฉทที่ 3 พบภาพที่ผนังด้านขวาภายในลิมวัดสระบัวแก้ว อำเภอหนองสองห้อง จังหวัดขอนแก่น เป็นภาพพระนางสิริมหามายากำลังยืนเหนี่ยวกิ่งต้นไม้ (ตามคัมภีร์ คือ ต้นสาละ) มีเด็กคือพระโพธิสัตว์ กิริยากำลังดำเนินอยู่

ตอนพบเทวทูต ในมหานิกขมนปริวรรต ปริเฉทที่ 6 พบภาพที่ผนังด้านขวาภายในลิมวัดสระบัวแก้ว ในภาพบรรยายความงามของอุทยานอย่างน่าสนใจ มีต้นไม้ตามจินตนาการช่าง มีลิงใต้และนกจับกิ่งไม้อยู่อย่างงดงาม

ตอนเยี่ยมนางพิมพา ราหุล แล้วออกมหาภิเนษกรรม ในมหานิกขมนปริวรรต ปริเฉทที่ 6 (ภาษาช่างเรียกว่า หนีบรรพชาและทรงม้ากัณฐกะ) พบภาพที่ผนังด้านขวาภายในลิมวัดสระบัวแก้ว และภายนอกลิมวัดโพธาราม อำเภอนาดูน จังหวัดมหาสารคาม เป็นภาพที่เจ้าชายสิทธัตถะเดินขึ้นบนปราสาทเห็นนางกำนัลนอนเปลือยกายก่ายกันอย่างน่าสังเวช จึงไปลานางพิมพากับพระราหุล ซึ่งกำลังหลับสนิท จึงตัดความอาลัยหนีออกมาทรงม้ากัณฐกะ ที่นายฉันทะเตรียมไว้ถวาย หนีบรรพชา โดยมีเทวดาคอยรับเท้าม้ากัณฐกะข้างละองค์

น่าสังเกตว่า ที่ข้างล่างภาพนี้ของวัดสระบัวแก้วมีนายฉันทะ ผู้ตามเสด็จ กำลังถือห่อผ้าอยู่ มีข้อความภาษาไทยกำกับว่า “นี่นายฉันทะมาเมืองแล้ว...(ตัวอักษรเลื่อน)” (หมายถึง “นี่นายฉันทะกลับมาเมืองแล้ว”) แสดงว่าเป็นเหตุการณ์ต่อจากการบรรพชาของเจ้าชายสิทธัตถะ แล้วใช้พื้นหลังเดียวกันส่วนที่วัดโพธารามมีตัวละครพญามารเหาะตามมาห้ามไม่ให้เสด็จออกบรรพชาด้วย

ตอนตัดโมลี ใน มหานิกขมนปริวรรต ปริเฉทที่ 6 พบภาพที่ผนังด้านขวาภายในลิมวัดสระบัวแก้ว เป็นภาพที่เจ้าชายสิทธัตถะตัดพระโมลี (มวยผมजूคือผม) แล้ว ลักษณะดูนิ่งสงบมากขึ้น แล้วประธานขงูให้นายฉันทะ ขณะที่มีม้ากัณฐกะนอนหมอบนิ่งอยู่ข้าง ๆ แสดงถึงความหมัดกำลังกาย กำลังใจที่จะมีชีวิตอยู่ มีข้อความอักษรไทยน้อยกำกับว่า “ม้ากัณฐะตายแล” แล้วนายฉันทะก็เดินคอนเครื่องราชภัณฑ์กลับกรุงกบิลพัสดุ์

ตอนผจญมาร ในมารวิชัยปริวรรต ปรีเฉพที่ 9 ตอนนี้เป็นตอนสำคัญในวรรณกรรมปฐมสมโพธิกา กล่าวถึงวสวัตติมารกลัวพระมหาบุรุษพ้นจากอำนาจตนเองจึงเกณฑ์เสนามารและสังฆิตามารมา มุ่งทำลายสมาธิบัลลังก์ของพระมหาบุรุษ ณ ควงไม้โพธิ์ จนนางธณัตถ์ต้องมาบีบน้ำจากมวยผมเป็นกำลังคลื่นซัดเหล่ามารพ่ายแพ้ไป

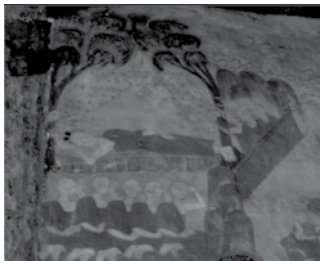
ภาพเหตุการณ์นี้พบที่ผนังด้านในของสิมวัดป่าเรไร อำเภอนาดูน จังหวัดมหาสารคาม เป็นตอนพระพุทเจ้าขณะมาร และภายนอกสิมวัดโพธาราม อำเภอนาดูน จังหวัดมหาสารคาม จับเหตุการณ์ตั้งแต่พญามารเกณฑ์ไพร่พล ผจญมาร พระพุทเจ้าขณะมาร และสามธิดามาร นำสังเกตุว่าช่างแต่่มักวาดสามธิดามารในอาการเป็นหญิงชราด้วย ซึ่งตรงตามทีวรรณกรรมบรรยายว่า “ธิดาทั้งสามนั้นก็ไ้เนรมิตตนเป็นหญิงทั้งสามวัย”

ตอนรับข่าวสัตตุดและอริชฐานบาตร ในพรหมขณเมสนปริวรรต ปรีเฉพที่ 12 พบภาพเหตุการณ์นี้เพียงแห่งเดียว คือผนังด้านขวาภายในสิมวัดป่าเรไร อำเภอนาดูน จังหวัดมหาสารคาม เป็นภาพเหตุการณ์หลังตรัสรู้แล้ว มีพ่อค้าสองพี่น้องซื้อตปัสสะกับภัลลิกะ เดินทางมาพบพระพุทเจ้า เกิดมีความศรัทธาจึงถวายข้าวสัตตุด แต่บาตรของพระพุทเจ้าหายไป ท้าวจตุโลกบาลจึงนำบาตรศิลา 4 ใบมาถวาย พระพุทเจ้าจึงอริชฐานประสานบาตรให้เป็นใบเดียว สังเกตว่ามีภาพพระอินทร์อยู่ในภาพด้วยโดยทีมือมีพิณสามสาย แสดงว่าช่างแต่่มสื่อถึงหน้าที่สำคัญของพระอินทร์ในพุทธศาสนา คือเป็นผู้ตีพิณสามสายอุปมา เมื่อพระพุทเจ้ายังบำเพ็ญทุกรกิริยาอยู่

ตอนเสด็จคืนสู่กรุงกบิลพัสดุ์ ในกบิลวัตตुकมนปริวรรต ปรีเฉพที่ 17 เมื่อพระพุทเจ้าตรัสรู้ได้ 6 ปี ก็เสด็จกลับกรุงกบิลพัสดุ์ พระเจ้าสุทโธทนะพระราชบิดาต้อนรับอย่างยิ่งใหญ่ แต่พระพุทเจ้าก็ยังไม่เสด็จออกบิณฑบาตตามพุทธประเพณี ทำให้พระพุทบิดาน้อยพระทัย พระพุทเจ้าจึงทรงอธิบายและแสดงธรรมโปรดจนพระพุทบิดาบรรลุสุกัทาคามีผลภาพเหตุการณ์นี้พบที่ผนังด้านซ้ายภายในสิมวัดโพธาราม เป็นตอนที่พระพุทเจ้าเสด็จรับบิณฑบาตจากประชาชนชาวกบิลพัสดุ์ แล้วอำมาตย์มาราบทูลเหตุการณ์ต่อพระพุทบิดา

ตอนเหตุการณ์มหาปรินิพพาน ในมหานิพพานสูตรปริวรรต ปรีเฉพที่ 26 เริ่มเรื่องตั้งแต่เสด็จรับบิณฑบาตที่บ้านนายจุนทะกัมมารบุตร เสวยสุกรมัทวะ แล้วทรงอาพาธถึงกับอาเจียนเป็นพระโลหิตเสด็จไปสู่แม่น้ำกุณฑลินที ให้พระอนนทีไปตักน้ำที่กองเวียนเพ็งผ่าน แล้วเข้าสู่อุทยานสาละของมัลลกษัตริย์ จึงเสด็จปรินิพพาน

พบภาพที่ผนังด้านซ้ายภายในสิมวัดป่าเรไรและผนังด้านซ้ายภายในสิมวัดโพธาราม เล่าเรื่องเดียวกัน แต่นำสังเกตุว่าวัดโพธารามมีรูปพญามารพร้อมด้วยเสนามาอาราธนาให้เข้าสู่ปรินิพพานด้วยส่วนที่วัดสระบัวแก้ว พบภาพนี้ที่ผนังด้านหลังพระประธาน เล่าเรื่องทีพระพุทเจ้าทรงรับสุกรมัทวะจากนายจุนทะแล้วเสด็จดับขันธปรินิพพาน มีพระอนนทีอยู่เบื้องพระบาท มีอักษรไทยน้อยกำกับว่า “พระพุทเจ้านิพพานแล”

ภาพประกอบที่ 2 ปรินิพพาน
วัดโพธาราม (หันถูกต้อง)

ภาพประกอบที่ 3 ปรินิพพาน
วัดป่าเรไร (หันกลับ)

ภาพประกอบที่ 4 ปรินิพพาน
วัดสระบัวแก้ว (หันกลับ)

ตอนงานพระบรมศพและพระมหากัสสปเถระถวายบังคม ในชาติวิฆนปริวรรต ปรีเภทที่ 27 เมื่อพระพุทธรูปเจ้าปรินิพพาน มัลลกัศิริยและชาวกุสินารารจึงจัดงานมหรสพถวาย แล้วถวายพระเพลิง แต่เพลิงไม่ติด จนพระอนุรุทธเถระแจ้งว่าอรพมมหากัสสปเถระมาถวายบังคมก่อนจึงจะสามารถถวายพระเพลิงได้

พบภาพที่ผนังด้านซ้ายภายในสิมวัดโพธาราม เป็นภาพพระมหากัสสปเถระถือบาตรและตาลปัตร เหาะมายังพระเมรุของพระพุทธรูปเจ้า มีวงปี่พาทย์บรรเลงและมีการมหรสพสมโภชอยู่อันน่าจะเป็นอิทธิพลของภาคกลางที่ได้รับเข้ามา

ยังมีภาพหนึ่งที่เมื่อได้ดูภาพแล้วต้องตั้งคำถามในใจและเพียงตั้งข้อสังเกตเท่านั้น คือภาพพระพุทธรูปเจ้าเสด็จปรินิพพาน พบที่วัดสระบัวแก้วและวัดป่าเรไร ภาพภายใน หลังพระประธาน ทำไมหันไปทางเบื้องซ้าย เมื่อเปรียบเทียบกับบ็อกวัดที่ปรากฏภาพเหตุการณ์ตอนเดียวกัน คือ วัดโพธาราม เป็นภาพพระพุทธรูปเจ้าทรงหันไปทางด้านขวา (โปรดดูภาพประกอบที่ 2 3 และ 4) เพราะในปฐมสมโพธิกล่าวว่า “พระศาสดา...ก็ทรงอนุฐานไสยาสน์หันพระปรศรี์ไปด้านทักษิณทิศ” ทักษิณทิศคือทิศเบื้องขวา เป็นคำถามที่ต้องค้นหาคำตอบว่าเพราะเหตุใดจึงมีการเขียนภาพไปในทิศทางที่ตรงข้ามกับเรื่องราว เป็นการแหวกขนบ หรือเป็นการลอกเลียนแบบกัน หรืออาจเป็นความเชื่อว่าการแสดงท่ากลับด้านนี้จะทำให้เรื่องอัปมงคลนั้นกลายเป็นเรื่องมงคล

“ช่างแต้ม” แต้มภาพปฐมสมโพธิกถาเพื่อสร้างศรัทธาของพระภิกษุสงฆ์ภายในสิมของ เป็นการสืบทอดพระพุทธศาสนา โดยนำเรื่องราวที่เป็นที่รู้จักของคนทั่วไปมาแต้ม เป็นการสร้างกำลังใจในการปฏิบัติศาสนกิจ และเพื่อเป็นแรงบันดาลใจให้พระสงฆ์ก้าวข้ามห้วงโศกสางสารสู่ฝั่งพระนิพพานตามพระพุทธรูปเจ้า จึง “แต้ม” รูปพุทธรูปประวัติไว้เพื่อเป็น “พุทธานุสติ” ไว้ในศาสนาการของอีสาน ทั้งยังสะท้อนศรัทธาปสาทะของช่างแต้มที่มีต่อพระพุทธศาสนา จึงปรากฏเรื่องราวปฐมสมโพธิกถาอย่างแพร่หลายและงดงาม สมดังที่ วิโรฒ ศรีสุโร ได้กล่าวว่า “เรียบง่าย จริงใจ ฝัสมถะ”

บรรณานุกรม

- น. ณ ปากน้ำ (นามแฝง). (2540). *สีมกถา*. สมุดข่อยวัดสุทัศนเทพวราราม. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์เมืองโบราณ
- ปรมาณูชิตชีโนรส, สมเด็จพระมหาสมณเจ้า กรมพระ. (2554). *ปฐมสมโพธิกถา*. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์ธรรมสภา
- ไพโรจน์ สโมสร. (2532). *จิตรกรรมฝาผนังอีสาน*. กรุงเทพฯ: อมรินทร์พริ้นติ้ง
- วิโรฒ ศรีสุโร. (2536). *สีมอีสาน*. กรุงเทพฯ: บริษัทเมฆาเพรส จำกัด
- ศักดิ์ศรี แย้มนัตดา. รศ.ดร. (2534). *วรรณคดีพุทธศาสนาพากย์ไทย*. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- ส. พลายน้อย ใน เสฐียรพงษ์ วรรณปก.(2538). *พุทธศาสนา วรรณคดีและวิจารณ์*. พิมพ์ครั้งที่ 3 กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์มติชน.
- สุธิวงศ์ พงษ์ไพบูลย์. (2525). *คู่มือพระปฐมสมโพธิกถา: อุปกรณ์วรรณคดีพุทธศาสนา*. กรุงเทพฯ: ไทยวัฒนาพานิช.
- อนันต์ เหล่าเลิศวรกุล. (2546). *ปฐมสมโพธิกถาภาษาไทย ฉบับสมเด็จพระมหาสมณเจ้า กรมพระปรมาณูชิตชีโนรส: ความสัมพันธ์ด้านสารัตถะกับวรรณกรรมพุทธประวัติอื่น*. วิทยานพนธ์อักษรศาสตร์ดุขฎิบัณฑิต จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- อุ่ทอง ประศาสน์วินิจฉัย.(2551). *ซ่อนไว้ในสีม*. ก-อ ในชีวิตอีสาน. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์พลัสดีอป.
- <http://www.dhammadjak.net/board/viewtopic.php?t=13344>

ความคิดเห็นของนักเรียนชั้นประถมศึกษาช่วงชั้นที่ 2 ที่มีต่อการเรียนการสอน วิชาภาษาไทยในโรงเรียนวัดพระยาอภัย เขตราชเทวี กรุงเทพมหานคร ปีการศึกษา 2559

บัญชา ธรรมบุตร

อีเมล: bancha2499@hotmail.com

บทคัดย่อ

การวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) เพื่อศึกษาความคิดเห็นของนักเรียนช่วงชั้นที่ 2 ที่มีต่อการเรียนการสอนวิชาภาษาไทยในโรงเรียนวัดพระยาอภัย เขตราชเทวี กรุงเทพมหานคร ปีการศึกษา 2559 2) เพื่อเปรียบเทียบความคิดเห็นของนักเรียนช่วงชั้นที่ 2 ที่มีต่อการเรียนการสอนวิชาภาษาไทย จำแนกตามเพศ และระดับชั้นเรียน กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการศึกษาครั้งนี้ ได้มาจากการสุ่มตัวอย่างจากกลุ่มประชากร ได้แก่ นักเรียนช่วงชั้นที่ 2 ในโรงเรียน วัดพระยาอภัย สังกัดกรุงเทพมหานคร ปีการศึกษา 2559 ซึ่งมีจำนวนทั้งหมด 120 คน เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้เป็นแบบสอบถามความคิดเห็นของนักเรียนช่วงชั้นที่ 2 ที่มีต่อการเรียนการสอนวิชาภาษาไทย ทั้ง 4 ด้าน ได้แก่ ด้านผู้สอน ด้านเนื้อหาวิชา ด้านสื่อการสอน และด้านการวัดและประเมินผล โดยผ่านการตรวจสอบจากผู้เชี่ยวชาญและหาค่าดัชนีความสอดคล้อง วิเคราะห์ข้อมูลโดยใช้ค่าสถิติ ค่าเฉลี่ย ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน

ผลการวิจัยพบว่า 1) นักเรียนชั้นประถมศึกษาช่วงชั้นที่ 2 โรงเรียนวัดพระยาอภัย เขตราชเทวี กรุงเทพมหานคร ปีการศึกษา 2559 จำนวนทั้งหมด 120 คน พบว่าเป็น เพศหญิง คิดเป็นร้อยละ 56.67 เพศชาย คิดเป็นร้อยละ 43.33 ชั้นประถมศึกษาปีที่ 4 คิดเป็นร้อยละ 33.33 ประถมศึกษาปีที่ 5 คิดเป็นร้อยละ 33.33 ประถมศึกษาปีที่ 6 คิดเป็นร้อยละ 33.33 ตามลำดับ 2) ความคิดเห็นของนักเรียน ด้านสื่อการสอน ด้านการวัดและประเมินผล ด้านเนื้อหาวิชา และด้านผู้สอน พบว่านักเรียนช่วงชั้นที่ 2 มีความคิดเห็นอยู่ในระดับมาก ตามลำดับ คือ 4.06,4.06,4.04 และ 3.96 ตามลำดับ 3) ความคิดเห็นของนักเรียนที่มีต่อการเรียนการสอนวิชาภาษาไทยด้านสื่อการสอน ด้านการวัดและประเมินผล ด้านเนื้อหาวิชา และด้านผู้สอน จำแนกตามเพศ พบว่า เพศหญิงมีค่าเฉลี่ยที่ 4.03 เพศชายมีค่าเฉลี่ยอยู่ที่ 4.02 ตามลำดับ 4) ความคิดเห็นของนักเรียนที่มีต่อการเรียนการสอนวิชาภาษาไทยด้านสื่อการสอน ด้านการวัดและประเมินผล ด้านเนื้อหาวิชา และด้านผู้สอน จำแนกตามระดับชั้น พบว่า นักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 5 มีค่าเฉลี่ยอยู่ที่ 4.04, นักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 มีค่าเฉลี่ยอยู่ที่ 4.02 และนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 4 ค่าเฉลี่ยอยู่ที่ 3.95 ตามลำดับ

คำสำคัญ : ความคิดเห็น, การเรียนการสอน

The opinion of grade 2 student affect with thai language study in Wat Phrayayang school, Ratchathewi district, Bangkok in 2559

Bancha Thammabut

E-mail: bancha2499@hotmail.com

ABSTRACT

The purpose of this research has explored the opinions of elementary students on Thai language teaching in Wat Phrayayang School, Rajathevi District, and Bangkok, Thailand in the academic year 2016. The sample consisted of 120 students. An instrument of this research was the survey questionnaire of student opinions. There were 4 aspects of Thai language study instruction: contents, materials, and media, teacher and evaluation. The results of the research showed that the students in the fifth-grade had the average as 4.04, the sixth-grade students had the average of 4.02 and the fourth students had the average as 3.95, respectively.

Keyword: The opinion, study and learning

ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

การศึกษาในปัจจุบัน มีการเปลี่ยนแปลงไป ตามความเจริญก้าวหน้าของเทคโนโลยี และวิวัฒนาการทางด้านต่าง ๆ มีการปฏิรูปการศึกษา มีการปรับเปลี่ยนหลักสูตรการเรียนการสอนตามสถานการณ์ และสภาพของแหล่งเรียนรู้เพื่อที่จะให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้มากที่สุด ให้ผู้เรียนได้มีส่วนร่วมในการเรียนการสอนมากขึ้น คือ การเรียนการสอนที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ โดยมีครูเป็นผู้แนะนำและควบคุมการเรียนการสอนเพื่อที่จะให้ผู้เรียนมีโอกาสที่จะเลือกเรียน หรือ ปฏิบัติกิจกรรมตามความเหมาะสม ดังหลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐาน (กรมวิชาการ : กระทรวงศึกษาธิการ : 2545) เป็นหลักสูตรแกนกลางที่มีลักษณะเป็นกรอบและแนวทางในการจัดการศึกษาเพื่อพัฒนาผู้เรียนให้เติบโตตามจุดหมายของหลักสูตร โดยกำหนดมาตรฐานการเรียนรู้เป็นช่วงชั้น คือช่วงชั้นที่ 1 (ป.1-ป.3) ช่วงชั้นที่ 2 (ป.4 -ป.6) ช่วงชั้นที่ 3 (ม.1-ม.3) ช่วงชั้นที่ 4 (ม.4-ม.6) แบ่งเป็น 8 สาระการเรียนรู้ ได้แก่ภาษาไทย คณิตศาสตร์ วิทยาศาสตร์ สังคมศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรม สุขศึกษาและพลศึกษา ศิลปะ การงานอาชีพ และเทคโนโลยี ภาษาต่างประเทศ

การจัดกิจกรรมการเรียนการสอนวิชาภาษาไทย ช่วยส่งเสริมให้ผู้เรียนเป็นผู้มีเหตุผล สามารถแก้ปัญหาเฉพาะหน้าและมีความรับผิดชอบต่อส่วนรวม ยอมรับสภาพความเป็นจริงตามธรรมชาติได้ในการจัดการเรียนการสอนวิชาภาษาไทย จึงควรมุ่งเน้นให้ผู้เรียนได้เปลี่ยนแปลงพฤติกรรม การเรียนรู้และสามารถนำความรู้ที่ได้รับไปประยุกต์ใช้ในชีวิตประจำวัน และครูผู้สอนนั้นต้องมีบุคลิกลักษณะของผู้สอนจะต้องเป็นผู้ที่มีความรู้ความสามารถอุทิศตน ทั้งร่างกาย กำลังใจ ในด้านการศึกษา และการเรียนรู้ของนักเรียนอย่างแท้จริงพร้อมทั้งรับผิดชอบในหน้าที่ของครู มีความรักและศรัทธาในวิชาชีพครู มีศีลธรรมจริยธรรม นอกจากนี้สถานที่ใช้ในการเรียนการสอนวิชาภาษาไทยเป็นปัจจัยสำคัญที่มีต่อการจัดการเรียนการสอนและการบริหารชั้นเรียนด้วย

เช่นกันอีกปัจจัยหนึ่งที่จะสามารถตรวจสอบการพัฒนา และความสำเร็จของการเรียนการสอน คือ การวัดผลและประเมินผลวิชาภาษาไทย เพราะเป็นกระบวนการที่บ่งชี้ให้เห็นถึงพัฒนาการของการเรียนการสอนวิชาภาษาไทยว่าจะมีทิศทางไปในทางใด และจะช่วยให้ครู ผู้ปกครอง นักเรียน และบุคคลอื่น ๆ ที่เกี่ยวข้องได้ทราบถึงพัฒนาการของนักเรียนด้วย

ดังนั้นการศึกษาความคิดเห็นของนักเรียนที่มีต่อการเรียนการสอนวิชาภาษาไทย ในด้านต่าง ๆ ที่กล่าวมาข้างต้น จะทำให้ ผู้บริหาร ครูผู้สอนวิชาภาษาไทย ผู้ปกครอง และ ผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องกับการเรียนการสอนวิชาภาษาไทย สามารถนำผลของการวิจัยไปพัฒนา แก้ไข ปรับปรุงการเรียนการสอนวิชาภาษาไทย ให้มีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น ด้วยเหตุผลดังกล่าว ผู้วิจัยจึงมีความสนใจที่จะศึกษาความคิดเห็นของนักเรียนช่วงชั้นที่ 2 ที่มีต่อการเรียนการสอนวิชาภาษาไทยในโรงเรียนวัดพระยาอภัย เขตราชเทวี กรุงเทพมหานคร ปีการศึกษา 2559

ความมุ่งหมายของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาความคิดเห็นของนักเรียนช่วงชั้นที่ 2 ที่มีต่อการเรียนการสอนวิชาภาษาไทยในโรงเรียนวัดพระยาไยง เขตราชเทวี กรุงเทพมหานคร ปีการศึกษา 2559
2. เพื่อเปรียบเทียบความคิดเห็นของนักเรียนช่วงชั้นที่ 2 ที่มีต่อการเรียนการสอนวิชาภาษาไทย จำแนกตามเพศ และระดับชั้นเรียน

ความสำคัญของการวิจัย

ผลการวิจัยนี้เป็นแนวทางให้ผู้บริหาร อาจารย์ และ ผู้มีส่วนเกี่ยวข้องกับการเรียนการสอนวิชาภาษาไทยในช่วงชั้นที่ 2 สามารถนำผลการวิจัยครั้งนี้ไป พัฒนา ปรับปรุง การเรียนการสอนวิชาภาษาไทย ให้มีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น

ขอบเขตของการวิจัย

ประชากรและกลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัย

ประชากรที่ใช้ในการวิจัย ได้แก่ นักเรียนช่วงชั้นที่ 2 ในโรงเรียนวัดพระยาไยง สังกัดกรุงเทพมหานคร ปีการศึกษา 2559 ซึ่งมีจำนวนทั้งหมด 120 คน

กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการศึกษาครั้งนี้ ได้มาจากการสุ่มตัวอย่างจากกลุ่มประชากร ได้แก่ นักเรียนช่วงชั้นที่ 2 ในโรงเรียนวัดพระยาไยง สังกัดกรุงเทพมหานคร ปีการศึกษา 2559 ซึ่งมีจำนวนทั้งหมด 120 คน

ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

1. ทราบความคิดเห็นของนักเรียนช่วงชั้นที่ 2 โรงเรียนวัดพระยาไยง ที่มีต่อการเรียนวิชาภาษาไทย
2. เป็นแนวทางในการกำหนดรูปแบบการจัดการเรียนการสอนที่มีประสิทธิภาพต่อไป

วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้ได้ดำเนินการสร้างเครื่องมือตามขั้นตอนดังนี้

1. ศึกษาค้นคว้าเอกสาร บทความ ตำรา วารสาร งานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับความคิดเห็นของนักเรียนช่วงชั้นที่ 2 ที่มีต่อการเรียนการสอนวิชาภาษาไทยในโรงเรียนวัดพระยาไยง เขตราชเทวี กรุงเทพมหานคร ปีการศึกษา 2559
2. กำหนดขอบเขตของเนื้อหา โดยศึกษาจากเอกสารงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง
3. สร้างข้อคำถามแต่ละหัวข้อให้ครอบคลุมตัวแปรตาม

4. กำหนดคำตอบของคำถามปลายเปิดแต่ละข้อ
5. วิเคราะห์ค่าความตรงเชิงเนื้อหา โดยนำแบบสอบถามให้ผู้เชี่ยวชาญตรวจสอบ
6. นำแบบสอบถามที่ปรับปรุงแล้วไปทดลองใช้ กับนักเรียนที่ไม่ใช่กลุ่มตัวอย่าง 30 คน
7. นำผลที่ได้จากการทดลองมาปรับปรุงคุณภาพแบบสอบถาม และหาค่าความเชื่อมั่นได้ของแบบสอบถาม (reliability) โดยใช้สูตรการหาค่าสัมประสิทธิ์แอลฟาของ Cronbach’s Alpha ได้หาค่าความเชื่อมั่นของแบบสอบถาม จากนั้นนำแบบสอบถามที่มีความสมบูรณ์ แล้วไปใช้กับกลุ่มที่ต้องการศึกษาต่อไป

การดำเนินการทดลอง

1. ทำหนังสือขอความอนุเคราะห์ในการเก็บข้อมูลการวิจัย ถึงผู้อำนวยการโรงเรียนวัดพระยา ยัง เพื่อขอความร่วมมือในการเก็บข้อมูล
2. ผู้วิจัยได้กำหนดวัน เวลาส่ง และรับแบบสอบถามคือ ระยะเวลาที่เก็บรวบรวมข้อมูลระหว่างเดือนมกราคม 2560 ถึงเดือน กุมภาพันธ์ 2560 ภายในระยะเวลา 1 สัปดาห์
3. ผู้วิจัยแจกแบบสอบถามให้กับกลุ่มตัวอย่าง จำนวน 120 คน
4. ผู้วิจัยนำแบบสอบถามที่ได้รับมาตรวจสอบความสมบูรณ์

การวิเคราะห์ข้อมูลสถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูล

การวิจัยครั้งนี้ผู้วิจัยนำข้อมูลที่เก็บรวบรวมได้ จากกลุ่มตัวอย่าง 120 คน มาประมวลผลโดยการวิเคราะห์ข้อมูลด้วยคอมพิวเตอร์โปรแกรมสำเร็จรูป SPSS ซึ่งมีขั้นตอนการดำเนินงานดังนี้

1. ตรวจสอบความถูกต้องและความสมบูรณ์ของแบบสอบถาม
2. นำข้อมูลจากแบบสอบถามตอนที่ 1 มาแจกแจงความถี่และหาค่าร้อยละ และนำเสนอในรูปแบบของตารางประกอบความเรียง
3. นำข้อมูลจากแบบสอบถามตอนที่ 2 มาวิเคราะห์หาค่าเฉลี่ยและส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน
4. แบบสอบถามในการศึกษาค้นคว้าครั้งนี้ใช้มาตรวัดตามวิธีของ Likert มีระดับการวัด 5 ระดับ นำข้อมูลที่ได้มาวิเคราะห์เพื่อหาค่าร้อยละ ค่ามัชฌิมมาเลขคณิต และการกระจายน้ำหนักของข้อมูล
5. ทดสอบสมมติฐานเพื่อเปรียบเทียบความแตกต่างของค่าเฉลี่ย โดยใช้ t-test และ One-way ANOVA โดยกำหนดเกณฑ์ทางสถิติที่ระดับ 0.05

การวิเคราะห์ข้อมูล

ผู้วิจัยได้นำเสนอข้อมูลและผลการวิเคราะห์ข้อมูลจากการวิจัยตามลำดับดังนี้

ส่วนที่ 1 การวิเคราะห์ข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถาม ข้อมูลประชากรของนักเรียนชั้นประถมศึกษาในช่วงชั้นที่ 2 โรงเรียนวัดพระยาอัง ได้แก่ เพศ ระดับชั้น

ตาราง 1 จำนวนและร้อยละของกลุ่มตัวอย่าง จำแนกตามเพศ

เพศ	จำนวน (คน)	ร้อยละ
ชาย	52	43.33
หญิง	68	56.67
รวม	120	100.00

จากตาราง 1 แสดงข้อมูลประชากรของนักเรียนชั้นประถมศึกษาในช่วงชั้นที่ 2 โรงเรียนวัดพระยาอัง เป็นเพศชาย จำนวน 52 คน คิดเป็นร้อยละ 43.33 และเป็นเพศหญิง จำนวน 68 คน คิดเป็นร้อยละ 56.67

ตาราง 2 จำนวนและร้อยละของกลุ่มตัวอย่าง จำแนกตามระดับชั้น

ระดับชั้น	จำนวน (คน)	ร้อยละ
ชั้นประถมศึกษาปีที่ 4	40	33.33
ชั้นประถมศึกษาปีที่ 5	40	33.33
ชั้นประถมศึกษาปีที่ 6	40	33.33
รวม	120	100.00

จากตาราง 2 แสดงระดับชั้นของนักเรียนชั้นประถมศึกษาในช่วงชั้นที่ 2 โรงเรียนวัดพระยาอัง ที่ได้ทำการศึกษาในครั้งนี้ จำแนกตามระดับชั้น ชั้นประถมศึกษาปีที่ 4 จำนวน 40 คน คิดเป็นร้อยละ 33.33 ชั้นประถมศึกษาปีที่ 5 จำนวน 40 คน คิดเป็นร้อยละ 33.33 และชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 จำนวน 40 คน คิดเป็นร้อยละ 33.33 ตามลำดับ

ส่วนที่ 2 วิเคราะห์ข้อมูลเกี่ยวกับความคิดเห็นของนักเรียนชั้นประถมศึกษาช่วงชั้นที่ 2 ที่มีต่อการเรียนการสอนวิชาภาษาไทยในโรงเรียนวัดพระยาอภัย เขตราชเทวี กรุงเทพมหานคร ปีการศึกษา 2559 โดยวิเคราะห์แต่ละด้าน โดยการแจกแจงความถี่และหาร้อยละแล้วนำเสนอในรูปตารางและความเรียง

ตาราง 3 ค่าเฉลี่ยและส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานความคิดเห็นของนักเรียนชั้นประถมศึกษาช่วงชั้นที่ 2 ที่มีต่อการเรียนการสอนวิชาภาษาไทยในโรงเรียนวัดพระยาอภัย เขตราชเทวี กรุงเทพมหานคร ปีการศึกษา 2559 รายด้าน

ข้อความ	\bar{x}	SD	ระดับ ความคิดเห็น
ด้านผู้สอน	3.96	0.88	มาก
ด้านเนื้อหาวิชา	4.04	0.89	มาก
ด้านสื่อการสอน	4.06	0.93	มาก
ด้านการวัดและประเมินผล	4.06	0.89	มาก
รวม	4.03	0.90	มาก

จากตาราง 3 แสดงความคิดเห็นของนักเรียนชั้นประถมศึกษาช่วงชั้นที่ 2 ที่มีต่อการเรียนการสอนวิชาภาษาไทยในโรงเรียนวัดพระยาอภัย เขตราชเทวี กรุงเทพมหานคร ปีการศึกษา 2559 ที่มีต่อองค์ประกอบรายด้าน โดยผลรวมจะอยู่ในระดับที่ส่งผลต่อความคิดเห็นระดับมากทุกด้าน

ตาราง 4 ค่าเฉลี่ยและส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานความคิดเห็นของนักเรียนชั้นประถมศึกษาช่วงชั้นที่ 2 ที่มีต่อการเรียนการสอนวิชาภาษาไทยในโรงเรียนวัดพระยาอภัย เขตราชเทวี กรุงเทพมหานคร ปีการศึกษา 2559 รายข้อ

ข้อความ	\bar{x}	SD	ระดับ ความคิดเห็น
ด้านผู้สอน			
ครูอธิบายและลำดับเนื้อหาได้อย่างชัดเจน เข้าใจง่าย	3.88	0.94	มาก
ครูยกตัวอย่างประกอบให้เห็นชัดเจน	4.01	0.81	มาก
ครูตอบปัญหาที่นักเรียนซักถามได้อย่างละเอียดและเข้าใจได้ง่าย	4.05	0.69	มาก
ครูมีวิธีสอนและเทคนิคการสอนที่หลากหลาย	4.10	0.88	มาก
นักเรียนอยากเรียนกับครูท่านนี้ในรายวิชาอื่น ๆ อีก	3.74	1.08	มาก

ข้อความ	\bar{x}	SD	ระดับ ความคิดเห็น
ด้านเนื้อหาวิชา			
เนื้อหาที่สอนสอดคล้องกับหลักสูตร	3.96	1.00	มาก
เนื้อหารายวิชาสอดคล้องกับจุดประสงค์การเรียนรู้	3.99	0.93	มาก
เนื้อหาใช้เวลาในการเรียนแต่ละคาบมีความสัมพันธ์กัน	3.42	0.81	มาก
เนื้อหามีความเหมาะสมกับผู้เรียน ไม่ยากหรือง่ายจนเกินไป	4.24	0.76	มากที่สุด
เนื้อหาวิชาสามารถนำไปประยุกต์ใช้ในชีวิตประจำวัน	3.95	0.94	มาก
ด้านสื่อการสอน			
สื่อการสอนที่ครูนำมาใช้มีความน่าสนใจ	4.91	0.93	มากที่สุด
สื่อการสอนที่ใช้มีความคงทน ไม่ชำรุดง่าย	4.08	1.07	มาก
สื่อการสอนมีความทันสมัย เหมาะสมกับวัยของผู้เรียน	4.15	0.78	มาก
สื่อการสอนช่วยทำให้เข้าใจบทเรียนได้ดีขึ้น	4.09	0.81	มาก
ครูสามารถประยุกต์ใช้สื่อการสอนในการเรียนการสอนได้เป็นอย่างดี	4.17	1.05	มาก
ด้านการวัดและประเมินผล			
ครูแจ้งวิธีการวัดและประเมินผลของรายวิชาให้นักเรียนเข้าใจ	4.12	1.04	มาก
การวัดและประเมินผลสอดคล้องกับจุดประสงค์การเรียนรู้	4.04	0.89	มาก
ครูกำหนดเกณฑ์การประเมินชิ้นงานให้นักเรียนทราบ	4.16	0.85	มาก
นักเรียนมีส่วนร่วมในการประเมินผลงานของตนเองและของเพื่อน	4.26	0.78	มากที่สุด
นักเรียนมีโอกาสแก้ไขงานเพื่อให้คะแนนของตนสูงขึ้น	4.31	0.89	มากที่สุด
รวม	4.08	0.90	มาก

จากตาราง 4 แสดงความคิดเห็นของนักเรียนชั้นประถมศึกษาช่วงชั้นที่ 2 ที่มีต่อการเรียนการสอนวิชาภาษาไทยในโรงเรียนวัดพระยาไยง เขตราชเทวี กรุงเทพมหานคร ปีการศึกษา 2559 รายชื่อที่มีต่อองค์ประกอบด้านต่าง ๆ โดยผลรวมจะอยู่ในระดับที่ส่งผลต่อความคิดเห็นมาก โดยมีบางด้านที่ส่งผลต่อความคิดเห็นในระดับมากที่สุด คือ เนื้อหาที่มีความเหมาะสมกับผู้เรียนไม่ยากหรือง่ายจนเกินไป สื่อการสอนที่ครูนำมาใช้มีความน่าสนใจ นักเรียนมีส่วนร่วมในการประเมินผลงานของตนเองและของเพื่อน และนักเรียนมีโอกาสแก้ไขงานเพื่อให้คะแนนของตนสูงขึ้น

ตาราง 5 เปรียบเทียบความคิดเห็นของนักเรียนชั้นประถมศึกษาช่วงชั้นที่ 2 ที่มีต่อการเรียนการ

สอนวิชาภาษาไทยในโรงเรียนวัดพระยาไยง เขตราชเทวี กรุงเทพมหานคร ปีการศึกษา 2559 จำแนกตามเพศ

เพศ	n	\bar{X}	SD
ชาย	58	4.02	0.87
หญิง	62	4.03	0.91

จากตาราง 5 ผลการวิเคราะห์เปรียบเทียบความคิดเห็นของนักเรียนชั้นประถมศึกษาช่วงชั้นที่ 2 ที่มีต่อการเรียนการสอนวิชาภาษาไทยในโรงเรียนวัดพระยาไยง เขตราชเทวี กรุงเทพมหานคร ปีการศึกษา 2559 จำแนกตามเพศ พบว่า เพศชายมีค่าเฉลี่ยอยู่ที่ 4.02 เพศหญิงมีค่าเฉลี่ยที่ 4.03

ตาราง 6 เปรียบเทียบความคิดเห็นของนักเรียนชั้นประถมศึกษาช่วงชั้นที่ 2 ที่มีต่อการเรียนการสอนวิชาภาษาไทยในโรงเรียนวัดพระยาไยง เขตราชเทวี กรุงเทพมหานคร ปีการศึกษา 2559 จำแนกตามระดับชั้น

ระดับชั้น	N	\bar{X}	SD
ชั้นประถมศึกษาปีที่ 4	40	3.95	0.92
ชั้นประถมศึกษาปีที่ 5	40	4.04	0.90
ชั้นประถมศึกษาปีที่ 6	40	4.02	0.91

จากตาราง 6 ผลการวิเคราะห์ความคิดเห็นของนักเรียนชั้นประถมศึกษาช่วงชั้นที่ 2 ที่มีต่อการเรียนการสอนวิชาภาษาไทยในโรงเรียนวัดพระยาไยง เขตราชเทวี กรุงเทพมหานคร ปีการศึกษา 2559 จำแนกตามระดับชั้น พบว่า นักเรียนชั้นประถมศึกษา ปีที่ 4 มีค่าเฉลี่ยอยู่ที่ 3.95 นักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 5 มีค่าเฉลี่ยอยู่ที่ 4.04 และนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 มีค่าเฉลี่ยอยู่ที่ 4.02

สรุปผลการวิจัย

ผลการวิจัยความคิดเห็นของนักเรียนช่วงชั้นที่ 2 ที่มีต่อการเรียนการสอนวิชาภาษาไทยในโรงเรียนวัดพระยาไยง เขตราชเทวี กรุงเทพมหานคร ปีการศึกษา 2559 สรุปผลวิจัยดังนี้

1. นักเรียนชั้นประถมศึกษาช่วงชั้นที่ 2 โรงเรียนวัดพระยาไยง เขตราชเทวี กรุงเทพมหานคร ปีการศึกษา 2559 จำนวนทั้งหมด 120 คน พบว่าเป็น เพศหญิง คิดเป็นร้อยละ 56.67 เพศชาย คิดเป็นร้อยละ 43.33 ชั้นประถมศึกษาปีที่ 4 คิดเป็นร้อยละ 33.33 ประถมศึกษาปีที่ 5 คิดเป็นร้อยละ 33.33 ประถมศึกษาปีที่ 6 คิดเป็นร้อยละ 33.33 ตามลำดับ

2. ความคิดเห็นของนักเรียนชั้นประถมศึกษาช่วงชั้นที่ 2 ที่มีต่อการเรียนการสอนวิชาภาษาไทยในโรงเรียนวัดพระยายัง เขตราชเทวี กรุงเทพมหานคร ปีการศึกษา 2559 ด้านสื่อการสอน ด้านการวัดและประเมินผล ด้านเนื้อหาวิชา และด้านผู้สอน พบว่านักเรียนช่วงชั้นที่ 2 มีความคิดเห็นอยู่ในระดับมาก ตามลำดับ คือ 4.06, 4.06, 4.04 และ 3.96 ตามลำดับ

3. ความคิดเห็นของนักเรียนชั้นประถมศึกษาช่วงชั้นที่ 2 ที่มีต่อการเรียนการสอนวิชาภาษาไทยในโรงเรียนวัดพระยายัง เขตราชเทวี กรุงเทพมหานคร ปีการศึกษา 2559 ด้านสื่อการสอน ด้านการวัดและประเมินผล ด้านเนื้อหาวิชา และด้านผู้สอน จำแนกตามเพศ พบว่า เพศหญิงมีค่าเฉลี่ยที่ 4.03 เพศชายมีค่าเฉลี่ยอยู่ที่ 4.02 ตามลำดับ

4. ความคิดเห็นของนักเรียนชั้นประถมศึกษาช่วงชั้นที่ 2 ที่มีต่อการเรียนการสอนวิชาภาษาไทยในโรงเรียนวัดพระยายัง เขตราชเทวี กรุงเทพมหานคร ปีการศึกษา 2559 ด้านสื่อการสอน ด้านการวัดและประเมินผล ด้านเนื้อหาวิชา และด้านผู้สอน จำแนกตามระดับชั้น พบว่า นักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 5 มีค่าเฉลี่ยอยู่ที่ 4.04 , นักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 มีค่าเฉลี่ยอยู่ที่ 4.02 และนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 4 มีค่าเฉลี่ยอยู่ที่ 3.95 ตามลำดับ

อภิปรายผล

จากการศึกษาครั้งนี้ ทำให้ทราบถึง ความคิดเห็นของนักเรียนชั้นประถมศึกษาช่วงชั้นที่ 2 ที่มีต่อการเรียนการสอนวิชาภาษาไทยในโรงเรียนวัดพระยายัง เขตราชเทวี กรุงเทพมหานคร ปีการศึกษา 2559 ดังนี้

ด้านสื่อการสอน วิชาภาษาไทย พบว่า นักเรียนส่วนใหญ่มีความคิดเห็นต่อสื่อการเรียนการสอนวิชาภาษาไทยอยู่ในระดับมาก สื่อการเรียนการสอนวิชาภาษาไทยมีความสำคัญอย่างมากในการจัดการเรียนการสอน เพราะสื่อช่วยให้นักเรียนได้เข้าถึงเนื้อหาวิชา และชวนให้นักเรียนเกิดความสนใจ มีความสุขต่อการเรียน เข้าใจจุดมุ่งหมายของการเรียนได้เร็วและชัดเจนยิ่งขึ้น สอดคล้องกับ จินตนา ไบกาชุยี กล่าวว่า สื่อการเรียนการสอนเป็นสิ่งที่ช่วยให้เกิดความรู้ ทักษะ และกิจกรรม ผู้สอนจะต้องรู้จักการเลือกใช้สื่อ ประเภทของสื่อให้เหมาะกับการเรียนการสอน จะต้องเข้าใจจุดมุ่งหมายของการใช้สื่อในแต่ละขั้นตอนของกิจกรรมการเรียนการสอน จึงจะสามารถใช้สื่อการเรียนการสอนได้อย่างมีประสิทธิภาพและเกิดประโยชน์สูงสุดแก่ผู้เรียน และสอดคล้องกับงานวิจัยของ เกริกชัย ใหม่เอี่ยม (2546 : บทคัดย่อ) ได้ศึกษาเกี่ยวกับ ความคิดเห็นของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 ที่มีต่อการเรียนการสอนวิชาพลศึกษาในโรงเรียนเขตพื้นที่การศึกษาชลบุรีเขต 2 ปีการศึกษา 2546 กลุ่มตัวอย่างได้มาจาก นักเรียนชาย และ นักเรียนหญิงที่กำลังศึกษาอยู่ในชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 โรงเรียนในสังกัดกรมสามัญศึกษาเขตพื้นที่การศึกษาชลบุรีเขต 2 ซึ่งมีพื้นที่อยู่ในเขตอำเภอบางพลี อำเภอบึงสนิม อำเภอบ่อทอง และกิ่งอำเภอเกาะจันทร์ เป็นนักเรียนชาย 135 คน นักเรียนหญิง 330 คน ได้มาโดยวิธีการสุ่มตัวอย่างแบบหลายขั้นตอนเครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูลเป็นแบบสอบถามความคิดเห็นที่มีต่อการเรียนการสอนวิชาพลศึกษาที่ผู้วิจัยสร้างขึ้น มีค่าความเชื่อมั่น 0.93 วิเคราะห์ข้อมูลโดยการแจกแจงความถี่ และหาค่าร้อยละ ผลการวิจัย พบว่าโดยรวม

นักเรียนชั้นมัธยมศึกษาตอนต้นระดับชั้นปีที่ 3 เขตพื้นที่การศึกษาชลบุรีเขต 2 จำแนก ตามเพศ ทั้งเพศชายและเพศหญิงมีความคิดเห็นต่อวิชาพลศึกษาอยู่ในระดับเห็นด้วยมาก ดังนี้ ความคิดเห็นของนักเรียนชายชั้นมัธยมศึกษาตอนต้นระดับชั้นปีที่ 3 มีความคิดเห็นด้านวิธีการสอนและการจัดกิจกรรมร้อยละ 55.50 ด้านหลักสูตรและเนื้อหาวิชาร้อยละ 52.40 ด้านบุคลิกภาพลักษณะของผู้สอนวิชาพลศึกษาร้อยละ 50.00 ด้านการวัดและประเมินผลร้อยละ 49.53 ด้านอุปกรณ์และสถานที่ร้อยละ 47.70 ความคิดเห็นของนักเรียนหญิง ชั้นมัธยมศึกษาตอนต้นระดับชั้นปีที่ 3 มีความคิดเห็นด้านหลักสูตรและเนื้อหาวิชาร้อยละ 53.35 ด้านอุปกรณ์และสถานที่ร้อยละ 50.08 ด้านการวัดหาค่า และประเมินผล ร้อยละ 49.12 ด้านวิธีการสอน และการจัดกิจกรรมร้อยละ 48.18 ด้านบุคลิกภาพลักษณะของผู้สอนวิชาพลศึกษาร้อยละ 40.97 ความคิดเห็นของนักเรียนชาย และ หญิงชั้นมัธยมศึกษาตอนต้นระดับชั้นปีที่ 3 มีความคิดเห็นด้านหลักสูตรและเนื้อหาวิชาร้อยละ 52.40 ด้านอุปกรณ์และสถานที่ร้อยละ 47.70 ด้านการวัด และประเมินผลร้อยละ 49.53 ด้านวิธีการสอนและการจัดกิจกรรมร้อยละ 55.50 ด้านบุคลิกภาพลักษณะของผู้สอนวิชาพลศึกษาร้อยละ 50.00

ด้านการวัดและประเมินผล พบว่านักเรียนส่วนใหญ่มีความคิดเห็นด้านการวัดและประเมินผลวิชาภาษาไทยในระดับมาก ด้านการวัดและประเมินผลการศึกษาควรมีเกณฑ์ที่แน่นอนและชัดเจน มีความเหมาะสมกับสภาพความเป็นจริงของนักเรียน และระดับความสามารถ การวัดและประเมินผลการศึกษา ควรมีการแจ้งล่วงหน้าเพื่อให้นักเรียนเกิดการกระตือรือร้นในการฝึกซ้อม และแจ้งผลของการวัดและการประเมินให้นักเรียนได้ทราบ ควรมีการวัดและประเมินสมรรถภาพทางกายของนักเรียน เพื่อสังเกตการณ์เปลี่ยนแปลงพฤติกรรม อารมณ์จิตใจ และ ร่างกายของนักเรียน เพื่อเป็นประโยชน์ ในการปรับปรุงกระบวนการเรียนการสอน ให้มีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น การให้คะแนนในวิชาภาษาไทย ครูผู้สอนวิชาภาษาไทย ควรให้คะแนนตามวัตถุประสงค์ ของการสอน ที่ได้กำหนดไว้อย่างครบทุกด้าน การให้คะแนนถูกต้องตามหลักวิธีการนั้น เพื่อช่วยให้นักผู้ปกครอง นักเรียน และบุคคลอื่น ๆ ที่เกี่ยวข้องได้ทราบถึงพัฒนาการของนักเรียน สอดคล้องกับ วรศักดิ์ เพียรชอบ (2527 : 149-157) ได้กล่าวประโยชน์ของการวัดผล ว่าช่วยให้ทราบสภาพของนักเรียนได้อย่างถูกต้องช่วยกระตุ้นให้นักเรียนมีความสนใจในการเรียนมากขึ้น ช่วยแบ่งนักเรียนตามระดับความสามารถ สามารถวินิจฉัยและทำนายผลเกี่ยวกับการเรียนการสอนได้ สามารถวินิจฉัยและทำนายผลเกี่ยวกับการเรียนการสอนได้ช่วยให้ครูสามารถให้คะแนนนักเรียนได้อย่างถูกต้อง และสอดคล้องกับ ภักดี บุญกิจ. (2548.บทคัดย่อ) ได้ทำการวิจัยเรื่องความคิดเห็นที่มีต่อการเรียนการสอนวิชาพลศึกษาของนักเรียนช่วงชั้นที่ 3 ในเขตพื้นที่การศึกษาพัทลุง ปีการศึกษา 2547 ผลการวิจัย พบว่า ด้านครูผู้สอนพลศึกษา ความคิดเห็นที่มีต่อการเรียนการสอนวิชาพลศึกษาโดยรวมอยู่ในระดับมาก คิดเป็นร้อยละ 48.31 เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อ ครูผู้สอนพลศึกษามีคุณธรรมและจริยธรรมอยู่ในระดับมาก คิดเป็นร้อยละ 59.22 ด้านหลักสูตร ความคิดเห็นที่มีต่อการเรียนการสอนพลศึกษา โดยรวมอยู่ในระดับมาก คิดเป็นร้อยละ 44.07 เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อ ในการเรียนการสอนวิชาพลศึกษา ทุกวิชา ควรเรียนรู้กฎกติกาอยู่ในระดับมากคิดเป็นร้อยละ 51.16ด้านสถานที่และอุปกรณ์ ความคิดเห็นที่มีต่อการเรียนการสอนวิชาพลศึกษา โดยรวมอยู่ในระดับมาก คิดเป็นร้อยละ 40.59 เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อ สนามอยู่ในสภาพดี พร้อมจะเล่นกีฬาอยู่ในระดับมาก คิดเป็นร้อยละ 44.93 ด้านการวัดผลและประเมินผล ความคิดเห็นที่มีต่อการเรียนการสอน โดยรวมอยู่ในระดับมากคิดเป็นร้อยละ 46.44 เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อ ใน

การวัดผลและประเมินผลควรมีเกณฑ์ที่ชัดเจน อยู่ในระดับมาก คิดเป็นร้อยละ 54.02

ด้านเนื้อหาวิชา พบว่านักเรียนส่วนมากมีความคิดเห็นอยู่ในระดับมาก การที่จะจัดเนื้อหาสำหรับให้
 ผู้เรียนนั้นควรให้มีความสอดคล้องกับวิถีชีวิตประสบการณ์ของผู้เรียนมีการเรียงลำดับเนื้อหาความยากง่าย
 เพื่อเกิดความเหมาะสมกับวัย โดยมีเนื้อหาที่หลากหลายฝึกให้ผู้เรียนได้เกิดการเปลี่ยนแปลงทางพฤติกรรม
 ตามที่ สังคมและชาติต้องการ สอดคล้องกับ วรรณภา โพธิ์ศรี (2546 หน้า 20 – 22) กล่าวว่า 1) เนื้อหา
 ที่กำหนดควรจะสอดคล้องกับสภาพการดำเนินชีวิตประสบการณ์ใกล้ตัวผู้เรียนผู้เรียนเรียนแล้วสามารถ
 นำไปใช้ในชีวิตรประจำวันได้ 2) เนื้อหาที่จะกำหนดไว้ในหลักสูตรต้องมีความต่อเนื่องเรียงตามลำดับความ
 ยากง่าย หรือจากใกล้ ๆ ตัวไปถึงไกลตัวออกไปเรียงลำดับของเนื้อหาให้เหมาะสม กับวัยความสนใจความ
 สามารถของผู้เรียน 3) ความเป็นเอกลักษณะในเอกภาค (Diversity with Unity) หมายถึงหลักสูตรจะมี
 เนื้อหาหลายเรื่องหลายตอนแต่จุดประสงค์ของแต่ละตอนก็จะมีจุดยืนแน่นอนในสิ่งเดียวกัน จากแนวความคิด
 ดังกล่าวสามารถสรุปได้ว่าเนื้อหารายวิชาในหลักสูตรหมายถึงกระบวนการในการจัดเนื้อหาวิชาหรือการ
 ปรับปรุงหลักสูตรให้ได้ผลดีเพื่อใช้เป็นเครื่องมือในการจัดการศึกษา และจัดการเรียนการสอนได้สอดคล้อง
 กับความต้องการของผู้เรียน และสอดคล้องกับ รัตนพร ต่วนเพ็ชร (2547 : บทคัดย่อ) ได้ศึกษาเกี่ยวกับ
 ความคิดเห็นที่มีต่อการเรียนการสอนวิชาพลศึกษาของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 6 สังกัดกรมสามัญศึกษา
 จังหวัดปทุมธานี เครื่องมือที่ใช้เป็นแบบสอบถามที่ผู้วิจัยสร้างขึ้น มีความเชื่อมั่น 0.87 วิเคราะห์ข้อมูลโดย
 การแจกแจงความถี่ และหาค่าร้อยละ กลุ่มตัวอย่างเป็นนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 6 จำนวน 351 คน เป็น
 นักเรียนชาย 135 คน นักเรียนหญิง 216 คน ได้มาโดยการสุ่มตัวอย่างแบบหลายขั้นตอน ผลการวิจัยพบ
 ว่า ความคิดเห็นที่มีต่อการเรียนการสอนวิชาพลศึกษาของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 6 สังกัดกรมสามัญ
 ศึกษา จังหวัดปทุมธานี ด้านจุดมุ่งหมายของการสอนวิชาพลศึกษา ด้านหลักสูตรวิชาพลศึกษา ด้านวิธีการ
 สอนและการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนวิชาพลศึกษา ด้านครูผู้สอนวิชาพลศึกษา ด้านอุปกรณ์และสิ่ง
 อำนวยความสะดวกในการสอนวิชาพลศึกษา และ ด้านการวัดและประเมินผลวิชาพลศึกษาอยู่ในระดับ
 มากที่สุดคิดเป็นร้อยละ 46.60 , 43.73 , 35.78 , 42.84 , 46.60 และ 33.90 ตามลำดับ

ด้านผู้สอน พบว่านักเรียนส่วนมากมีความคิดเห็นอยู่ในระดับมาก เป็นองค์ประกอบที่สำคัญ
 ประการหนึ่งในกระบวนการเรียนการสอนวิชาภาษาไทย ครูจะต้องเป็นคนมีสุขภาพแข็งแรง สดใสร่าเริง
 มีมนุษยสัมพันธ์ อธิบายดี มีความรอบรู้และความถนัดในวิชาชีพ มีระเบียบวินัย ตรงต่อเวลา สามารถ
 ให้คำปรึกษาแก่เรียนได้ และศึกษาหาความรู้เพิ่มอยู่เสมอ สอดคล้องกับ อีรศักดิ์ อัครบวร (2545, หน้า 18)
 กล่าวว่าครูมีบทบาทและความสำคัญต่อสังคมตั้งแต่เยาวชนซึ่งเป็นสมาชิกใหม่ของสังคมจนถึงประเทศชาติ
 โดยรวมในสังคมยุคปัจจุบันมีความซับซ้อน และสับสนปัญหาต่าง ๆ ก็เกิดขึ้นเช่นปัญหาสิ่งแวดล้อมใหม่ ๆ
 ปัญหาการแสดงออกทางเพศของผู้มีพฤติกรรมเบี่ยงเบนทางเพศปัญหาสิ่งแวดล้อมเสื่อมโทรมเป็นต้นครู
 ต้องเป็นผู้เชี่ยวชาญสังคม เป็นผู้มีบทบาทและความสำคัญในการร่วมแก้ไขปัญหาสังคมสนทุกระดับ และ
 นอกจากนั้นครูยังมีบทบาท และความสำคัญมากที่สุดอีกประการหนึ่ง คือการป้องกันความเสื่อมโทรมของ
 สังคมและประเทศชาติ และสอดคล้องกับ เทวัญ ถนอมพันธ์ (2545:บทคัดย่อ) ได้ทำการวิจัยเรื่อง ความ
 คิดเห็นที่มีต่อการเรียนการสอนวิชาพลศึกษาของนักเรียนระดับชั้นมัธยมศึกษาตอนต้น ในจังหวัดศรีสะเกษ

จุดมุ่งหมายเพื่อศึกษาความคิดเห็นที่มีต่อการเรียนการสอนวิชาพลศึกษาของนักเรียนระดับชั้นมัธยมศึกษาตอนต้น ในจังหวัดศรีสะเกษ กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการศึกษาเป็นนักเรียนระดับชั้นมัธยมศึกษาตอนต้นของโรงเรียนขนาดใหญ่ สังกัดกรมสามัญศึกษา จังหวัดศรีสะเกษ ภาคเรียนที่ 2 ปีการศึกษา 2544 จำนวน 400 คน ผลการวิจัยพบว่า 1)นักเรียนระดับชั้นมัธยมศึกษาตอนต้นมีความคิดเห็นต่อการเรียนการสอนวิชาพลศึกษาด้านหลักสูตรและเนื้อหาวิชาพลศึกษาอยู่ในระดับที่เห็นด้วย 2) นักเรียนระดับชั้นมัธยมศึกษาตอนต้นมีความคิดเห็นต่อการเรียนการสอนวิชาพลศึกษาด้านบุคลิกลักษณะของผู้สอนวิชาพลศึกษาอยู่ในระดับที่เห็นด้วย 3) นักเรียนระดับชั้นมัธยมศึกษาตอนต้นมีความคิดเห็นต่อการเรียนการสอนวิชาพลศึกษาด้านการจัดวัสดุและอุปกรณ์ สิ่งอำนวยความสะดวกวิชาพลศึกษาอยู่ในระดับที่เห็นด้วย 4) นักเรียนระดับชั้นมัธยมศึกษาตอนต้นมีความคิดเห็นต่อการเรียนการสอนวิชาพลศึกษาด้านการจัดกิจกรรมการเรียนการสอน การวัดและประเมินผลวิชาพลศึกษาอยู่ในระดับที่เห็นด้วย

ข้อเสนอแนะ

1. โรงเรียนควรจัดกิจกรรมการเรียนการสอนภาษาไทย ในโรงเรียนให้เป็นไปตามความต้องการของนักเรียนให้มากที่สุด
2. โรงเรียนควรให้การสนับสนุนในด้านสื่อ อุปกรณ์การเรียนการสอน ให้เพียงพอต่อความต้องการของนักเรียน

ข้อเสนอแนะในครั้งต่อไป

1. ควรศึกษาความคิดเห็นของนักเรียนที่มีต่อการเรียนการสอนวิชาภาษาไทยในโรงเรียนระดับอื่น ๆ
2. ควรศึกษาความคิดเห็น ของผู้ปกครอง ที่มีต่อการเรียนการสอนวิชาภาษาไทย ในโรงเรียนระดับอื่น ๆ

บรรณานุกรม

กรมวิชาการ. (2545). *คู่มือการจัดการเรียนกลุ่มสาระการเรียนรู้ภาษาไทย* เอกสารประกอบ-หลักสูตร. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์คุรุสภาลาดพร้าว.

เกริกชัย ไหมเอี่ยม. (2546) *ความคิดเห็นของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษา ปีที่ 3 ที่มีต่อการเรียนการสอนวิชาพลศึกษาในโรงเรียน เขตพื้นที่การศึกษาชลบุรีเขต 2 ปีการศึกษา 2546. ภาควิชาพลศึกษาคณะพลศึกษา. กรุงเทพมหานคร : บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ.*

เทวัญ ถนอมพันธ์. (2545). *ความคิดเห็นต่อการเรียนการสอนวิชาพลศึกษาของนักเรียน ระดับมัธยมศึกษาตอนต้นในจังหวัดศรีสะเกษ. ปริญญาโท กศ.ม. (พลศึกษา). กรุงเทพมหานคร : บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ.*

- ธีระศักดิ์ อัครบวร.(2545) พิมพ์ครั้งที่ 2 . *ความเป็นครูไทย* . กรุงเทพมหานคร: ก.พลพิมพ์
- ภักดี บุญกิจ. (2548) . *ความคิดเห็นที่มีต่อการเรียนการสอนวิชาพลศึกษาของนักเรียนช่วงชั้นที่ 3 ในเขตพื้นที่การศึกษาพัทลุง ปีการศึกษา 2547*.ปริญญาานิพนธ์ กศ.ม.(พลศึกษา).
กรุงเทพมหานคร:บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ.
- รัตนพร ต่วนเพชร. (2546). *ความคิดเห็นที่มีต่อการเรียนการสอนวิชาพลศึกษาของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 6 ในสังกัดกรมสามัญศึกษา จังหวัดปทุมธานี*. นิพนธ์ กศ.ม.(พลศึกษา).
กรุงเทพมหานคร:บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ.
- วรรณภา โพธิ์ศรี.(2546). *การพัฒนากระบวนการพัฒนาหลักสูตรสถานศึกษา ของโรงเรียนเครือข่ายการบริหาร จัดการหลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐานเขตการศึกษา 7. พิษณุโลก : มหาวิทยาลัยนเรศวร.*

หลักเกณฑ์สำหรับการนิพนธ์

บทความวิจัย บทความวิชาการ บทความหนังสือ และงานวิชาการอื่นๆ

วารสาร “ศึกษาศาสตร์ มมร” คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย

วารสาร “ศึกษาศาสตร์ มมร” คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย มีนโยบายส่งเสริมและเผยแพร่ผลงานวิชาการและงานวิจัยของนักศึกษา คณาจารย์ และนักวิชาการที่สนใจ นอกจากนี้ยังเป็นเวทีวิชาการ เพื่อแลกเปลี่ยนทัศนะและข้อคิดเห็นทางการศึกษา โดยรูปแบบผลงานที่วารสารจะรับพิจารณา มี 3 ประเภท คือ บทความวิจัย บทความหนังสือ และบทความวิชาการ

บทความวิจัย บทความหนังสือ และบทความวิชาการที่จะได้รับการพิจารณาลงตีพิมพ์ในวารสารศึกษาศาสตร์ มมร นี้ จะต้องได้รับการพิจารณาจากผู้ทรงคุณวุฒิ (Peer Review) ก่อน เพื่อให้วารสารมีคุณภาพและนำไปอ้างอิงได้

การเตรียมต้นฉบับบทความวิจัย บทความวิชาการ บทความหนังสือ และงานวิชาการอื่นๆ

1. ภาษา เป็นภาษาไทยหรือภาษาอังกฤษก็ได้ การใช้ภาษาไทยให้ยึดหลักการใช้คำศัพท์และชื่อบัญญัติตามหลักของราชบัณฑิตยสถาน ควรหลีกเลี่ยงการใช้ภาษาอังกฤษในข้อความ ยกเว้นกรณีจำเป็น ให้เขียนคำศัพท์ภาษาไทยตามด้วยวงเล็บภาษาอังกฤษ ให้ใช้ตัวเล็กทั้งหมดยกเว้นชื่อเฉพาะต้องขึ้นต้นด้วยตัวอักษรใหญ่ บทความส่วนที่เป็นภาษาอังกฤษควรให้ผู้เชี่ยวชาญด้านภาษาอังกฤษตรวจสอบความถูกต้องก่อนที่จะส่งต้นฉบับ

2. การพิมพ์ ให้จัดพิมพ์ด้วยโปรแกรมไมโครซอฟท์เวิร์ด ด้วยรูปแบบตัวอักษร TH Sarabun PSK ขนาด 16 พอยต์ โดยจัดหน้ากระดาษขนาด A4 ตั้งค่าน้ำกระดาษสำหรับการพิมพ์ห่างจากขอบกระดาษทุกด้าน ด้านละ 1 นิ้ว (2.54 เซนติเมตร)

3. จำนวนหน้าบทความวิจัย บทความหนังสือ และบทความวิชาการ ไม่ควรเกิน 15 หน้า การเรียงลำดับเนื้อหา

1. บทความวิจัย

1.1 ชื่อเรื่อง ควรสั้น กระชับ และสื่อเป้าหมายหลักของการศึกษาวิจัย ไม่ใช่คำย่อชื่อเรื่องต้องมีทั้งภาษาไทยและภาษาอังกฤษ โดยให้นำชื่อเรื่องภาษาไทยมาก่อน

1.2 ชื่อผู้นิพนธ์ภาษาไทยและภาษาอังกฤษ ตำแหน่งทางวิชาการ หน่วยงานหรือสถาบันที่สังกัด และอีเมล

1.3 บทคัดย่อ (abstract) ให้มีทั้งภาษาไทยและภาษาอังกฤษ เป็นเนื้อความย่อที่อ่านแล้วเข้าใจง่าย โดยเรียงลำดับความสำคัญของเนื้อหา เช่น วัตถุประสงค์ วิธีการศึกษา ผลงานและการวิจารณ์อย่างต่อเนื่องกันไม่ควรเกิน 300 คำ ไม่ควรมีคำย่อ ให้บทคัดย่อภาษาไทยขึ้นก่อนภาษาอังกฤษ

1.4 คำสำคัญหรือคำหลัก (Keywords) ให้ระบุทั้งภาษาไทย และภาษาอังกฤษ ใส่ไว้ท้ายบทคัดย่อของแต่ละภาษา

1.5 ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหาหรือบทนำ เป็นส่วนของเนื้อหาที่บอกความเป็นมาและเหตุผลนำไปสู่การศึกษาวิจัย ให้ข้อมูลทางวิชาการพร้อมทั้งจุดมุ่งหมายที่เกี่ยวข้องอย่างคร่าว ๆ และมีวัตถุประสงค์ของการศึกษาและวิจัยนั้นด้วย

1.6 วิธีดำเนินการวิจัย ให้ระบุนายละเอียดวัตถุประสงค์ อุปกรณ์ สิ่งที่น่ามาศึกษา จำนวนลักษณะเฉพาะของตัวอย่างที่ศึกษา ตลอดจนเครื่องมือและอุปกรณ์ต่าง ๆ ที่ใช้ในการศึกษา อธิบายวิธีการศึกษา หรือแผนการทดลองทางสถิติ การสุ่มตัวอย่าง วิธีการเก็บข้อมูลและวิธีการวิเคราะห์ข้อมูล

1.7 ผลการวิจัย แจ้งผลที่พบตามลำดับหัวข้อของการศึกษาวิจัยอย่างชัดเจนได้ใจความ ถ้าผลไม่ซับซ้อนไม่มีตัวเลขมาก ควรใช้คำบรรยาย แต่ถ้ามีตัวเลขมาก ตัวแปรมาก ควรใช้ตาราง แผนภูมิ แทน ไม่ควรมีเกิน 5 ตารางหรือแผนภูมิ ควรแปลความหมายและวิเคราะห์ผลที่ค้นพบ และสรุปเปรียบเทียบกับสมมติฐานที่ตั้งไว้

1.8 อภิปรายผล ซึ่งแจ้งว่าผลการศึกษาดตรงกับวัตถุประสงค์ของการวิจัย หรือแตกต่างไปจากผลงานที่มีผู้รายงานไว้ก่อนหรือไม่ อย่างไร เหตุใดจึงเป็นเช่นนั้นและมีพื้นฐานอ้างอิงที่เชื่อถือได้ และให้จบด้วยข้อเสนอแนะที่จะนำผลการวิจัยไปใช้ประโยชน์หรือตั้งประเด็นคำถามการวิจัย ซึ่งเป็นแนวทางสำหรับการวิจัยต่อไป

1.9 ตาราง รูปภาพ และแผนภูมิ ควรคัดเลือกเฉพาะที่จำเป็น และต้องมีคำอธิบายสั้น ๆ แต่สื่อความหมายได้สาระครบถ้วนในกรณีที่เป็นตาราง คำอธิบาย ต้องอยู่ด้านบน ในกรณีเป็นรูปภาพหรือแผนภูมิคำอธิบายต้องอยู่ด้านล่าง

1.10 บรรณานุกรม สำหรับการพิมพ์เอกสารอ้างอิง ทั้งเอกสารอ้างอิงที่เป็นภาษาไทย และภาษาอังกฤษโดยมีหลักการทั่วไป

2. บทวิจารณ์หนังสือ

2.1 ข้อมูลเกี่ยวกับหนังสือ

2.2 ชื่อผู้วิจารณ์

2.3 บทวิจารณ์

2.4 บรรณานุกรม

3. บทความวิชาการ

3.1 ชื่อเรื่อง

3.2 ผู้แต่ง

3.3 บทนำ

3.4 เนื้อหา

3.5 บทสรุป

3.6 บรรณานุกรม

4. งานวิชาการอื่น

กรอบในการเขียนให้ใช้ในกรณีเดียวกันกับงานวิชาการอื่นๆ ข้างต้น

ขอบเขตการตีพิมพ์

วารสารศึกษาศาสตร์ มมร เป็นวารสารสาขามนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ รับผิดชอบเผยแพร่บทความในด้านมนุษยศาสตร์และสังคมโดยเน้นด้านการศึกษาศาสตร์ หรือครุศาสตร์ เช่น สาขาวิชาการบริหารการศึกษา การสอนภาษาไทย การสอนภาษาอังกฤษ การสอนพระพุทธศาสนา การศึกษาปฐมวัย การประถมศึกษา ด้านพระพุทธศาสนาและปรัชญา สหวิทยาการด้านการศึกษา และสหวิทยาการด้านมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์

วาระการตีพิมพ์

วารสารศึกษาศาสตร์ มมร มีวาระการตีพิมพ์เผยแพร่ ปีละ 2 ฉบับ ได้แก่ ฉบับที่ 1 (เดือนมกราคม - มิถุนายน) และฉบับที่ 2 (เดือนกรกฎาคม - ธันวาคม)

การส่งต้นฉบับ

จัดส่งผ่านระบบ OJS ที่ <http://ojs.mbu.ac.th> หรือส่งด้วยตนเองที่กองบรรณาธิการ

การเขียนบรรณานุกรม

การรวบรวมรายการเอกสารทั้งหมดที่ผู้เขียนได้ใช้อ้างอิงในการเขียนผลงานนั้นๆ จัดเรียงรายการตามลำดับอักษรชื่อผู้แต่ง ภายใต้หัวข้อเอกสารบรรณานุกรม สำหรับบทความภาษาไทย หรือ References สำหรับบทความภาษาอังกฤษ ให้ใช้รูปแบบการเขียนแบบ APA (American Psychological Association) ตัวอย่างการเขียนมีดังนี้

หนังสือ

ชื่อผู้แต่ง. (ปีที่พิมพ์). *ชื่อเรื่อง*. (ครั้งที่พิมพ์). สถานที่พิมพ์. ผู้จัดพิมพ์.

ตัวอย่าง

พระมหาสุทิตย์ อาภากรโร. (2547). *เครือข่าย: ธรรมชาติ ความรู้ และการจัดการ*. กรุงเทพฯ: โครงการเสริมสร้างการเรียนรู้เพื่อชุมชนเป็นสุข (สรส.).

Potter, M.E. (1990). *The Competitive advantage of nations*. New York: Free Press.

บทความ/เรื่อง/ตอน ในหนังสือรวมเรื่อง

ชื่อผู้แต่ง. (ปีที่พิมพ์). *ชื่อบทความ*. ในชื่อบรรณาธิการ (บรรณาธิการ), *ชื่อเรื่อง* (ฉบับพิมพ์ หน้าที่ปรากฏบทความ). สถานที่พิมพ์: ผู้จัดพิมพ์.

ตัวอย่าง

กอบกุล ราชะนาคร. (2543). *กฎหมายกับการจัดการทรัพยากรน้ำและชายฝั่งทะเล* ใน อานันท์ กาญจนพันธ์ (บรรณาธิการ), *พลวัตชุมชนในการจัดการทรัพยากรกระบวนทัศน์และนโยบาย* (หน้า 395). กรุงเทพฯ: สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.).

Resnick, L. (1991). *Shared cognition: Thinking as social Practice*. In W. Resnick, J. Levine, & S. Teasley (Eds.), *Perspectives on socially shared cognition* (pp. 1-22). Washington, DC: American Psychological Association.

บทความในวารสาร

ชื่อผู้แต่ง. (ปีที่พิมพ์). "ชื่อบทความ". *ชื่อวารสาร*, ปีที่ (ลำดับที่), เลขหน้าที่ปรากฏบทความในวารสาร.

ตัวอย่าง

อนุ เจริญวงศ์ระยับ, ชุติกร ยิ้มสุด, และ ภิญญาพันธ์ ร่วมชาติ. (2549). "ปัจจัยเชิงสาเหตุและผลของการใฝ่รู้ทางวิทยาศาสตร์ในนักเรียนช่วงชั้นที่ 4". *วารสารวิธีวิทยาการวิจัย*, 19 (1), 13-39.

Heinz, W. R., Kelle, U., Witzel, A., & Zinn, J. (1998). *Vactional training adn career development in Germany: Results from a longitudinal study*. *International Journal of Behavioral Development*, 1, 77-101.

การอ้างอิงจากแหล่งข้อมูลอิเล็กทรอนิกส์

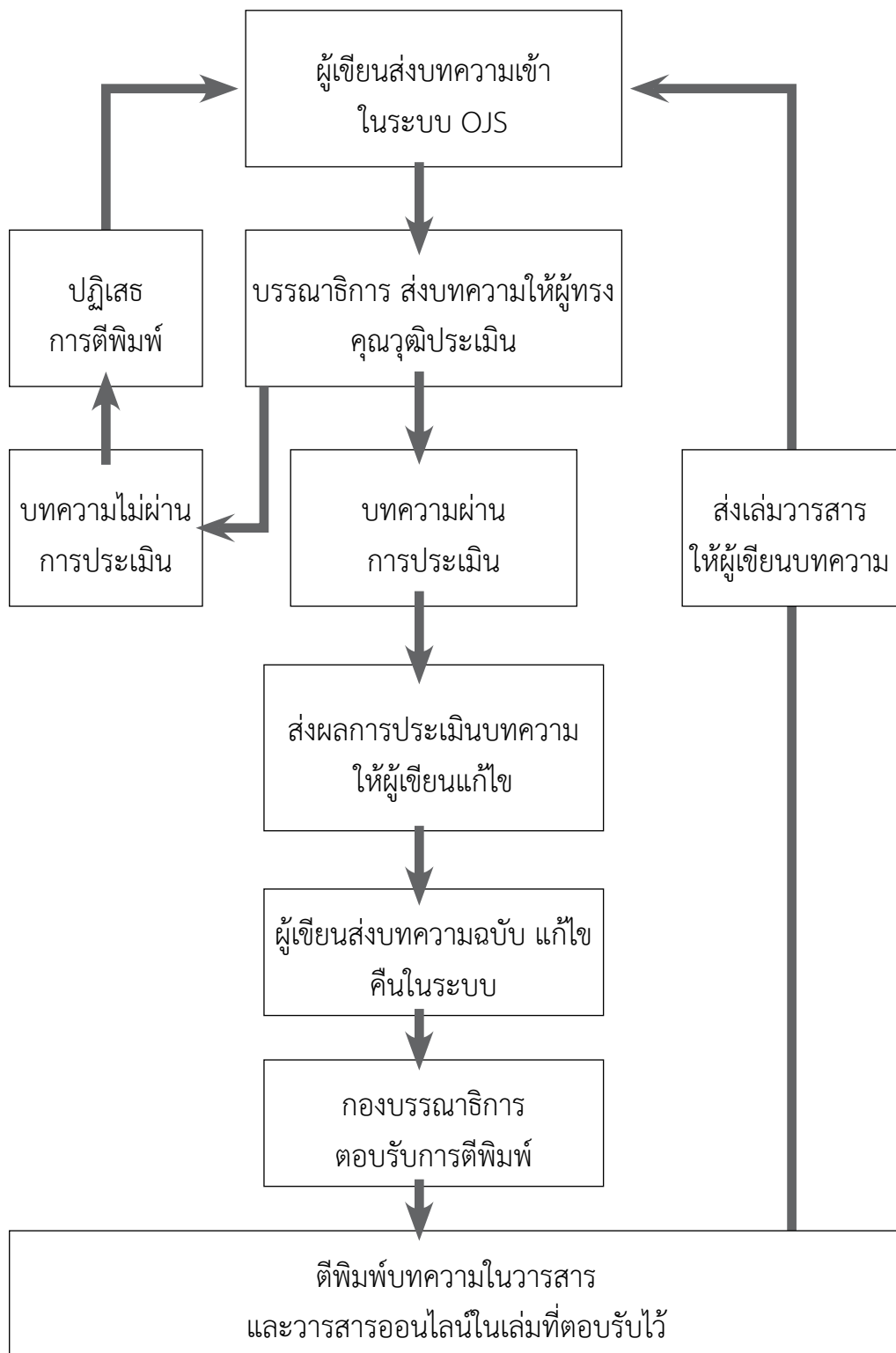
ชื่อผู้แต่ง. (ปีที่พิมพ์). *ชื่อเรื่อง*. วันที่สืบค้น, จาก แหล่งข้อมูลที่สืบค้น

ตัวอย่าง

Eid, M., & Langeheine, R. (1999). *The measurement of consistency and occasion specificity with latent class model: A new model and its application to the measurement of affect*, *Psychological Methods*, 4, 100-116. Retrieved November 19, 2000, from the PsycARTICLES database.

การพิจารณาและประเมินบทความโดยผู้ทรงคุณวุฒิ

ความรู้คู่คุณธรรม

Knowledge and Morality

Published by

Faculty of Education Mahamakut Buddhist University

www.edu.mbu.ac.th, e-mail : edu@mbu.ac.th

